

N O V U S
ORBIS PICTUS

J U V E N T U T I

I N S T I T U E N D A E E T O B L E C T A N D A E ,

c o m p l e c t e n s

Animalium, Plantarum, Florum, Fructuum, Fossilium, Rituum etiam aliarumque rerum cum ex natura tum ex disciplinis artibusque depromptarum Icones, ad optimorum exemplarium fidem selectas et aeri incisas, addita brevi descriptione ad disciplinarum rationem exacta et ad captum juventutis attemperata,

A u c t o r e

F. I. Bertuch,

Ducis Saxo-Vinar. legationis consiliario; Academiae Caes. Reg. Naturae curiosorum, Academiae Reg. Borussiae artium, scientiar. mechanic. Berolinensis, Academiae Electoral. Mogunt. scientiar. utilium, Societatum oeconomic. Petropolitanae et Lipsiensis, Societatum histor. naturalis Jenensis et Westphalicae Brochausens. Societatis Germanicae Neo-Eboracensis membro cum honorarium ordinario.

EDITIO RECENS, TEXTU LATINO ET HUNGARICO AUCTA,
CONSILIO ET CURA

**QUORUMDAM HUNGARIAE LITTERATORUM,
PATRIAE AMANTIUM.**

SUMTIBUS FRANCISCI XAVERII PERUSCHEG.

TOMUS SECUNDUS.

VIENNAE AUSTRIAE, 1806.

Typis Antonii Pichler.

TERMÉSZETHISTÓRIAI
KÉPESKÖNYV

A Z

IFJÚSÁG HASZNÁRA ÉS GYÖNYÖRKÖDŐTETÉSÉRE;

melly,

Az Allatok, Növények, Virágok, Gyümölcsök és Ásványok Képeit, a' Mesterségek és Tudományok sok más oktatásra öizveálogatott Tárgyaival együtt, igen jó eredeti Munkák fzerént kimetszve 's kifestve, az Ifjúság értékéhez alkalmaztatott tudományos Magyarázattal előadja.

Kézfítette ezelőtt

Bertuch F. J.

A' Veimári Hertzegségben Követtségi Tanácsos és Sok Tudós Társaságoknak a' Római Csász. Kir. Természettvzsgáló Akadémiának, Prufzfiában a' Mesterségekre és Erőmivtudományra ügyelő Kir. Akadémiának, Erfurtban a' Házfios Tudományok Akadémiájának, Petersburgban a' Gazdaságra ügyelő szabad Társaság, Lipzsiában, ugyan egy ollyannak, Jénában a' Természettvzsgáló Társaságnak, úgy fzinte Vesztfaliában is ugyan egy ollyan Társaságnak valóságos, és a' Newyorki Német-Társaságnak levelező Tagja.

ÚJ KIADÁS, DEAK ÉS MAGYAR LEÍRASSAL

MEGBŐVÍTVE,

**NÉMELLY BUZGÓ HAZAFIAKNAK
MUNKÁJOK ÁLTAL.**

PERUSCHEG XAVER FERENTZ ÚR KÖLTÉSÉGÉVEL.

MÁSODIK DARAB.

BÉTSBEN 1806.

Pichler Antal betűivel.

BILDERBUCH

ZUM

NUTZEN UND VERGNÜGEN DER JUGEND,

enthaltend

eine angenehme Sammlung von Thieren, Pflanzen, Blumen, Früchten, Mineralien, Trachten und allerhand andern unterrichtenden Gegenständen aus dem Reiche der Natur, der Künste und Wissenschaften; alle nach den besten Originalen gewählt, gestochen, und mit einer kurzen wissenschaftlichen und den Verstandeskräften der Jugend angemessenen Erklärung begleitet,

von

J. F. Bertuch,

Herzogl. S. Weimar. Legat. Rath; der Röm. Kaiserl. Akademie der Naturforscher, der Königl. Preuss. Akademie der Künste, der mechan. Wissensch. zu Berlin, der Chur-Maynzer Akademie nützl. Wissenschaft zu Erfurt, der freyen ökonomischen Gesellschaft zu St. Petersburg, der Leipziger ökonom. Societät, der naturforschenden Gesellschaft zu Jena, so wie auch der westphälischen naturforsch. Gesellschaft zu Brochhausen Ehren und ordentlichen, und der deutschen Gesellschaft zu Newyork korrespondirenden Mitglieder.

NEUE, MIT LATEINISCHEM UND UNGRISCHEM TEXTE VERMEHRTE AUFLAGE,

VERANSTALTET

DURCH EINE GESELLSCHAFT GELEHRTER,

IHR VATERLAND LIEBENDER UNGARN.

AUF KOSTEN DES FRANZ XAV. PERUSCHEG.

ZWEYTER BAND.

WIEN, 1806.

Gedruckt bey Anton Pichler.

PORTE-FEUILLE

INSTRUCTIF ET AMUSANT

POUR

LA JEUNESSE.

Mélange intéressant d'Animaux, Plantes, Fleurs, Fruits, Minéraux, Costumes, Antiquités et autres objets instructifs et amusans pour la jeunesse; choisis et gravés sur les meilleurs originaux, avec de courtes explications scientifiques et proportionnées à l'entendement de la jeunesse.

REDIGÉ

par

F. J. Bertuch,

Conseiller de legation de S. A. S. le Duc de Sax. Waimar; membre de l'Academie impériale des curieux de la nature, de l'Academie royale des arts à Berlin, de l'Academie electorale des sciences utiles de Mayence, de la Societé économique de Leipzig, des Societés d'histoire naturelle de Jene et de Westphalie à Brochhausen, et de la Societé des Allemans à Newyork.

NOUVELLE EDITION, AUGMENTÉE DU TEXTE LATIN ET HONGRAIS

PAR UNE

SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES

ET PATRIOTES DE HONGRIE.

AUX DÉPENS DE FRANÇOIS XAV. PERUSCHEG.

VOLUME SECOND.

À VIENNE, 1806.

Chez Antoine Pichler.

PORT-FRUITTE

INSTRUCITIE ET AMUSANT

POUR

LA JEUNESSE

Mélanges intéressans d'animaux, Plantes, Minéraux, Mécanique, Astronomie, Géographie, Histoire, etc. etc. etc. et autres objets instructifs et amusans pour la jeunesse, choisis et gravés sur les meilleures planches, avec de courtes explications scientifiques et historiques à l'édification de la jeunesse.

R. E. D. I. G. E.

F. J. B. E. I. N. C. H.

Wappstein & Buchhandlung, et de la Buchdruckerei, des Sociétés d'histoire naturelle de la ville de Vienne, de l'Académie royale de la capitale de l'Autriche, de l'Académie impériale des sciences de Vienne, de l'Académie de la capitale de la Prusse, de l'Académie de la capitale de la France, de l'Académie de la capitale de l'Espagne, de l'Académie de la capitale de la Russie, de l'Académie de la capitale de la Suède, de l'Académie de la capitale de la Danemark, de l'Académie de la capitale de la Pologne, de l'Académie de la capitale de la Hongrie, de l'Académie de la capitale de la Prusse, de l'Académie de la capitale de la France, de l'Académie de la capitale de l'Espagne, de l'Académie de la capitale de la Russie, de l'Académie de la capitale de la Suède, de l'Académie de la capitale de la Danemark, de l'Académie de la capitale de la Pologne, de l'Académie de la capitale de la Hongrie.

NOUVELLE ÉDITION, ACCRUE DE LA TRADUCTION EN HONGROIS

P. A. R. I. S.

SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES

ET PATRIOTES DE HONGRIE

Les Dépens de François X. V. B. E. I. N. C. H.

VOLUME SECOND

À PARIS, 1806.

Chez M. de la Harpe, Libraire

SERENISSIMO

POLONIAE ET LITHUANIAE

REGIO PRINCIPI

ALBERTO CASIMIRO,

DUCI SAXONIAE etc. etc.

AUREIVELLERIS,

ACUNA

INSIGNIUM ORDINUM

SANCTI STEPHANI REGIS APOSTOLICI,

PROUT ET

SANCTI LEOPOLDI

MAGNAE CRUCIS EQUITI,

SACRAE CAESAREAE, ET REGIO APOSTOLICAE MAJESTATIS

CAMPI MARESCHALLO

ET

UNIUS CAESAREO REGIAE LEGIONIS CATAPHRACTORUM

COLONELLO ET PROPRIETARIO,

DOMINO

BENIGNISSIMO.

BERENSSIMO

TOLOMEI ET LIBRARIAS

REGIUM VINCIPIT

ALBERTO CASIMIRO

DUCI SAXONIAE etc etc

ALBERTO V. S. P. S.

INSIGNIUM ORDINIS

SANCTI STEPHANI REGIS APOSTOLICI

PROUT ET

SANCTI LEONARDI

MAGISTRUM CAESARIS FOEDERIS

SACRAE CAESARIAE ET REGIAE APOSTOLICAE MAIESTATIS

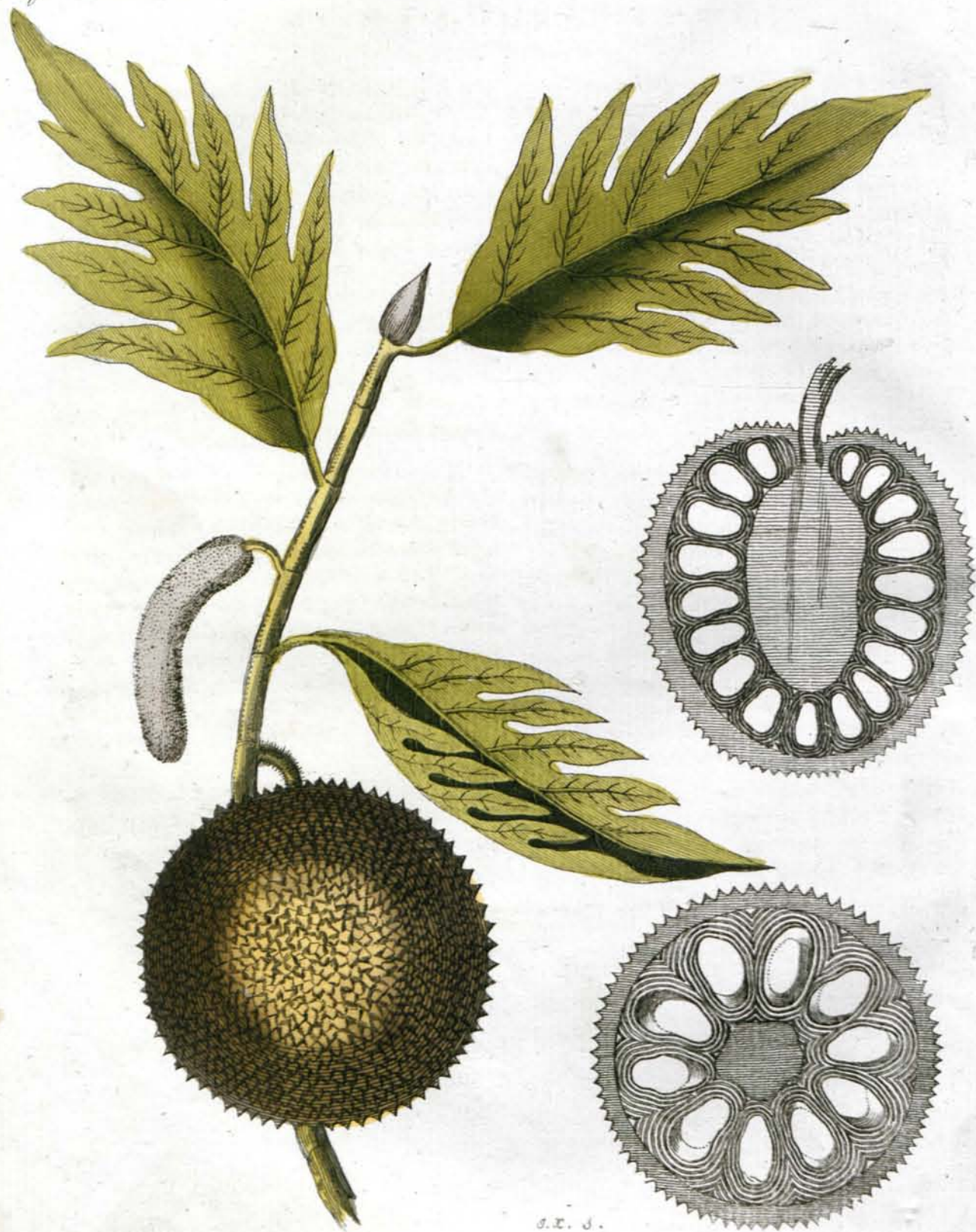
CAVUM MAIESTATIS

COLONIAE FORTIFICATAE

DOMINUS

FRANCISCUS XAV. PERUSCEC.

(ARTOCARPUS INCISA.)

Arbor haec pretiosissimum naturae donum est illis zonae torridae regionibus, quae frumentum ad panem sibi praeparandum non habent. In cunctis fere orientalis Indiae australisque Oceani insulis e. g. in ora Comandelensi et Malabarica, in insulis Ceylonia et Nova Guinea provenit. Hac sola in arbore maximae ac prope unicae Otaheitensium aliarumque insularum australis Oceani opes consistunt. Ea namque tectum, vestitum, cibum diversamque suppellectilem domesticam ipsis praebet; ut paucis absolvam: arbor haec inter utilissima naturae munera referri meretur.

Arbor ipsa ad satis magnam altitudinem se extollit, annos 60 aut 70 viget, et folia habet admodum ampla, 2 fere pedes longa, sesquipedis latitudine, alte serrata, quibus illarum insularum incolae pro patinis, discis mappisque utuntur. Per menses octo continuos, a Decembri ad Julium usque, flores simul ac fructus jugiter gerit semimatturos maturosque. Flos masculus bulbus est subfuscus spithamae longitudine: femineus vero, ex quo fructus enascitur, nodus est e fusco candicans, ramorum extremis inhaerens. Fructus ipse rotundus est et amplus admodum, cucurbitae rotundioris forma, diametro pedis; cortex ejus verrucis sexangularibus acutisque undique obsitus. Cum plene maturuit, sublavus

est. Priusquam autem perfectam maturitatem attigit, tum crudus ac recens, in orbes dissectus tostusque comeditur, aut pulpa ipsius in scrobiculis lapide intus vestitis in massam redigitur, quae diu ibi adservari potest, et ad coquendum quoddam genus panis inservit. Fructus recens tostusque saporem refert medullae panis triticei, fructu solani tuberosi permixti. Penitus maturus mollis est ac frigidus et prorsus inutilis. Intus nucleos multos grandesque, amygdalis similes, continet, id quod segmenta duo in tabula delineata ostendunt. Sed tamen et genus quoddam artocarpi nucleis carens reperitur.

Artocarpi arboris incredibilis est foecunditas, nam vel tres tantum hujusmodi arbores in 3 menses victum abunde homini praebent. Sed et vestimenta insularum australis Oceani incolis suppeditat, nam e libro alburnoque illius pannum suum papyraceum, quo se vestiunt, tundendo praeparant; ex ligno autem, quod admodum exigui est ponderis, variam suppellectilem, ut sellas, patinas, alveos, tympana conficiunt.

Multo labore Angli arborem istam in suas occidentalis Indiae insulas transplantare tentarunt, cui conatui, si famae creditur, felix eventus respondit.

A' KENYÉRGYÜMÖLTS.

A' Kenyérfa igen fontos adománya a' természetnek, a' meleg égallynak azon tartományjaira nézve, a' hol semmiféle élet nem termeszettik, mellyből kenyeret lehetne sütni. Teren: ez napkeleti Indiának és a' déli tengernek tsaknem minden szigetében. p. o. Koromandelen, Malabáron, Zejlánban, és Új-Gvineában: főképpen pedig Otahitiban és más szigeteiben a' déli tengernek tsaknem egyedül való kintse ez a' lakosoknak. Ebből készítenek magoknak hajlékot, ruházatot, edelt, és mindenféle házi eszközöket; rövidebben, ez a' fa egy a' leghafznosabb adományja közül a' mi földünkre nézve a' természetnek.

A' Kenyérfa meglehetősen nagyságú, virít 60—70 esztendeig; levelei igen nagyok, színte két lábnyi hosszúságúak és másfél lábnyi szélességűek, mélyen behasogatott szélekkel, mellyek a' szigetbélieknek tálok, tányérok és asztalkeszkenők helyett szolgálnak. Minden esztendőben 8 hónapig terem, 's Detzembertől fogva egész Júliusig szemlélni rajta virágokat, éretlen és érett gyümölcsöket. A' hímvirágjai egyaráznyi barnás barkákból állanak; anyavirágjai pedig, mellyből gyümölcs lefz, világosbarna bimbókban vannak elrejtve az ágak végein. Maga a' gyümölcs, mellyet kenyérgyümölcsnek nevezünk, gömbölyeg és igen nagy, körülbelöl mint egy jókora tők, közepén által egy lábnyi, a' héjja pedig me-revén meg van rakva hatflegletű tsütsos bi-

birtsókkal. Ez, ha megérik, sárgás; és részzerént frissiben, minekelötte egészen megérnek, szeletekre vagdaltatván megaszaltatik, és úgy szolgál eledelül: részzerént pedig a' húsos része kövel kirakott apró gödrökben téltává gyúratik, melly sokáig eláll, és ebből öztán kenyeret szoktak sütni. Ha a' kenyérgyümölcsöt zöldjében megaszaltják, éppen olyan ízű, mint a' krumplival öszve elegyített búzakenyér héjjas része. Ha a' kenyérgyümölcs egészen megérik; megpuhul és téltává lefz, és ekkor már hafznavehetetlen. Ezen gyümölcsnek sok magva van, akkora mint egy egy mondola, mint azt a' rajzolatban lévő két ketté vágott gyümölcs formája mutatja. Vagynak azonban magnókül való fajok is.

A' Kenyérfa a' bámúlásig termékeny, úgy hogy egy ember három fáról 8 hónapig kedvére élhet. De ezenkívül a' déli tenger szigetjének lakosi ruházatjokat is ebből készítenek, mivel annak hárshéjjából és bélhéjjából verés által papirosfoltot készítenek és ezzel ruházkodnak: a' fájából pedig, a' melly igen könnyű, mindenféle házi eszközöket, zsámolyokat, tálokat, teknöket és dobot tsinálnak.

Nem régiben az Anglusok sokat munkálódtak rajta, hogy ezt a' fát napnyugoti Indiai szigetjeikbe által plántálhassák, 's a' mint mondják boldogultak is szándékjokban.

DIE BROD-FRUCHT.

Der Brodbaum ist ein höchst wichtiges Geschenk der Natur für jene Länder der heißen Zone, die kein Getreide bauen, woraus sie Brod bereiten könnten. Er wächst fast in allen Inseln von Ostindien und der Südsee, z. E. auf Coromandel, Malabar, Zeylan und Neu-Guinea. Sonderlich ist er fast der ganze Reichthum der Bewohner der Insel Otahiti, und anderer Inseln der Südsee. Er gibt ihnen Obdach, Kleidung, Speise und allerley Hausgeräthe; kurz er ist eins der wohlthätigsten Naturprodukte für die Welt.

Der Brodbaum wird ziemlich groß, dauert an 60 bis 70 Jahre, und hat sehr große, fast 2 Fufs lange und 1 1/2 Fufs breite, tief ausgezackte Blätter, welche den Insulanern bey ihren Mahlzeiten statt der Schüsseln, Teller und Servietten dienen. Er trägt 8 Monate lang im Jahre, vom December an bis zum Juli, immer Blüthen, halbreife und reife Früchte. Die männliche Blüthe ist eine spannenlange bräunliche Kolbe; die weibliche aber, woraus die Frucht entsteht, ist eine hellbraune Knospe, oben an der Spitze des Zweigs. Die Brodfrucht selbst ist rund und sehr groß, fast wie ein runder Kürbis, 1 Fufs im Durchmesser, die Schale mit lauter sechseckigten spitzigen Warzen besetzt. Sie sieht, wenn sie reif ist, gelblich aus, und

wird theils frisch, ehe sie ganz reif ist, in Scheiben geschnitten, geröstet gegessen, theils auch ihr Fleisch in kleinen mit Steinen ausgelegten Gruben zu einem Teige gemacht, der sich lange hält, und eine Art von Brod daraus gebacken. Frisch geröstet schmeckt die Brodfrucht wie die Krume vom Waitzenbrode, mit Kartoffeln vermischt. Wenn die Brodfrucht ganz reif wird, so ist sie weich und teig, und nicht mehr zu brauchen. Sie hat innerlich viele große Kerne, wie Mandeln, wie man aus den beyden hier abgebildeten Durchschnitten sehen kann. Es gibt aber auch eine Art ohne Kerne.

Der Brodbaum ist erstaunlich fruchtbar, denn es kann sich ein Mensch von 3 Bäumen 8 Monate reichlich ernähren. Er gibt aber auch überdies den Insulanern der Südsee ihre Kleider, denn sie bereiten aus seinem Baste und Splinte, durch Schlagen, ihr Papier-Tuch, worin sie sich kleiden; aus dem Holze aber, welches sehr leicht ist, machen sie allerhand Hausgeräthe, Schemmel, Schüsseln, Tröge und Trommeln.

Die Engländer haben sich neuerlich sehr viele Mühe gegeben, ihn in ihre westindischen Inseln zu verpflanzen, und man sagt, daß es ihnen auch gelungen sey.

L'ARBRE A PAIN.

L'arbre à pain est un des dons les plus précieux de la nature pour les contrées de la zone torride, où il ne croît pas de bled, et où l'on fait du pain du fruit de cet arbre. Il croît dans presque toutes les îles des Indes orientales, p. e. sur la côte de Coromandel, dans le Malabar, à Ceylan, et dans la nouvelle Guinée. Il fait presque l'unique richesse des habitans de l'île d'Otaïhiti, et des autres îles de la grande Mer du Sud. Il leur fournit une demeure agréable sous ses branches, leurs vêtemens, leur nourriture et leurs meubles; en un mot, cet arbre est pour le monde un des bienfaits les plus signalés de la nature.

Cet arbre est assez grand, et peut durer 60 à 70 ans; ses feuilles qui sont fort larges, (puisqu'elles ont presque 2 pieds de long, sur un pied et demi de large) et profondément découpées, tiennent lieu de plats, d'assiettes et serviettes aux insulaires dans leurs repas. Pendant huit mois de l'année, à compter du mois de Décembre jusqu'à celui de Juillet, il porte continuellement des fleurs et des fruits verts et murs. La fleur mâle est une espèce de bouton brunâtre long à peu près comme la main; mais la femelle qui produit le fruit est un bourgeon d'un brun clair, qui se trouve à l'extrémité de la branche. Le fruit à pain lui même est rond et fort gros, assez semblable à une courge ronde, d'un pied de diamètre et tout couvert de papilles hexagonales et pointues. Il est

jaunâtre, quand il est parvenu à sa parfaite maturité, et on le mange frais, avant qu'il soit entièrement mûr, après l'avoir découpé en ruelles et grillé; ou bien on fait de sa pulpe, dans de petites fosses revêtues de pierre à l'intérieur, une pâte qui se conserve long tems et dont on fait une espèce de pain. Le fruit à pain mangé frais et rôti, a le goût de la mie de pain de pur froment mêlé à des pommes de terre. Quand ce fruit est tout à fait mûr, il devient mou et pâteux, et ne peut plus être d'aucun usage. Il contient à l'intérieur plusieurs gros pepins, semblables à des amandes, comme le font voir les deux coupes représentées sur la planche ci-jointe. Il en existe cependant aussi une espèce qui n'a point de pepins.

L'arbre à fruit est prodigieusement fertile; car trois de ces arbres peuvent fournir abondamment à la nourriture d'un homme pendant 8 mois. Il fournit aussi des vêtemens aux insulaires de la Mer du Sud, qui préparent de son écorce et de son aubier une espèce de papier-linge dont ils se vêtent; ils font en outre de son bois, qui est fort léger, toutes sortes de meubles, p. e. des escabelles, des plats, des auges et des tambours.

Les Anglais se sont efforcés depuis peu de transplanter cet arbre dans les îles qu'ils possèdent aux Indes occidentales, et l'on assure que leurs efforts ont été couronnés d'un heureux succès.

A R O M A T A .

Inter ea, quae orientalis India nobis suppeditat aromata *macides*, sive *flores muscati*, *nuces muscatae* et *caryophylla* nostris etiam culinis notissima sunt. En utriusque tibi imagines!

Fig. 1. Nux muscata.

(Myristica Moschata.)

Arbor haec in omnibus insulis Moluccis, praesertim Banda, nascitur, maximasque pirorum nostrarum magnitudine aequat. Folia e viridi candicantia, splendida; florem flavum habet. Aroma, quod *macides* seu *florem muscatum* appellamus, nequaquam arboris flos est, sed textura quaedam fibrata, nucis cortici circumjecta. Fructus magnitudine formaque, nisi quod partem inferiorem paululum acuminatam habet, malo persico similis, cortice tectus est duro sed inutili, qui in fructu maturescente flavescit, post rumpitur, ruptusque nucem muscatam emittit. Nux haec emissa (Fig. a.) duobus praeterea putaminibus circumdatur, quorum alterum nempe exterius textura est illa, quam paulo ante diximus, rubra ramosaque, putamini nigro interiori circumjecta, idque accurate ex eo detractum siccatumque *macidem* seu *florem*, quem vocant, *muscatum* proprie constituit. (Fig. b.) Putamen hoc collectum siccatur, post aqua marina respersum in saccis conditur, ibique flavescit. Putamen nigrum alterum, priori subjectum, lignosum est. Hoc pulsando diffringunt, nucemque muscatam eximunt. Nux haec, ut ex fig. c. intelligitur, venis albis fuscisque interiorius perfusa est, ac, ne putredine corrum-

patur, aquae calcis immergitur. Tam macides quam nuces muscatae non levem commerciis materiam praebent. E nucibus macidibusque vilissimis oleum in orientali India excoquitur, quod *muscatum* appellant, in pharmacopoliis usitatissimum.

Fig. 2. Caryophyllum.

(Caryophyllus aromatica.)

Caryophyllum quoque Moluccas insulas patriam agnoscit. Aroma hoc floris calyculus est in arbore referente figuram pyramidis; stipes crassitudine viri fere brachium aequat, foliis acuminatis, lauri folia in hoc imitantibus. Flos subruber est, eique succedit capsula crassa (Fig. d.) *matrix caryophylli* appellata, nucleum e caeruleo nigrescentem continens (Fig. e.) arbori propagandae destinatum. Florum calyculi, nondum explicati, decerpuntur, et, ut adservari possint diutius, nigroque, quem praeseferunt, colore se imbuunt, fumo siccantur. Fructus, folia, cortex, radix ipsa, quidquid habet *caryophyllus*, aromaticum est. Est et *caryophylli* silvestris genus, huic nobiliori admodum simile, sed vi aromatica omnino destitutum.

Pretiosum hoc aroma ad hoc usque tempus soli divendunt Batavi; hi namque, ne furtivis commerciis relinqueretur occasio, et pretium mercis minueretur, in locis singulis, Amboina tribusque aliis possessionibus minoribus tantum exceptis, omnes *caryophyllos* extirparunt; nihilominus tamen Galli Anglique arborem hanc in suas possessiones Indicas transplantare feliciter tentarunt.

FÜSZERSZÁMOK.

Azon fűszerzámok közül, mellyek hozzánk napkeleti Indiából kerülnek, a' *szerecsendióvirág*, a' *szerecsendió*, és a' *szegfű* nálunk is igen esmeretesek konyháinkra nézve. Itt van mind a' kettőnek ábrázoló rajzolatja.

1. Kép. A' Szeretsendiófa.

(*Myristica Moschata.*)

A' *Szeretsendiófa* minden Molukki szigeteken található, főképpen Bandán, 's olyan nagyra nő, mint nálunk a' legnagyobb körtvélyfa. Levele világoszöld fényes, virága sárga. Az a' fűszerzám, mellyet mi *szerecsendióvirágnak* nevezünk, nem a' virága ezen fának, hanem valami rostos szövevény, a' dió héjja körül. A' gyümöltse tsaknem olyan nagy 's olyan formájú mint a' baratzk, tsak hogy tsútsos, mellynek héjja kemény, halnavehetetlen, és mikorra megérik megsárgul, felpattan 's belőle a' *szerecsendió* esik ki. Az így kihullani szokott *szerecsendió* (Fig. a.) még két héjjal van körülvéve; a' külső, mint már említettük, valami veres ágasbogás szövevény, melly az alatta lévő fekete héjjat körülveszi, 's a' mellyet arról gondosan le szoktak hántani 's megszárogatni, és ez az tulajdonképpen a' mit mi *szerecsendióvirágnak* nevezünk. (Fig. b.) Ezt a' rostos héjjat öszveszedik, megszáraztják, tengervízzel meglotsolgtatják, zsákokra rakják, a' hol olztán megsárgul. Az ez alatt lévő fekete héjj fás, mellyet széllyeltörnek, hogy belőle a' *szerecsendió*t kivessék. Ez a' *szerecsendió*, a' mint a' c. kép. mutatja belől fejj és fekete eres, és hogy meg ne rothadjon, mezes vízbe kell mártogatni. Mind a' kettő, mind a'

szerecsendióvirág, mind a' *szerecsendió* fontos kereskedésbeli portéka. A' *szerecsendió*-nak és a' *szerecsendióvirágnak* a' roszszárból égetik napkeleti Indiában az úgynevezett *szerecsendióolajat*, mellynek az Orvosok nagy halznát vesznek.

2. Kép. A' Fűszerzámos szekfűfa.

(*Caryophyllus aromatica.*)

A' *Szekfűnek* hazája is hasonlóképpen a' Molukki szigeteken van; melly egy magas piramisforma kar vastagságnyi fának virág-bimbója. Ezen fának levelei hegyesek mint a' babérfának. Virága veres, melly alatt vastag tokban, (Fig. d.) mellyet anyafszekfűnek neveznek, kékfekete magot terem (Fig. e.) és a' fa ez által szaporodik. A' virágbimbókat róla leszedik, és füstön száragatják meg, azért hogy elálljanak és olyan feketés színű legyen, a' millyenek szoktak lenni. A' *szekfű* fának minden része fűszerzámos, levele, gyümöltse, héjja, és sőt még a' gyökere is. Van Vad *szekfű* is, melly a' fűszerzámhoz igen hasonlít, de a' mellynek egyáltalában semmi fűszerzám ereje vagy íze nints.

Még eddig egyedül tsak a' Hollandusok voltak az ezen betses fűszerzámval való kereskedésnek tulajdonosai; minthogy Amboinát és még három kis birtokot kivéven, mindenütt kiírtották a' *szekfű* fákat, hogy így a' kontárkereskedést ezzel a' fűszerzámval megakadályoztathassák, és az ára le ne szállhasson; hanem már a' Frantziák és Anglusok is *szerecsendió*s próbákat tettek, a' *szekfű* fának magok birtokaikbavaló általplántálásában és elszaporításában.

GEWÜRZE.

Unter den Gewürzen, welche uns Ostindien liefert, sind die *Muscatenblumen*, *Muscatenüsse* und *Gewürznäglein* oder *Nelken* auch in unsern Küchen sehr bekannt. Hier ist die Abbildung von beyden.

Fig. 1. Der Muscatenbaum.

(*Myristica Moschata.*)

Der *Muscatenbaum* wächst auf allen Moluckischen Inseln, vorzüglich aber auf Banda, und wird so groß als unsere größten Birnbäume. Er hat hellgrüne glänzende Blätter, und blühet gelb. Das Gewürz, das wir *Muscatenblüthen* nennen, ist nicht seine Blume, sondern ein faseriges Gewebe, das auf der Schale der Nuss liegt. Seine Frucht ist fast so groß und gestaltet als eine Pfirsche, nur unten etwas spitzig, hat eine harte unbrauchbare Schale, welche, wenn sie reifet, gelb wird, aufspringt, und die Muscatennuß herausfallen läßt. Diese ausgefallene Muscatennuß (Fig. a.) ist nun mit zwey Schalen umgeben; die äußere ist, wie obgedacht, ein rothes ästiges Gewebe, das die darunter liegende schwarze Schale umgibt, sorgfältig davon abgelöset und getrocknet wird, und ist eigentlich dasjenige, was wir *Muscatenblüthen* oder *Muscatenblumen* nennen (Fig. b.) Diese Schale wird gesammelt, getrocknet, mit Seewasser besprengt, und in Säcke gepackt, wo sie dann gelb wird. Die darunter liegende schwarze Schale ist holzig, wird zerschlagen, und die Muscatennuß herausgenommen. Diese Muscatennuß ist, wie Fig. c. zeigt, innerlich weiß und braun geädert, und muß in Kalkwasser eingetaucht werden, damit sie nicht faulet. Beydes, sowohl die *Muscatenblumen* als auch die *Nüsse*, sind ein wichtiger

Handelsartikel. Aus den schlechtesten Nüssen und Blüthen wird in Ostindien das sogenannte *Muscatenöl* gebrannt, welches in der Medicin sehr gebraucht wird.

Fig. 2. Der Gewürznäglein- oder Nelkenbaum.

(*Caryophyllus aromatica.*)

Das Vaterland der *Gewürznelke* sind gleichfalls die Moluckischen Inseln. Sie ist die Blütenknospe eines hohen pyramidalischen Baums, der etwa so stark als ein Manesarm ist, und spitzige Blätter wie der Lorbeerbaum hat. Er blühet röthlich, und trägt hernach in einer dicken Kapsel (Fig. d.) die man *Mutternelken* nennt, einen blauschwarzen Kern (Fig. e.) wodurch sich der Baum fortpflanzt. Die Blütenknospen werden abgebrochen, und durch Rauch getrocknet, damit sie sich halten und die schwärzliche Farbe annehmen, die sie haben. Alles ist an dem Nelkenbaume gewürzhaft, Blätter, Frucht, Rinde, ja selbst die Wurzel. Es gibt auch einen wilden Nelkenbaum, der dem edlen sehr ähnlich ist, aber durchaus nichts gewürzhaftes hat.

Die Holländer sind bis jetzt noch die einzigen Besitzer des Handels mit diesem kostbaren Gewürze; denn sie haben alle Nelkenbäume, aufser in Amboina und noch drey kleinen Besitzungen, ausgerottet, um den Schleichhandel damit zu verhindern, und die Preise davon nicht herunterkommen zu lassen; allein die Franzosen und Engländer haben bereits glückliche Versuche gemacht, sie auch in ihre Besitzungen in Indien zu verpflanzen.

E P I C E S.

De toutes les épices qui nous viennent des Indes orientales, les fleurs et les noix de muscade, de même que les clous de girofle, sont très connus dans nos cuisines. Voici les arbres qui nous les fournissent.

Fig. 1. Le Muscadier.

(Myristica Moschata.)

Cet arbre croît naturellement dans presque toutes les Moluques et sur-tout à Banda, et parvient à la hauteur de nos plus grands poiriers. Ses feuilles sont larges et d'un verd clair et luisant; mais ses fleurs sont jaunes. L'espèce d'épices que nous appellons fleurs de muscade ou mûcîs, ne sont point les fleurs de cet arbre, mais les fibres ou filamens qui forment une sorte de tissu ou ramification sur l'écorce de la noix. Son fruit est presque de la grosseur et de la figure d'une pêche, si ce n'est qu'il est pointu à sa partie inférieure; il est enveloppé d'une écorce dure, dont on ne peut faire aucun usage, qui jaunit en mûrissant, s'ouvre et laisse tomber la noix muscade. La muscade ainsi dégagée de son enveloppe extérieure (fig. a.) est encore environnée de deux écorces. La première est ce tissu rougeâtre et fibreux, dont on vient de parler, qui entoure une coquille noire, à laquelle elle sert d'enveloppe, et dont on la sépare avec soin pour la sécher; c'est là proprement ce que nous appellons mûcîs ou fleurs des muscades (fig. b.) On recueille cette écorce, on la fait sécher, puis on l'arrose d'eau de mer et la met en sacs, où elle devient jaune. La dernière coquille est noire et ligneuse; on la casse pour en tirer la noix muscade. Cette noix, comme le montre la fig. c., est blanche à l'intérieur et parsemée de veines brunes. Il faut la plonger dans de l'eau de chaux pour qu'elle ne se pourris-

se pas. On fait un très grand commerce tant de mûcîs que de noix muscades. Dans les Indes orientales on prépare des plus mauvais mûcîs et des plus mauvaises noix une huile connue sous le nom de huile de muscade, dont on fait grand usage en médecine.

Fig. 2. Le Giroflier ou le clou de girofle.

(Caryophyllus aromatica.)

Ce sont pareillement les Moluques où il croît. Le clou de girofle est le bouton de la fleur d'un grand arbre pyramidal, qui peut avoir la grosseur du bras d'un homme, et porte ses feuilles pointues, comme celles du laurier. Sa fleur est rougeâtre et remplacée par une capsule épaisse (fig. d.) qu'on appelle clou de girofle mère, et qui renferme une graine d'un bleu noir (fig. e.) qui sert à la propagation de l'arbre. On cueille les boutons des fleurs avant qu'elles s'épanouissent, et on les sèche à la fumée, afin qu'elles se conservent et prennent la couleur noirâtre que nous leur voyons. Tout est aromatique dans le giroflier; ses feuilles, son fruit, son écorce et même ses racines. Il existe une espèce de giroflier sauvage qui ressemble beaucoup à celui dont nous parlons, mais qui n'est nullement aromatique.

Les Hollandais ont été, et sont encore actuellement les seuls, qui fassent commerce de ce précieux aromate; car ils ont extirpé tous les girofliers, excepté à Amboine et dans trois autres petites possessions, pour empêcher qu'on n'en fit la contrebande, et ne point en laisser baisser le prix. Cependant les Anglais et les Français ont déjà fait d'heureuses tentatives, pour transplanter aussi cet arbre dans leurs possessions des Indes.

SIMIARUM SPECIES OCTO.

Praeter simias jam memoratas duo caudatarum existunt genera, a Cebis necessario distinguenda, nempe:
 1) Simiae, Sapajou dictae, cauda tortili.
 2) Simiae, Sago in appellatae, cauda longa laxiore. Ad primum genus species 4 sequentes pertinent.

Fig. 1. Coaita.
 (Simia Paniscus.)

Coaita in Brasilia maxime et regno Peruano vivit, turpis adpectu, nigris plerumque setis obsita, alta sesquipedem, cauda tortili 2 pedes longa. Manus 4 duntaxat digitis instructae sunt; sed manuum officia vicesque etiam cauda obit: hujus nempe extremum, quoties aut corpus evibrare aut casu prohibere volunt, ramo arboris aliive rei celerrime implicant, tamque firmiter adhaerent, ut earum saepe quinque super arboribus interficiantur, priusquam vel una decidat. Haec res e terra tollunt, orique admovent, pisces capiunt etc. In magnos collectae greges semper fere arboribus insident, mira celeritate ab alia ad aliam se evibrantes. Remotiore vero intervallo, plures earum caudis in catenae speciem se sibi connectunt, atque ita suspensae per aerem se librant tandem, donec ea, quae infima pendet, petitam arborem apprehenderit, reliquasque in eam post se pertraxerit. Vescuntur fructibus, insectis piscibusque.

Fig. 2. Sajou.

Haec in australi America vivit, felis minoris fere magnitudine, admodum lepida, alacris vividaque, nam lusitando corpusque scabendo nunquam defatigatur. Caudae ope facillime scandit; volantes muscas dextrissime captat, quibus edendis valde delectatur. Vox sono pullorum gallinae Indicae est similis.

Fig. 3. Sai, seu Simia vagiens.
 (Simia capucina.)

Haec bestiola, priore non major, pigra est et tristis et frigoris admodum impatiens. Perpetuo fere, cum sola est, instar cicadae stridet; aspecta, vagitum edit. Ad iram lacessita, catuli latratum voci miscet, Australem Americam inhabitat.

Fig. 4. Saïmiri.
 (Germ. das Todtenköpfchen)
 (Simia sciurea.)

Pusilla haec Sapajou 7 fere pollices, cum sedet, alta est, et perquam lepida. Sicut omnes sui generis in australi America vivit, unde propter elegantiam frequens in Europam transfertur, ubi ob aeris frigidioris impatientiam haud diu vitam ducit.

Simiae illae, quas Sago in appellant, et quae caudam itidem longam quidem, sed non tortilem habent, non minus parvae, bellae elegantesque sunt his, quas modo descripsimus. Communis eis patria America australis et torrida est. Earum species 4 pulcherrimae sunt sequentes.

Fig. 5. Ouistiti.
 (Simia Jacchus.)

Longa est pollices 7, colore nigro, caeno rubidoque virgata; ceterum ferox et turbida, scandendi facilitate sciuro par. Moschum olet; fructibus, pane, araneis, muscis cochleisque victitat. Vox sibilum refert.

Fig. 6. Pincha.

Sex duntaxat alta pollices caudam gerit pedis longitudine, quam, more leonis, dum ingreditur, sursum recurvatam dorso imponit. Bestiola haec admodum alacris agilibusque spectantes mille gestibus saltibusque ridiculis oblectat. Vox tenuem musculi sibilum refert, tanta nonnunquam suavitate, ut aviulae cantum audire te credas.

Fig. 7. Marikina.

Haec singulari colorum pulchritudine excellit, pilos habet mollissimos et habitum corporis leonem pusillum referentem. Longa est pollices 9 excepta cauda paululum longiore. Lepore et alacritate reliquarum nulli cedit. Commode nutrita curataque in mediis Europae tractibus vitam optime tolerat.

Fig. 8. Miko.

Corpus ei est longum 7 pollices, obsitum pilis longis, subtilibus, bombycis instar mollibus, argenteo splendore; cauda vero longior duplo, colore badio. Facies auresque nudae roseo colore lucent. Ad ripas fluvii Amazonum habitat.

S. u. S. von J. K. S.

A' MAJOMNAK NYOLTZ FAJAI.

Vagynak még két Nemei a' farkas Majmoknak, mellyek mindazáltal a' Matskamajmóktól voltaképpen különböznek; úgymint:

1) Kunkorgósfarkú, vagy Fogódzó-farkú.

2) Nyúlángfarkú; hofszú nyúlánk farkakkal. A' Kunkorgósfarkú közé tartoznak a' következő 4. fajok.

1. Kép. A' Tenyereslábú Koájta.

(Simia Pariscus.)

A' Koájta főképpen Braziliában és Peruban él, ránézve rüfformájú, többnyire fekete sertés, másfel lábnyi magasságú, kunkorgósfarka pedig 2 lábnyi. Kezeket csak 4. ujjok van; de a' farkok kezek helyét foglal nekik; mellyet a' végeknél fogva hirtelen a' fájára vagy más testre kunkoritnak, 's azon olly erősen megtartózkodnak, mikor magokat valahova fel akarják vetni, vagy le esnének, hogy őt is megölhet az ember közülök a' fán, míg az őt közül egy le esik. Ugyan csak a' farkokkal vesznek fel a' földről holmit, 's azt fájokhoz viszik, halakat fogdosnak vele, 's a' t. Seregestől élnek többnyire a' fákön, és nagy hirtelenséggel által vetik magokat egyik fáról a' másikra. Ha pedig a' fa igen távol van, akkor farkoknál fogva egymásba kapaszkodván lánzt tornára, addig lógázzák magokat a' levegőben, míg az alsó közülök a' fát a' mellyre igyekeznek el nem éri, 's a' többi társait is utánna nem ránthatja. Eledelek gyümölcsökből, halakból, és bogarakból áll.

2. Kép. A' vakaródzó Szazu.

A' Szazu nak hazája éjzaki Amerika, akkorányi mint egy kis matska, igen furtsa, eleven és virgontz állat, mivel a' játlásba és a' maga vakargatásába soha bele nem ún. Farkának segítségével által igen könnyen mázkal a' fákön, és igen ügyesen elkapkodja a' levegőből a' legyeket, mellyek neki kedves eledele. Szava a' pulyka fiak sipogásához hasonló.

3. Kép. A' tsaholó Szai.

(Simia capucina.)

Ez az állatotska sem nagyobb mint a' Szazu, lusta és bémész, 's a' hideget igen nehezen állja ki. Ha magában van, csak nem mindég úgy szöll mint a' prűtsök, ha pedig rá néznek, mindjárt nyögdeisel. Ha megharagítják közbeközbe ollyan formán tsahol, mint a' kutyakölyök. Hazája déli Amerika.

4. Kép. Az Ijesztő Szajmiri.

(Simia sciurea.)

Ez a' kunkorgósfarkú kis majom mint egy 7 iznyi magasságú és felette zifra. Hazája, mint a' több fogódzósfarkúknak is, déli Amerika, a' millyent, furtsaságáért, gyakorta hordanak Európába, de a' hol, a' hideget ki nem állhatván rendfzerént kevés ideig izkott élni.

A' Nyúlángfarkú Majmok, mellyeknek hasonlóképpen hofszú tsakhogy nem fogódzósfarkok van, szinte úgy aprók, jelesek és szépek mint a' kunkorgósfarkú. Mindnyájan déli Amérikanak meleg rézeit lakják. Legszébb fajok közöttök a' 4. következők.

5. Kép. A' Süvöltő Uifztiti.

(Simia Jacchus.)

Ennek hofszú 7 iznyi, fekete, szürkeveres tsikkokkal. Vad és nyughatatlan természetű, 's olly könnyen mázkal mint a' mókus. Pézsma szagú; eledele gyümölcsökből, kenyérből, legyekből, pókokból, és tsigákból áll. Szava süvöltés.

6. Kép. A' Furtsa Bandzsi.

Ez csak 6 iznyi magasságú, de a' farka még megannyi; mellyet mentében, mint az orofzlán, fel kunkorit a' hátára. Ezen állatka felette eleven, szüntelen ürgforog, 's a' nézőket ezerféle nevettséges ugrándozásokkal, 's teste állásaival mulattatja. Szava gyeenge süvöltés, mint szinte az egér tzintzóságára, néha pedig olly kellemetes, mintha valamely madárka énekelne.

7. Kép. A' Serényes Marikina.

Ez felette szép színű, püha selyem szőrű, 's csak nem olly formájú mint egy kis orofzlán. Hofszú 9 iznyi, de a' farka hofszabbatska. Furtsaságára és elevenségére nézve a' többinél nem alább való. Ha jól bánnak vele, ez közép Európában legtovább él.

8. A' szép Mikó.

A' Mikó legszébb Majom minden Nyúlángfarkúak között; hofszú 7 iznyi, melly mindenütt finom hofszú, selyem tapintású, 's ezüst módra tündöklő szőre van; gelztenyefszínű farka majd két ollyan hofszú; a' képe pedig és fülei kopaszok és halavány rózsaszínűek. Hazája az Amazon folyóvíz környéki.

ACHT AFFEN-ARTEN.

Es giebt noch 2 Gattungen geschwänzter Affen, die jedoch von den Meerkatzen wesentlich verschieden sind; nämlich

1) Die Sapajous, mit Wickelschwänzen.
2) Die Sagoins mit langen schlaffen Schwänzen. Zu den Sapajous oder Wickelschwänzen gehören folgende 4 Arten:

Fig. 1. Der Coaita.

(Simia Paniscus.)

Der Coaita lebt vorzüglich in Brasilien und Peru, ist häßlich vom Ansehen, meist schwarzborstig, anderthalb Fuß hoch, und sein Wickelschwanz 2 Fuß lang. Sie haben nur 4 Finger an den Händen; aber der Schwanz leistet ihnen so viele Dienste, als eine Hand. Sie wickeln ihn schnell mit der Spitze um einen Baumzweig oder andern Körper, und halten sich damit an, wenn sie sich schwingen oder fallen wollen, so fest, daß man ihrer wohl fünfe auf den Bäumen tödtet, ehe einer davon herunter fällt. Auch heben sie damit Sachen von der Erde auf, und bringen sie zum Maule, fangen Fische damit u. s. w. Sie leben in großen Scharen fast immer auf den Bäumen, und schwingen sich mit großer Schnelligkeit von einem zum andern. Ist die Entfernung zu groß, so hängen sich mehrere mit ihren Schwänzen an einander, machen eine Kette, und schwingen sich damit so lange in der Luft, bis der unterste den Baum, wohin sie wollen, erreicht, und die andern nach sich zieht. Sie nähren sich von Früchten, Fischen und Insekten.

Fig. 2. Der Sajou.

Der Sajou ist in Südamerika zu Hause, etwa so groß als eine kleine Katze, und sehr artig, munter und lebhaft, denn er wird nicht müde zu spielen und sich zu kratzen. Er klettert, mit Hilfe seines Schwanzes, sehr leicht, und fängt sehr geschickt die Fliegen aus der Luft, die er gern frisst. Seine Stimme ist dem Geschrey oder Pfeiffen junger Truthühner ähnlich.

Fig. 3. Der Sai, oder Winsel-Affe.

(Simia capucina.)

Dieses Thierchen ist gleichfalls nicht größer als der Sajou, träge und melancholisch, und sehr empfindlich gegen die Kälte. Es girret fast immer wie eine Heuschrecke, wenn es allein ist, und wimmert, sobald man es ansieht. Wenn man es böse macht, bellt es oft mitunter wie ein junger Hund. Sein Vaterland ist Süd-Amerika.

Fig. 4. Der Saimiri, oder das Tottenköpfchen.

(Simia sciurea.)

Dieser kleine Sapajou ist sitzend etwa 7 Zoll hoch und überaus zierlich. Er wohnt, wie alle Sapajous, in Süd-Amerika, und wird wegen seiner Artigkeit häufig nach Europa gebracht, wo er aber, wegen seiner Empfindlichkeit gegen die kältere Luft, gemeinlich nicht lange lebt.

Die Sagoins, welche zwar auch lange, aber keine Wickelschwänze haben, sind nicht minder klein, zierlich und schön als die Sapajous. Ihr gemeinschaftliches Vaterland ist gleichfalls das heiße Süd-Amerika. Folgendes sind die 4 schönsten Arten davon.

Fig. 5. Der Ouistiti.

(Simia Jacchus.)

Er ist 7 Zoll lang, schwarz, grau und röthlich gestreift. Er ist wild und unruhig, und klettert so leicht als ein Eichhörnchen. Er riecht nach Bisam, und frisst Früchte, Brod, Spinnen, Fliegen und Schnecken. Sein Laut ist ein Pfeiffen.

Fig. 6. Der Pinche.

Er ist nur 6 Zoll hoch, der Schwanz aber noch einmal so lang. Im Gehen legt er ihn, wie der Löwe, aufwärts gekrümmt auf den Rücken. Dies Thierchen ist überaus munter, behend und belustigt den Zuschauer mit tausend polsrlichen Sprüngen und Stellungen. Sein Laut ist ein sanftes Pfeiffen, wie eines Mäuschens, und bisweilen so angenehm, als wenn man ein Vogelchen singen hörte.

Fig. 7. Der Marikina

ist überaus schön von Farben, weichen Seiden-Haaren, und hat fast die Gestalt eines kleinen Löwen. Er ist 9 Zoll lang, der Schwanz aber etwas länger. An Artigkeit und Lebhaftigkeit giebt er den andern nichts nach. Er dauert, bey gehöriger Pflege, am besten in dem mittlern Europa aus.

Fig. 8. Der Miko.

Der Miko ist unter allen Sagoins der schönste; 7 Zoll lang, hat überall langes, feines, seidenartiges, wie Silber glänzendes Haar, einen fast noch einmal so langen kastanienbraunen Schwanz, und ein hochrothes nahtes Gesicht und Ohren. Er wohnt am Amazonen-Flusse.

HUIT ESPÈCES DE SINGES.

Outre les Singes dont nous avons parlé, il existe encore deux sortes de Singes à longue queue, qui diffèrent cependant essentiellement des Guenons; ce sont

- 1) Les Sapajous, à queue roulée.
- 2) Les Sagoins à longue queue flasque. Les quatre espèces suivantes sont du genre des Sapajous ou Singes à queue roulée.

Fig. 1. Le Coaiti.

(*Simia Paniscus.*)

Cet animal vit sur-tout au Brésil et au Pérou. Il est laid de figure, ordinairement noir, et couvert de poils rudes: il a un pied et demi de hauteur et une queue de deux pieds de long. Chacune de ses mains n'a que quatre doigts; mais sa queue lui sert d'une main, car il en entortille, avec une vitesse incroyable, le bout à une branche d'arbre ou à quelque autre corps, et s'y tient par ce moyen si fortement attaché lorsqu'il veut s'élaner ou tomber, qu'on tue souvent cinq Coaitis sur les arbres, avant qu'il en tombe un seul. Il se sert aussi de sa queue pour amasser quelque chose à terre et la porter à la bouche, pour prendre des poissons etc. Les Coaitis vivent en grandes troupes presque toujours sur les arbres, et s'élancent de l'un à l'autre avec beaucoup de promptitude. Lorsque l'éloignement est trop considérable ils se suspendent les uns aux autres par la queue, forment de la sorte une espèce de chaîne, s'élancent ainsi en l'air, jusqu'à ce que celui, qui est à l'extrémité inférieure, ait atteint l'arbre sur lequel ils veulent aller, et où celui-ci les entraîne tous. Ils se nourrissent de fruits, de poissons et d'insectes.

Fig. 2. Le Sajou.

Le Sajou est originaire de l'Amérique méridionale, et à-peu-près de la grandeur d'un petit chat. Cet animal est fort joli, vif et gai, car il ne se lasse pas de jouer et de se gratter. Il grimpe facilement à l'aide de sa queue, et prend fort adroitement en l'air les mouches, qu'il mange avec plaisir. Sa voix ressemble au cri ou plutôt au sifflement des jeunes dindons.

Fig. 3. Le Saï.

(*Simia capucina.*)

Ce petit animal qui n'est pas plus grand que le Sajou, est paresseux, mélancolique et très sensible au froid. Lorsqu'il est seul il fredonne presque toujours comme la cigale, et gémit dès qu'on le regarde; souvent aussi il aboie comme un jeune chien, quand on le fâche. L'Amérique méridionale est sa patrie.

Fig. 4. Le Saïmiri.

(*Simia sciurea.*)

Ce petit Sapajou n'a que 7 pouces de hauteur étant assis, qui est extrêmement mignon. Il vit comme les autres Sapajous dans le Sud de l'Amérique, et on l'apporte fréquemment en Europe à cause de sa gentillesse; il n'y vit cependant pas longtemps, parce qu'il est extrêmement sensible à l'air froid.

Les Sagoins, qui ont pareillement de grandes queues, mais non roulées, ne sont ni moins mignons, ni moins jolis, ni moins beaux que les Sapajous. Leur patrie commune est aussi l'Amérique méridionale. En voici les 4 plus belles espèces.

Fig. 5. L'Ouistiti.

(*Simia Jacchus.*)

Il est long de 7 pouces, noir avec des raies grises et roussâtres, sauvage et turbulent, et grimpe aussi facilement que l'écureuil. Il a une odeur de musc, et mange des fruits, du pain, des araignées, des mouches et des limaçons. Son cri est une espèce de sifflement.

Fig. 6. Le Pinche.

N'a que six pouces de hauteur, mais sa queue a un pied de long. Il la tient, en marchant, relevée sur le dos et recourbée comme celle du lion. Ce petit animal est extrêmement gai, vif et alerte, et divertit ceux, qui le considèrent, par mille gentilleses et mille postures amusantes. Son cri est un sifflement doux, comme celui d'une souris, et quelquefois aussi agréable que le chant d'un oiseau.

Fig. 7. Le Marikina.

Est très joli de couleur, ses poils sont doux, comme de la soie, et sa figure ressemble presque à celle d'un petit lion. Il n'a que neuf pouces de longueur; mais sa queue est un peu plus longue. Il ne le cède aucunement aux autres en gentillesse et en vivacité. Lorsqu'on en prend un soin convenable, les climats du milieu de l'Europe lui conviennent fort bien.

Fig. 8. Le Miko.

Le Miko est le plus beau de tous les Sagoins. Il a 7 pouces de longueur, un poil long, extrêmement fin, doux comme de la soie, et brillant comme de l'argent, avec une queue presque deux fois aussi longue que son corps et d'un beau brun châtain. Sa face et ses oreilles sont nues et d'un couleur de rose assez vif. On le trouve sur les bords du fleuve des Amazones.

U L U L A E diversorum generum.

Ululas seu Striges aves rapaces esse constat, quae non nisi noctu, splendente luna, aut crepusculo diluculoque (nocte enim omnino tenebrosa non minus atque aliae bestiae caecutiunt) praedatum evolant, quod scilicet ampli earum oculi multumque patentes diei solisque lucem haud ferunt, eaque penitus excoecantur. In duo genera principalia dispescuntur, nempe: 1) in Otos, quorum caput duabus cristis auricularum specie ornatum est, 2) in Ululas cristis talibus carentes, sed capite magno rotundoque praeditas. Utrumque genus plures species complectitur.

Fig. 1. Strix Bubo.

Haec nocturnorum altum regina est, quin immo noctis eam aquilam appellare licet. Sedens, 3 pedes alta est; volans, alis expansis sex pedum spatium metitur, ceterum ingenti capite, cristis auritis 3 pollicum altitudine, rostro brevi, unguibus validis. Corpus fuscum nigris maculis est distinctum. Rupium praecipue hiatus, obsoletas turres arciumque ruinas inhabitat, ibique nidum ponit. Lucis diurnae inter omnes ululas patientissima, ad venandum tamen crepusculum praefert. Praedatur lepores, cuniculos, rattos agrestes, vespertiones, serpentes, lacertas, ranas, rubetasque, quarum minores devorat integras, et consumtis in stomacho carnibus ossa in globum convoluta rursus ex ore evomit. Inimicas sibi omnes lucis aves habet, corvos praesertim, cornices milvosque, qui simul atque conspexere, ingenti eam clamore insectantur. Hinc casulis quibusdam ad corvos capiendos destinatis venatores alligatam eam imponunt, ut allectas ejus adspetu cornices telo dejiciant.

Fig. 2. Strix deminuta.

In Terra ignis maxime habitat, ulnae altitudine, pedes implumes habens.

Fig. 3. (Strix Aluco.)

Haec nocturnarum omnium maxima in altitudinem sesquipedis erigitur. Cava arborum in silvis inhabitat volatque lenissime ac sine strepitu. Vescitur muribus agrestibus, cricetis avibusque minoribus, quas integras devorat. Ova sua in milvorum, cornicum picarumque nidis deponere amat, sobolis excludendae curam illis permittens.

Fig. 4. Strix flammea.

Ut nocturnae priori niger, sic flavus huic principalis color est. 15 fere pollices alta, bellis admodum notata maculis, oculis amplis colore caeruleo; ut illa, in cavis arboribus degit, ingenio victuque omnino simili.

Fig. 5. (Strix funerea.)

Nomen habet ex eo, quod non in silvis, sed oppidis, templis, turribus coemeterisque habitat. Haec ipsius sedes et clamor nocturnus tristis ingratusque saepe causa est, quod pueri vetulaeque, veneficas, incubos ac spectra etiamnum credentes, eam extimescant, mortisque eam ac funerum avem vocent, eaque in domo, cui ipsa insideat, cuiusquam moriendum esse ridicula superstitione existiment. Alta est pollices 13, colore aurco, maculis perquam elegantibus. Muribus vescitur, atque nonnunquam e templorum lucernis majoribus oleum exsorbet.

Fig. 7. Strix passerina.

Haec, alta vix pollices septem, omnium minima est. Canis adspersa maculis, in parietinis arcium turriumque dirutarum desertarumque aut in antris habitat, et muribus agrestibus aviumque pullis vescitur. Comode admodum de die volat, sed hirundines, simul atque eam conspexere, magno clamore exagitant.

BAGLYOK, külömbkülömbféle fajok.

Tudravaló dolog, hogy a' baglyok ragadozó madarak, mellyek csak éjjel, holdvilágnál, és alkonyodáskor 's hajnal előtt (mert éppen setét éjtzaka szinte úgy nem látnak mint más állatok) repdesnek prédák után, mivel ezeknek nagy 's meredt fizeik a' napnak 's nappalnak világosságát nem szenvedhetik, melly az ő fizeik világát egészben elveszi. A' Baglyok kétfélek, úgymint: 1) Füle-Baglyok, mellyeknek fejeken kétfelől tollbokréták állanak fel fül formára; és 2) Fületlenek, mellyeknek kerek fejek van, tollfülek nélkül. Ezek az osztályok ismét több fajokat foglalnak magokba.

I. A' Nagyfüles Bagoly. (*Strix Bubo.*)

A' Nagyfüles Bagoly Királya minden éjjeli madaraknak, 's méltán lehetne ezt éjjeli sasnak nevezni. Magassága 3 lábnyi, mikor ül, repülve 6 lábnyi; rettentő nagy feje, 3 iznyi magas tollfülei, rövid orra, 's erős hőmei. Színe barna feketére tarkázza. Lakását főképpen a' kősziklák üregeiben, régi romladozott tornyokban és várakban választja 's fészket is oda rakja. Leginkább elfzenvedheti, a' több Baglyok között, a' nappali világosságot; hanem alkonyodáskor legjobban szeret vadászni. Ragadozza a' nyúlakat, tengeri nyúlakat, mezei tiztkányokat, denevéreket, kigyókat, gyíkakat, békákat, varasbékákat, mellyek közül az apróbbakat egészen lenyeli, 's minekutánna ezeknek húsokat begyiben megemésztette tsontjaikat lapta forma gömbölységben kiveti. Minden nappali madarak ellenségei ennek, főképpen pedig a' hollók, varjak, és héjják, mellyek öt nagy károgaással üldözik mihelyt valahol észre veszik. Ez az oka, hogy ezt a' baglyot a' vadászok leskalvibálok tetejére szokták lántzolni, mellyel a' varjakat oda tsóditik 's lelővöldözik.

2. Kép. A' középfzerü füles Bagoly. (*Strix diminuta.*)

Ez főképpen Fájerlandban lakik, csak 2 lábnyi magasságú 's meztelen lábú.

3. Kép. A' fekete Bagoly. (*Strix Aluco.*)

Legnagyobb ez a' fületlen baglyok között, mivel a' magassága másfél lábnyi. Fák odvaiban lakik az erdőkben, igen tsendesesen repül 's legkisebb subogás nélkül; eledele mezei egerek, hörtökök, 's apró madarak, mellyeket egyfzerre elnyél. Ha szerit teheti, örömet a' héjják, varjak és szarkák fészkebe tojik, 's ott költeti ki fáját.

4. Kép. A' Gyöngy Bagoly. (*Strix flammea.*)

Valamint az előbbeni fajnak főszíne fekete, azonképpen ennek sárga. A' Gyöngy Bagolynak magassága mintegy 15 iznyi, szépen tarkázott, nagy fizei setétkékek, és mint amaz, úgy ez is fák odvaiban lakik, és az eledele 's tulajdonsága is ugyan azok.

5. Kép. A' Tsúvik Bagoly vagy Halálmadár. (*Strix funerea.*)

Németül toronybeli bagoly a' neve, mivel nem erdőkön, hanem tsüntelen a' városokban, templomokon, tornyokban és temetőkben lakik. Ezen okból és még azért is, hogy ennek éktelen kiabálása igen bú hangú, a' gyermekek és vén asszonyok kik még azt hiszik hogy boszorkányok, lidértzek, és kísértetek vagynak, félnek tőle, és ezt halálmadárnak nevezik, 's felőle olly nevettséges balvélekedésben vagynak, hogy a' melly házra ráfzál, abból valakinek ki kell halni. Magassága 13 iznyi, aranyfzínű sárga, és a' nagy templomoknál égő lámpásokból örömet ki izogatja az olajat.

6. Kép. A' Kanakútz Bagoly. (*Strix passerina.*)

A' Kanakútz legkisebb a' baglyok között, úgy hogy alig van 7 iznyi a' magassága. Színe szürkefoltos, romladozott kőfalakban, magánosan fekvő várakban, tornyokban és kőfalak üregeiben lakik 's mezei egerekkel és madárakkal éldegél. Ez nappal is igen jól tud repülni, a' midőn ha a' fotskek észre veszik, nagy lármával üzik ide 's tova.

EULEN, von verschiedener Art.

Die Eulen sind bekanntlich Raub-Vögel, die nur des Nachts, bey Mondscheine, und in der Abend- oder Morgendämmerung (denn in einer ganz finstern Nacht sehen sie eben so wenig als alle andere Thiere) auf ihren Raub ausfliegen, weil ihre großen und sehr weit geöffneten Augen zu empfindlich für das Tages- und Sonnenlicht sind, und gänzlich davon geblendet werden. Sie theilen sich in zwey große Haupt-Geschlechter ab; nämlich: 1) in die Schuhu oder Ohr-Eulen, die 2 Federbüsche auf dem Kopfe, in Form von Ohren, haben, und 2) in Eulen, die keine Federohren, und nur große runde Köpfe haben. Jedes dieser Geschlechter hat wieder mehrere Gattungen unter sich.

Fig. 1. Der große Schuhu. (*Strix Bubo.*)

Der große Schuhu ist der König aller Nachtvögel, und man könnte ihn mit Recht den Adler der Nacht nennen. Er ist 3 Fuß hoch, wenn er sitzt, und 6 Fuß, wenn er fliegt; hat einen ungeheuern Kopf, 3 Zoll hohe Feder-Ohren, einen kurzen Schnabel, und starke Fänge. Er ist von Farbe braun, mit schwarzer Zeichnung. Er bewohnt hauptsächlich Felsen-Klüfte, alte Thürme und verfallene Schlösser, wo er auch nistet. Er kann unter allen Eulen das Tages-Licht noch am meisten vertragen; fliegt aber am liebsten in der Abenddämmerung auf seine Jagd aus. Sein Raub sind Haasen, Kaninchen, Feldratten, Fledermäuse, Schlangen, Eydechsen, Frösche und Kröten, davon er die kleineren ganz verschluckt, und wenn er ihr Fleisch im Magen abgezehrt hat, ihre Knochen in runden Ballen wieder ausspeyet. Alle Tagvögel sind seine Feinde, und sonderlich die Raben, Krähen und Hühnerweihen, die ihn mit großem Geschrey verfolgen, sobald sie ihn entdecken. Daher setzen ihn auch die Jäger, angefesselt, auf ihre sogenannten Rabenhütten, um Krähen heibeyzulocken und zu schießen.

Fig. 2. Der kleinere Schuhu. (*Strix diminuta.*)

Er wohnt vorzüglich im Feuerlande, ist nur 2 Fuß hoch, und hat unbedeckte Füße.

Fig. 3. Die schwarze Eule. (*Strix Aluco.*)

Die schwarze Eule ist am größten unter allen Eulen, denn sie ist anderthalb Fuß hoch. Sie wohnt in Wäldern in hohlen Bäumen, fliegt überaus leise und still, und nährt sich von Feldmäusen, Hamstern und kleinen Vögeln, die sie ganz verschluckt. Sie legt ihre Eyer gern in die Nester der Hühnerweihen, der Krähen und Elstern, und läßt sie da ausbrüten.

Fig. 4. Die Stock-Eule. (*Strix flammea.*)

So wie die Haupt-Farbe der vorigen Eule schwarz ist, so ist sie bey dieser gelb. Die Stock-Eule ist ohngefähr 15 Zoll hoch, sehr schön gezeichnet, hat große dunkelblaue Augen, und wohnt, wie jene, in hohlen Bäumen; hat auch mit ihr gleiche Nahrung und Eigenschaften.

Fig. 5. Die Thurm-Eule. (*Strix funerea.*)

Sie heißt so, weil sie nicht in den Wäldern, sondern immer in den Städten, in Kirchen, auf Thürmen und Kirchhöfen wohnt. Dies, und ihr trauriges, widriges Geschrey bey Nacht, macht oft, daß sich Kinder und alte Weiber, die noch an Hexen, Kobolde und Gespenster glauben, davor fürchten, sie den Todten-Vogel oder das Leichenhuhn nennen, und den lächerlichen Aberglauben haben, es müsse jemand in dem Hause sterben, auf welches sie sich setzte. Sie ist 13 Zoll hoch, goldgelb von Farbe, und sehr schön gezeichnet. Sie nährt sich von Mäusen, und säuft gern das Öl aus den großen Kirchen-Lampen.

Fig. 6. Das Käutzchen. (*Strix passerina.*)

Das Käutzchen ist die kleinste von allen Eulen, denn es ist kaum 7 Zoll hoch. Es sieht grau-gefleckt aus, wohnt im alten Gemauer zerstörter und einsam liegender Schlösser, Thürme oder Steinklüfte und nährt sich von Feldmäusen und jungen Vögeln. Es kann am Tage sehr gut fliegen, und die Schwalben verfolgen es, wenn sie eins entdecken, mit großem Geschrey.

OISEAUX DE NUIT

de différentes espèces.

Les Oiseaux de nuit, comme personne ne l'ignore, sont des oiseaux de proie, qui ne sortent de leur retraite, chercher leur nourriture, que pendant la nuit, au clair de la lune, ou pendant le crépuscule du soir et du matin (car ils voient aussi peu que les autres animaux dans une nuit fort obscure,) parce que leurs yeux, grands et fort ouverts, sont trop sensibles pour supporter la lumière du jour ou du soleil, qui les aveugle entièrement. On les divise en deux classes principales, savoir 1) en Hiboux, dont la tête est ornée de deux aigrettes en forme d'oreilles, et 2) en Chouettes, qui ont des grosses têtes arrondies et sans aigrettes. Ces deux classes se subdivisent, chacune en plusieurs espèces.

Fig. 1. Le Grand-Duc.

(*Strix Bubo.*)

Le Grand-Duc est le roi de tous les oiseaux nocturnes; on pourrait même l'appeller l'Aigle de la nuit. Il a trois pieds de hauteur quand il est perché, et six pieds d'envergure quand il vole. Il a la tête prodigieusement grosse et ornée de deux aigrettes de plumes en forme d'oreilles, de la hauteur de trois pouces, le bec court et les serres très fortes. Sa couleur est brune tachetée de noir. Il habite de préférence le creux des rochers, les tours et les châteaux tombés en ruine, où il fait son nid. C'est de tous les oiseaux de nuit celui qui supporte le mieux la lumière du jour; il préfère malgré cela le crépuscule du soir pour aller à la chasse. Il prend les lièvres, les lapins, les rats, les souris, les serpens, les lézards, les grenouilles et les crapauds, dont il avale les plus petits en entier; et lorsque son estomac a digéré la chair des animaux, il en rend les os par le bec sous la forme de pelotes rondes. Tous les oiseaux de jour, et spécialement le corbeau, la corneille et la buse, sont ses ennemis, et le poursuivent à grands cris dès qu'ils l'aperçoivent. De là vient que les chasseurs l'attachent sur leurs logettes, pour attirer les corbeaux et les corneilles, qu'ils peuvent alors tirer plus facilement.

Fig. 2. Le Moyen-Duc.

(*Strix deminuta.*)

Cet oiseau habite principalement les Terres Magellaniques, il n'a que deux pieds de hauteur, et les pattes sans plumes.

Fig. 3. La Hulotte.

(*Strix Aluco.*)

La Hulotte ou chouette noir, est la plus grande de toutes les Chouettes, car elle a un pied et demi de hauteur. Elle fait son séjour dans les forêts, où elle habite le creux des arbres; vole fort légèrement et sans bruit, se nourrit de souris, de mulots et de petits oiseaux, qu'elle avale entiers. Elle aime à pondre ses oeufs dans les nids des buses, des corneilles et des pies aux qu'elles elle laisse le soin de les couvrir.

Fig. 4. Le Chat-huant.

(*Strix flammea.*)

La couleur principale de cet oiseau est la rousse, comme celle de la Hulotte est la noire. Le Chat-huant peut avoir 15 pouces de hauteur, il est fort joliment tacheté, et a des grands yeux d'un bleu foncé; il habite le creux des arbres comme la Hulotte, dont il a d'ailleurs les habitudes et les moeurs.

Fig. 5. L'Effraie ou Fresaie.

(*Strix funera.*)

Cet oiseau n'habite point les bois, mais toujours les villes, où il se tient dans les églises, les tours et les cimetières. Cette habitude jointe à son cri lugubre et effrayant, qui lui a valu son nom, font souvent peur aux enfans et aux vieilles femmes, qui croient encore aux forciers, aux spectres et aux revenants, et donnent à l'Effraie le nom d'Oiseau de la mort, s'imaginant, par une superstition ridicule, qu'il doit mourir quelqu'un dans la maison, sur la quelle elle se perche. Elle a 13 pouces de haut, sa couleur est un jaune doré avec de très jolies taches. Elle se nourrit de souris, et boit volontiers l'huile des grandes lampes qui brûlent dans les églises.

Fig. 6. La Chevêche.

(*Strix passerina.*)

La Chevêche est la plus petite de toutes les Chouettes, car elle n'a que 7 pouces de hauteur. Elle est d'un gris tacheté, habite les masures des châteaux isolés et tombés en ruine, et se nourrit de souris et de petits oiseaux. Elle peut très bien voler de jour, et les hirondelles la poursuivent à grands cris dès qu'elles l'aperçoivent.

ANIMALIA FABULOSA.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Omnia illa animalia mirabilia, quae, historiae nostrae naturali incognita, in antiquorum poetarum historicorumque scriptis, fabellis arabicis, romanensibus rerum equestrium fabulis ac mythis populorum celebrantur, nihil aliud sunt, nisi luxuriantis ingenii foetus et bestiae fabulosae, quas nunquam rerum natura vidit. Tabella praesens sex hujusmodi animalia fabulosa ex Aegyptiorum, Graecorum Romanorumque mythologia deprompta exhibet forma illa, qua Veteres ea sibi animo fingebant, eorumque artifices in operibus suis repraesentabant.

Fig. 1. Centaurus.

Centauri, secundum fabulas, dimidia parte homines, dimidia equi erant, oblongis caprarum auribus instructi. Pinguntur pelle leonis injecta brachio sinistro, manu dextra clavam venatoriam gestantes. Vero simile est primos equites, qui simul et venatores erant, huic figmento locum dedisse.

Fig. 2. Chimaera.

Hanc monstrum fuisse ferunt forma et capite immanis leonis, habuisse pro cauda serpentem venenatum, in dorso autem caput caprae; vomuisse nonnunquam ignes e faucibus et Lyciae regnum devastasse, donec regis cujusdam filius Bellerophon, pegaso alato equo insidens, desuper ex aere id interfecerit. Sensus hujus fabulae, ut videtur, allegoricae, obscurus est et nobis incognitus.

Fig. 3. Sphinx graeca.

Fig. 4. Sphinx aegyptiaca.

Sphinx in Aegyptiorum Graecorumque mythologia animal erat fabulosum, in quo eos occultarum apud ipsos scientiarum quasi sym-

bolum proponere voluisse existimant. Uterque populus eam capite et pectore mulieris, corpore leonis sibi fingebant; sed nudis capillis et alis aquilinis Graeci; alis nullis et ornamento capitis aegyptiaco Aegyptii. Notum est et in proverbium abiit aenigma, quod ad Thebarum urbem omnibus ad se accedentibus proponebat Sphinx, discernens singulos, qui solvere id nescirent, et cujus mentem solus expedit Oedipus.

Fig. 5. Gryllus

animal apud Veteres erat e diversorum animalium larvarumque membris ac partibus mire compositum, e. g. aquila capite leonis in pectore, utrinque capita duo arietina pro alis habens, aut etiam gallus equinis pedibus et similia. Omnes has compositiones ingenique artificum mirabiles lusus, a natura abhorrentes ridiculosque, *gryllos* appellabant Veteres. Eorum plurimi gemmis antiquis insculpti videntur. Inde Germanorum fluxisse videtur adagium, *sonderbare, närrische Grillen haben* (miras nugae ineptiasque animo agitare.)

Fig. 6. Sirenes.

Sirenes Antiqui fingebant superiore parte corporis ad lumbos usque forma virginum, femoribus unguibusque aquilinis, cauda avis alisque in humeris instructarum. Fabulabantur praeterea eas in insula quadam non procul a Sicilia habitare, et dulcedine cantus ac suavitate sonorum, quos tibiis eburneis mirae arte funderent, praeternavigantes, quorum nemo eis resistere posset, ad se allicere, allectosque discernere ac devorare. Hinc de *Sirenium cantu* ortum adagium. Peccant igitur, qui Sirenes infra in piscis caudam desinentes marique innatantes exhibent.

K Ö L T Ö T T Á L L A T O K.

Mind azok a' tudálatos állatok, a' mellyek a' mai Természeti-históriában elő nem fordulnak, és a' mellyeket a' régi Poéták és Történetírók munkáiban találunk, vagy a' mellyekről az Arabiai Mesék, régi Vitézi Szerelmeköltemények 's köznépi hallomások emlékeznek tsupán csak képzelődés valósági és *Költött Allatok*, mellyek soha sem voltak. A' jelenvaló Táblán hat ilyen költött Allatot szemlélhetni, mellyek az Egyiptomiak, Görögök és Rómaiak Költeménytudományjaiból vétettek; előadván a' rajzolatok azt is, millyeneknek képzeltek és mimódon formáltak légyen ki mesterséges műveiken a' régiek ezen állatokat.

1. Kép. A' Centaurus v. Emberlő.

A' *Centaurusok* a' költemények szerént félig emberek félig pedig lovak voltak, hofszú ketske fülekkel. Úgy vagynak lerajzolva, hogy bal karjokról orofzlánbőr függ le, jobb kezében pedig vadászatra való hajófa van. Hihető, hogy ezen költeményre az első *lovagok* adtak alkalmatosságot kik egyfzersmind *vadászok* is voltak.

2. Kép. A' Khiméra v. Képzélet.

Ez, a' mint mesélik, olly rettentő állat volt, mellynek alkotása és feje egy irtóztató orofzlánt mutatott, 's ennek farka mérges kígyóból állott, hátán pedig még egy ketske fő volt; néha torkán tüzet okádott, és Lycia orofzágot elpusztította; de a' mellyet *Bellerophon* Hertzeg, a' szárnyas *Pegazusra* ülven, a' levegőből levágott. Eanek a' hihetőképpen példázó költeménynek értelme homályos és előttünk esmérletlen.

3. Kép. A' Görögországi Sphinx.

4. Kép. Az Egyiptomi Sphinx.

Ez a' *Sphinx* költött állat volt a' Görögök és Egyiptombéliek Költeménytudományjában; melly által ezek, a' mint sokan gondolják, a' nálok titokban tartatott tudományoknak akarták bizonyos Jelét adni. Mind a' két

Nemzetnél úgy festették ezt, hogy a' feje és mejje aszfzonzszemélyt ábrázolt, egyéb teste pedig orofzlánt mutatott; hanem a' Görögöké hajadon fővel volt és sasfzárnyakkal ékeskedett; az Egyiptomiakénak nem voltak szárnyai, hanem Egyiptomi fejkesség volt a' fején. Eléggé esmeretes, és tsaknem példabeszéddé vált ezen állatnak találós meséje, mellyet Thébe városában mindeneknek eleikbe adott a' megfejtésre, kik hozzá közelítettek, és a' ki azt meg nem tudta fejteni, széllyel szaggatta, de a' mellyet Oedipus megfejtett.

5. Kép. A' Grillus.

Ez a' régiéknél ollyan költemény volt, mellyet több állatok tagjaiból és részeiből, 's állortzákából raktak öszve nagyított formában; p. o. A' sasnak mejjére orofzlán fejet tettek, szárnyai helyett pedig két kosfejet; vagy pedig a' kakasnak lábakat adtak, 's a' t. Mind ezek a' különös természet ellenvaló nevettség öszverakások, és a' műves mester képzelődésének játéka a' régiek által *Grillusnak* neveztetek. Sok ilyeneket találhatunk régi pe-téseken. Hihető hogy ez a' régi német példabeszéd is ettől vette eredetét, „*Besondere oder närrische Grillen haben*“; a' mit akkor mondanak, mikor valaki különös vagy esztelelen gondolatokat forgat efzében.

6. Kép. A' Sirenek.

A' régiek úgy képzeltek magoknak a' *Sireneket*, hogy azok tsipejekig lefelé hajadon szűzek, de a' kiknek saskörmeik, madárfarkok és a' hátakon szárnyaik vagynak. Továbbá azt is költötték rólok, hogy Szitzilia mellett egy szigeten lakván, bájoló éneklések és elefánttsont sípokon szerzett kedves muzsikák által, minden ezen sziget mellett el hajókázó utazókat elleneállhatatlanul magokhoz tsalogattak és széllyel szaggatván felfaltak; a' honnan a' *Sireni ének* példabeszéddé lett. Hibás rajzolat tehát az, mikor a' Sireneket úgy ábrázolják le, hogy halfarkok lévén a' tengerben úzkálnak.

F A B E L H A F T E T H I E R E.

Alle die wunderbaren Thiere, die unsere neue Naturgeschichte nicht kennt, und die man in den Werken der Dichter und Geschichtschreiber der Alten, so wie in den arabischen Mährchen, alten Ritter-Romanen und Volksagen findet, sind blöse Wesen der Phantasie, und *fabelhafte Thiere*, die niemals existirten. Gegenwärtige Tafel liefert sechs der gleichen fabelhafte Thiere aus der *Mythologie* der Ägyptier, Griechen und Römer, und zeigt, wie sie sich diese Wesen der Einbildungskraft dachten, und auf ihren Kunstwerken bildeten.

Fig. 1. Centaur.

Die *Centauren* waren, nach der Fabel, halb Mensch, halb Pferd, und hatten lange Ziegenohren. Man findet sie abgebildet mit einer Löwenhaut auf dem linken Arme und einem Wurfknüppel zur Jagd in der rechten Hand. Wahrscheinlich haben die ersten *Reiter*, die auch zugleich *Jäger* waren, Anlaß zu dieser Dichtung gegeben.

Fig. 2. Die Chimära.

Soll ein Ungeheuer gewesen seyn, das die Form und den Kopf eines ungeheuern Löwen, anstatt des Schwanzes eine giftige Schlange, und auf dem Rücken noch einen Ziegenkopf hatte; zuweilen aus seinem Rachen Feuer spie, und das Königreich Lycien verwüstete; aber vom Prinzen *Bellerophon*, der sich auf das Flügelpferd *Pegasus* setzte, aus der Luft herab erlegt wurde. Der Sinn dieser wahrscheinlich allegorischen Fabel ist dunkel und uns unbekannt.

Fig. 3. Die griechische Sphinx.

Fig. 4. Die ägyptische Sphinx.

Die *Sphinx* war ein fabelhaftes Thier in der Mythologie der Ägyptier und Griechen, wodurch sie, wie man glaubt ein Symbol der bey ihnen geheimen Wissenschaften auf-

stellen wollten. Sie hatte bey beyden Völkern den Kopf und die Brust eines Weibes, und den Leib eines Löwen, bey den *Griechen* bloßes Haar und Adlersflügel; bey den *Ägyptiern* keine Flügel und einen ägyptischen Kopfputz. Ihr berühmtes Räthsel, das sie in Theben jedermann, der sich ihr nahete, vorlegte, und dabey Alle, die es nicht erriethen, zerrifs, welches aber Oedipus allein auflöste, ist bekannt, und beynahe zum Sprichworte geworden.

Fig. 5. Der Gryllus

war bey den Alten ein aus Gliedern und Theilen mehrerer Thiere und Masken grotesk zusammengesetztes Thier; z. E. ein Adler mit einem Löwenkopfe an der Brust und zwey Widderköpfen anstatt der Flügel; oder ein Hahn mit Pferdefüßen und dergleichen. Alle diese sonderbaren unnatürlichen lächerlichen Compositionen und Spiele der Imagination des Künstlers, nannten die Alten *Gryllus*. Man findet viele dergleichen auf antiken Siegeln. Wahrscheinlich kommt das deutsche Sprichwort, *besondere oder närrische Grillen haben*, davon her.

Fig. 6. Die Sirenen.

Die Alten bildeten die *Sirenen* als Jungfrauen von oben herab bis auf die Hüften, die unten aber Adlerklauen, einen Vogelschwanz, und auf dem Rücken Flügel hatten. Sie dichteten ferner von ihnen, daß sie sich auf einer Insel bey Sicilien aufhielten, und durch ihren Zaubergesang und süße Musik, welche sie auf elfenbeinernen Pfeifen machten, alle Reisende, die an der Insel vorbeyschifften, unwiderstehlich an sich lockten, und dann zerrissen und fräßen. Von ihnen ist das *Sirenenlied* zum Sprichworte geworden. Falsch ist es also, wenn man die Sirenen mit einem Fischschwanz im Meere schwimmend abbildet.

ANIMAUX FABULEUX.

Tous les animaux merveilleux dont il n'est fait aucune mention dans notre histoire naturelle moderne, quoiqu'on trouve leurs noms dans les anciens ouvrages des poètes et des historiens de l'antiquité, de même que dans les contes arabes, les vieux livres de chevalerie et les fables des différens peuples, ne sont que des êtres imaginaires, des animaux fabuleux, qui n'ont jamais existé. La planche ci jointe représente 6 de ces animaux, tirés de la mythologie des Egyptiens, des Grecs et des Romains, et fait voir de quelle figure ils s'imaginaient ces êtres, et sous quels traits leurs artistes les représentaient.

Fig. 1. Le Centaure.

Selon la fable, les Centaures étaient à moitié hommes et à moitié chevaux, et avaient de longues oreilles de chèvres. On les voit représentés avec une peau de lion sur le bras gauche, et tenant dans la main droite une espèce d'arme ou bâton à jet, dont ils se servaient à la chasse. Les premiers cavaliers, qui étaient en même tems chasseurs, ont vraisemblablement donné lieu à cette fiction.

Fig. 2. La Chimère.

Ce fut, dit-on, un monstre qui avait la figure et la tête d'un lion prodigieux, un serpent venimeux en place de queue, et sur le dos la tête d'une chèvre; il vomissait quelquefois des flammes par la gueule, et ravagea le royaume de Lycie; mais le prince Bellerophon, monté sur le cheval ailé, nommé Pégase, la tua du haut des airs. Le sens de cette fable, vraisemblablement allégorique, est obscur et inconnu.

Fig. 3. La Sphinx grecque.

Fig. 4. La Sphinx égyptienne.

La Sphinx était, dans la mythologie des Egyptiens et des Grecs, un animal fabuleux, par lequel ces peuples voulaient, à ce que l'on croit, donner un symbole de leurs scien-

ces occultes. Il avait chez les deux peuples la tête et la poitrine d'une femme avec le corps d'un lion; les Grecs lui donnaient des cheveux nus et les ailes d'un aigle; les Egyptiens au contraire le représentaient sans ailes, mais avec une coiffure égyptienne. La célèbre énigme qu'il proposait, à Thèbes, à tous ceux qui s'approchaient de lui, déchirant tous ceux qui ne pouvaient la lui expliquer, et qu'Oedipe seul devina, est connue de tout le monde, et presque passée en proverbe.

Fig. 5. Le Gryllus.

C'était chez les anciens un animal grotesquement composé des membres et des parties de plusieurs animaux et masques p. e. un aigle avec une tête de lion sur la poitrine, deux têtes de béliers au lieu d'ailes, ou bien un coq avec des pieds de cheval etc. Toutes ces compositions aussi singulières que ridicules et peu conformes à la nature, tous ces jeux de l'imagination de l'artiste, se nommaient Gryllus chez les anciens. L'on en trouve beaucoup sur les cachets antiques. C'est vraisemblablement de là que vient le proverbe allemand, *besondere ou nährische Grillen haben* (avoir des rats ou des quintes singulières en tête).

Fig. 6. Les Sirènes.

Les Anciens représentaient les Sirènes sous la forme de jeunes filles jusques aux hanches, avec les cuisses et les pattes d'un aigle, la queue d'un oiseau et des ailes sur le dos. Ils débitaient en outre qu'elles habitaient une île près de la Sicile, et que par les charmes de leurs chants et par la douceur des sons qu'elles faisaient rendre à leurs flûtes d'ivoire, elles attiraient d'une manière irrésistible tous les voyageurs qui passaient près de leur île, pour les déchirer ensuite et les dévorer. Ce sont elles qui donnèrent lieu au proverbe de *chant de Sirène*. C'est donc à tort qu'on les représente avec une queue de poisson et nageant sur la mer.

ANIMALIA FABULOSA.

Fig. 2.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 1. Harpyiae.

Harpyiae, ex mythologiae veteris sententia, monstra erant superiore corporis parte mulieres, infra in draconis caudam desinentes, ursorum unguis et pictis vespertilionum alis instructae. Ad vexandos homines a Diis miti credebantur.

Fig. 2. Gryphus.

Gryphus, quem nobilium insignia sustentantem non raro nobis offert ars heraldica, in fabulosis Veterum animalibus pariter numerabatur. Fingebant eum corpore leonis, capite aquilino, auribus equinis, praeterea alatum, et crista e piscium pinnis, jubae loco, praeditum. Aurum eos e terrae visceribus eruere, idque adversus raptores custodire fabulabantur.

Fig. 3. Satyri.

Satyri, e commentis Veterum, silvestres homines erant, corpore e fusco rubescente, hircinis pedibus, caprinis cornibus auribusque. Eos caprarum praecipue gregibus victitare ac jocularis ingenii gratia Bacchum perpetuo comitari fingebant. Hinc passim saltantes, fistulam arundineam pedumque manibus tenentes, pelle caprina brachio injecta atque urceo vini aut lactis appposito repraesentantur. Ab eo, quod illis tribuebatur, cavillandi aliosque irridendi studio *Satyra* nomen sortita est.

Fig. 4. Gigantes.

Gigantes secundum mythographos immania erant hominum monstra, pedum loco serpentibus instructa, quae in campis phlegraeis e terra enata coelum oppugnasse, et congestis altissimis montibus horrenda cum Superis praelia commississe dicuntur. Quapropter in monumentis antiquis ramum arboris saxumque manibus gestantes, tauri pelle brachio injecta, conspiciuntur: quae pellis raptos ab eis Herculi boves Geryonis significat.

Fig. 5. Equus marinus.

Fabulosum pariter Veterum animal, vehendo Neptuni curru destinatum. Pedibus anterioribus ad natandum idoneis, infra in piscem desinens pingitur.

Fig. 6. Nereides et Tritones.

Nereides et *Tritones* superiore corporis parte homines, inferiore pisces erant, quibus mare inhabitari fingebant Veteres. Mares *Tritones* appellabantur, feminae *Nereides*. Ceterum semideos ac Neptuni comites eos esse autumabant. Vero simile est hanc de Nereidibus sive aquarum Nymphis (*Najadibus*) fabulam ad nostra usque tempora propagatam locum dedisse spectris illis aquaticis, quae *Wassernixen* a Germanis appellatae in fabelis popularibus celebrantur.

KÖLTÖTT ÁLLATOK.

1. Kép. A' Hárpiák.

A' régi költemények szerént, a' *Hárpiák*, olyan Rémségek voltak, mellyeknek felül aszszonyi testek, alól sárkány farkok, medvetalpok és tarka denevérfzárnyok volt. Ezeket az istenek az emberek ostromozására szokták a' földre leküldeni.

2. Kép. A' Griffmadár.

A' *Griff*, melly a' tüzimereken gyakran előfordúl mint paizstartó, hasonlóképpen költött állat volt a' régieknél. Alkotása orofzlán forma, feje sasfő lófülekkel, szárnyakkal és serény helyett halormóval ékesítve. Ezen állat felől azt költötték, hogy az aranyat a' földből felásta és a' tolvajok ellen megőrizte.

3. Kép. A' Szatirus.

A' *Szatirusok*, a' régiek költeményje szerént, barna veres testű, baklábú, ketskefzár-
vú és fülű erdei emberek voltak, kik magokat főképpen ketskenyájajaikból táplálták, és vídám teremtések lévén Bakhus tselédi közé számláltattak. A' honnan rendszerént tántzó állásban, kezekben nádsípót és pásztori botot tartván, karjokról pedig ketskebőr függvén ábrázoltatnak le, oldalaslag pedig tejes vagy boros korsó állítatik melléjük. Rájok költött adományokról, mintha másokat gúnyolni természetek volna, vették a' Szatirák vagy Gúnyolóversezetek neveket.

4. Kép. A' Gígások.

A' *Gígások*, a' költemény szerént, rettenetes Óriások voltak, kiknek lábaik kígyókból állottak, a' Flegrai mezőkön a' földből termettek, az eget ostromolták, 's a' hegyekre hegyeket rakván az istenekkel nagy viaskodásba keveredtek. A' honnan az emlékeztető régiségeken kezeikben követ és egy faágat tartván, karjokról pedig ökörbőr függvén rajzoltatnak le. Ezen utolsóval Geryon marháira van tzelózás, mellyeket ezek Herkulesstől elragadtak.

5. Kép. A' Tengeriló.

Ez is hasonlóképpen költött állat volt a' régieknél, melly a' Neptunus tengeri hintőkezületéhez tartozott, elől úszólábai voltak hátul pedig halfarka az úzásra.

6. Kép. A' Néreisek és Tritonok.

A' *Néreisek és Tritonok* halfarkú emberek voltak, a' kiket a' régiek költeményjei rendeltek lakosoknak a' tengerbe. A' férjfiakat *Tritonoknak* az aszszonyokat pedig *Néreiseknek* nevezték. Ezek istenek mássai voltak egyfersmind, kikből állott Neptunusnak udvari népe is. A' Néreisekről költött mese kétségkívül a' mai időkig is elterjedett, és a' közmésékben ebből származtak az úgy nevezett *Wassernixek* a' németeknél.

FABELHAFTE THIERE.

Fig. 1. Die Harpyen.

Die *Harpyen* waren, nach der alten Fabellehre, Ungeheuer, die oberhalb einen Weiberleib, unten einen Drachenschwanz, Bärenantzen und bunte Fledermausflügel hatten. Die Götter schickten sie den Menschen als Plagen zu.

Fig. 2. Der Greif.

Der *Greif*, der in der Wappenkunde häufig als Schildhalter vorkommt, war gleichfalls ein fabelhaftes Thier der Alten. Er hatte die Gestalt eines Löwen, einen Adlerkopf mit Pferdohren, Flügel, und anstatt der Mähne einen Kamm von Fischfloßfedern. Man dichtete von ihnen, sie gruben das Gold aus der Erde, und bewachten es gegen die Räuber.

Fig. 3. Der Satyr.

Die *Satyren* waren, nach der Dichtung der Alten, Waldmenschen mit braun-rothen Leibern, Bocksfüßen, Ziegenhörnern und Ziegenohren, die hauptsächlich sich von ihren Ziegenheerden nährten, und als lustige Geschöpfe zum Gefolge des Bacchus gehörten. Man stellt sie daher gewöhnlich tanzend, mit einer Rohrpfife und einem Hirtenstabe in der Hand, einem Ziegenfelle auf dem Arme und einem Milch- oder Weinkrüge zur Seite, vor. Von ihrer vermeinten Gabe, Andere zu verspotten, haben die *Satyren*, oder Spottgedichte, ihren Namen.

Fig. 4. Die Giganten.

Die *Giganten* waren, nach der Fabel, ungeheure Riesen, welche anstatt der Füße Schlangen hatten, in den phlegäischen Gefilden aus der Erde hervorkamen, den Himmel stürmten, Berge auf Berge thürmten, und mit den Göttern einen großen Kampf hatten. Man findet sie deshalb auf alten Denkmählern mit einem Steine und Baumaste in der Hand, mit einer Ochsenhaut über dem Arme. Letzteres bezieht sich auf die Rinder Geryons, welche sie dem Hercules geraubt hatten.

Fig. 5. Das Seepferd.

Es ist gleichfalls ein fabelhaftes Thier der Alten, das zur See-Equipage des Neptuns gehörte. Es hatte vorn Schwimfüße, und hinten einen Fischschwanz zum Schwimmen.

Fig. 6. Nereiden und Tritonen.

Nereiden und *Tritonen* waren Menschen mit Fischschwänzen, womit die Fabel der Alten das Meer bevölkerte. Die Männer hießen *Tritonen*, die Weiber *Nereiden*. Sie waren Halbgötter, die das Gefolge Neptuns ausmachten. Die Fabel von den Nereiden oder *Wassernymphen* hat sich wahrscheinlich auf die neuern Zeiten fortgepflanzt, und es sind in den Volksmährchen daraus die sogenannten *Wassernixen* entstanden.

ANIMAUX FABULEUX.

Fig. 1. Les Harpyes.

Selon l'ancienne mythologie, les *Harpyes* étaient des monstres, qui avaient par le haut le corps d'une femme, et depuis la ceinture la queue d'un dragon. On leur donnait en outre des pattes d'ours et des ailes de chauve-souris bigarrées de plusieurs couleurs. Les dieux les envoyaient tourmenter les hommes.

Fig. 2. Le Griffon.

Le *Griffon*, qu'on trouve fréquemment comme support dans les armoiries, était pareillement un animal fabuleux des anciens. Il avait le corps d'un lion, la tête d'un aigle, les oreilles d'un cheval, des ailes, et au lieu de jube une espèce de crête semblable à la nageoire d'un poisson. On débitait de cet animal qu'il déterrât l'or des entrailles de la terre, et qu'il le gardait contre les voleurs.

Fig. 3. Le Satyre.

Les *Satyres* étaient, d'après les fictions des anciens, des hommes sauvages, qui habitaient les forêts. La couleur de leur corps était d'un brun rouge; ils avaient les pieds de bouc, les cornes et les oreilles d'une chèvre; ils se nourrissaient principalement de leurs troupeaux de chèvres, et étaient de la suite de Bacchus à cause de leur gaité extraordinaire. De là vient qu'on les représente communément dansans, avec un chalumeau et un bâton pastoral ou une houlette à la main, une peau de chèvre sur le bras, et une cruche à lait ou à vin devant eux. C'est du don de se rire des autres qu'on leur attribuait, que nos *Satyres*, ou poëmes ironiques, ont pris leur nom.

Fig. 4. Les Géans.

Les *Géans* étaient, selon la fable, des hommes d'une grandeur prodigieuse, qui avaient des serpens au lieu de pieds, sortirent de la terre dans les champs phlégréennes, escaladèrent le ciel, entassèrent montagnes sur montagnes, et livrèrent de grands combats aux dieux. C'est pour cette raison que sur les anciens monuments on les voit représentés avec une pierre et une branche d'arbre à la main, et une peau de boeuf sur le bras. Ce dernier indice fait allusion aux boeufs de Géryon, qu'ils avaient volés à Hercule.

Fig. 4. Le cheval marin.

C'était pareillement un animal fabuleux, que les anciens disaient être de l'équipage de Neptune. Il avait par devant des pieds d'oie, et par derrière la queue d'un poisson, pour nager plus facilement.

Fig. 6. Les Néréides et les Tritons.

Les *Néréides* et les *Tritons* étaient des hommes à queue de poisson, dont la fable des anciens avait peuplé la mer. Les mâles se nommaient *Tritons*, et les femelles s'appelaient *Néréides*. C'étaient des demi-deux qui composaient le cortège de Neptune. La fable des *Néréides* ou des nymphes des eaux, (*Naiades*) s'est vraisemblablement conservée jusques à nos jours, et ce sont elles dont il est parlé dans les contes bleus allemands sous le nom de *Wassernixen*.

PISCES MIRABILES.

Fig. 1. (*Gymnotus electricus*.)Fig. 2. *Torpedo*.(*Raja torpedo*.)

Uterque memoratu dignissimi habentur ob virtutem illam singularem, qua cujusvis eos tangentis corpus motu quodam electrico ita concutiunt, ut manus illius brachiumque sub torpore obrigescant, ac piscatores, simulatque in aquis torpedinem imprudentes calcavere, ictum tam vehementem omnibus membris percipiant, ut ejus impetu subvertantur. Quin baculo tantum, virga ferrea aut arundine piscatoria eam tetigisse sufficit, ut pulsus insequatur electricus non minus validus quam ex machina electrica. Quam vim natura piscibus his tum ad se defendendum, tum ad victum sibi comparandum impertivisse videtur.

Gymnotus electricus in oris Africae, Cayennae, Peruvii omniumque regionum torridarum reperitur. Longus 4 ferme pedes, colore e nigro rubescente, pellem habet lubricam, visco plurimo obductam. Caro pinguis est et boni saporis, quapropter in illis terris plurimum comeditur. Retibus captum, ne electricum illum acerbumque eis infligat ictum, statim occidunt piscatores; mortuo enim pisce vis illa evanescit. Vivus in Europam transportari nequit.

Torpedo disco fere rotundo, cui cauda adhaereat, est similis. Color latericius, radiis nigris maculisque notatus. In mari mediterraneo, locis limosis Sardiniae atque ad oram occidentalem Angliae Hiberniaeque reperitur. Saepe in longitudinem 3 pedum extensus li-

brarum 15 aut 20 pondus habet. Piscibus vescitur, quorum minores, sibi in arena cubanti supernatantes, attonitos reddit adeo, ut postea in se delapsos devoret. Caro ejus mollis et viscosa comeditur.

Fig. 3. *Vespertilio marinus*.(*Lophius vespertilio*.)

Hunc piscem ob deformitatem corporis, cornu acuminatum, ac pinnas manibus pedibusque similes *Diabolum unicornem* appellant. Pedem fere longus, in australi America vivit, aliisque piscibus et insectis aquaticis victitat. Caro tenuis ac macilenta est nec cibo idonea.

Fig. 4. *Taurus marinus*.(*Ostracion cornutus*.)

Piscis hic, mirabili forma, octo pollices longus est, figura quadrata, et, quoniam ad genus piscium osseorum pertinet, inclusus undique testa solida, ossea, scutulis sexangularibus, tuberosis, e flavo fuscis composita. Spicula illa quatuor, quorum duo ad anum prominent, adversus pisces rapaces eum defendunt. In orientali India vivit et vermibus aquaticis vescitur.

Fig. 5. *Rubeta marina*.(*Lophius histrio*.)

Rubeta a corporis deformitate appellatur. In Brasilia et Sina vivit, ac piscibus minoribus vescitur, ad quos capiendos fibris quibusdam elasticis supra os et cornua bina prominentibus, instar lineae piscariae utitur. Longus est 9 aut 10 fere pollices et admodum pulcris notatus maculis.

TSUDÁLATOS HALAK.

1. Kép. A' Sajgatóhal, Kopasz-
hátú.

(Gymnotus electricus.)

2. Kép. A' Zsibbasztó Rája.

(Raja torpedo.)

Felette nevezetes két hal ez, azon különös tulajdonságáért mindenik, hogy a' ki hozzá-
jok ér, olly hathatósan megrántódik a' hi-
degtüz által, hogy azonnal megalfzik vagy is
el zsibbad mind a' keze mind a' karja; vagy
pedig ha a' halász történetből a' vízben ráhág
olly erővel lövellik belé a' hidegtüz egé-
z testébe, hogy a' miatt lerogyik. Sőt ha tsak pál-
tzával, vas vészszövel, vagy szigonynyéllel
érjen is hozzá valaki, olly erőben érzi a' hi-
degtüz rántását inaiban, mint a' hidegtüz ger-
jelztő masina által. Úgy látszik, hogy a' ter-
mélzet mind a' két halba részszerezént oltalom-
ra, részszerezént táplálásokra oltotta belé ezt
a' tulajdonságot.

A' Sajgatóhal Afrikának, Kajennának,
Perunak és minden meleg Tartományoknak
tenger partjain találtatik. Hofszja mintegy 4
lábnyi, fekete téglaszínű, bőre pedig síma
nyálkával bétapadva. Húsa kövér, jó ízű, a'
honnan a' nevezett tartományokban bőven
élnék vele. Ha a' halászok észre veszik hogy
halójokba kerül, ki nem veszik abból míg agyon
nem verik, hogy tőle fájdalommas hidegtüzi rá-
ngatásokat ne szenvedjenek, mivel ez a' tulaj-
donságok életekkel együtt belőlök elenyészik.
Ezeket elevenen Európába szállítani nem lehet.

A' Zsibbasztó Rája tsaknem ollyan forma
mint egy kerek tányér, ha ennek fogója vagy
nyele volna. Teste téglaszínű fekete tsíkok-
kal és foltokkal. A' közép tengerben talá-
tik Szardínia körül az iszapos tájékokon, és
Anglia's Hibernia napnyugoti partjainál. Hofz-

ja gyakorta 3 lábnyi, 's 15—20 font nehéz-
ségű. Halakkal él, mellyek közül az aprób-
akat mikor ezek a' fővénybe feküvén felette
elúsznak, hidegtüzének erejével leszedíti, úgy
hogy azok reá hullanak, a' midőn azokat fel-
falja. Húsa puha, nyálkás és megezik.

3. Kép. A' Denevér Békahal.

(Lophius vespertilio.)

Ezt a' halat németül otsmány formájára
és tsútsos szarvára nézve, úgy szinte kezek-
hez és lábokhoz hasonló úszó szárnyaira néz-
ve is, közönségesen *Egyszarvú ürdögnek* ne-
vezik. Hofszja körülbelöl 1 lábnyi; hazája dé-
li Amerika, 's más halakkal és vízi bogarak-
kal él. Kevés és sovány húsa nem enni való.

4. Kép. A' Szarvas tsontpikkelyű.

(Ostracion cornutus.)

Ez a' különös alkotású hal 8 íznyi hofz-
szaságú, négyfzegű, és mivel a' tsontpikke-
lyű halak közé tartozik, testét köröskörül
tsontnemű pántzél veszi körül, melly tsupa
hat fzegű, púpos, sárgabarna paizsotskák-
ból áll. Négy hegyes tüskéi, mellyeknek ketteje
a' hátulján látszik, oltalmazzák ötet a' raga-
dozó halaktól. Hazája napkeleti India, ele-
dele pedig vízi férgek.

5. Kép. A' Kétszarvú Békahal.

(Lophius histrio.)

Ez a' hal, németül *tengeri varasbékának*
nevezetik éktelen formájára nézve. Hazája
Brazília és Khína; eledele apró halakból áll,
a' mellyeknek fogdosásokra ollyan forma
hasznát veszi a' szája felett és a' szarvain lé-
vő rugóerejű rostoknak, mint a' szigonnyel-
szőnek. Hofszja 8—10 íznyi, 's igen szépen
ki van tarkázva.

WUNDERBARE FISCH E.

Fig. 1. Der Zitter - Aal,
oder Krampf - Fisch.

(Gymnotus electricus.)

Fig. 2. Der Zitter - Roche,
oder der Torpete.

(Raja torpedo.)

Diese beyden Fische sind wegen der beson-
dern Eigenschaft, daß sie demjenigen, der
sie anrührt, eine solche heftige electriche
Erschütterung geben, daß die Hand und der
Arm davon sogleich ganz betäubt wird, oder
die Fischer, wenn sie z. E. unversehens im
Wasser auf einen Zitterrochen treten, einen
so starken Stoß durch den ganzen Leib be-
kommen, daß sie davon umgeworfen wer-
den, äußerst merkwürdig. Auch wenn man
sie sogar nur mit einem Stocke, eisernen Sta-
be oder einer Angelruthe berührt, empfindet
man den electriche Schlag davon so stark
als von einer Electricir-Maschine. Die Na-
tur scheint beyden Fischen diese Eigenschaft
theils zu ihrer Vertheidigung, theils zu ihrer
Ernährung gegeben zu haben.

Der *Zitter-Aal* findet sich an den See-
küsten von Afrika, Cayenne, Peru, und al-
len heißen Ländern. Er ist ohngefähr 4 Fuß
lang, sieht schwarzhöthlich aus, und hat ei-
ne glatte Haut, die sehr mit Schleime über-
zogen ist. Sein Fleisch ist fett und wohl-
schmeckend, und wird in jenen Ländern da-
her häufig genossen. Wenn die Fischer einen
in ihren Netzen gefangen haben, so schlagen
sie ihn erst todt, damit sie nicht den schmerz-
haften electriche Schlag bekommen, weil
diese sonderbare Eigenschaft aufhört, sobald
der Fisch todt ist. Er läst sich nicht leben-
dig nach Europa transportiren.

Der *Torpete* oder *Zitter-Roche* sieht bey-
nahe aus wie ein runder Teller mit einem
Schwanz. Seine Farbe ist ziegelroth mit
schwarzen Strahlen und Flecken. Er findet
sich im mittelländischen Meere, in schlam-

migen Gegenden von Sardinien, und an der
Westküste von England und Irland. Er ist
oft 3 Schuh lang und 15 bis 20 Pfund schwer.
Er lebt von Fischen, und betäubt die klei-
nern, so über ihm wegschwimmen, wenn er
im Sande liegt, daß sie auf ihn hinfallen,
und er sie dann fressen kann. Er hat ein wei-
ches schleimiges Fleisch und wird gegessen.

Fig. 3. Die See-Fledermaus.

(Lophius vespertilio.)

Dieser Fisch heist wegen seiner häßlichen
Gestalt, wegen seines spitzigen Horns, und
seiner Flossen, welche Händen und Füßen
gleichen, auch gewöhnlich der *Einhorn-Teu-
fel*. Er ist etwa 1 Fuß lang, lebt im südli-
chen Amerika, und nährt sich von andern
Fischen und Wasser-Insecten. Er hat nur
wenig und mageres Fleisch, und ist nicht ge-
nießbar.

Fig. 4. Der See - Stier.

(Ostracion cornutus.)

Dieser sonderbar gebildete Fisch ist 8 Zoll
lang, viereckigt, und hat, weil er zu den
Beinfischen gehört, rund um sich eine feste
knöcherne Schaale, die aus lauter sechseckig-
ten, höckrigen, gelbbraunen Schildern beste-
het. Seine 4 scharfen Stacheln, davon 2 am
After stehen, sind sein Schutz gegen die Raub-
Fische. Er lebt in Ostindien, und nährt sich
von Wassergewürmen.

Fig. 5. Die See-Kröte.

(Lophius histrio.)

Die *See-Kröte* heist so, wegen ihrer un-
förmlichen Gestalt. Dieser Fisch lebt in Bra-
silien und China, und nährt sich vom Raube
kleinerer Fische, wozu ihm die elastischen
Fasern, die er über dem Maule und an sei-
nen beyden Hörnern hat, wie Angelruthen
dienen. Er ist ohngefähr 9 bis 10 Zoll lang,
und sehr schön gezeichnet.

POISSONS MERVEILLEUX.

Fig. 1. L'Anguille tremblante,
ou la grande Torpille.*(Gymnotus electricus.)*Fig. 2. La Raie tremblante, ou
la Torpille ordinaire.*(Raja torpedo.)*

Ces deux poissons sont extrêmement remarquables à cause de la propriété singulière, qu'ils ont, de donner à ceux, qui les touchent, une commotion électrique si violente, que le bras et la main en sont à l'instant même tout à fait étourdis. Lorsqu'un pêcheur, étant dans l'eau, marche inopinément sur une torpille, il en reçoit par tout le corps une si violente secousse, qu'il en est renversé. Il suffit même de toucher ces poissons avec une baguette, une verge de fer, ou un bâton de pêcheur pour ressentir une commotion aussi forte que celle d'une machine électrique même. La nature a vraisemblablement donné cette propriété à ces animaux pour pourvoir tant à leur défense qu'à leur nourriture.

L'Anguille tremblante se trouve sur les côtes de l'Afrique, de la Cayenne et du Pérou, de même que dans tous les pays chauds. Elle a à peu près 4 pieds de longueur; sa couleur est d'un noir rougeâtre; sa peau est lisse et enduite partout d'une humeur visqueuse. Sa chair est grasse et de bon goût, aussi la mange-t-on fréquemment dans les pays ci-dessus. Lorsque les pêcheurs en ont pris dans leurs filets, ils commencent par la tuer, pour ne point recevoir ce coup douloureux électrique; car cette propriété singulière cesse aussitôt, que le poisson est mort. On ne peut l'apporter vivant en Europe.

La Torpille ordinaire ressemble presque à une assiette ronde avec une queue. Elle est couleur de brique, rayée et tachetée de noir. On la trouve dans la mer méditerranée, dans les endroits fangeux de la Sardaigne, et sur les côtes orientales de l'Angleterre et de l'Ir-

lande. Elle a souvent 3 pieds de long, et pèse 15 à 20 livres. Elle se nourrit de poissons, et étourdit tellement les petits qui passent au dessus d'elle, lorsqu'elle est couchée dans le sable, qu'ils tombent sur elle, et qu'elle peut alors les manger. Sa chair est molle, visqueuse et mangeable.

Fig. 3. La Chauve-Souris de mer.

(Lophius vespertilio.)

On appelle communément ce poisson *Diable-Licorne* ou *Diable-Monoceros*, à cause de sa forme hideuse, de sa corne pointue, et de ses nageoires qui ressemblent à des pieds et à des mains. Il a environ un pied de longueur, vit dans l'Amérique méridionale, et se nourrit d'autres poissons et d'insectes aquatiques. Il est maigre et peu charnu; on ne peut le manger.

Fig. 4. Le Taureau de mer.

(Ostracion cornutus.)

Ce poisson, singulier par sa figure, est long de 8 pouces, carré, et recouvert tout au tour du corps d'une écaille osseuse, composée d'autres plus petites écailles de figure hexagonale, raboteuses et d'un brun jaunâtre; il est du genre des poissons, nommés *coffres*. Les quatre aiguillons pointus, dont deux sont placés sur sa tête et deux vers l'anus, lui servent à se défendre contre la voracité des autres poissons. Il vit dans les Indes orientales, et se nourrit d'insectes aquatiques.

Fig. 5. Le Crapaud de mer.

(Lophius histrio.)

Ce poisson est ainsi nommé à cause de sa figure informe. On le trouve à la Chine et au Brésil; il vit de rapine, c. a. d. de poissons plus petits que lui, qu'il prend par le moyen des fibres élastiques, qu'il a au dessus de la bouche et à l'extrémité de ses deux cornes, qui lui servent de ligne. Il a neuf à dix pouces de longueur, et est fort joliment tacheté.

ANSERES DIVERSORUM GENERUM.

Quamvis stupiditate infamis sit anser, tamen multis de causis memorari, interque utilissima homini animalia referri meretur. Cicur ad praestantissimas aves domesticas pertinet. Caro namque cibum egregium nobis praebet; adeps unguentis cibis, pluma lectis ac vestibus pelliceis conficiendis inservit; pennarum vero caules rem nobis utilissimam maximeque necessariam, pennas nempe scriptorias, suppeditant. Praeter haec diversis virtutibus anser eminet, namque est audax ac pullos suos adversus aves rapaces aliosque hostes fortiter defendit; admodum vigil et alacer; ad haec gratus et tanti in homines amoris ac pietatis capax, ut erepto eo, quem amaverat, mortem oppetat.

Cum in omnibus Orbis partibus anseres degant, eorum plurimae existunt species, quarum praecipuas praesens tabella exhibet.

Fig. 1. Anser ferus.

(*Anas anser ferus.*)

Anser ferus, a quo domesticus noster originem trahit, canus est, sed minor eo leviorque, quapropter avium migrantium ac hieme calidiores terras petentium more dexterrime volat, longissimaque itinera suscipit. In lacubus majoribus vivit, et granis, herbis piscibusque vescitur.

Fig. 2. Anser magellanicus.

(*Anas magellanica.*)

Ad oras Terrae ignis vivit, ubi ab orbem circumnavigante Cookio et Birone visus est.

Fig. 3. Anser guineensis.

(*Anas guineensis.*)

Hic Africam patriam habet, unde falso Turcicum et Sibiricum eum appellant. Vulgari anserem major, colore est ex albo canescente, dorso et alis e nigro canescentibus; praesertim ob stromam seu folliculum e gutture pendulum notabilis. Frequens etiam in Germania in amatorum cortibus reperitur.

Fig. 4. Anser capensis.

(*Anas capensis.*)

Hic sine controversia colore et maculis universos anseres superat. Aegyptiacum praeterea ac Niloticum appellare solent. Quamvis e torridis regionibus oriundus, mansuefactus tamen in Germania in vivariis procerum genus suum propagat.

Fig. 5. Anser coromandelianus.

(*Anas coromandeliana.*)

In ora coromandeliana ferus vitam degit, grandi tubere supra rostrum insignis. Caput et collum nigris maculis eleganter distincta sunt, pectus et alvus argenteo incana, dorsum chalybe caeruleum, alae virides colore austeriore.

Fig. 6. Anser canadensis.

(*Anas canadensis.*)

Anser olorinus seu cygnus etiam dicitur, quod habitu corporis cygnum quodammodo imitetur. Color ei e nigro fuscus et canescens, occiput taenia alba notatum. Frequens in Germania, Gallia atque Anglia cicuratus reperitur.

Fig. 7. (Anas mollissima.)

Haec prope Septemtrionem ad oras Islandiae, Groenlandiae Norvegiaeque fera degit, laudata ob plumas pretiosas, levissimas calidissimasque (Eiderdunen Germani vocant) e quibus nidum sibi struit, quaeque postea e nidis illis collectae non exiguam mercaturae materiam constituunt. Piscibus cochleisque victitans in Oceano boreali perpetuo degit, ac non nisi nidificandi gratia ad littus accedit.

Fig. 8. (Anser bernicla.)

Arboreum etiam hunc anserem vocavere, propterea quod olim fabulabantur ac pro vero habebant nasci eum in oris Scotiae e salicibus, nodorum minorum specie, qui maturi quum ex arbore decidissent atque in mare prolapsi fuissent, in vivos anseres converterentur. Alii vero instar spongiae in navium lignis putrescentibus aut conchis quibusdam, quas anatarias ex eo vocabant, nasci putabant. Merae fabulae! Incubat anser bernicla, ut aves caeterae, verum in locis abditissimis insularum orcadicarum; ceterum Scotis Hibernisque venatoribus egregii saporis fetinam praebet.

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE FAJAI A' LÚDNAK.

Ha szinte a' Lúdat ostobaságáról elhíresítették is; tsakugyan nevezetes állat az sok tekintetben, az em berekre nézve pedig felette hasznos madár. A' fzelid Lúd, egy a' legderekből házi szárnyasállatok közül. Húsa eledelnek zsírja pedig az ételek készítéséhez igen jó; tolla ágyba és béllésnek; szárnytollait pedig igen hasznos és elmulthatatlan szükségünk kipótolására, pennákra fordítjuk. Ennekfelette vannak még a' Lúdban sok jó tulajdonságok; ú. m. mérész, 's a' libáit a' ragadozó madarak és más ellenségei ellen bátran oltalmazza; rendkívül eleven és vigyázó állat; hív, és barátsággal 's szeretettel tud az emberekhez viselkedni, mellynek jele az, hogy ha jöltévőjétől megfoltatják, gyakorta búsultában elvész.

Mivel pedig Lúd a' földnek minden részében található; igen sok fajai is vannak. A' nevezetesebb fajokat a' jelenvaló Tábla előadja.

1. Kép. A' Vad Lúd.

(Anas anser ferus.)

A' Vad Lúd mellytől a' mi fzelid Lúdnak származott, hamuszínű, kisebb 's könnyebb a' fzelidnél; a' honnan, költöző madár lévén, midőn télire melegebb tartományba költözik, igen derekasan tud repülni 's hofszá utakat tesz. Ez a' nagy tavak körül tanúzik, 's maggal, süvel és halakkal él.

2. Kép. A' Magelláni Lúd.

(Anas magellanica.)

Ennek hazája Fájerland partjainak környéke; ahol reá a' földet körüljáró Cook és Biron találtak. Igen szépen ki van tarkázva.

3. Kép. A' Tokás Lúd.

(Anas guineensis.)

Hazája Afrika, és így Török 's Szibériai Lúdnak nem jól nevezik a' Németek. Ez a' közönséges Lúdnál nagyobb, fejrészürke, de a' háta és szárnyai fekete szürkék; kiváltképpen pedig tokájára nézve nevezetes. Németországban is eleget található az ilyenekben gyönyörködő Uraságok udvaraiban.

4. Kép. A' Kápi vagy Foki Lúd.

(Anas capensis.)

Kétségtől ez legszebb minden Lúdnak között színe és tarkaságára nézve. Nevezik ezt Egyipto-

mi vagy Nílus-i Lúdnak is. Ámbár hazája meleg tartományban esik; de még is élél és megfzelidülvén költ Németországban is a' nagy Urak Vadaskertjeiben.

5. Kép. A' Koromándeli Lúd.

(Anas coromandeliana.)

Ez vadon él Korománde partjai körül, 's az országban egy nagy púp látszik. A' feje és nyaka fész fekete tarka; meje és hasa ezüstszínű, háta zamatoszék, szárnyai pedig szétzöldek.

6. Kép. A' Kanadai Lúd.

(Anas canadensis.)

Ezt Hattyú Lúdnak is nevezik; minthogy azok formájára nézve hasonló. A' színe fekete barna és szürke, a' fején keresztül pedig körül egy fehér csík látszik. Elég van Német és Frantziországban 's Angliában is fzeliden.

7. Kép. A' Dunna Lúd.

(Anas mollissima.)

A' Dunna Lúdat vadon a' legfelsőbb éjszaki részekben Izlandia, Grönland, és Norvegia partjainál található; és igen nevezetes, bétés, könnyű és meleg tolláért, mellyet Áj d e r d u n n á n a k neveznek, mellyből rakja a' maga fészket, 's a' mellyet abból fzednek öfve. Ezzel nagy kereskedést szoktak űzni. A' Dunna Lúd halakkal és tsigákkal él, fzüntelen az éjszaki tengeren van, és tsak akkor megy ki a' partra, ha kotlik.

8. Kép. Az örvös Lúd.

(Anas bernicla.)

Németül ezt fái Lúdnak nevezik, minthogy egy ideig azt mesélték felőle, hogy Skótzia partjain, a' fűzfákon terem gubó formában, és mikor ezek megérven lehullanak a' tengerbe, akkor ilyen lúdkká válnak. Mások ismét azt gondolták, hogy ezek, mint a' gombák, a' hajónak rothadt fájában teremnének, vagy pedig egy bizonyos tsiganemben, mellyet is ezen okból Rét z e t s i g á n a k neveztek. Mind ezek tsupa mesék! Az Ö r v ö s L ú d igen titkos helyen költ, (valamint más madarak is), az Orkádi szigeteken, egyébaránt pedig igen derék vadhúsú állat a' Skótzsokra és Irlandusokra nézve,

GÄNSE VERSCHIEDENER ART.

So verschrieten auch die Gans wegen ihrer Dummheit ist, so ist sie doch in vieler Rücksicht ein merkwürdiges Geschöpf, und für den Menschen ein höchst nützlicher Vogel. Sie ist zahm eins der vortreflichsten Hausgeflügel. Sie gibt uns eine gute Speise, ihr Fett zur Schmalzung der Speisen; ihre Federn zu Betten und Pelzen, und ihre Federkiele liefern uns eins der nützlichsten und unentbehrlichsten Bedürfnisse, die Schreibefedern. Überdies hat die Gans noch mancherley gute Eigenschaften; sie ist kühn und vertheidigt muthig ihre Brut gegen Raubvögel und andere Feinde; sie ist außerordentlich munter und wachsam; sie ist dankbar, und einer Freundschaft und Liebe für den Menschen fähig, die bis zum Tode geht, wenn sie ihren Freund entbehren muß.

Da die Gans in allen Welttheilen lebt, so gibt es sehr vielerley Arten davon. Die vornehmsten davon zeigt gegenwärtige Tafel.

Fig. 1. Die wilde Gans.

(Anas anser ferus.)

Die wilde Gans, von welcher unsere zahme Hausgans abstammt, ist grau, kleiner und leichter als die zahme; daher sie auch als ein Zugvogel, der im Winter in wärmere Gegenden zieht, vortreflich fliegen kann, und sehr weite Reisen macht. Sie lebt auf großen Land-Seen, und nährt sich von Körnern, Gras und Fischen.

Fig. 2. Die magellanische Gans.

(Anas magellanica.)

Sie lebt an den Küsten des Feuerlandes, wo sie die Weltumsegler Cook und Biron fanden, Sie ist sehr schön gezeichnet.

Fig. 3. Die guineische Gans.

(Anas guineensis.)

Ihr Vaterland ist Africa, und man nennt sie daher ganz unrecht die türckische, auch sibirische Gans. Sie ist größer als die gewöhnlichen Gänse, weißgrau, an Rücken und Flügeln aber schwarzgrau, und besonders wegen des Kropfs oder Beutels, der ihr unter dem Kopfe hängt, merkwürdig. Man findet sie auch häufig zahm in Deutschland in den Höfen der Liebhaber.

Fig. 4. Die Cap-Gans.

(Anas capensis.)

Diese ist unstreitig die schönste von allen Gänzen an Farbe und Zeichnung. Sie heißt auch die egypti-

sche oder Nil-Gans. Ungeachtet ihres heißen Vaterlandes lebt und brütet sie doch auch zahm in Deutschland in den Menagerieen großer Herren.

Fig. 5. Die coromandelsche G.

(Anas coromandeliana.)

Sie lebt wild an der Küste Coromandel, und hat auf dem Schnabel einen großen Höcker. Kopf und Hals sind schön schwarz gefleckt, Brust und Bauch silbergrau, der Rücken stahlblau, und die Flügel dunkelgrün.

Fig. 6. Die canadische Gans.

(Anas canadensis.)

Man nennt sie auch die Schwanen-Gans, weil sie in ihrer Figur Ähnlichkeit mit dem Schwan hat. Sie ist schwarzbraun und grau, und hat hinter dem Kopfe eine weiße Binde. Man findet sie häufig auch zahm in Deutschland, Frankreich und England.

Fig. 7. Die Eider-Gans, oder der Eider-Vogel.

(Anas mollissima.)

Die Eider-Gans lebt wild im höchsten Norden an den Küsten von Island, Grönland und Norwegen, und ist berühmt wegen ihrer kostbaren, leichten und warmen Federn, der sogenannten Eider-Dunen, davon sie ihr Nest bauet, und die man darinn samlet. Sie machen einen wichtigen Handelsartikel aus. Die Eidergans nährt sich von Fischen und Muscheln, lebt immer in der Nordsee, und geht nur ans Ufer, wenn sie brütet.

Fig. 8. Die Baumgans, oder Bernasche.

(Anas bernicla.)

Sie heißt deswegen die Baumgans, weil man lange von ihr das Märchen erzählte und glaubte, sie wachse an den schottländischen Küsten, in Form von kleinen Knoten, auf Weiden, die, wenn sie reiften, ab und ins Meer fielen, und man zu lebendigen Gänzen würden. Andere glaubten, sie wüchsen wie Schwämme im faulen Holze der Schiffe, oder in gewissen Muscheln, die man daher Euten-Muscheln nannte. Lauter Fabeln! Die Bernasche brütet, wie andere Vogel, sehr geheim in den Orkadischen Inseln, und ist übrigens ein vortrefliches Wildbret für die Schott- und Irländer.

DIFFÉRENTES ESPÈCES D'OIES.

Quelque décriée que soit l'oie, à cause de sa stupidité, elle est cependant remarquable à plusieurs égards, et de la plus grande utilité pour l'homme. L'oie privée est une des meilleurs volailles domestiques. Elle nous fournit une nourriture saine; sa graisse s'emploie dans nos cuisines; son duvet sert à faire des lits et des pelisses, et les plumes de ses ailes, qui sont nos plumes à écrire, fournissent à un des besoins les plus indispensables, et sont de la dernière utilité. L'oie a d'ailleurs plusieurs bonnes qualités; elle est hardie, et défend avec courage sa couvée des attaques des oiseaux de proie et des autres ennemis; elle est extrêmement alerte et vigilante; elle est reconnaissante et susceptible envers l'homme d'un attachement et d'un amour si grand, que l'animal périt quand il est privé de ce qu'il aime.

Comme l'oie se trouve dans toutes les parties du monde, il en existe quantité d'espèces, dont les principales sont représentées par la planche ci-jointe.

Fig. 1. L'Oie sauvage.

(*Anas anser ferus.*)

L'oie sauvage, de laquelle descend notre oie domestique, est grise, plus petite et plus légère que la notre; ce qui fait que, comme oiseau de passage qui pendant l'hiver cherche les pays chauds, elle vole avec facilité et fait de très grands voyages. Elle vit sur les grands lacs, et se nourrit de graines, d'herbes et de poissons.

Fig. 2. L'Oie des Terres magellaniques.

(*Anas magellanica.*)

Elle vit sur les côtes des terres de feu, où les célèbres navigateurs Cook et Biron l'ont trouvée. Ses couleurs sont fort jolies.

Fig. 3. L'Oie de Guinée.

(*Anas guineensis.*)

L'Afrique est sa patrie; c'est donc à tort qu'on la nomme l'oie de Turquie ou de Sibérie. Elle est plus grande que l'oie ordinaire; sa couleur est d'un gris blanc, excepté sur le dos et aux ailes, où elle est d'un gris noir. Cette oie est sur-tout remarquable à cause de la poche ou bourse qui lui pend au dessous de la tête. On la trouve fréquemment apprivoisée dans les basses-cours des amateurs en Allemagne.

Fig. 4. L'Oie du Cap.

(*Anas capensis.*)

C'est sans contredit la plus belle de toutes les

oies, à cause de la variété et de la beauté de ses couleurs. On l'appelle aussi l'oie d'Egypte ou du Nil. Malgré la chaleur des climats d'où elle est originaire, elle vit et se propage même en Allemagne dans les ménageries des grands seigneurs.

Fig. 5. L'Oie de Coromandel.

(*Anas coromandeliana.*)

On la trouve sauvage sur la côte de Coromandel; elle a une grosse bosse sur le bec. Sa tête et son cou sont tachetés de noir; son ventre et sa poitrine sont d'un gris d'argent; son dos d'un bleu calybe et ses ailes d'un gris sombre.

Fig. 6. L'Oie de Canade.

(*Anas canadensis.*)

On la nomme aussi l'oie-cigüe parcequ'elle a quelque ressemblance avec ce dernier oiseau. Elle est d'un brun noir et grise, et a une bande blanche derrière la tête. On la trouve fréquemment apprivoisée en Allemagne, en France et en Angleterre.

Fig. 7. L'Eider.

(*Anas mollissima.*)

Cette oie sauvage vit dans les pays les plus septentrionaux, sur les côtes de l'Islande, du Groenland et de la Norvège, et est fort renommée à cause de ses plumes précieuses, légères et chaudes, qui nous sont connues sous le nom d'Édredon ou d'Aigle don, et dont l'oiseau construit son nid, dans lequel on les recueille. On en fait un grand commerce. L'Eider se nourrit de poissons et de coquillages, vit sur les eaux de l'océan septentrional, et ne vient à bord que dans le tems de la ponte.

Fig. 8. La Bernache.

(*Anas bernicla.*)

On a raconté et cru pendant longtems que cette espèce d'oie, qu'on trouve sur les côtes de l'Écosse, croissait sur les saules, sous la forme de petits noeuds, qui, étant parvenus à leur maturité, tombaient dans la mer et devenaient des oies vivantes. D'autres se sont imaginé que la Bernache croissait, comme le champignon dans le bois pourtis des vaisseaux, ou dans certains coquillages, auxquels on donna pour cette raison le nom de Bernaches. Mais ce sont de purs contes. La Bernache pond et couve comme les autres oiseaux, mais elle le fait fort en cachette dans les îles Orcades; c'est au reste un excellent gibier pour les Écossais et les Irlandais.

M. de la Haye III. Macellanea III. Form. Leyden III.

ANIMALIA FABULOSA.

Fig. 1. Avis Roc.

Haec, ex notis fabellis Arabum, quas Mille et unam noctes vocant, aliisque portentosis Orientis narratiunculis, avis est immani magnitudine, qua tum magos incantatoresque tum principum filios filiasque ad facienda per auras itinera usos fuisse fabulantur. Quam stupendo prorsus corpore eam sibi finxerint, videre licet e fabella, cui titulus est: Historia equitis arabis (Bibliothecae caeruleae T. VII. p. 340.) in qua non modo filiae regiae, Dorathiae Goasae, tentorium splendidissimum, sed ipsam quoque dominam dorso sustinens paucorum momento minorum omnem Asiam transvolare dicitur, ejus rei descriptio in tabulam praesentem a me conjecta est.

Fig. 2. Basiliscus.

Basiliscus, de quo in historia naturali saepe fabulosa Plinius sermonem facit, animal erat in Africa fictitium, galli specie, pictis draconum alis caudaque, tam pestifero aspectu, ut in quodcumque oculos coniecisset, statim necaret. Quapropter non alio modo basiliscum necari posse narrabant, quam si speculum ei objectum fuisset. Simulatque enim se ipse in eo vidisset, venenato sui ipsius aspectu illico exanimari. Inde basilisci aspectus oculique in proverbium abierunt.

Fig. 3. Phönix.

Phönix itidem avis fabulosa mirabilisque apud Veteres erat. Nunquam nisi unus in toto Orbe vivere credebatur, idque in Arabia, miraculorum omnium sede. Hic ad annos 500 vitam producebat, dein vitae satur, comportatis in nidum suum aromatibus pretiosissimis, eoque solis radiis accenso, se ipse comburebat, quo facto ex ejus cineribus novus prodibat phönix, vetusque hoc modo restaurabatur. Forma et magnitudine aquilae par erat; caput solis splendore coronatum; cervix auro fulgens, alae purpureae; cauda, unguis et rostrum colore coeli caeruleo. Verbo: cunctatum, quas orbis terrarum vidit, avium haec erat rarissima pariter ac mirabilissima.

Fig. 4. Monoceros.

Animal non minus fabulosum, si pro quadrupede sumatur, erat Monoceros. Licet in fabellis por-

tentosis, in heraldica, quae illo ad sustentanda insignia utitur, quin etiam in sacris litteris, libro nempe Job (ubi tamen zebam significari verosimile est) occurrat, nihilominus historia naturalis recentior eum ignorat penitus. Fingitur equi majoris forma, cornu in fronte acuminato contortoque, duorum pedum longitudine. Alienum a vero non est, cornu monodontis piscis, T. I. N. 7. a nobis descripti, quod, eadem omnino forma, sicut alia bestiarum ossa in lapidem conversa, alicubi ex terra forte effossum fuit, rerumque naturalium inscitiam fabulae huic, quam primus narravit Plinius, originem dedisse.

Fig. 5. Boramez seu agnus scythicus.

Prioris etiam saeculi initio fides habebatur fabulae nasci in Tataria Scythiaque plantam maxime mirabilem, agni subfusi forma, in caule, qui nervi umbilicaris vices ebeat; agnum cum omnes, quas modo attingere herbas posset, circum se depascere, absumtoque omni victu tandem emori atque exarescere. Ex ea fabula verum hoc est: Boramez seu agnus scythicus musci genus est hirtum lanosumque, quod in majores divisum globos, nonnunquam figura ea, quam praesens tabula exhibet, in Tataria more plantae parasiticae filici in similitudinem arboris crescenti innascitur, coloremque e flavo fuscum praefert. Reliqua fabulosa sunt.

Fig. 6. Draco.

(Draco.)

Draco, animal famosum atque mirabile, in fabulosa omnium fere gentium historia, praesertim vero in fabellis germanicis rerum equestrium popularibusque sub nomine Lindworm multum celebratur. Pedes habebat quatuor leoninos, caudam crassam serpentis, alas distinctas oculis, collum et caput terribile, ignes fere flammisque faucibus evomens. Dracones isti monstra erant orbem terrarum devastantia perpetuaque equitibus certaminum occasio atque materia. Draco, ut paucis absolvam, luxuriantis phantasiae foetus est, qui ingeniis poetarum diversimode fictus formatusque, in natura rerum nunquam existit.

KÖLTÖTT ÁLLATOK.

1. Kép. A' Rokmadár.

A' Rokmadár, az Arabiai mesék szerint, melyeket egy ilyen című német könyvben Tausend und eine Nacht, olvashatni, és más napkeleti tsuda történetek szerint, valami rettentő nagy madár volt, mellynek a' szemfényvesztő hertzegek és hertzegkisasszonyok levegőbeli útazásaikra vették hasznát. Melly rettentő nagynak képzeltek ők ezt a' madarat, megtefzik p. o. ezen meséből, az Arabiai lovasvitéz nek története, mellyet ezen német könyvnek, Blaue Bibliothek VIII. dar. 340. lev. olvashatni, a' melly szerint ez a' madár Dorathill Goáza hertzegkisasszonyt pompás sátorával együtt a' hátán hordozza, 's vele egynehány minútát alatt egész Ázsia felett elhaladt; és éppen ezen történet ábrázolatik le a' jelenvaló táblán.

2. Kép. A' Basiliskus.

A' Basiliskus, mellyet Plinius az ő mesés természetihistóriájában előad, Áfrikai költött tsuda állat volt, mellynek a' leírás szerint kakas formájának, tarka sárkány szárnyának és farkának, 's olly fene tekintetének kellett volna lenni, hogy tekintetével valamire ránézett mindent azonnal megolt. A' honnan ezt állították, hogy a' Basiliskust csak úgy lehetne megölni, ha eleibe tükröt tennének; a' mellyben ni helyest magát meglátná mérges fene tekintete magát is meglátni. Innen lett a' Basiliskusi fene tekintet példabeféddé.

3. Kép. A' Fénikszmadár.

A' Féniksz hasonlóképpen költött tsudamadár volt a' régiéknél. Illyen mindenkor csak egy élt a' világon Arabiában, minthogy minden tsudáknak a' volt hazája. Elélt ez ötféle századig is; és ha életét megúnta, öfve hordott fészkebe mindenféle drága fülzereket, hogy azok ott a' nap hévsége által meggyújtatván magát megégethesse, és hamvából illyen módon fiatal Fénikszet támaszthasson, és magát így ifjítsa meg. Nagysága akkora volt, mint a' sasnak; fejét nap sugarok fénylették körül; nyaka aranymódra fénylett; szárnyai tsigavérszínűk voltak, farka, körmei és orra pedig égfszínűk. Rövideden, egy volt ez a' legkritább tsudamadarak közül a' világon.

4. Kép. Az Egyfzarvú.

Az Egyfzarvú is, a' négylábú állatok között, szinte úgy költött állat. Gyakran előfordul ugyan ez

a' tsudas mesékben, a' természetudományban mint paiztartó, és még a' Bibliában is Jób könyvében (de a' hol hihetőképpen a' Zebra-ló értetik rajta); de a' mai természetihistóriában ezen állatnak semmi nyoma nincsen. Ezt löförmában festik le, a' homlokára pedig kétrésnyi hegyes sróffzabású szarvat tesznek. Hihető, hogy ezen költeményre, mellynek első leírója Plinius volt, a' Kétfogú Narvál foga vagy szarva adott alkalmatosságot, melly ennek szarvához hasonlít, mellyet más állatok kövévált tagjaival együtt valahol a' földből ásattak ki, melly vélekedést az akkori tudatlanság és természetihistóriában való járatlanság meg nem jobbíthatott.

5. Kép. A' Borametz vagy Stzitha Barány.

Még csak a' múlt század elején is hitték ezt a' mesét, hogy Tatárországból és Stzithiában valami tsudálatos plánta, barna bárány formában terem, egy száron, és ez annak koldoke; hogy ez a' bárány maga körül a' meddig élér, minden fűvet leeszik 's az után eledele nem lévén elfárad 's elvész. Ennyi belőle igaz, hogy a' Borametz vagy Stzitha bárány valami borzas bojhos moh, a' melly nagy tsombókban, néha pedig az itt lerajzolt formában is terem, mint élődiplánta Tatárországból egy fanemű perjesfűvön, és a' színe sárgás-barna. A' többje ennek költemény.

6. Kép. A' Sárkány.

(Draco.)

A' Sárkány híres költött tsudaállat, mellyről csaknem minden Nemzetek Meséinek históriájában, főképpen pedig a' régi Német Vitézek történeteiben és a' köznépi Mesékben Lindwurm név alatt, nagyon emlékezet. Ennek négy orofzlánlába, vastag kígyófarka, szemekkel rakott két szárnya, rettentő nyaka és feje volt, 's rendszerint tüzet és lángot okádott a' torkán. A' Sárkányok ollyan rémségek voltak, mellyek a' tartományokat pusztították, és a' mellyekkel a' vitézeknek szüntelen viaskodni kellett. Rövideden, a' Sárkány eleitől fogva a' képzelődes szüleményje volt, mellyet a' Poéták lántázások sokféle képpen kiformált, de a' melly a' természetben soha sem találtatott.

FABELHAFTE THIERE.

Fig. 1. Der Vogel Roc.

Der Vogel Roc ist nach den bekannten arabischen Märchen der Tausend und einen Nacht, und andern orientalischen Wunder-Geschichten, ein ungeheuer großer Vogel, den immer die Zauberer oder Prinzen und Prinzessinnen zu ihren Reisen durch die Lüfte brauchten. Wie ungeheuer groß man ihn machte, kann man z. B. aus dem Märchen, Geschichte des arabischen Ritters, (im VII. Bande der Blauen Bibliothek S. 340.) sehen, wo er das ganze prächtige Zelt der Prinzessin Dorathill Goase, mit ihr selbst, auf seinem Rücken trägt, und in wenigen Minuten damit über ganz Asien wegfiegt; welche Vortsetzung ich hier gewählt habe.

Fig. 2. Der Basilisk.

Der Basilisk, von dem Plinius in seiner fabelhaften Naturgeschichte erzählt, war ein erdichtetes Wunderthier in Afrika, das die Gestalt eines Hahns mit bunten Drachen-Flügeln und einem Drachenschwanz haben, und dessen Blick so giftig seyn sollte, daß er alles, was er ansah, sogleich tödtete. Man sagte daher, man könne den Basilisken nicht anders tödten, als dadurch, daß man ihm einen Spiegel vorsetzte. Sobald er sich in demselben sähe, tödte sein giftiger Blick ihn selbst. Giftige Basilisken-Blicke sind daher zum Sprichworte geworden.

Fig. 3. Der Phönix.

Der Phönix war gleichfalls ein fabelhafter Wunder-Vogel der Alten. Es lebte nur immer ein einziger auf der Welt, in Arabien, als wohin man alle Wunder setzte. Dieser wurde an 500 Jahre alt; und wenn er nun des Lebens müde war, so trug er kostbare Specereyen in sein Nest zusammen, liefs diese von der Sonne anzünden, und verbrannte sich selbst, worauf alsdann aus seiner Asche ein junger Phönix hervorkam, und er auf diese Art sich erneuerte. Er hatte die Größe und Gestalt eines Adlers; seinen Kopfumstrahlte Sonnenglanz; sein Hals glänzte wie Gold; seine Flügel waren purpurroth, Schwanz, Klauen und Schnabel aber himmelblau. Kurz, es war der seltenste Wunder-Vogel von der Welt.

Fig. 4. Das Einhorn.

Das Einhorn, als vierfüßiges Thier, ist nicht minder eine Fabel. Es kommt zwar oft in Wunder-

mährchen, in der Heraldik als Schildhalter, und sogar in der Bibel, im Buche Hiob, (wo es aber vermuthlich das Zebra seyn soll) vor, allein die neuere Naturgeschichte kennt es nicht. Man giebt ihm die Gestalt eines großen Pferdes mit einem 2 Ellen langen spitzigen gewundenen Horne vor der Stirn. Vermuthlich hat das eben so gestaltete Horn des Narbal-Fisches, den ich I. B. Nro. 7. beschrieb, welches man wie andere versteinerte Thierknochen, irgendwo aus der Erde grub, und Unwissenheit in der Naturgeschichte Anlaß zu dieser Fabel, die Plinius zuerst erzählt, gegeben.

Fig. 5. Das Boramez oder scythische Lamm.

Man glaubte noch zu Anfange des vorigen Jahrhunderts die Fabel, es wachse in der Tartarey und Scythien eine wunderbare Pflanze, in Gestalt eines braunen Lammes auf einem Stengel, der ihm zur Nabelschnur diene. Dieß Lamm fresse um sich her, so weit es reichen könne, alle Kräuter ab, und sterbe und vertrockne alsdann, wenn es keine Nahrung mehr habe. Das Wahre davon ist: das Boramez oder scythische Lamm ist ein rauhes, wolliges Moos, welches in großen Klumpen, und zuweilen in der hier abgebildeten Gestalt, als eine Schmarozerpflanze auf dem baumartigen Farnkraute in der Tartarey wächst, und gelblich-braun aussieht. Das Übrige davon ist ein Märchen.

Fig. 6. Der Drache.

(Draco.)

Der Drache ist ein berühmtes fabelhaftes Wunder-Thier, das in der Fabel-Geschichte fast aller Völker, und sonderlich in den alten deutschen Ritter- und Volks-Mährchen, unter dem Namen Lindwurm vorkommt. Er hatte 4 Löwenfüße, einen dicken Schlungen-Schwanz, Flügel mit Augen, einen schrecklichen Hals und Kopf, und spie gewöhnlich Feuer und Flammen aus dem Rachen. Die Drachen waren Ungeheuer, die die Länder verheerten, und mit denen die Ritter immer kämpften. Kurz, der Drache war von jeher ein Geschöpf der Einbildungskraft, welches die Phantasie der Dichter auf mancherley Art bildete, welches aber nie in der Natur existirte.

ANIMAUX FABULEUX.

Fig. 1. L'Oiseau-Roc.

Selon les contes arabes, si connus sous le nom de mille et une nuits, et d'autres histoires orientales merveilleuses, l'Oiseau Roc est un oiseau d'une grandeur prodigieuse, dont les magiciens ou les princes et les princesses se servent toujours dans leurs voyages par les airs. Le conte intitulé Histoire du chevalier arabe, qui se trouve à la page 340 du VIIème Tome de la Bibliothèque que bleue, fait voir quelle grandeur prodigieuse on lui attribue; puisqu'il porte sur son dos, non seulement la tente magnifique de la princesse Dorathil Goasé, mais encore la princesse elle-même, et vole en peu de minutes sur toute l'Asie, chargé de ce fardeau. C'est cette scène que nous avons représentée Fig. 1.

Fig. 2. Le Basilic.

Le basilic, dont parle Pline dans son histoire naturelle fabuleuse, était un animal qui, à ce qu'on disait, vivait en Afrique. Il avait la figure d'un coq avec des ailes de dragon bigarrées de plusieurs couleurs et la queue d'un dragon. Son regard était, dit-on, si venimeux, qu'il tuait à l'instant tout ce qu'il regardait. On prétendait, par cette raison, qu'il n'y avait pas d'autre moyen de tuer le basilic, que de lui présenter un miroir, parcequ'alors son regard envenimé le faisait périr lui-même, aussitôt qu'il s'y apercevait. C'est de là, sans doute, que l'expression yeux de basilic est passée en proverbe.

Fig. 3. Le Phénix.

Le phénix était pareillement un oiseau imaginaire et fabuleux des anciens. Il n'en existait jamais qu'un seul, qui se trouvait en Arabie, le pays des merveilles. Cet oiseau vivait 500 ans, et quand il était las de vivre, il ramassait dans son nid les plus précieux aromates auxquels le soleil mettait le feu, et se brûlait ainsi lui-même. Il naissait alors de sa cendre un jeune phénix, et l'oiseau se renouvelait de la sorte. Il avait la grandeur et la figure d'un aigle, la tête rayonnante, le cou brillant de la plus belle couleur d'or, les ailes couleur de pourpre, la queue, les serres, le bec d'un beau bleu de ciel. En un mot, c'était l'oiseau du monde le plus merveilleux.

Fig. 4. La Licorne.

La licorne, considérée comme quadrupède, n'est pas moins fabuleuse. Il en est souvent fait men-

tion dans les contes merveilleux; on la trouve pareillement comme support dans les armoiries; la bible même en parle au livre de Job (où elle est vraisemblablement prise pour le zèbre); mais l'histoire naturelle moderne n'en parle point. On lui attribue le corps d'un grand cheval, avec une corne cordelée et pointue, de la longueur de deux aunes, sur le front. C'est vraisemblablement, la corne ainsi figurée du narval, poisson décrit au N°. 7. du I. T.) trouvée quelque part dans la terre, de même que d'autres os d'animaux pétrifiés, et l'ignorance totale de l'histoire naturelle, qui ont donné lieu à cette fable que Pline raconte le premier.

Fig. 5. Le Boramez,
ou l'agneau de Scythie.

Au commencement du siècle précédent on ajoutait encore foi à la fable, qui disait, que dans la Tartarie et la Scythie il croissait une plante singulière de la figure d'un agneau brun, et portée sur une tige, qui lui servait, pour ainsi dire, du cordon ombilical. Cet agneau mangeait, disait-on, toutes les plantes qui l'environnaient et auxquelles il pouvait atteindre, il perissait ensuite et se desséchait quand il ne trouvait plus de nourriture. Ce qu'il y a de vrai dans cette fable, c'est que le Boramez ou l'agneau Scythe est une mousse laineuse, qui, comme plante parasite, croît souvent en grande masse, et quelque fois même sous la figure représentée ici, sur la grande fougère de Tartarie, et est d'un jaune brun. Tout ce qu'on y ajoute de plus n'est qu'un conte.

Fig. 6. Le Dragon.

(Draco.)

Le dragon est un animal merveilleux fort célèbre dans la fable de presque tous les peuples, et sur-tout dans les anciennes histoires de chevalerie et les contes populaires de l'Allemagne, où il porte le nom de Lindwurm. On lui donnait les quatre pieds d'un lion, une queue de serpent fort épaisse, des ailes couvertes d'yeux, une tête et un cou effroyables, et lui faisait communément vomir des flammes. Les dragons étaient des monstres qui désolaient la terre, et avec lesquels les chevaliers étaient toujours en combat; ils furent, en un mot, de tout tems des êtres purement imaginaires, que la fantaisie des poètes décrivit sous quantité de formes différentes, mais qui n'existerent jamais dans la nature.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 8.

J. L. S.

CUCULI diversarum regionum.

Cuculus, quam avem omnes novimus, multis de causis memoratu dignus est. Magnitudine turturem fere aequat, nisi quod cauda eum longiorem facit. Nomen habet a *Cucu!* vocis sono, quem a mense duntaxat Aprili usque ad Julium edere assolet. Sed sonum istum mas solus edit; femina tantummodo gemit. E genere migrantium est avium, namque relicta Septembri mense Germania calidiores terras petit, Aprili rursus ad nos reversurus. Vescitur insectis vermibusque; neque enim rapacibus adnumerandus est avibus, ut vulgus credit, qui varias etiam fabellas de eo sparsit, eum e. g. in nisum transformari; a vulture dorso exceptum ad nos portari; virus quoddam, ex quo insecta quaedam nociva nascantur, in plantas evomere; in aliarum nidis avium ova sua singulatim deponere, colore, quo certius fallat, earum ovis similia; pullum cuculi eam, cujus ope ovo exclusus sit, matrem devorare etc. quae omnia vanissima plebeculae commenta sunt. In hoc tamen memorabilis est cuculus, quod nunquam ipse nidificat, nunquam ipse ovis incubat, sed ea singula in aliarum nidis avium e. g. currucae, rubeculae, trochili, motacillae deponit, quae iis libenter incubant, novumque cuculum, etiam nido egressum, cum quadam voluptate nutriunt. Cuculus, ut paucis dicam, tam ovorum quam fetus sui penitus incuriosus, curam eorum aliis relinquit.

Fig. 1. Cuculus europaeus. (*Cuculus canorus.*)

Color ei canus est, obscurioribus distinctus maculis; alarum pennae fuscae et virides.

Fig. 2. (*Cuculus caeruleus.*)

In Madagascaria vivit; colore e caeruleo candicans est.

Fig. 3. (*Cuculus coromandus.*)

Minor ceteris omnibus, cristam gerit; corpus variis coloribus distinctum et caudam divisam habet.

Fig. 4. (*Cuculus capensis.*)

Color e fusco rubens, extremis alarum pennis nigricantibus, ventre variegato.

Circa Bonae spei promontorium genus quoddam cuculi (*Honigkukuk*) reperitur, quod assiduo clamore *Chirs! Chirs!* hominibus illis silvestribus mellis copiam in silvis indicat, adeo ut eos ad arborem usque deducat, in cujus cavo apes agrestes mellificant, quo facto praedae paratae partem officii praemium obtinet.

Fig. 5. Cuculus orientalis Indiae. (*Cuculus punctatus.*)

Hic omnes magnitudine superat. Colore est fusco obscuriore, lucidioribus maculis distincto, ventre flavescente.

Fig. 6. Cuculus insularum philippinarum. (*Cuculus aegyptius.*)

Corpus est minutum; caput, pectus et cauda nigra; alae fuscae.

Fig. 7. Cuculus cayanus.

Fig. 8. Cuculus guyanus. (*Cuculus tranquillus.*)

Peculiare hoc habent americani cuculi, quod non cuculorum Orbis antiqui more in aliarum avium nidis ova deponant, sed ipsi nidos construant, ibique ovis incubent.

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE TARTOMÁNYBÉLI KAKUKOK.

Az esmeretes *Kakuk*, sok tekintetben nevezetes madár. Körülbelől akkora, mint a Vadgerlitz, tsakhogy azt a farka hofszabba teszi. Nevét ezen szavától vette, *Kukuk! Kukuk!* a' mit azonban Áprilistől kezdve tsak Juliusig kiábál. Ezt is tsak a' hím kiábálja, a' nőstény tsak rikátsol. A' költöző madarak közé tartozik, melly Szeptember vége felé tőlünk meleg tartományokba költözik 's Aprilisben ismét megtér hozzánk. Eledele férgek és bogarak, 's éppen nem ragadozó madár, mint a' köznép hitte 's róla még meséket is befzéllet; p. o. hogy Karvolyjá változzék; hogy ötet a' keselyű hordja hozzánk a' hátán; hogy ez a' plántákra valamit begyéből kihányván abból ártalmas bogarak támadnának; hogy más madarak fészkeibe egyet egyet még pedig mindenkor olyan színűt tojnék, a' millyen abban a' többi tojás, hogy a' madarakat rászedhesse; hogy a' kakukfi az anyját, melly ötet kiköltötte megenné, 's a' t. mellyek mind köznepi mesék. Nevezetes madár valójában a' Kakuk azért, hogy magának soha se rak fészket, és tojásait soha sem maga költi ki; hanem azokat egyenként más apró madarak fészkeibe tojja, minémük: a' Pofzáta, a' Veresbegy, a' Tsalántsattogató, a' sárga Barázda-billegető, mellyek ezt örömet kiköltik, és a' kakukfiat még azután is örülve etetgetik, minekutánna a' fészkekből szárnyára kelt. Rövideden, a' Kakuk sem tojásairól sem fiairól nem gondoskodik, hanem az azokkal való bajlódást másokra bízza.

Kakuk a' földnek tsaknem minden részében találhatik, mindazáltal majd minden Országban különös fajok vagynak, a' mint a' következőkből kitetfik.

1. Kép. A' hangos Kakuk.

(Cuculus canorus.)

Ennek színe setétszürke irombázva, evészó tollai zöldbarnák.

2. Kép. A' kék Kakuk.

(Cuculus caeruleus.)

Ennek hazája Madagaskár, színe szép világoskék.

3. Kép. A' Koromándeli Kakuk.

(Cuculus coromandus.)

Kissebb ez a' többinél, kontyos, tarka, és ollósfarkú.

4. Kép. A' Kápi v. Foki Kakuk.

(Cuculus capensis.)

Színe rőtbarna, fekete ovezőtollakkal, hasa iromba.

A' Jóreménység Foka körül az úgy nevezett Mézszavú Kakuk is találhatik, a' melly ezen kiáltozása által *Khirs! Khirs!* az odaváló Vadlakosoknak az erdei méhek gyűjteményeinek hollétét elárulja, és azokat egélsen addig a' fáig elvezeti, a' mellyiken a' méz van, a' kik háládatosságból egy részét a' lépes méznek neki hagyják.

5. Kép. Az Iromba Kakuk.

(Cuculus punctatus.)

Legnagyobb ez a' több fajok között, irombázott barna, hasa pedig sárgás.

6. Kép. Az égyptomi Kakuk.

(Cuculus aegyptius.)

Kitsiny, feje, mejje és farka fekete, szárnyai pedig setétbarnák.

7. Kép. A' Kajennai Kakuk.

(Cuculus cayanus.)

8. Kép. A' Gujánai Kakuk.

(Cuculus tranquilus.)

Különös az, hogy az Amerikai Kakukok magok raknak fészket 's magok költik ki fiaikat, nem úgy mint a' Régi Világbéli Kakukok, mellyek más madarak alá tojnak.

KUCKUKE AUS VERSCHIEDENEN LÄNDERN.

Der *Kuckuk*, den wir alle kennen, ist in vieler Rücksicht ein merkwürdiger Vogel. Er ist ungefähr so groß als eine Turteltaube, nur macht ihn sein Schwanz länger. Von seinem Rufe *Kuckuk! Kuckuk!* den er jedoch nur vom April an bis zum Julius hören läßt, hat er seinen Namen erhalten. Nur das Männchen schreyet *Kuckuk*, das Weibchen aber krächzet nur. Er ist ein Zugvogel, der im September, bey uns in Deutschland, in wärmere Länder fortzieht, und im April wieder kommt. Er nährt sich von Würmern und Insekten, und ist keinesweges ein Raubvogel, wie der gemeine Mann fälschlich geglaubt, und sogar verschiedene Fabeln von ihm erzählt hat; z. E. daß er sich in einen Sperber verwandle; daß ihn der Geyer auf seinem Rücken trage und zu uns bringe; daß er auf die Pflanzen speye, und daraus schädliche Insekten wachsen; daß er in die Nester anderer Vögel ein Ey, und zwar jedes von der Farbe der ihrigen lege, um sie zu betrügen: daß der junge Kuckuk die Mutter, die ihn ausgebrütet habe, fresse u. s. w., welches alles Volksmährchen sind. Merkwürdig ist allerdings deswegen der Kuckuk, daß er sich nie ein Nest bauet, und seine Eyer nie selbst brütet, sondern sie alle einzeln in das Nest anderer kleiner Vögel, z. E. der Grasmücken, Rothkehlchen, Zaunkönige, Bachstelzen legt, die es dann gern ausbrüten, und den jungen Kuckuk selbst wenn er ausgeflogen ist, mit Freuden füttern. Kurz, der Kuckuk bekümmert sich um seine Eyer und Brut gar nicht, sondern überläßt die Mühe davon Andern.

Der Kuckuk bewohnt fast alle Welttheile, jedoch hat jedes Land seine besonderen Arten, wie folgende zeigen.

Fig. 1. Der europ. Kuckuk.

(Cuculus canorus.)

Er ist dunkelgrau schattirt, und die Schwinge sind grünbraun.

Fig. 2. Der blaue Kuckuk.

(Cuculus caeruleus.)

Er lebt in Madagascar und ist schön hellblau.

Fig. 3. Der Kuckuk von Coromandel.

(Cuculus coromandus.)

Er ist kleiner als alle, kuppigt, buntgezeichnet, und hat einen getheilten Schwanz.

Fig. 4. Der Kuckuk vom Cap.

(Cuculus capensis.)

Er ist rothbraun mit schwarzen Schwingen, und am Bauche scheckig.

In der Gegend des Vorgebirgs der guten Hoffnung findet man auch den sogenannten *Honigkuckuk*, der durch sein Geschrey *Chirs! Chirs!* den Wilden die Honigvorräthe der Bienen im Walde anzeigt, und sie bis zu dem Baume hinführt, in welchem der Stock ist, und dann zur Dankbarkeit von ihnen einen Theil der Beute empfängt.

Fig. 5. Der ostind. Kuckuk.

(Cuculus punctatus.)

Er ist der größte unter allen, braun schattirt, und am Bauche gelblich.

Fig. 6. Der Kuckuk aus den philippinischen Inseln.

(Cuculus aegyptius.)

Er ist klein, hat einen schwarzen Kopf, Brust und Schwanz, und dunkelbraune Flügel.

Fig. 7. Der Kuckuk v. Cayenne.

(Cuculus cayanus.)

Fig. 8. Der Kuckuk v. Guyana.

(Cuculus tranquilus.)

Sonderbar ist es, daß die amerikanischen Kuckuke nicht so, wie die in der alten Welt, ihre Eyer in die Nester anderer Vögel legen, sondern sich selbst Nester machen und ihre Eyer ausbrüten.

COUCOUS DE DIFFÉRENS PAYS.

Le *Coucou*, cet oiseau connu de tout le monde, est remarquable à plusieurs égards. Il est à peu près de la grandeur d'une tourterelle, sa queue seule le fait paraître plus long. Il a reçu son nom de son cri *Coucou! Coucou!* qu'il ne fait cependant entendre que depuis le mois d'Avril jusqu'au moi de Juillet. Il n'y a que le mâle qui chante *Coucou*, la femelle ne fait que croasser. C'est un oiseau de passage, qui quitte l'Allemagne en Septembre, pour chercher les pays chauds, et revient en Avril. Il se nourrit de vermisseeux et d'insectes et n'est point un oiseau de proie, comme l'on a cru vulgairement. On en a même débité maintes fables; entre autres qu'il se changeait en épervier; que le vautour le prenait sur son dos et nous l'apportait; qu'il bavait sur les plantes, ce qui donnait naissance à des insectes nuisibles; qu'il pondait dans les nids des autres oiseaux un oeuf, qui par sa couleur ressemblait toujours aux oeufs de ceux-ci, afin de les tromper; que le jeune coucou dévorait sa mère, qui l'avait fait éclore etc. Tout cela ne mérite pas l'ombre de croyance. Le coucou est sans doute remarquable en ce qu'il ne construit point de nid et ne couve point lui-même ses oeufs, qu'il pond un à un dans le nid d'autres petits oiseaux, p. e. de la fauvette, de la gorge-rouge, du roi-telet, du hochequeue, qui les couvent volontiers, et nourrissent avec plaisir le jeune coucou, lors même qu'il a pris l'essor. En un mot le coucou ne s'inquiète en aucune façon, ni de ses oeufs, ni de sa couvée, et en laisse toute la peine à d'autres oiseaux.

On trouve le coucou dans presque toutes les parties du monde; chaque pays en a cependant ses espèces particulieres, comme le font voir les suivantes.

Fig. 1. Le Coucou d'Europe.

(*Cuculus canorus.*)

Il est d'un gris foncé, couleur sur couleur; ses ailes sont vertes et brunes.

Fig. 2. Le Coucou bleu.

(*Cuculus caeruleus.*)

Cet oiseau se trouve à Madagascar; il est d'un beau bleu de ciel.

Fig. 3. Le C. de Coromandel.

(*Cuculus coromandus.*)

C'est le plus petit de tous; il est huppé, bigarré de diverses couleurs et a la queue fourchue.

Fig. 4. Le Coucou de Cap.

(*Cuculus capensis.*)

Il est d'un brun roux, a les ailes noires et le ventre bigarré.

Il y a aux environs du cap de bonne Espérance une autre espèce de coucou, qui par son cri, *Chirs! Chirs!* indique aux sauvages les provisions de miel des abeilles dans les forêts, les conduit jusqu'à l'arbre où est la ruche, et en reçoit pour recompense une partie du butin.

Fig. 5. Le C. des Indes oriental.

(*Cuculus punctatus.*)

C'est le plus grand de tous; il est brun, couleur sur couleur, et jaunâtre sous le ventre.

Fig. 6. Le Coucou des îles philippines.

(*Cuculus aegyptius.*)

Est petit, a la tête, la poitrine et la queue noires, et les ailes d'un brun foncé.

Fig. 7. Le Coucou de Cayenne.

(*Cuculus cayanus.*)

Fig. 8. Le Coucou de la Guyane.

(*Cuculus tranquillus.*)

Il est bien remarquable que les coucous de l'Amérique ne pondent pas, comme ceux de l'ancien continent, leurs oeufs dans le nid des autres oiseaux, mais qu'ils se construisent leurs propres nids et couvent leurs oeufs eux-mêmes.

CONDIMENTA

Fig. 1. Cardamomum.

(Amomum cardamomum.)

Cardamomum, quo ad condiendos cibos quosdam utimur, semen est plantae scitaminae, similis arundini, radice crassa tuberosaque, in India proveniente orientali, Java praecipue. Praeter scapum ejus arundineum, validum foliisque amplis praeditum e radice minores floremque ferentes crescunt stili, teneris foliolis praediti. Flos admodum subtilis est, quaternis foliis constans, albo colore. In floris locum copiosi succedunt calyculi, figura ovata, semen continentem (Fig. a.) Hi, decerpti arefactique, colorem e rubro fuscum induunt; hinc per ternos, quibus consistunt, angulos sponte disrupti (Fig. b.) grana offerunt seminalia, minuta, angulosa, e fusco rubentia (Fig. c.) atque haec aroma illud efficiunt, quod non exiguam Batavis commercii materiam praebet. Cardamomi tres proprie existunt species, videlicet 1) minutissima illa, hic repraesentata, omnium notissi-

ma atque usitatissima; 2) species quaedam intermedia, majoribus constans granis et calyculo oblongo triangulari; 3) species cardamomi maxima, quam grana etiam paradisiaca appellant, cujus planta nobis adhuc est incognita.

Fig. 2. Capparis.

(Capparis spinosa.)

Frutex capparis in Italia atque australibus Galliae partibus nascitur. Humilis est, compluribus ramorum per humum serpenti- bus. Dum agrestis et liber provenit, aculeis armatur; in hortis vero cultus inermis est. Florem habet rubrum amoeni coloris, calyculum vero piriformem, semen continentem. Cappari, quo saepe ad carnes, cetaria alosina etc. condienda utimur, nihil est aliud, nisi floris calyculus viridis, qui, priusquam flos erumpit, collectus, die uno in aere arefactus, post aceto et sale maceratus, atque cum hac muria in dolia constipatus per universam Europam dimittitur.

1. Kép. Az apró Paraditsommag.
(*Amomum cardamomum.*)

Az apró Paraditsommag, mellynek fűszerzám gyanánt veszik hasznát az ételekhez, magva valamely kákaforma növénynek, mellynek vastag bütykös gyökere van, és napkeleti Indiában, főképpen Jáva szigetében terem. Nagy levelű erős kákaforma szára mellett sarjadjanak még ki a' gyökeréből különbözően az apró virágtermő szárok; mellyek elvirágozván, a' hofszúkás gömbölyeg magtók utánnok bőven kötnek (*Fig. a.*) Ha ezeket megszedik és megszáraztják megrötbarulnak, három szegleteken kipattognak (*Fig. b.*) és úgy hullanak ki belőlök azok az apró szegletes, barnaröt magok, (*Fig. c.*) mellyekkel fűszerzám gyanánt élnek, és a' Hollandusok igen nagyon kereskednek. Az Amómnak három fajai vagynak ú. m. 1) *Aprómagú*, melly itt le van rajzolva, és a' melly leges-

meretesebb és közönségesebb is; 2) Középfaj, a' melly nagyobb magú és három szegletű hofszúkás magtokja van; és 3) Öregfaj, mellyet Öreg Paraditsommagnak neveznek; de a' mellynek növényje még esmeretlen.

2. Kép. A' tuskés Kápri.

(*Capparis spinosa.*)

A' Kápritemete Olaszországban és Franciaországban déli részében terem, alacsony növésű és terepélyen elfutó ágai vannak. A' vad Kápritemete tövises vagy tuskés; de ha kertben termesztetik tuskéi elvesznek. Az a' Kápri, mellyet leginkább a' Németek szeretnek fűszerzám gyanánt enni sokféle húsételekkel, szárdellás salátával 's a' t. ezen tsemetének zöldében kinyilta előtt lefedett virágbimbója, mellyet egy nap a' levegőn szárogatnak, azután etzethe sóba bépátzolnak, 's ezen levében hordókra töltögetvén egész Európába szálllyal küldöznek.

Fig. 1. Cardamom.

(*Amomum cardamomum.*)

Der Cardamom, den wir als Gewürz an die Speisen brauchen, ist der Same einer schilfartigen Pflanze, welche eine dicke knollige Wurzel hat, und in Ostindien, vornämlich auf Java, wächst. Neben ihrer großblättrigen starken Schilfstauden, schießen aus der Wurzel noch besonders die kleinen Blütenstengel heraus. Diese haben zarte Blätterchen, und tragen eine überaus feine weiße vierblättrige Blüthe. Wenn diese abgeblühet hat, so setzen die länglicht runden Samenkapseln (*Fig. a.*) sehr reichlich an. Wenn diese eingesammelt und getrocknet sind, so werden sie rothbraun, springen an ihren drey Ecken von einander (*Fig. b.*) und geben die kleinen, eckigten, braunrothen Samenkörnchen (*Fig. c.*) die das Gewürz ausmachen, und womit Holland einen sehr starken Handel treibt. Es gibt eigentlich drey Sorten Cardamom; nämlich: 1) die kleinste, hier abgebildete, wel-

ches die bekannteste und gewöhnlichste ist; 2) die mittlere Sorte, welche größere Körner und eine dreyeckigte längliche Samenschote hat; und 3) die größte Sorte Cardamom, die man auch *Paradieskörner* nennt; davon aber die Pflanze noch nicht bekannt ist.

Fig. 2. Kappern.

(*Capparis spinosa.*)

Die Kappernstauden wächst in Italien und in den südlichen Provinzen Frankreichs, ist niedrig und hat viele kriechende Zweige. Wild wachsend hat sie Stacheln; allein in den Gärten angebaut hat sie keine. Sie blüht schön roth, und trägt eine birnförmige Samenkapsel. Die Kappern, welche wir, als ein Gewürz, an mehreren Fleischspeisen, Sardellensallat u. s. w. essen, sind die grünen Blumenknospen davon, die man, ehe sie aufbrechen, sammelt, einen Tag lang an der Luft trocknet, dann in Essig und Salz beizet, und mit dieser Brühe in Fässer schlägt und durch ganz Europa versendet.

E P I C E S.

Fig. 1. Le Cardamome.

(Amomum cardamomum.)

Le cardamome dont nous assaisonnons quelques uns de nos alimens, est la semence d'une plante assez semblable au roseau. Cette plante, dont la racine est épaisse et noueuse, croit aux Indes orientales et sur-tout à Java. Il sort de la racine, à côté de sa tige principale, dont les feuilles sont grandes, d'autres tiges plus petites, qui portent les fleurs. Les feuilles de ces tiges particulières sont plus petites et moins épaisses que celles de la mère tige, et il naît des aisselles de ces feuilles une fort jolie petite fleur blanche, à quatre pétales. A la fleur succèdent quantité de capsules (Fig. a.) de figure ovoïde, qui renferment la semence. Elles acquièrent une couleur brune rougeâtre, lorsqu'elles ont été recueillies et desséchées, s'ouvrent par leurs trois angles (Fig. b.), et fournissent de petits grains de semence, anguleux et d'un rouge brun (Fig. c), qui constituent l'épice, et dont les Hollandais font un commerce très considérable. Il y a, à proprement parler, trois espèces de cardamome, savoir: 1) La plus petite et la plus commune, que représen-

te la planche; cette espèce est la mieux connue; 2) L'espèce moyenne, dont les grains de semence sont plus gros et renfermés dans des gousses triangulaires oblongues et 3) enfin, le grand cardamome que l'on connaît sous le nom de graines de Paradis, mais dont la plante nous est encore inconnue.

Fig. 2. Les Capres.

(Capparis spinosa.)

La plante qui nous fournit les capres, croit en Italie et dans les provinces méridionales de la France. Elle est basse, et plusieurs de ses branches sont même rampantes. Elle est armée d'épines lorsqu'elle croît naturellement; mais ses épines disparaissent dans la plante cultivée. Sa fleur, à laquelle succède une capsule en forme de poire, est d'un beau rouge. Les capres dont nous assaisonnons quantité de ragoûts, la salade aux anchois etc. ne sont que les boutons de cette fleur. On les recueille avant qu'ils se soient épanouis, et après les avoir séchés à l'air pendant un jour, on les fait mariner dans du sel et du vinaigre, les met ensuite en petites tonnes avec leur sauce, et les envoie dans toutes les provinces de l'Europe.

VERMES MEMORABILES.

Vermes dicuntur animalia, sanguinis loco liquore quodam albo, rarius rubro, calorisque experte praedita, carentia ossibus pedibusque, ac tum ovis, tum vivo partu genus propagantia. Eorum multa usu aut damno, quod hominibus ferunt, notatu admodum digna sunt.

Fig. 1. Lumbricus.

(*Lumbricus terrestris*.)

Lumbricus corpus habet annulatum, ad extendendum se juxta contrahendumque apertissimum, cingulo quodam carnosio prominentique circumdatum, e fusco rubidum. Vivunt in fimo terraeque hortensi, unde post pluvias passim prorepunt, quapropter eos Germani *Regenwürmer* i. e. *vermes pluviales* appellaverunt. Teneris olerum plantis multum nocent. Longitudine raro spithamam excedunt.

Fig. 2. Hirudo.

(*Hirudo medicinalis*.)

Hirudines paludum, stagnorum rivorumque aquas inhabitantes, vermes sunt semirotundi, 3 aut 4 pollicum longitudine. Dorsum nigricans striis octo flavescens notatum est. Peculiare hoc sibi habent, quod animalibus hominibusque aquas ingressis adhaerentes exsorbent sanguinem, quo repleti missa cute decidunt. Hac potissimum de causa iis, quae limpida aquam inhabitant, utuntur medici, ut sanguinem exterioribus aegrotorum corporum partibus detrahant. Sunt, qui venam secandi scarificandique artem hac magistra homines didicisse existiment.

Fig. 3. 4. 5. 6. Polypus brachiatus.

(*Hydra*.)

Polypus brachiatus in aquis vivit. Corpus habet coagulo simile, pellucidum, e flavo rubidum (Fig. 6, a, b, c, d.) aut omnino viride

(Fig. 3.) simplici tantum canaliculo constans. Pars ejus anterior bulbosa os animalis continet: hoc circum brachia prominent, margaritarum lineis tenuissimis fere similia, quae sponte sua protendit polypus contrahitque. Horum ope praedam, vermes insectaque minuta aquatica captat orique admovet (Fig. 4, 5.) Semper polypi plantae cuidam aquaticae, ejus praesertim, quam *lemnam* minorem botanici vocant, radicibus cauda se applicant adhaerescuntque (Fig. 3. et 6.) Plantarum etiam more genus propagant, protrudentes e latere gemmas quasdam, ramorum in plantis instar, (Fig. 3.) qui rami se posthac a trunco separant, ac novi fiunt polypi. Singulare est admodum, animalibus hisce in frusta dissectis, e frustis singulis novos existere polypos. Fig. 4. *polypum brachiatum* naturali magnitudine, praedam captantem exhibet, et Fig. 5. duos ejusmodi polypos, magnitudine multo naturali majore, praedam communem brachiis tenentes exsorbentesque repraesentat.

Vermes intestinorum.

Fig. 7. Taenia granorum cucurbitae specie.

(*Taenia solium*.)

Fig. 8. Taenia vesica,

(*Hydatis gigas*.)

In intestinis hominum bestiarumque per multa vivunt vermium genera, magnitudine formaque multum diversa. Ex iis nocentissimi sunt, quos *taenias* appellant, qui, vel unico tantum sui internodio in corpore remanente, ex eo procreantur inexstirpabiles. *Taenia solium* in hominum intestinis habitat. Pars extrema tenuior atque tricuspis caput est. *Hydatis gigas*, quam naturali magnitudine praesens imago exhibet, praecipue jecori animalium majoris instar bullae insidet.

NEVEZETES FÉRGEK.

Férgeknek nevezik azokat az állatokat, melyeknek vérek helyett fehér hideg nedvek van, és sem tsontjaik sem lábaik nintsenek, és részszerezént tojnak, részszerezént eleveneket fiadzanak 's így szaporodnak. Sok közülök ártalmára vagy pedig hasznára nézve, melyet az embernek tesz, igen nevezetes, mint p. o. a következők.

1. Kép. A' Földi Giliszta.

(*Lumbricus terrestris.*)

A' földi *Giliszta*knak gyűrűs testek van, melly miatt hozzászóra kinyúlhatnak és öfzvevonúlhatnak, testeken kidomborodott húsövek 's barnaröt színek van, a' kertiföld ganéjában élnek, 's többnyire csak eső után másznak ki a' levegőre, 's ezért hívják a' Németek *Essőgiliszta*knak.

2. Kép. A' Piótza Nadály.

(*Hirudo medicinalis.*)

A' *Nadályok* vízben élnek, tavakban, mocsárookban, vagy patakokban, 's 3-4 iznyi hozzászása hasábgömbölyü férgek. Hátok feketés, köröskörül 8 tsikkokkal. Ezek olyan különös tulajdonsággal bírnak hogy a' vízbe bemenő állatokba és emberekbe beléragadnak, ezeknek vérekből magokat tele szívják 's azután a' testekről önként leesnek. Ezen okból alkalmaztatják a' Piótzákat a' Doktorok a' betegek vérenek a' külső részekből való kiszívására; és hihető, hogy az emberek ezektől tanulták eleinte az érvágást és a' köppölyözést.

3. 4. 5. 6. Kép. A' Habarnitza.

(*Hydra.*)

A' *Habarnitza*knak vízben élnek, melyeknek kotsonyanemü állatlászó sárgarötös (Fig. 6. a. b. c. d.) vagy egészen zöld testek van, (Fig. 3.) és az csak valami együgyü alkotású tsöböl áll. Ennek eleje bunkós végü, a' hol az állat

szája van, és ezen szája körül nyúlnak kifelé karjai, mellyek hasonlók egy egy vékony füzér gyöngyhöz, és azokat szabad akaraia szerezént kinyújthatja és bévonhatja. Ezen karjaival fogdossa a' Habarnitza eledelét az apró vízi bogarakat, és azokkal rakja bé szájába, (Fig. 4. 5.) A' Habarnitza farkoknál fogva mindenkor valami vízi plántához, főképpen pedig a' tengeri békalentse gyökeréhez szoktak ragaszkodni (Fig. 3. és 6.) azon módon is szaporodnak el mint a' plánták, mivelhogy oldalaiából, plántaág mödra bimbók nőnek ki, (Fig. 3.) mellyek idővel leválnak és fiók habarnitzaknak lesznek belőlök. Különös az, hogy ha az ember ezen állatokat darabokra vágdalja, minden elvágott darabból új habarnitza lesz. Az 4. Kép *természeti nagyságában* adja elő a' habarnitza a' mint az eledelére prédáját megkapta, és az 5. Kép két ilyen habarnitza mutat *igen nagyítva*, mellyek mindketten ugyan azon egy prédát kaparítottak karjaik közé és annak nedvét szopják ki.

Bélférgek.

7. Kép. A' Hozzászúzó Galandféreg.

(*Taenia solium.*)

8. Kép. A' Májlepő Buborékféreg.

(*Hydatis gygas.*)

Az emberek és állatok belső részeiben igen sokféle és külömbkülömbféle nagyságú 's formájú férgek élnek. Legveszedelmesebbek ezek között az úgy nevezett *Galandféreg* v. *Bélgiliszta*, a' mellyek, ha szinte csak egy tag marad is belőlök a' testben, arról mindjárt ismét elszaporodnak, 's kiirtani nem lehet. A' *Hozzászúzó Galandféreg* az emberi belekben lakik. Ennek feje az a' vékony végén lévő három tsútsú gombotska. A' *Buborékféreg*, melly itten természetü nagyságában van leábrázolva, úgy szokott az állatoknak főképpen a' májjakon ülni, mint valami nagy buborék.

MERKWÜRDIGE WÜRMER.

Würmer nennt man Thiere, die statt des Blutes einen weissen kalten Saft, und weder Knochen noch Füsse haben, und sich dadurch, das sie theils Eyer legen, theils lebendige Junge gebären, fortpflanzen. Viele davon sind, wegen des Schadens oder Nutzens, den sie den Menschen bringen, sehr merkwürdig, wie z. E. folgende.

Fig. 1. Der Regenwurm.

(*Lumbricus terrestris.*)

Die *Regenwürmer* haben einen geringelten Körper, der sich sehr ausdehnen und zusammenziehen kann, mit einem erhabenen fleischigen Gürtel, sehen braunroth aus, leben im Miste, der Gartenerde, und kommen meistens nach einem Regen aus der Erde hervor, wovon sie auch ihren Namen haben. Sie thun den jungen Gemüsepflanzen grossen Schaden. Sie sind selten über eine Spanne lang.

Fig. 2. Der Blutegel.

(*Hirudo medicinalis.*)

Die *Blutegel* leben im Wasser, in Teichen und Sümpfen oder Bächen, und sind 3 bis 4 Zoll lange halbrunde Würmer. Sie sehen auf dem Rücken schwärzlich aus, und haben acht gelbe Streifen. Sie haben die besondere Eigenschaft, das sie sich an Thiere und Menschen anhängen, wenn diese in das Wasser kommen, sich von ihnen voll Blut saugen, und dann wieder abfallen. Ebendeshalb bedient man sich ihrer in der Medizin zu Abzapfung des Blutes aus den äusseren Theilen des Kranken; und es ist wahrscheinlich, das die Menschen von ihnen zuerst das Aderlassen und Schröpfen gelernt haben.

Fig. 3. 4. 5. 6. Der Armpolyp.

(*Hydra.*)

Die *Armpolypen* leben im Wasser, und haben einen gallertartigen, durchsichtigen, gelbröthlichten (Fig. 6. a. b. c. d.) oder ganz grünen (Fig. 3.) Körper, der nur aus einem

einfachen Kanale besteht. An diesem ist vorn ein kolbenförmiger Theil, wo sich das Maul des Thieres befindet. Um dies Maul herum ragen seine Arme heraus, die wie dünne Perlenschnüre aussehen, und die es nach Willkühr ausstrecken und einziehen kann. Mit diesen Armen fängt der Polyp seine Speise, kleine Wasserinsekten, und bringt sie zum Munde (Fig. 4. 5.) Die Polypen setzen sich immer mit dem Schwanze an einer Wasserpflanze, sonderlich an den Wurzeln der Meerlinsen (Fig. 3. und 6.) fest; vermehren sich auch ordentlich wie die Pflanzen, indem ihnen an der Seite Knospen, wie Zweige an einer Pflanze, herauswachsen (Fig. 3.), die sich dann absondern und junge Polypen werden. Sonderbar ist, das, wenn man auch diese Thiere in Stücken schneidet, jedes Stück wieder ein neuer Polyp wird. Fig. 4. zeigt einen Armpolypen in seiner natürlichen Grösse, wie er seinen Raub fängt; und Fig. 5. zwey dergleichen Polypen sehr vergrößert, die einen gemeinschaftlichen Raub mit ihren Armen gefesselt haben und aussaugen.

Eingeweide - Würmer.

Fig. 7. Der kürbskernförmige Bandwurm.

(*Taenia solium.*)

Fig. 8. Der Blasenbandwurm.

(*Hydatis gygas.*)

In den Eingeweiden der Menschen und Thiere leben gar viele Arten von Würmern, die sehr verschiedene Grössen und Gestalten haben. Die schädlichsten darunter sind die sogenannten *Bandwürmer*, die, wenn auch nur ein einziges Glied von ihnen im Körper bleibt, gleich davon wieder fort wachsen und nicht zu vertilgen sind. Der *kürbskernförmige Bandwurm* wohnt in den Därmen der Menschen. Die zarte dreyzackigte Spitze ist sein Kopf. Der *Blasenbandwurm*, der hier in natürlicher Grösse vorgestellt ist, sitzt vorzüglich an den Lebern der Thiere wie große Wasserblasen,

VERS REMARQUABLES.

On donne le nom de *vers* à des animaux, qui au lieu de sang n'ont qu'une liqueur blanche dépourvue de chaleur; qui n'ont ni pieds ni os, et se propagent par la ponte, ou en mettant au monde des petits tout vivans. Il y en a plusieurs qui sont dignes de notre attention, soit à cause de leur utilité, ou par rapport au dommage qu'ils causent à l'homme.

Fig. 1. Le Ver de rosée.

(Lumbricus terrestris.)

Le corps de ce vers est un composé d'anneaux qu'il peut allonger et rétrécir à volonté; il a en outre vers le milieu du corps un bourrelet de chair relevé; sa couleur est d'un rouge brun. On le trouve dans le fumier, dans le terreau des jardins, et il sort ordinairement de terre après la pluie, ce qui lui a fait donner son nom. Il endommage considérablement les jeunes plantes, et a rarement plus d'une palme de longueur.

Fig. 2. La Sangsue.

(Hirudo medicinalis.)

La sangsue vit dans les étangs, les marais et les ruisseaux; elle a 3 ou 4 pouces de longueur, et n'est, à proprement parler, qu'un ver à demi rond. Son dos noirâtre est strié de huit raies jaunes. Elle a la propriété singulière de s'attacher aux animaux ou aux hommes qui vont à l'eau, et de se remplir du sang, qu'elle leur suce, ne les quittant que quand elle en est pleine. C'est pour cette raison qu'on s'en sert en médecine pour désempir les vaisseaux sanguins des parties extérieures du malade; il est même vraisemblable que ce fut d'elle que les hommes apprirent à saigner et à ventouser.

Fig. 3. 4. 5. 6. Le Polype à bras.

(Hydra.)

Les polypes à bras vivent dans l'eau. Leur corps, qui n'est qu'un simple canal, est gélatineux, transparent, d'un jaune rougeâtre (Fig. 6. a. b. c. d.) ou entièrement vert (Fig. 3. On

voit à l'une des extrémités de l'animal une espèce de bosse où se trouve sa bouche, autour de la quelle s'étendent ses bras, assez semblables à de très petites perles enfilées, et qu'il peut avancer ou retirer à volonté. Ils se servent de ces bras pour saisir leur proie, c. a. d. de petits insectes aquatiques, et les porter à leur bouche (Fig. 4. 5.) Les polypes s'attachent communément par la queue à quelque plante aquatique, et sur-tout à la lentille d'eau (Fig. 3. et 6.). Ils se propagent aussi comme les plantes, jettent à leurs cotés des bourgeons qui s'accroissent comme les branches d'une plante, (Fig. 3.) se séparent ensuite du tronc, et deviennent autant de jeunes polypes. Il est singulier qu'en quelque nombre de morceaux que l'on coupe ces animaux, chaque partie devienne elle même un polype entier. La fig. 4. représente un polype à bras dans sa grandeur naturelle, s'emparant de sa proie; et la fig. 5. en fait voir deux, considérablement grossis qui ont entortillé de leurs bras un insecte qu'ils dévorent en commun.

Vers, qui se trouvent dans les viscères.

Fig. 7. Le Ver cucurbitin.

(Taenia solium.)

Fig. 8. Le Ver orbiculaire.

(Hydatid gigas.)

On trouve dans les viscères des hommes et des animaux plusieurs espèces de vers, différens par leur forme aussi bien que par leur grandeur. Les plus dangereux d'entre eux sont les vers solitaires, qui se reproduisent et ne peuvent se détruire tant qu'il en reste une seule partie dans le corps. Le ver cucurbitin, qui en est une espèce, se trouve dans les intestins de l'homme. La petite pointe triangulaire qu'on lui voit, est sa tête. Le ver orbiculaire représenté ici de grandeur naturelle, s'attache de préférence au foie des animaux et ressemble à une grande vessie remplie d'eau.

LUPI ET VULPES.

Lupi et vulpes canum generi numeroso accensentur. Rapaces ad unum omnes, multis de causis hominibus noxii sunt aque pestiferi. Eorum plures existunt species, quarum memoratu dignissimae sunt sequentes:

Fig. 1. Hyuena.

(*Canis hyaena*)

Hyaena, terribili rapacitate jam Veteribus cognita, solitaria in antris saxosis Persiae, Syriae, Aegypti Barbariaeque vivit. Longa est pedes prope 4, proceris cruribus, colore cano virgis fuscis notato, setis magis quam pilis tecta, decurrente per collum dorsumque juba, quam pro arbitrio arrigit demittitque. Noctu praedatum exit asinos, capellas, oves, homines, bestiarum cadavera hominumque, quae humo eruit. Tam feroci, tam cruento indomitoque est ingenio, tamque audax, ut binos saepe leones vel ipsa sola in fugam conjiciat.

Fig. 2. Schakalus.

(*Canis aureus*.)

Hic lupo quam vulpi propior, magnitudine lupum omnino aequat. Colorem e cano flavescens praefert, atque in australi Asia, Persia, Syria, Aegypto Americaque septentrionali habitat. Nec tamen, ut vulpes, sub terra degit, sed in silvis montibus que, unde, nullo hominum metu, praedandi causa oppida et vicos catervatim ad 200 numerum ingreditur. Attamen facile cicuratur.

Fig. 3. Lupus.

(*Canis lupus*.)

Lupus in cunctis orbis partibus ac diverso quidem colore reperitur. Vulgaris ille ad 2 1/2 pedes longus, e cano fuscus, forma canis laniario prope similis est. Praedatur oves, capellas, capreas, vitulos pullosque equinos,

tanta voracitate, ut, si tempus vacet, binas oves simul devoret. Homines hieme tantum adoritur, suprema fame vexatus. In Germania septentrionali lupi ob rapacitatem penitus extirpati sunt; in Austria inferiori, Styria, Carinthia etc. vero non infrequentes in alpibus occurrunt.

Fig. 4. Vulpes nigra.

(*Canis lycaon*.)

Similitudinem quamdam cum lupo habet et vulpem vulgarem magnitudine superat. Vivit in borealibus partibus Europae, Asiae Americaeque. Pellis miranda prorsus subtilitate, atro splendidoque colore, caritate ac pretio universas, quas novimus, pelles superat, adeo ut nitida nigrae vulpeculae pellis 400 saepe uncialibus russicis constet.

Fig. 5. Vulpes alba.

(*Canis lagopus*.)

Haec vulgari vulpe minor, in omnibus Orbis partibus intra borealem circulum arcticum satis frequens occurrit. Ut vulpecula vulgaris, in cavernis sub terra habitat. Pellem ejus pulcram mollemque etiam Germania novit, quamquam ob majorem copiam haud caro ematur pretio.

Fig. 6. Vulpes vulgaris.

(*Canis lupus*.)

In tota Europa Asiaque vivit, 2 fere pedes longa, colore e fusco rubescente. Cavernam sibi sub terra parat, et, cum timida sit atque callida, dolo magis quam vi praedam occupat. Victitat gallinis maxime, anseribus, phasianis, caprearum pullis, leporibus cuniculisque. Nec minus melle apum silvestrium delectatur. Ut pellis servetur integra, pedicis ferreis capitur.

FARKASOK ÉS RÓKÁK.

A' Farkasok és Rókák a' számos fajokból álló Ebnehez tartoznak, mellyek mind vérszopó állatok és az embereknek némelly tekintetben ártalmasok. Nevezetesebb fajok a' többek között ezek.

1. Kép. A' Hiéna Eb.

(Canis hyaena.)

A' Hiéna, melly mint vérszopó vadállat már a' régienél is esmeretes volt, magánosságban él Persiában, Siriában, Egyiptomban, és Barbáriában a' köziklak üregeiben. Ennek hofzsa tsaknem 4 lábnyi, lábai magosak, hamufzinü barnával tsikolva, több a' sertéjé mint a' szöre, egész nyakát pedig és háta gerintztét serény fedi, melly a' mint akarja lelapúl vagy felborzad. Prédáját éjjel vadászja, és ez szamarakból, ketskéből, juhokból, és emberekből áll, néha pedig dögből és holttestekből, mellyeket a' földből kiás. Olly kegyetlen természetü, vad, és megfzelidíthetetlen, 's e' mellett olly mérész, hogy gyakran tsak egy magában két oroszánt is megkerget.

2. Kép. A' Sakál v. Török Róka.

(Canis aureus.)

A' Sakál inkább hasonlít a' farkashoz mint a' rókához; éppen akkora is mint a' farkas. Színe szürkésárga, lakása pedig Azsia, Persia, Síría, Egyiptom és éjszaki Amerika, a' hol nem a' föld alatt lakik mint a' róka, hanem az erdőkben 's a' hegyeken, és gyakran minden tartózkodás nélkül béront a' városokba 's falukba hogy prédáljon néha 200 is egyszerre. Könnyen meg lehet szelidíteni.

3. Kép. A' Farkas Eb.

(Canis lupus.)

Farkast a' földnek minden részében lehet találni, még pedig külömbkülömbféle színüt. A' közönséges farkas negyedfél lábnyi hofzhaságú, hamufzinbarna, és testállása tsak-

nem ollyan forma mint a' mézszáros kutyának. Ragadozza a' juhokat, ketskéket, özeket, borjúkat, és tsikókat, 's olly nagyehető hogy két juhot egyszerre megehetik, ha ideje van hozzá. Az embert tsak télen támadja meg, ha felette igen ehes. Németországban ezt a' veszedelmes vérszopó vadállatot általjában kiirtották.

4. Kép. A' fekete Róka.

(Canis lycaon.)

Hasonlít a' farkashoz, a' közönséges rókánál nagyobb, 's Európának éjszaki tartományiban lakik, ezenkívül Azsiában és Amérikában. A' bőre prémnek rendkívül finom, fénylő fekete, és legbetsesebb, 's legdrágább minden esmeretes prémbőrök között; úgyhogy még Oroszországban is egy szép fekete róka bőr gyakorta 400 Rubelen is elkél.

5. Kép. Az éjszaki fejer Róka.

(Canis lagopus.)

Ez, a' közönséges rókánál kissebb, és az éjszaki földszark területén belöl a' földnek minden részében elég bövségben találtatik. Ez is, mint a' közönséges róka földalattaló lyukakban lakik. A' bőre prémnek szép, puha, 's Németországban is esmeretes; jóllehet mint-hogy elég van, nem drága.

6. Kép. A' közönséges Róka.

(Canis vulpes.)

Ez egész Európában és Azsiában találtatik, a' hofzsa körülbelöl két lábnyi, színe pedig barnaröt. A' föld alá lyukat ás magának, ravalz és félénk; a' honnan eledelét inkább ravalz ragadozással keresi mint erőszakkal. Főképpen pedig a' tyúkok, lúdak, fátzánok, fiatal özek, nyúlak és tengerinyúlak után ólalkodik. Szinte úgy szereti az erdei méhek mézeket is elragadozni. Tsáptató vassal szokták fogni, hogy a' bőrébe kár ne essék.

WÖLFE UND FÜCHSE.

Die Wölfe und Füchse gehören zu dem großen Geschlechte der Hunde. Sie sind sämtlich Raubthiere, und den Menschen in mancher Rücksicht gefährlich oder schädlich. Man hat mehrere Arten davon. Die merkwürdigsten sind

Fig. 1. Die Hyäne.

(Canis hyaena.)

Die Hyäne, welche schon bey den Alten als ein fürchterliches Raubthier bekannt war, lebt einsam in Persien, Syrien, Ägypten und der Barbarey, in Felsenhöhlen. Sie ist bey nahe 4 Fuß lang, hochbeinigt, grau und mit Braun gestreift, hat mehr Borsten als Haare, und über den ganzen Hals und Rücken eine Mähne, die sie emporsträuben und niederlassen kann. Sie geht des Nachts auf Raub aus, welcher in Eseln, Ziegen, Schafen, Menschen, auch Aase und Leichen, die sie ausgräbt, besteht. Ihr Naturell ist so grausam, wild und unbändig, und dabey so herzhaf, daß sie oft allein zwey Löwen in die Flucht jagt.

Fig. 2. Der Schakal.

(Canis aureus.)

Der Schakal gleicht mehr dem Wolfe als dem Fuchse; ist auch vollkommen so groß als der Wolf. Er sieht graugelb aus, wohnt im südlichen Asien, Persien, Syrien, Ägypten und Nordamerica, nicht wie die Füchse unter der Erde, sondern in Wäldern und Gebirgen, und kommt, ohne Scheu vor dem Menschen, sehr oft des Raubes wegen in die Städte und Dörfer, oft in Rotten bis zu 200. Er läßt sich leicht zahm machen.

Fig. 3. Der Wolf.

(Canis lupus.)

Man findet den Wolf in allen Welttheilen und zwar von verschiedenen Farben. Der gewöhnliche ist viertelhalb Fuß lang, graubraun

von Farbe, und fast wie ein Fleischerhund gestaltet. Er raubt Schafe, Ziegen, Rehe, Kälber und Füllen, und ist so gefrässig, daß er zwey Schafe auf einmal auffressen kann, wenn er Zeit dazu hat. Menschen fällt er nur im Winter bey größtem Hunger an. In Deutschland sind sie als schädliche Raubthiere durchaus ausgerottet.

Fig. 4. Der schwarze Fuchs.

(Canis lycaon.)

Er hat Ähnlichkeit mit dem Wolfe, und ist größer als der gemeine Fuchs. Er lebt in den nördlichen Ländern von Europa, Asien und Amerika. Sein Pelzwerk ist aufsordentlich fein, glänzend schwarz, und das kostbarste und theuerste, das wir jetzt kennen, so daß selbst in Rußland ein schöner schwarzer Fuchsbalg oft mit 400 Rubeln bezahlt wird.

Fig. 5. Der weißse Fuchs.

(Canis lagopus.)

Dieser ist kleiner als der gemeine Fuchs, und wohnt in allen Welttheilen innerhalb des nördlichen Polarkreises ziemlich häufig. Er lebt wie der gemeine Fuchs in Bauen unter der Erde. Sein Pelzwerk ist schön weich, und auch in Deutschland bekannt; obgleich, wegen seiner Menge, nicht theuer.

Fig. 6. Der gemeine Fuchs.

(Canis vulpes.)

Er lebt in ganz Europa und Asien, ist etwa 2 Fuß lang, und von Farbe braunroth. Er gräbt sich Baue unter der Erde, ist listig und furchtsam, und nährt sich daher vom Raube mehr durch List als Gewalt. Hauptsächlich sind Hühner, Gänse, Fasanen, junge Rehe, Haasen und Kaninchen sein Raub. Eben so gern frißt er auch den Honig der wilden Waldbienen. Man fängt ihn in Tellereisen, um seinen Balg zu schonen.

LOUPS ET RENARDS.

Les loups et les renards sont de la nombreuse famille des chiens. Ce sont en général des animaux féroces, qui sont à bien des égards dangereux ou nuisibles à l'homme. Il en existe plusieurs espèces, dont les plus remarquables sont :

Fig. 1. L'Hyène.

(Canis hyaena.)

L'hyène, que les Anciens connaissaient déjà comme un animal terrible, vit dans les déserts de la Perse, de la Syrie, de l'Égypte et de la Barbarie, où elle habite le creux des rochers. Elle a environ quatre pieds de longueur, les pattes hautes, et le poil gris strié de rayes brunes; elle a plutôt des soies que des poils; il regne sur son cou et le long de son dos une jube ou crinière, qu'elle peut dresser et baisser à volonté. Elle sort la nuit pour chercher sa proie, qui consiste en ânes, en chèvres, en brebis, en hommes, et même en charognes et en cadavres, qu'elle déterre. Elle est d'un naturel si féroce et si cruel, et si courageuse en même tems, qu'elle met souvent en suite deux lions.

Fig. 2. Le Chacal.

(Canis aureus.)

Le chacal ressemble moins au renard qu'au loup, dont il a parfaitement la grandeur. Sa couleur est d'un jaune gris. Il habite le Sud de l'Asie, la Perse, la Syrie, l'Égypte et le Nord de l'Afrique. Il ne vit point, comme le renard, dans des terriers, mais dans les forêts et sur les montagnes, d'où il descend souvent, sans craindre les hommes, jusques dans les villes et les villages pour y chercher sa proie. On voit souvent jusqu'à deux cents de ces animaux attroupés. Le chacal s'apprivoise aisément.

Fig. 3. Le Loup.

(Canis lupus.)

Le loup se trouve dans toutes les parties du monde. Sa couleur varie, mais le plus ordinaire est gris brun; il a trois pieds et demi

de long, et à peu près la figure d'un chien de boucher. Le loup prend les moutons, les chevreuils, les veaux et les poulains, et est si vorace, qu'il mange deux moutons à la fois lorsqu'il en a le tems. Il n'attaque l'homme qu'en hiver lorsqu'il est affamé. On a entièrement détruit cette race d'animaux pernicieux en Allemagne.

Fig. 4. Le Renard noir.

(Canis lycaon.)

Il a quelque ressemblance avec le loup, et il est plus grand que le renard ordinaire. On le trouve dans les contrées les plus septentrionales de l'Europe, de l'Asie et de l'Amérique. Sa pelisse est d'une extrême finesse, d'un noir luisant, et la plus chère et la plus précieuse, que nous connaissions jusques ici, de sorte qu'en Russie même, une belle peau de renard noir coûte souvent jusqu'à 400 roubles.

Fig. 5. Le Renard blanc.

(Canis lagopus.)

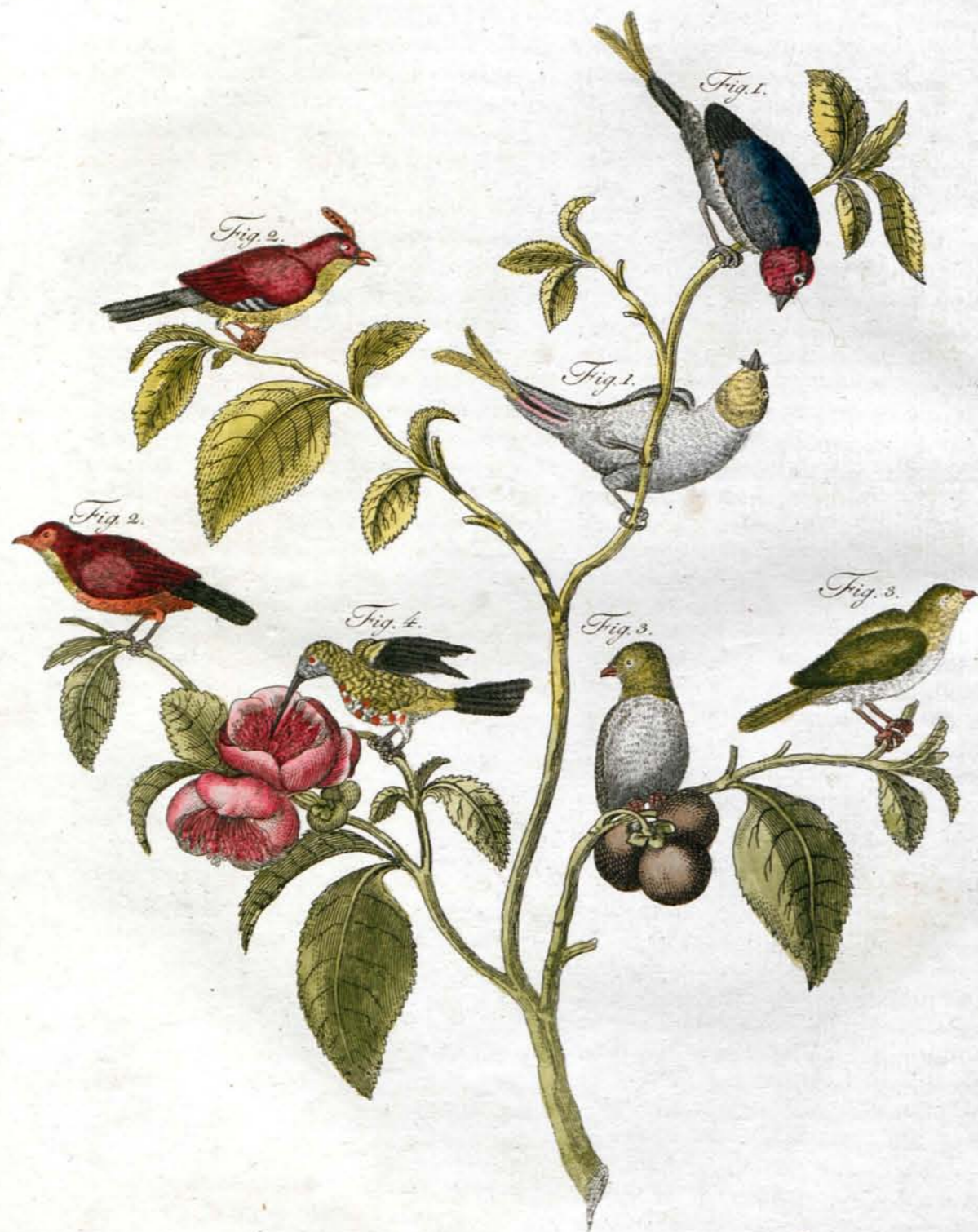
Ce renard est plus petit que l'ordinaire, et se trouve assez fréquemment dans toutes les contrées de notre globe sous le cercle polaire arctique. Il vit, comme notre renard, dans des terriers qu'il se creuse. Sa peau est douce et d'un beau blanc; on la connaît même en Allemagne, où cette sorte de pelisse n'est ni chère ni rare.

Fig. 6. Le Renard ordinaire.

(Canis vulpes.)

Il se trouve dans toute l'Europe et en Asie; il a environ 2 pieds de longueur, et la couleur de son poil est un brun fauve. Il se creuse des terriers, est extrêmement craintif et rusé, et se nourrit par la même des bêtes qu'il prend par finesse plutôt que de celles qu'il ravit de force. Les animaux dont il fait sa nourriture, sont sur-tout les poules, les oies, les faisans, les jeunes chevreuils, les lièvres et les lapins. Il aime aussi le miel des abeilles sauvages. On le prend dans des pièges pour ne pas endommager sa peau.

A V E S M I N I M A E.

Minima europaearum avium, quae nobis cognita sit, est *Motacilla Trochilus*; verum Sina atque India orientalis multo minores generat. Omnium tamen, quas Naturalis historia adhuc detexerit, sunt minutissimae

Fig. 1. 2. 3. *Passer nanus sinensis.*
(*Trochilus sinensis.*)

e t

Fig. 4. (*Trochilus minimus*)

Utramque speciem, ramo theae fruticis insidentem, vera ac naturali magnitudine exhibuimus.

Passerculi sinenses profecto nitidissimae sunt bestiolae coloribusque diversissimae: partim (Fig. 1.) alis caeruleis, capite rubro, albo ventre; partim (Fig. 2.) alis ac dorso rubris, guttore caeruleo, ventre flavo; partim (Fig. 3.) capite alisque viridibus, ventre albo. Primus, per quem nobis aviculae istae innotuere, fuit Vindobonae D. *Spalowski*, qui,

in suis ad *Hist. natur. avium collectaneis*, se talium avium differtat pelliculas in manibus habuisse asserit.

Trochilorum minimorum minutissimus (Fig. 4.), quem, naturali pariter magnitudine, mel e flore theae, quo unice victitat, exsorbentem exhibuimus, ad colibros pertinet atque in Brasilia degit. Parva haec bestiola saepe, velut muscae, in araneorum majorum retia incidit, quae eam teneram nimis ac perrumpere minime valentem occupant, et necatae sanguinem exsorbent. Sed multis praeterea modis insidiantur iis illae araneae, quapropter naturae quodam instinctu aviculae istae nidulos suos, nucis magnitudine, proxime sub aliarum nidis avium majorum construunt, quae araneas duntaxat insectantur ac devorant, aviculis autem hisce parvulis, quippe in tutelam quasi receptis atque clientibus, nullam exhibent molestiam. Solo, ut diximus, florum melle vescuntur. Ob mirum colorum nitorem eas Brasiliensium matronae arefactas inaurium loco gestant.

A' LEGAPRÓBB MADARAK.

Európában a' legkisebb esmeretes madár az *Ökörsem*; hanem Kínában és Napkeleti Indiában ennél sokkal apróbb madarak is vannak. Legapróbb madarak, a' Természethistóriában eddig esmeretesekek között,

1. 2. 3. Kép. A' Kínai Törpeverebek.

(Passerculi sinenses.)

és

4. Kép. A' pitziny Kolibri.

(Trochilus minimus.)

Ezen kétféle madárkák természeti nagyságokban vannak itt, egy herbaté tsemeteágon ülve lerajzolva.

A' Kínai legapróbb madárkák igen kellemetes apró teremtések, 's külömbkülömbféle színűek; részzerént (1. Kép.) kék szárnyúak, veres fejűek, 's fejer hasúak; részzerént (2. Kép.) a' szárnyok és hátok veres, a' torkok kék, hasok pedig sárga; részzerént (3. Kép.) zöld fejűek és szárnyúak, fejer hassal. Ezeket a' madarakat legelőszőr Bétsi Doktor Spalowsky Úr tette előtünk esmeretesekké azon

munkájában, mellyet a' madarak Természethistóriája öregbítésére írt, és azt állítja, hogy magának is voltak ezek kitömve kezében.

A' pitziny Kolibri (4. Kép.) melly itt hasonlóképpen természeti nagyságában rajzoltott le, 's egy herbaté virágból szívja a' mézet, mint egyedülvaló eledelét, Braziliában találta. Gyakorta megesik, hogy ezen pitziny állatok, belétsapódnak a' nagy pókok hálójába, mint szinte a' legyek, mellyet, gyengék lévén, el nem szaggathatnak, 's benne a' pókok által meglepettetvén megfojtatnak és a' vérek kifúvatik. Ennekfelette, a' nagy pókok is sokképpen leselkednek a' pitziny kolibrik után, a' honnan ezek diónyi nagyságú fészketkéjeket természeti öfztönből, más nagyobb madaraknak fészkek tövibe szokták rakni, mellyek a' pókokat felkeresgélük 's eleméztik, ezen apró madárkákat pedig mint oltalmok alatt lévőket nem bántják. Eledelük, a' mint mondódott a' virágok méznedve. Braziliában a' Dámák gyakorta fülönfüggő helyett a' fülökbe hordják ezeket megfárasztva, sokféle szép játszadozó színekre nézve.

DIE KLEINSTEN VÖGEL.

Der kleinste europäische Vogel, den wir kennen, ist unser *Zaunkönig*; allein in China und Ostindien gibt es noch weit kleinere. Die kleinsten Vögel, welche die Naturgeschichte noch entdeckte, sind

Fig. 1. 2. 3. Die chinesischen Zwergsperlinge.

(Trochili sinenses.)

und

Fig. 4. Der kleinste Fliegenvogel.

(Trochilus minimus.)

Ich habe beyde Gattungen in ihrer natürlichen Gröfse, hier, auf dem Zweige einer Theestaude sitzend, abbilden lassen.

Die *chinesischen Zwergsperlinge* sind allerliebste kleine Geschöpfe, und sehr verschieden an Farben: theils (Fig. 1.) mit blauen Flügeln, rothen Köpfen und weissen Bäuchen; theils (Fig. 2.) mit rothen Flügeln und Rücken, blauen Kehlen und gelben Bäuchen; theils (Fig. 3.) mit grünen Kopf und Flügeln und weissen Bäuchen. Herr Dr. Spalowsky in Wien hat sie uns in seinen *Beyträ-*

gen zur *Naturgeschichte der Vögel* zuerst bekannt gemacht, und er sagt, daß er sie ausgestopft selbst in den Händen gehabt habe.

Der *kleinste Fliegenvogel* (Fig. 4.), der gleichfalls hier in seiner natürlichen Gröfse erscheint, und aus einer Theebülthe den Honig, seine einzige Nahrung, saugt, gehört zu den Colibris und wohnt in Brasilien. Diese kleinen Thierchen gerathen oft, wie die Fliegen, in das Gewebe grosser Spinnen, die sie, weil sie zu zart und schwach sind sich durchzureissen, darin überfallen, erwürgen und aussaugen. Diese Spinnen aber stellen ihnen auch überdiess auf mancherley Art nach, und diese Vögelchen bauen daher aus natürlichem Instinkte ihre kleinen Nestchen, in der Gröfse einer Nufs, hart unter die Nester anderer gröfserer Vögel, welche die Spinnen aufsuchen und sie fressen, den kleinen Vögelchen aber, als ihren Schutzgenossen, nichts zu Leide thun. Sie nähren sich, wie gesagt, blos vom Honige der Blumen. Die brasilianischen Damen tragen sie ausgetrocknet, wegen ihrer schönen Farben, oft als Ohrenringe in den Ohren.

OISEAUX LES PLUS PETITS.

Le plus petit oiseau que nous ayons en Europe, est notre *roitelet*; mais il en existe de plus petits encore à la Chine et dans les Indes orientales. Voici les plus petits que les naturalistes ayent découverts jusques ici.

Fig. 1. 2. 3. Les Moineaux nains de la Chine.

(*Trochili sinenses.*)

et

Fig. 4. Le plus petit Oiseau-mouche.

(*Trochilus minimus.*)

Nous avons fait graver ces oiseaux de *grandeur naturelle*, et perchés sur un rameau de la plante, qui nous donne le thé.

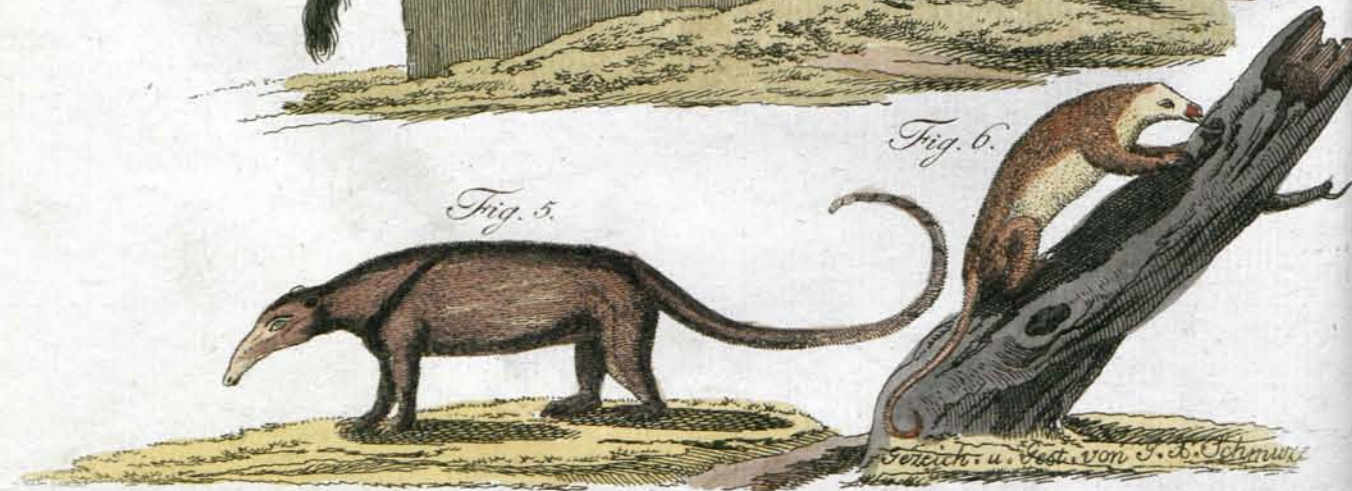
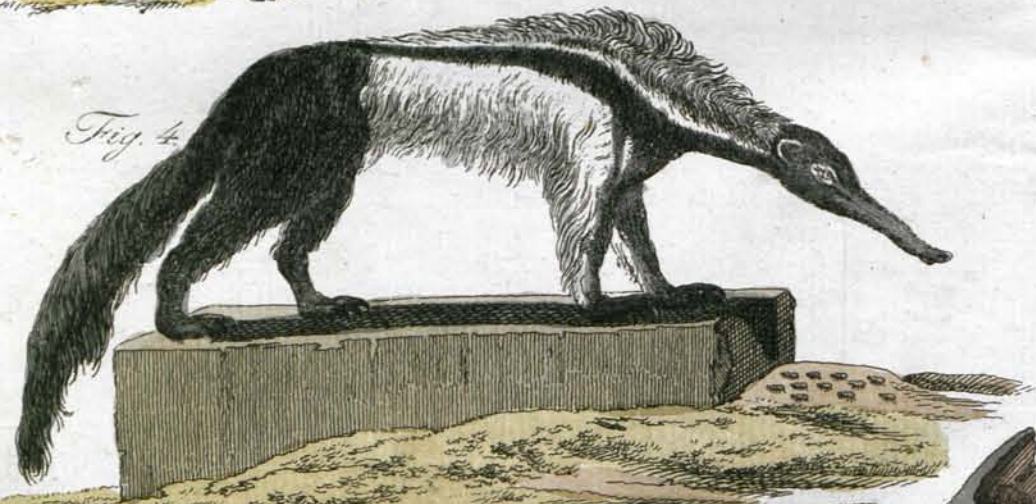
Les moineaux-nains de la Chine, sont de très jolis petits animaux, fort variés par leurs couleurs. Il en est qui ont la tête rouge; les ailes bleues et le ventre blanc (Fig. 1.); d'autres (Fig. 2.) ont les ailes et le dos rouges, la gorge bleue, et le dessous du ventre jaune; d'autres enfin (Fig. 3.) ont la tête et le dos verts et le ventre blanc. Mr. le Docteur *Spallowsky* de Vienne est le premier qui en ait parlé; car on ne les connaissait pas avant la publication de son *Supplément à l'histoire na-*

turelle des oiseaux, dans lequel il assure avoir eu lui même entre les mains de ces moineaux empaillés.

Le plus petit oiseau-mouche (Fig. 4.) que nous avons pareillement représenté de *grandeur naturelle*, et suçant de la fleur du thé le miel dont il fait son unique nourriture, est du genre des colibris, et se trouve naturellement au Brésil. Ce petit animal se prend souvent, comme une mouche dans les toiles des grandes araignées, et n'étant ni assez grand ni assez fort pour se débarrasser, il devient la proie de ces insectes, qui l'étranglent et lui sucent le sang. Les grandes araignées lui tendent en outre différentes embuches; c'est pourquoi ce petit oiseau, par un instinct naturel, construit son nid, qui n'est pas plus grand qu'une noix, immédiatement au dessous du nid d'autres oiseaux ennemis des araignées, auxquelles ils font la guerre et qu'ils dévorent, tandis qu'ils ne font aucun mal au petit oiseau qui s'est mis sous leur protection. L'oiseau-mouche se nourrit, comme nous l'avons dit, du miel des fleurs. Les dames du Brésil portent de petits oiseaux-mouches desséchés en guise de pendants d'oreille, à cause de la beauté des couleurs de ces petits animaux.

BRADYPODES ET MYRMECOPHAGAE.

(Bradypus)
 animalium quadrupedum mira est species. Simiae prope similis, recto sedet corpore, foliis fructibusque arborum vescitur, atque in Brasilia aliisque torridis regionibus Americae australis vivit. Memoratu dignissimum in hac bestia est admiranda prorsus pigritia motusque tarditas; namque non modo 8 aut 9 minutorum spatium ad pedem proferendum ponendumque desiderat, sed posito tandem pede, ut requiescat, tantundem intervalli opus est. Pari lentitudine quaerendi victus causa conscendit arbores, nec prius eas relinquit nisi depastas penitus, quo facto membris in se contractis convolutisque decidit, atque aliam quaesiturus arborem iter longum ingreditur. Ne verberibus quidem, ut velocius incedat, cogi potest. Praeterea intolerabilem ad quemque gressum clamorem extollit. Haec sola defensio est bestiae, neque effugere valentis adversarium, neque ei resistere, quippe unguibus tantummodo ad scandendum servientibus. Dormiturus ramum arboris cruribus omnibus arcte complectitur, eique in modum straguli pensilis suspensus supino corpore adhaeret. Bradypodum nonnisi duae sunt species, *Ai* et *Unau*.

Fig. 1. et 2. *Ai*.
 (*Bradypus tridactylus*.)

Ai duos fere pedes longus, colore e fusco canescente. Ex adverso conspectus, hominis propemodum faciem offert. Quatuor illius pedes unguibus ternis satis longis sunt instructi, cum e contrario *Unau* in pedibus anterioribus binos tantum habeat.

Fig. 3. *Unau*.
 (*Bradypus didactylus*.)

Hic in australi America et India orientali vivit; priore minor, caudam non habet,

sed cirrum e pilis in postrema dorsi parte prominentem. Dorsi color e rubro fuscus, ventris ex albo canescens. Exceptis unguibus, omnes, quas *Ai*, proprietates habet.

(Myrmecophaga.)

Animalium horum, e quibus 3 modo existunt species, patria est australis America et Africae partes torridae. Solis formicis victitant, quas capiunt lingua viscosa longaque. Hanc in iter comitantium formicarum depositam, ubi praeda obrepente repleta est, id quod pauca post minuta accidit, in se retrahunt, et formicas adhaerentes devorant. Unguium longorum ope facillime scandunt arbores, ibique investigatis formicarum sedibus, lingua praelonga tenuique ex abditissimis eas latibulis protrahunt. Praeterea armorum instar unguibus acutis utitur; his namque, supina in tergo jacens, americanae tigridi resistit tanto impetu, ut victus plerumque occidat hostis. Tres sunt, ut supra diximus, earum species.

Fig. 4. *Myrmecophaga maxima*.
 (*Myrmecophaga jubata*.)

Pilos longos habet, colore flavo, albo nigroque. Longa est pedes 4, excepta cauda; pedes singuli quaternis armati unguibus.

Fig. 5. *Myrmecophaga media*.
 (*Myrmecophaga tetradactyla*.)

Praecipue in Brasilia vivit, ultra dimidium priore minor, pilis laevibus, e flavo canis, cauda tortili, qua ad suspendendam se utitur. Pedes anteriores unguibus quaternis, posteriores quinis muniti sunt.

Fig. 6. *Myrmecophaga minima*.
 (*Myrmecophaga didactyla*.)

Haec, citra caudam, ad 8 aut 10 pollices extenditur, colore flavo, cano fuscoque, pilis mollibus, cauda itidem tortili.

Verzeich. u. Best. von F. v. Schumuer

LAJHÁROK ÉS HANGYÁSZOK.

A' Lajhár.

(Bradypus.)

A' Lajhár különös tünemény az emlősállatok között. Tsaknem olyan mint a' majom, felegyenesedve ül, fák leveleivel és gyümölcseivel él, és Braziliában 's más déli Amerikai meleg tartományokban találhatik. Legnevezetesebb ezen állatban az ő irtóztató lomhasága és lassúsága midőn megy; mert nem tsak az hogy 8-9 minúta telik belé míg egy lépést tesz; hanem ugyan annyi időt vesz magának arra is hogy magát minden lépése után kipihenhesse. Azon fákra is éppen ilyen lassúsággal mász fel, mellyeken eleséget keres, 's nem is hagyja oda azokat, míg rajtok valami enni valót talál, ekkor pedig öfzvektorzorodván, elereszti magát 's leesvén a' fáról úgy indúl ismét más fa felé teendő hofzszú útjára. Még veréssel sem lehet ezen állatot valami serénységre kényszeríteni. Valahányszor egyet lép mindannyiszor megújítja szenedhetetlen kiáltását. Ez az egy oltalmazza tsak (t. i. irtóztató hangú kiáltása) a' Lajhárokat ellenségeik ellen, mivel azok elől sem el nem futhatnak, sem más módon nem védelmezhetik magokat, és a' körmeik tsak mászásra valók. Mikor aludni akarnak mind a' négy lábakkal, által ölelik az ágot, 's úgy függenek azon mint a' pólyabölcso. A' Lajhárnak tsak két faja van úgymint a' Háromujjú és a' Kétujjú.

1. és 2. Kép. A' háromujjú Lajhár.

(Bradypus tridactylus.)

Ennek hofzszú mintegy két lábnyi, színe barnászürke. Szemközbe rátekintve tsaknem emberi formája van ábrázatjának, ennek mind a' négy lábán három ujja van, a' következő fajnak ellenben tsak két ujja van.

3. Kép. A' kétujjú Lajhár.

(Bradypus didactylus.)

Ez a' faj déli Amerikában és napkeleti Indiában is él, kisebb az elébbeni fajnál, far-

katlan, hanem az alfelén a' kerefttsontja körül van valami felálló szörpártázat. Háta rőt-barna, hasa pedig fejezfürke. Kivévént azt hogy ennek két két ujjai vannak, az elébbeni fajjal egyforma tulajdonságokkal bír.

A' Hangyász.

(Myrmecophaga.)

Ezen állatnak hazája, mellynek tsak 3 faja van, déli Amerika és Afrikának meleg része. Eledelek tsak hangyákból áll, mellyekhez úgy férnek hozzájok, hogy hofzszú ragadós nyelveket a' hangyák útjába kerefttül tévént, megvárják míg azt a' hangyák bélepik, a' melly két minúta alatt megelik, 's ekkor békaván nyelveket a' hangyákat elnyelik. Nagy körmeik lévén a' fákra is könnyen felmásznak, azokon a' hangya fézkeket felkeresik 's hofzszú vékony nyelveknél fogva azokat a' fák odvaiból kifzedik. Éles körmeikkel hanyat fordulva még az amerikai tigris ellen is oltalmazza magokat, még pedig olly keményen hogy ellenségeiket a' viaskodás közben többnyire megölik. Ennek tsak 3 faja van, a' mint már mondottuk.

4. Kép. A' serényes Hangyász.

(Myrmecophaga jubata.)

Ez bojhos szörü, sárga, feje és fekete színü, farka nélkül 4 lábnyi hofzszáságú, 's mindenik lábán 4 ujja van.

5. Kép. A' négyujjú Hangyász.

(Myrmecophaga tetradactyla.)

Ez főképpen Braziliában lakik, alig van felényi mint amaz, síma, sárgaszürke, kunkorgós farka van, mellyel megkapafzkodhatik és első lábain 4, hátulsón pedig 5 ujjai.

6. Kép. A' kétujjú Hangyász.

(Myrmecophaga didactyla.)

Ez farkatlan, tsak 8-10 hüvelyknyi hofzszásága, sárga szürke, és barna színü, puha szörü, és hasonlóképpen kunkorgós farka van.

FAULTHIERE UND AMEISENFRESSER.

Das Faulthier

(Bradypus.)

ist eine sonderbare Erscheinung unter den vierfüßigen Thieren. Es gleicht beynahe dem Affen, sitzt aufrecht, nährt sich von Blättern und Früchten der Bäume, und lebt in Brasilien und andern heißen Ländern von Südamerika. Das Merkwürdigste an diesem Thiere ist die erstaunliche Faulheit und Langsamkeit, mit der es sich bewegt; denn es braucht nicht nur eine Zeit von 8 bis 9 Minuten, um einen Fuß nach dem andern fortzusetzen, sondern auch eben so viel, um dazwischen auszuruhen. Die Bäume, auf denen es seine Nahrung sucht, besteigt es eben so langsam, und verläßt keinen eher, als bis es ihn ganz abgefressen hat, worauf es sich zusammenzieht, herunterfällt, und die lange Reise nach einem andern wieder antritt. Selbst durch Schläge ist es zu keiner größern Hurtigkeit zu zwingen. Bey jedem Schritt erhebt es ein unerträgliches Geschrey. Dies ist die einzige Vertheidigung des Thieres, das seinen Feinden weder entfliehen, noch sich gegen sie wehren kann, denn die Klauen dienen ihm blos zum klettern. Wenn es schlafen will, schlägt es alle vier Beine dicht um einen Baumast, und hängt sich umgekehrt an denselben, wie eine Hangmatte. Es gibt nur zwey Arten des Faulthiers, nämlich den *Ai* und den *Unau*.

Fig. 1. und 2. Der Ai.

(Bradypus tridactylus.)

Der *Ai* ist ungefähr zwey Fuß lang und bräunlich grau. Von vorn gesehen hat er beynahe ein Menschengesicht; er hat an allen vier Pfoten drey lange Krallen; dahingegen der *Unau* nur zwey an den Vorderfüßen hat.

Fig. 3. Der Unau.

(Bradypus didactylus.)

Der *Unau* lebt, außer Südamerika, auch in Ostindien, ist kleiner als der *Ai*, hat keinen Schwanz, sondern hinten auf dem Kreutze ei-

nen erhabenen Haarkranz; sieht auf dem Rücken rothbraun und am Bauche weißgrau aus. Er hat, den Unterschied der Klauen ausgenommen, mit dem *Ai* gleiche Eigenschaften.

Der Ameisenfresser.

(Myrmecophaga.)

Das Vaterland dieser Thiere, davon es nur 3 Arten gibt, ist Südamerika und das heiße Afrika. Ihre Nahrung besteht blos in Ameisen, indem sie ihre lange klebrichte Zunge in die Straße der Ameisenheere legen, sie ganz vollkriechen lassen, welches in ein paar Minuten geschieht, sie dann zurückziehen, und die Ameisen verschlingen. Sie klettern auch vermöge ihrer großen Krallen sehr leicht auf die Bäume, suchen da die Nester der Ameisen auf, und holen sie mit ihrer langen feinen Zunge aus den verborgensten Schlupfwinkeln heraus. Mit ihren scharfen Klauen wehren sie sich, auf dem Rücken liegend, sogar gegen den amerikanischen Tieger, so heftig, daß der Kampf dem Feinde meist das Leben kostet. Es gibt, wie gedacht, nur 3 Arten davon.

Fig. 4. Der große Ameisenfresser.

(Myrmecophaga jubata.)

Er ist langhaaricht, gelb, weiß und schwarz, 4 Fuß lang, ohne den Schwanz, und hat 4 Krallen an jedem Fulse.

Fig. 5. Der mittl. Ameisenfresser.

(Myrmecophaga tetradactyla.)

Er lebt vorzüglich in Brasilien, ist kaum halb so groß als jener, glatt, gelbgrau, hat einen Wickelschwanz, mit dem er sich anhängen kann, und vorn 4, hinten aber 5 Krallen.

Fig. 6. Der kl. Ameisenfresser.

(Myrmecophaga didactyla.)

Dieser ist ohne Schwanz, nur 8 bis 10 Zoll lang, gelb, grau und braun von Farbe, weich von Haaren, und hat gleichfalls einen Wickelschwanz.

PARESSEUX ET TAMANOIRS.

Le Paresseux.

(*Bradypus.*)

Cet animal est une singularité parmi les quadrupèdes. Il ressemble presque au singe, à le corps droit lorsqu'il est assis, se nourrit des feuilles et des fruits des arbres, et vit au Brésil de même que dans les contrées les plus chaudes de l'Amérique méridionale. Ce qu'il y a de plus remarquable dans cet animal, est son extrême paresse et la lenteur avec laquelle il se meut: car il lui faut 8 ou 9 minutes de tems, non seulement pour porter un pied devant l'autre, mais encore un intervalle de tems égal pour se reposer. Il grimpe avec la même lenteur sur les arbres qui lui fournissent sa nourriture; aussi n'en quitte-t-il aucun qu'il ne l'ait entièrement dépouillé, et pour l'abandonner il se roule, se laisse tomber, et fait avec lenteur le voyage d'un autre arbre. Les coups de bâton même ne peuvent le forcer à se mouvoir plus vite. Il pousse à chaque pas un cri insupportable. C'est là sa seule défense; car il ne peut ni fuir ses ennemis, ni s'en défendre, vu que ses griffes ne lui servent qu'à grimper. Lorsqu'il veut dormir, il embrasse étroitement une branche de ses quatre pattes, et se pend à peu près comme est suspendu un hamac. Il n'y a que deux espèces de paresseux, savoir l'*Aï* et l'*Unau*.

Fig. 1. et 2. L'Aï.

(*Bradypus tridactylus.*)

L'*aï* a environ deux pieds de longueur, et son poil est d'un gris brunâtre. A le voir en face, il a la figure assez semblable à celle d'un homme. Ses quatre pattes sont armées de longues griffes, tandis que l'*unau* n'en a que deux aux pattes de devant et trois à celles de derrière.

Fig. 3. L'Unau.

(*Bradypus didactylus.*)

L'*unau* se trouve dans l'Amérique méridionale et aux Indes orientales; il est plus petit que l'*aï* et n'a point de queue; mais on lui voit sur la croupe un bouquet de poils élevés; la couleur de son dos est la brune,

et celle de son ventre le gris blanc. Si l'on en excepte les griffes, il a toutes les qualités de l'*aï*.

Les Tamanoirs.

(*Myrmecophaga.*)

La patrie de ces animaux, dont il n'existe que trois espèces, sont l'Amérique méridionale et la brûlante Afrique. Ils se nourrissent de fourmis, qu'ils prennent en allongeant leur langue gluante sur le passage de ces insectes, dont elle est couverte après une couple de minutes; ils retirent alors la langue et avalent les fourmis qui la couvrent. A l'aide de leurs longues griffes ils grimpent avec facilité sur les arbres, où ils cherchent les fourmillières et prennent, par le moyen de leur grande langue effilée, les fourmis jusque dans les coins les plus cachés. Les griffes aiguës des tamanoirs servent aussi à leur défense. Ils se mettent à cet effet sur le dos, et se battent avec tant d'acharnement, même contre le tigre de l'Amérique, qu'ils font la plupart du tems périr leur ennemi. Il n'en existe, ainsi qu'il a été dit ci-dessus, que trois espèces.

Fig. 4. Le grand Tamanoir.

(*Myrmecophaga jubata.*)

Il a le poil long, de couleur jaune, blanche et noire. La longueur de son corps est de quatre pieds jusqu'à l'origine de la queue, et il a quatre orteils munis de griffes à chaque patte.

Fig. 5. Le Tamanoir moyen.

(*Myrmecophaga tetractyla.*)

Cet animal vit sur-tout au Brésil. Il est à peine moitié aussi grand que celui dont nous venons de parler, a le poil lisse et d'un gris jaune avec une queue roulée, dont il se sert pour se pendre. Ses pattes de devant ont 4 orteils, et celles de derrière 5.

Fig. 6. Le petit Tamanoir.

(*Myrmecophaga didactyla.*)

Sa longueur n'est que de 8 à 10 pouces la queue non comprise; il a le poil doux, de couleur jaune, grise et brune, et sa queue est pareillement roulée.

PLANTAE CALIDARUM REGIONUM.

J. K. Schumöser.

Fig. 1. Suber.

(Quercus suber.)

Suber quercus est genus, folia gerens perpetuo virentia, sed minora minusque dentata, quam sunt vulgaris quercus folia, glandes praeterea flavescens minoresque ordinariis glandibus. Nascitur in Hispania, Italia et australibus Galliae partibus, ac praepue memorabile est ob corticem levem, spongiosum, 2 aut 3 pollices crassum, ex quo lagenarum cadorumque epistomia, calceorum soleae pluraque alia conficiuntur. Ubi arbor ad certam aetatem pervenit, cortex facillime a stipite separatur. Nempe post denos quosque annos, tempestate sicca, longa incisio fit a cacumine ad radices usque, quo facto tota arbor decorticatur. Mox novus succrescit cortex, eaque ratione ad 150 aut 200 arbor perdurat annos. Corticis separati frusta, in aqua sibi ipsis superimposita, lapidibusque pressa complanantur, dein siccata instar mercis exportantur. E cortice illo in vasis oclulis in cineres redacto Hispani pigmentum etiam *nigrum*, admodum pulcrum praeparant, *Hispanicum* appellatum.

Fig. 2. Terebinthus.

(Pistacia terebinthus.)

Oleum terebinthinum in pharmacopoliis

passim notum est resina fluida flavescens, oleo spissior quidem, sed melle fluidior, quae e diversis arboribus prorumpit ac pro earum diversitate diversa est. Est nempe oleum terebinthinum *cyprum*, idque genuinum, porro *venetum* et vulgare *germanicum*. *Terebinthus* sic dicta proprie, quam hic repraesentatam vides, et quae resinam terebinthinam *cypriam veramque* suppeditat, in Sina, orientali India, Africa, praesertim in Chio et Cypro insulis, tum etiam Italia Hispaniaque nascitur. Folia habet quercus nostrae foliis propemodum similia, florem violaceum, cui succedunt calyculi fusci, minuti, granis albis repleti (Fig. a. et b.). Ad efficiendam ex arbore resinam truncus ejus diversis locis inciditur partique incisae lamina laevis lapidea supponitur. In haec noctu resina defluit, et statim spissata mane tollitur. Olei terebinthini species altera, *veneta* appellata, in Tirolis, Austria Silesiaque e laricibusque collecta, nihil aliud est nisi resina pini laricis fluida, quae quotannis, stipites terebrando, ex arboribus educta, cribro densiore e pilis facto liquatur. Oleo terebinthino liquato separatoque, resina illa durior seu pix in cribro remanens *colophonium* praebet.

MELEG TARTOMÁNYBÉLI NÖVEVÉNYEK.

1. Kép. A' Dugókérgű Tölgyfa. (Quercus suber.)

Ez a' fajja a' Tölgyfának szüntelen zöld levelellyel, melyek kissébbek, és nintsenek is a' szélei olyan igen kitsipkézve, 's apróbb sárga makkokat is terem mint nálunk a' közönséges Tölgyfa. Terem Spanyolországban, Olaszországban, és Frantziaországban déli tartományban, 's főképpen két 's gyakran 3 hüvelyknyi vastagságú taplós és könnyű kérgére nézve nevezetes, mellyből lesznek az esmeretes üveg 's butellia dugók, hordó dugók, némelly helyeken lábbelik talpai 's más egyébek. Minekutánna a' fa bizonyos időt elért, ez a' kérge könnyen leválik. Ugy szoktak tudniillik vele bánni, hogy a' kergét tetejétől fogva egész a' gyökeréig lefelé béméttzik, 's az egész fát könnyen meghánthatják, ha száraz idők járnak minden tizedik éftendőben. Ezen meghántás után a' fa ismét új kergel vonódik bé, és ilyen vele való bánás mellett is eléli 150 és 200 éftendeig. A' lehántott kergét ez után vízbe hánják egymásra 's kövel lenyomtatják és megszarasztva mint eladó portékát széjjel küldözik. A' Spanyolok ezen kéregből valamelly igen szép fekete festéket szoktak készíteni, úgy hogy azt bétsinált edényben szénnél égetik. Ezt a' fekete festéket *Antzúl Noir d'Espagne*, vagy Spanyolfeketének szokták nevezni.

2. Kép. A' Terpenténfa Pistátz. (Pistacia terebinthus.)

A' patikákban közönségesen esmeretes Terpentén valami világos sárga folyó fatsipa, melly vastagabb az olajnál, folyóbb a' méznél, külömbkülömféle fákból foly ki, a' honnan sokféle nemű is szokott lenni. Vagyon t. i. *valóságos Tziprusi, Velentzei és közönséges Németországi Terpentén*. A' tulajdonképpen úgy nevezett Terpenténfa, melly itt le van rajzolva, 's a' *valóságos Tziprusi Terpenténfája* Khinában, napkeleti Indiában, Afrikában, és főképpen Khio és Tziprus szigeteiben terem, úgy szinte Olasz és Spanyolországban is. Leveli szinte olyanok mint nálunk a' tserfának. Virága viola szín, magtokjai barnák, aprók feje magvakkal (a. és b. kép.) Ezen fából a' Terpentint úgy veszik ki, hogy a' derekát több helyeken bévagdadják, 's a' vágásokra lapos köveket raknak. Éjjel azután a' köveket körülfolja a' Terpentint, megsűrűdik rajta, 's azt minden reggel lefedik. Második neme a' Terpenténának a' *Venétziái*, mellyet Tirolisban, Austriában és Stéziában, a' veres fenyőfából és a' közönséges fenyőfából szednek, és a' mi nem egyéb fenyőfa tsipánál, mellyet éftendőként ezen fáknak megfűrése által szívárogtatnak ki, és sűrű szitán által ereftenek. Minekutánna ebből Terpentint olajot tsepegtettek ki, tehát a' megmaradott kemény mézgából az esmeretes *kolofónium* vagy *gyanta* lesz.

PFLANZEN AUS HEISSEN LÄNDERN.

- Fig. 1. Der Korkbaum. (Quercus suber.)

Der Kork- oder Pantoffelholz-Baum ist eine Art von Eiche, welche nur immer grüne, kleinere und weniger ausgezackte Blätter, und kleinere gelbe Eicheln trägt, als unsere gewöhnlichen Eicheln. Er wächst in Spanien, Italien und in den südlichen Provinzen Frankreichs, und ist besonders merkwürdig wegen seiner oft 2 bis 3 Zoll dicken, schwammigten und leichten Rinde, welche eigentlich unser Kork- oder Pantoffelholz ist, woraus Korkstöpsel für Bouteillen und Fässer, Schuhsohlen und mehr andere Dinge gemacht werden. Diese Rinde löset sich, wenn der Baum ein gewisses Alter erreicht hat, sehr leicht ab. Man macht nämlich vom Gipfel bis zur Wurzel einen langen Einschnitt durch dieselbe, und schält auf diese Art den ganzen Baum, bey trockenem Wetter, alle 10 Jahre ab. Er setzt sogleich wieder eine frische Rinde an, und wird bey dieser Behandlung 150 bis 200 Jahre alt. Die abgeschälte Rinde legt man sodann im Wasser über einander, preßt sie mit Steinen gerade, und versendet sie getrocknet, als Kaufmannswaare. Aus der in verschlossenen Gefäßen zu Kohle gebrannten Rinde machen die Spanier auch eine sehr schöne schwarze Farbe, welche unter dem Namen *Noir d'Espagne* bekannt ist.

- Fig. 2. Der Terpentibaum. (Pistacia terebinthus.)

Der in den Apotheken allgemein bekann-

te Terpentint ist ein hellgelbes flüssiges Harz, dicker als Öl und flüssiger als Honig, welches aus verschiedenen Bäumen dringt, und eben darnach von verschiedener Art ist. Man hat nämlich *ächten cyprischen, venetianischen* und *gemeinen deutschen Terpentint*. Der eigentliche sogenannte Terpentibaum, welcher hier abgebildet ist, und den *ächten cyprischen Terpentint* gibt, wächst in China, Ostindien, Afrika, und vorzüglich auf den Inseln Chio und Cypren, auch in Italien und Spanien. Er hat beynahe Blätter wie unsere Eiche, blüht violett, und trägt braune kleine Samenkapseln mit weissen Körnern (Fig. a und b.). Um den Terpentint von ihm zu gewinnen, haut man den Stamm des Baums an verschiedenen Orten an, und legt glatte Steinplatten hart an denselben an. In der Nacht fließt dann der Terpentint auf dieselben, verdickt sich, und wird alle Morgen weggenommen. Die zweyte Sorte, oder der sogenannte *venetianische Terpentint*, wird in Tirol, Österreich und Schlesien von Lerchen- und Fichtenbäumen gesammelt, und ist weiter nichts als ein flüssiges Fichtenharz, das jährlich durch Anbohren der Stämme aus den Bäumen gezogen, und durch enge Haarsiebe gereinigt wird. Wenn das Terpentinöl davon destillirt und abgezogen ist, so gibt das zurückbleibende harte Harz oder Pech davon das bekannte *Colophonium* oder *Geigenharz*.

PLANTES DES PAYS CHAUDS.

Fig. 1. Le Liege.

(Quercus suber.)

Le liege est une espèce de chêne, dont les feuilles sont toujours vertes et moins découpées que celles des autres chênes; les glands qu'il porte sont aussi plus petits et de couleur jaune. Cet arbre croît en Espagne, en Italie, et dans les provinces méridionales de la France, et est remarquable sur-tout par son écorce spongieuse et légère, souvent épaisse de deux ou trois pouces, et que nous connaissons sous le nom de *liege*. On fait de cette écorce des bouchons de bouteilles et de tonneaux, de semelles de souliers et plusieurs autres choses. Elle se détache avec facilité lorsque l'arbre a atteint un certain âge. On y fait à cet effet, dans un tems sec, une longue incision depuis le sommet de l'arbre, tous les 10 ans. L'écorce ne tarde pas à repousser, et le liege parvient de la sorte jusqu'à l'âge de 150 et même de 200 ans. On met incontinent dans l'eau les morceaux d'écorce que l'on a détaché, les plaçant les uns sur les autres, les charge de pierres pour les redresser, et lorsqu'ils sont secs, on en fait un article de commerce. Les Espagnols brûlent cette écorce dans de vaisseaux fermés, et en préparent une fort belle couleur noire, connue sous le nom de *Noir d'Espagne*.

Fig. 2. La Térébinthe.

(Pistacia terebinthus.)

La *Térébinthe*, si connue dans nos pharmacies, est une résine fluide d'un jaune clair

plus épaisse que l'huile, mais plus liquide que le miel, qui découle de plusieurs espèces d'arbres, et dont la qualité diffère par là même. On distingue en conséquence la *vraie Térébenthine de Cypre*, celle de *Venise*, et la *Térébenthine ordinaire d'Allemagne*. Le véritable *Thérébinthe*, représenté sur la planche, nous fournit la bonne térébenthine de Cypre, et croît en Chine, dans les Indes orientales, en Afrique, et sur-tout dans les îles de Chio et de Cypre, de même qu'en Italie et en Espagne. Ses feuilles ressemblent presque à celles du frêne; sa fleur, qui est violette, est remplacée par de petites capsules de couleur brune, et remplies de petites graines blanches (Fig. a. et b.). Pour en tirer la térébenthine on fait, à plusieurs endroits du tronc de l'arbre, de profondes incisions, près desquelles on place des pierres plates. Pendant la nuit la résine coule de ces incisions sur les pierres ou elle s'épaissit, et on la recueille tous les matins. La seconde espèce, ou la térébenthine de *Venise*, se recueille dans le Tyrol, l'Autriche et la Silésie, où elle découle des mélezes et des pins; ce n'est, à proprement parler, qu'une résine fine et liquide que l'on obtient en perçant le tronc des pins, et qu'on purifie en la faisant passer par des cribles de crin fort fins. Lorsque par la distillation on en a retiré l'huile de térébenthine, la résine, ou la poix dure qui reste après l'opération, est, ce que nous appellons *Colophons*. Les joueurs de violon s'en servent pour frotter leurs archets.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 6.

Fig. 7.

Fig. 5.

Fig. 8.

Fig. 4.

VESPERTILIONES DIVERSORUM GENERUM.

Vespertilio nes ob volandi peritiam avibus adnumerabant Veteres, sed perperam; namque naturam proprietatesque quadrupedum habent ac revera ad eorum censum pertinent. In cunctis terrarum partibus vespertilio nes reperias, sed diversissimos forma et magnitudine. In torridis regionibus admodum grandes sunt deguntque in arboribus; in frigidioribus vero rupium hiatus, muros, turres, templa, horrea aedesque obsoletas inhabitant. Ibi, fugientes lucem, horis diurnis desident, nec nisi crepusculo ad ingruentem usque noctem circumvolant; nam adventu noctuarum eos venantium terri latebras repetunt. Quietem capturi posticis pedibus aut alis uncinatis sublimes se suspendunt. Vicitant phalaenis, scarabaeis, muscis, culicibus aliisque insectis, nocturnis praecipue, quae inter volandum capiunt; sed et carne delectantur, praesertim fumo durata et lardo. In nostris regionibus vespertilio nes tempore hiemis in parietinas, cellas subterraneas, sepulcra, antra cavasque arbores catervatim se conferunt, ibique sublimes, alius subter aut juxta alium, uva rum globorumque specie suspen si alisque suis involuti frigore obrigescunt, atque ita cibi potusque expertes, ad veris initium haerent penduli, quo tempore rursus animati in vitam redeunt. In nonnullis regionibus e. g. Sina et philippinis insulis cibum hominibus praebent. Species eorum notatu dignissimae sunt sequentes:

Fig. 1. Vampyrus.

(Vespertilio vampyrus.)

In Africa et australi Asia vivit, omnium, quos novimus, maximus, nam ad 10 pollices extenditur. Vescitur palmarum fructibus, nec minus earum succo delectatur; verum et brutis hominibusque exsorbet sanguinem, dum dormientes aggressus lingua sua praecacuta cutem eorum lambendo sauciat atque ita

sanguinem furtim subtrahit, saepe non sine magno vitae periculo.

Fig. 2. (Vespertilio leporinus.)

Magnitudine ratto par, in Peruvio vivit, capite rotundo, rostro canis, quod genus fricatorem (Mops) vocant; labio superiore, velut in leporibus, multum diffisso.

Fig. 3. Vespertilio vulgaris.

(Vespertilio murinus.)

Hic, longus 2 1/2 pollices, in Germania est notissimus, et circum oppida vicosque frequens habitat.

Fig. 4. (Vespertilio noctula.)

Priori par magnitudine, praesertim in Gallia vivit.

Fig. 5. (Vespertilio ferrum equinum.)

Hic a ceteris omnibus in eo differt, quod nasus ejus similitudinem habet soleae ferreae, qualis equorum unguis impingitur. Neque hic longior 2 1/2 pollicibus in Gallia et Germania vitam degit.

Fig. 6. (Vespertilio hispidus.)

In Senegalia habitat, longus 2 pedes, hirci prope modum faciem et barbam praefert.

Fig. 7. (Vespertilio auritus.)

Memorabilis est ob aures ingentes, duplicatis fere similes. Longus 2 pollices, nonnunquam in Germania reperitur.

Fig. 8. (Vespertilio cephalodes.)

In insulis Moluccis vivit. Longus 2 1/2 pollices, caput habet grande, rostrum crassum et labia pendencia.

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE FAJAI A' DENEVÉRNEK.

A' régiek a' Denevéreket a' madarak közé számlálták minthogy repülnek, ámbár hibásan; mert ezek az emlősállatoknak minden tulajdonságaikkal bírván, valóságosan azok közé tartoznak. A' földnek minden tartományában találtnak denevérek, még pedig mint nagyságokra, mint formájokra nézve különbözök. A' meleg tartománybéliek nagyok és a' fákön laknak; a' hidegebb tartományokban pedig a' közfizikák üregekben, kőfalakban, tornyokban, templomokban, tsűrökben és régi épületekben. Itt nyugodznak ezek napal, kerülvén a' világosságot és csak alkonyodáskor jönnek elő 's repdesnek míg be nem setétedik, minthogy a' baglyok üldöztvén őket ismét vizsgálják kergetik lyukaikba. Mikor nyugodznak, vagy hátulsó lábaikra, vagy szárnyok közepén lévő horgas körmeikre akadztják fel magokat. Eledelük lepkekből bogaraktól, legyekből, szúnyogokból és más bogaraktól áll, melyeket reptekben fogdosnak; de azonban a' húst is fizegetik, főképpen a' füstösset és a' fialonnát. Nálunk a' hidegebb tartományokban a' denevérek télire a' vastag kőfalakba, pintzékbe, kriptákba, barlangokba és fák odvaikba szokták vonni magokat szegyenként, a' hol sűrűen egymás mellé aggatják magokat, szárnyaikba bétakaróztván, 's itt megmerevedvén, minden eleség nélkül telelnek ki a' tavaszig 's ekkor ismét fel elevonodnak. Némelly tartományokban p. o. Kínában, és Filippi szigeteken megelzik őket. Legnevezetesebb fajai e' következők.

1. Kép. A' Lidértz Denevér.
(*Vespertilio vampyrus.*)

Ennek hazája Afrika és déli Ázsia, és az esmeretes fajok közül legnagyobb, gyakran 10 hüvelyknyi hosszúságú. Pálmák gyümölteivel élnek, és a' nedvet is fizegetik kifizívni; de ezenkívül embereknek és állatoknak is kifizívják a' véreket, meglopván őket altokban, a' midőn éles nyelvekkel addig nyalják a' testet míg nem rajta sebet ejtvén észrevehetlenül a' vert kifizívják, melly gyakran halált is okozhat.

2. Kép. A' Nyúlórú Denevér.
(*Vespertilio leporinus.*)

Akkora ez mint egy patkány, hazája Peru, feje gömbölyű, tomporrú mint a' Mops kutya, felső ajaka a' zimpája alatt felhasadva mint a' nyúlak.

3. Kép. A' Szárnyasegér Denevér.
(*Vespertilio murinus.*)

Ez Németországban legközönségesebb harmadfél iznyi hosszú, és a' városok 's faluk körül bőviben van.

4. Kép. A' Böregér Denevér.
(*Vespertilio noctula.*)

Ollyan nagy mint az előbbeni faj; hazája főképpen Frantziaország.

5. Kép. A' Patkóorrú Denevér.
(*Vespertilio ferrum equinum.*)

Ebben a' Denevérben az a' különös, hogy az orra olyan formájú, mint egy lópatkó. Ez is csak harmadfél iznyi hosszúságú 's Németországban lakik.

6. Kép. A' Szakállas Denevér.
(*Vespertilio hispidus.*)

Hazája Szenegál, hosszúsága 2 iznyi, ábrázolja csaknem olyan mint a' baknak, és színt úgy szakállas van.

7. Kép. A' Nagyfülü Denevér.
(*Vespertilio auritus.*)

Nevezetes ez itóztató nagyságú füleire nézve, mellyek szinte kettősöknek látszanak. Két iznyi nagyságú, 's ottan ottan Németországban is találtnak.

8. Kép. A' Nagyfejű Denevér.
(*Vespertilio cephalodes.*)

A' Molukki szigeteken él, hosszúsága harmadfél iznyi, a' többek felett nagy feje, vastag orra, és lefüggő ajakai vannak.

FLEDERMÄUSE VERSCHIEDENER ART.

Die Alten rechneten die Fledermaus zu den Vögeln, weil sie fliegt, allein sehr unrecht; denn sie hat alle Eigenschaften der vierfüßigen Thiere, und gehört auch wirklich zu denselben. Es gibt in allen Ländern der Welt Fledermäuse, und zwar sehr verschiedene Gattungen, an Größe sowohl als Gestalt. In den heißen Ländern, wo sie sehr groß sind, ist ihr Aufenthalt auf den Bäumen; in kälteren aber halten sie sich in den Klüften der Felsen, Mauern, in Thürmen, Kirchen, Scheuern, und alten Häusern auf. Hier ruhen sie, weil sie das Licht scheuen, am Tage über, und fliegen nur in der Abenddämmerung, bis zum Einbruche der Nacht; denn die Ankunft der Eulen, welche auf sie Jagd machen, treibt sie in ihre Löcher zurück. Wenn sie ruhen, so hängen sie sich entweder mit ihren Hinterfüßen, oder mit dem Haken an ihren Flügeln auf. Ihre Nahrung besteht in Schmetterlingen, Käfern, Fliegen, Mücken und andern Insekten, die sie im Fluge fangen; sie fressen aber auch gern Fleisch, sonderlich geräuchertes, und Speck. In unsern kältern Ländern ziehen die Fledermäuse im Winter haufenweise in dicke Gemäuer, Keller, Todtengrüfte, Höhlen und hohle Bäume, hängen sich in der Höhe dicht neben und unter einander in Klumpen, hüllen sich in ihre Flügel ein, werden kalt und starr, und bleiben so ohne alle Nahrung bis zum folgenden Frühjahre hängen, wo sie wieder aufleben. In manchen Ländern, z. B. in China und in den philippinischen Inseln, ißt man sie. Die merkwürdigsten Gattungen davon sind folgende.

Fig. 1. Der Vampyr,
oder Blutsauger.
(*Vespertilio vampyrus.*)

Er lebt in Afrika und Südasien, und ist die größte Gattung, die wir kennen, oft bis 10 Zoll lang. Sie fressen die Frucht der Palmen, und saugen auch den Saft gern; allein sie saugen auch Menschen und Thieren das Blut aus, indem sie sich im Schlafe an sie machen, mit ihrer scharfen Zunge sie wund lecken, und ihnen auf diese Art das Blut unmerklich aussaugen, welches oft Lebensgefahr bringt.

Fig. 2. Die Hasenscharte.
(*Vespertilio leporinus.*)

Sie ist so groß als eine Ratte, lebt in Peru, hat einen runden Kopf mit einer Mopsschnauze, und in der Oberlippe eine große Hasenscharte.

Fig. 3. Die gemeine Fledermaus.
(*Vespertilio murinus.*)

Diese ist in Deutschland die gemeinste, 2 1/2 Zoll lang, und hält sich häufig bey uns um die Städte und Dörfer auf.

Fig. 4. Die Speckmaus.
(*Vespertilio noctula.*)

Sie ist so groß als die vorige, und lebt vorzüglich in Frankreich.

Fig. 5. Die Hufeisennase.
(*Vespertilio ferrum equinum.*)

Diese Fledermaus zeichnet sich vor allen dadurch aus, daß ihre Nase wie ein Hufeisen aussieht. Sie ist auch nur 2 1/2 Zoll lang, und wohnt in Frankreich und Deutschland.

Fig. 6. Die Bartfledermaus.
(*Vespertilio hispidus.*)

Sie lebt in Senegal, ist 2 Zoll lang, und hat beynahe ein Bocksgesicht und einen Bart.

Fig. 7. Das Langohr.
(*Vespertilio auritus.*)

Sie ist merkwürdig wegen ihrer ungeheuern Ohren, die beynahe wie doppelt aussehen. Sie ist 2 Zoll lang, und man findet sie zuweilen in Deutschland.

Fig. 8. Der Grofskopf.
(*Vespertilio cephalodes.*)

Sie lebt in den moluchischen Inseln, ist 2 1/2 Zoll lang, und hat vor andern einen großen Kopf, dicke Schnauze und herunter hängende Lippen.

CHAUVES-SOURIS DE DIFFERENTES ESPÈCES.

Les Anciens mettaient les chauves-souris au nombre des oiseaux, parcequ'elles volent; mais ils avaient grand tort: car la chauve-souris a toutes les propriétés des quadrupèdes, au nombre desquels elle doit réellement être mise. Il existe dans toutes les contrées de la terre des chauves-souris fort différentes les unes des autres, tant à cause de leur grandeur, que par rapport à leur conformation. Dans les pays chauds, où elles sont plus grandes, elles se tiennent sur les arbres, tandis que dans les contrées plus froides elles se retirent dans les fentes des rochers et des murs, dans les tours, les églises, les granges et les vieilles maisons. Comme elles craignent la lumière, elles se reposent pendant le jour, et ne volent que depuis le crépuscule jusqu'à l'entrée de la nuit, parceque l'arrivée des hiboux, qui leur donnent la chasse, les contraint de regagner leurs trous. Lorsqu'elles se reposent, elles se suspendent par les pattes de derrière, ou par les crochets qu'elles ont aux ailes. Elles se nourrissent de papillons, de scarabées, de mouches, de moucheron et d'autres insectes, qu'elles prennent au vol; elles aiment aussi la viande, et surtout celle qui a été exposée à la fumée, et le lard. Dans nos contrées froides les chauves-souris se retirent pendant l'hiver dans des murailles épaisses, dans les caves, les caveaux, les creux des rochers ou des arbres, où elles se trouvent en grand nombre suspendues en haut, fort près et au dessous les unes des autres, et enveloppées de leurs ailes. Le froid les engourdit, et elles restent ainsi suspendues jusqu'au printemps, sans prendre la moindre nourriture; mais le retour de la belle saison les rapelle à la vie. Il y a quelques pays où on les mange; tels sont, entre autres, la Chine et les Philippines. Les espèces les plus remarquables de chauves-souris sont les suivantes.

Fig. 1. Le Vampire.

(*Vespertilio vampyrus.*)

Cet animal qui vit en Afrique et dans le sud de l'Asie, est la plus grande des chauves-souris, que nous connaissons; car il a jusqu'à 10 pouces de longueur. Il se nourrit du fruit du palmier, dont il boit aussi le suc avec plaisir; il suce également le sang des hommes et des animaux, s'approchant d'eux quand ils dorment, et les léchant de sa langue rude, ce qui occasionne une plaie, qui lui donne la facilité de su-

cer imperceptiblement leur sang, et souvent même de les faire périr.

Fig. 2. La Chauve-s. du Pérou.

(*Vespertilio leporinus.*)

Elle est de la grandeur d'un rat, et vit au Pérou. Sa tête est ronde, son museau ressemble à celui d'un doguin, et sa lèvre supérieure est fendue profondément et à bec de lièvre.

Fig. 3. La Chauve-s. commune.

(*Vespertilio murinus.*)

C'est la plus ordinaire en Allemagne; elle a 2 pouces et demi de longueur, et fait communément son séjour aux environs des villes et des villages.

Fig. 4. La Noctule.

(*Vespertilio noctula.*)

Elle est aussi grande que la précédente, et se trouve sur-tout en France.

Fig. 5. Le Fer à cheval.

(*Vespertilio ferrum equinum.*)

Cette chauve-souris est remarquable sur-tout par la conformation de son naseau, qui ressemble à un fer à cheval. Elle n'a pareillement que deux pouces et demi de long, et se trouve en France et en Allemagne.

Fig. 6. La Chauve-s. à barbe.

(*Vespertilio hispidus.*)

Le Sénégal est sa patrie; elle a deux pouces de long, la tête assez semblable à celle d'un bouc avec sa barbe.

Fig. 7. L'Oreillard.

(*Vespertilio auritus.*)

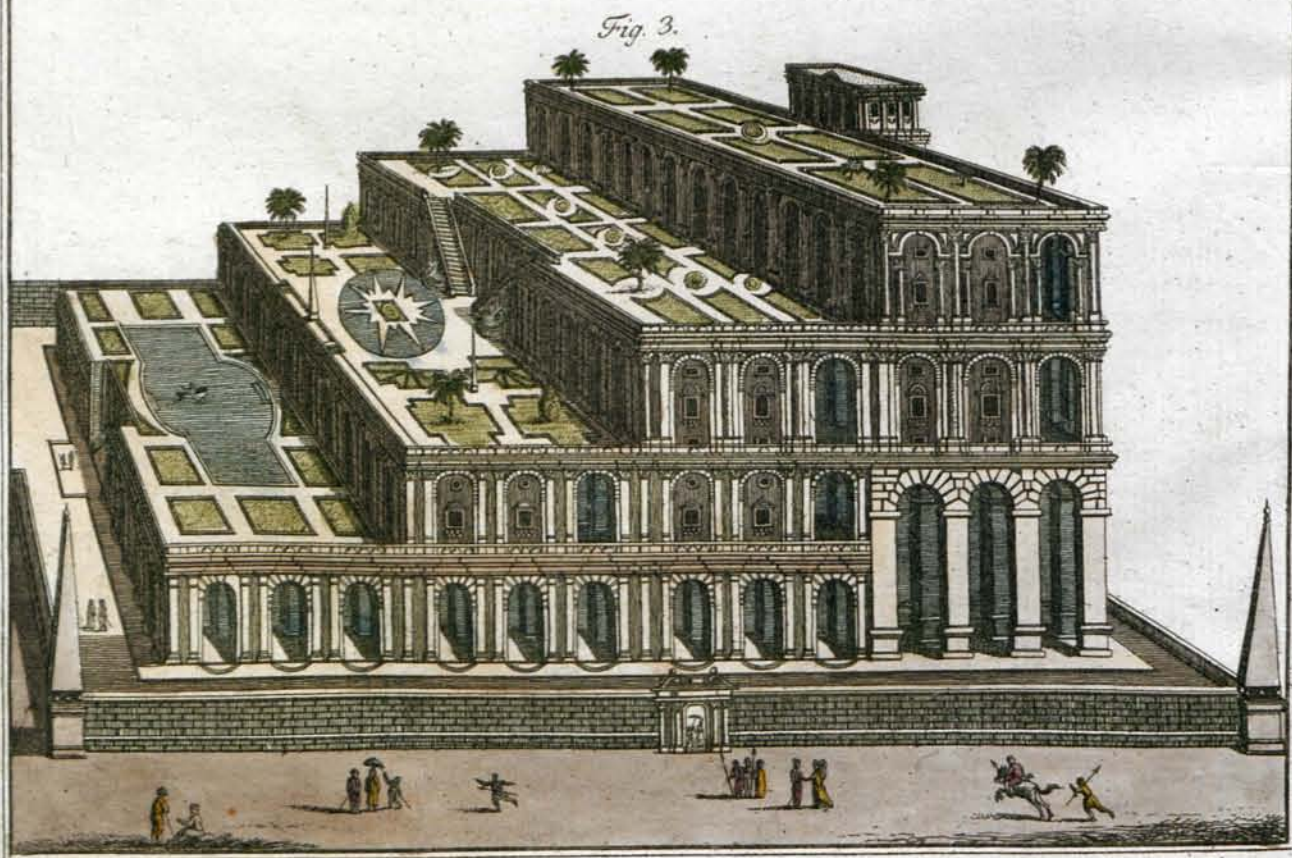
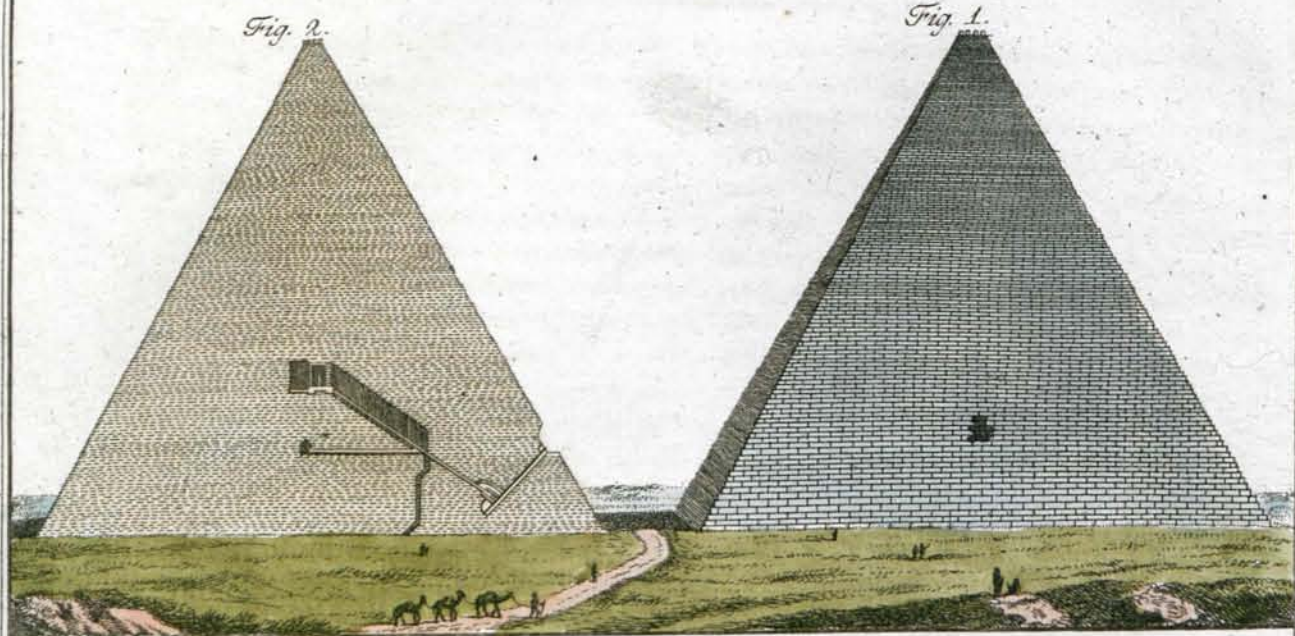
Il est remarquable par la grandeur prodigieuse de ses oreilles, qui paraissent pour ainsi dire doubles. Il a deux pouces de longueur, et se trouve quelquefois en Allemagne.

Fig. 8. La petite Rougette.

(*Vespertilio cephalodes.*)

Elle est naturelle aux îles Moluques, est longue de deux pouces et demi, a la tête plus grosse que toutes les autres, le museau épais et les lèvres pendantes.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Inter populorum antiquitates memoratu dignas referre oportet celebrata illa septem Orbis miracula, de quibus non raro sermo instituitur. In iis scriptores antiqui ingentia ac prorsus stupenda architecturae et statuariae opera numerant sequentia: 1) *Pyramides Aegypti*, 2) *Hortos Babyloniorum pensiles*, 3) *Moenia Babylonis*, 4) *Mausoleum*, 5) *Statuam Jovis olympii*, 6) *Colossum rhodium* et 7) *Templum Dianae ephesium*. Universa haec opera interierunt, si pyramides exceperis, quarum nonnullae, structurae soliditate, integrae adhuc perstant atque incolomes, et hodiecum a viatoribus cum admiratione visuntur.

Pyramides.

Fig. 1. Facies exterior.

Fig. 2. Sectio ac facies interior majoris pyramidis.

Pyramides sepulcra antiquissimorum Aegypti regum eorumque familiae erant. Absunt haud procul ab urbe Cairo et Nilo flumine, sitae ad oppidum Ghiza vicosque Dashur et Saccara, in loco clivoso, quem veteres Aegyptii sepulcretis suis destinasse videntur ex eo, quod ibidem in aedificiis sive fornicibus subterraneis, quos *catacombas* appellant, *mumiae* reperiuntur. Prope Saccara et Dashur 22, ad Ghiza 6 adhuc stant pyramides, integrae partim, partim collapsae. Earum tres principales ad Ghiza sitae sunt, interque eas altissima ac celeberrima, quam maximam vocant, est illa, quam hic exhibendam delegi, propterea quod non tantum integra penitus permansit, sed major est etiam ejusque interio-

ra perquisita sunt atque investigata, Fig. 1, *faciem illius exteriorem*, Fig. 2. *interiorem* exhibet. In altitudinem 400 pedum anglicorum exsurgit, structa ex molli admodum lapide, qualis nempe est rupis, cui pyramis superimposita est; olim tamen latera ejus marmore vestita fuisse dicuntur. Extollit sese ab imo ad culmen usque 208 gradibus, quorum inferiores pedum 4, superiores culmen versus pedum 2½ sunt altitudine. Culmen est spatium figura quadrata pedum anglicorum 13. Condidisse eam fertur *Cheops* vetus rex, historiae nostrae incognitus. Arabum Califa, *Muhamedes*, ingentes thesauros inveniri posse sperans, anno post Ch. n. 827. eam effregit detexitque in ea meatum illum, quem fig. 2. exhibet, ducentem ad conclavia duo sepulcralia, quorum alterum superius, capulum longum 4 pedes marmore flavo continens, regis, alterum vero inferius, sepulcrum reginae fuisse videtur. Canalis ille, ex meatu inferiore ad basin descendens, meatus est obliquus subterraneus hactenus incognitus.

Fig. 3. Horti pensiles.

Horti, quos vocavere *pensiles*, magnificentum Babylone aedificium erant, Amyti uxori, e Media montana regione oriundae, a rege Nebucadnezare conditum. In altum surgebat pulvinis quatuor, hortos et stagna sustentibus. Crescebant in iis flores, fruticeta et palmae haud aliter quam in solo nativo ac libero. Latus aedificii quoavis in 400 pedum excurrebat longitudinem, supremis pulvinorum altitudine moenia Babylonis aequantibus.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI.

A' Nemzeteknek nevezetes régiségei közé tartoznak a' világnak híres Hét Tsudái, melyekről gyakorta hallunk beszélni. A' régi írókban a' következő nagy és bámúlásra méltó remekművek számláltak ide az építésmesterségből és a' képfaragásból, ú. m.

1. Az Egyiptomi Piramisok; 2. A' Babiloni függő kertek; 3. Babilon kőfalai; 4. A' Mauzólus Király Temető helye, vagy a' Mauzólum; 5. Az Olimpiai Jupiter Bálványképe; 6. A' Rhodusi Koloszfz; és 7. Az Efésusi Diána Temploma. Mind ezek már elvesztek, a' Piramisokat kivéven, melyek közül némelyek erős építés módjok lévén máig is megmaradtak, 's máig is megkerestetnek az Egyiptomi utazóktól, 's bámultatnak.

A' Piramisok.

1. Kép. Külső Tekintete.

2. Kép. Kettévágva gondolatva a' nagy Piramisnak belseje.

A' Piramisok igen régi Egyiptomi Királyoknak 's azok familiáinak temetőhelyei voltak. Ezek Kairóhoz és a' Nilus folyóvizéhez nem messze állanak, főképpen Ghíza városánál és Szakkara 's Dashúr faluk mellett, halmos tájjékokon, melyeket, hihető, a' régi Egyiptombéliek választottak magoknak temetőhelyül, minthogy ugyan ott találtak a' Múmiák is földalattvaló épületekben vagy is a' Katakombákban. Még Szakarra és Dashúr mellett 22 ilyen Piramisok állanak, Ghízánál pedig hat, részzerént öszvedüledezve részzerént épségben. Három legnevezetesebb áll Ghízánál, és a' legnagyobb és leghíresebb ezek között az úgy nevezett Nagy Piramis, melly itten lerajzoltatott, mivel ez nem csak épségben vagyon még, hanem legnagyobb, és belőlről meg is vizsgáltatott. Az 1. kép mutatja ennek külső tekintetét vagy formáját, a'

2. kép pedig kettéhasítva gondolatván a' belső alkotását és formáját. Ennek magassága 400 anglus lábnyi, igen lágy természetű mész-köböl épült; vagy is, ugyan azon kösziklából a' mellyre rakatott, 's a' mint mondják régenten kívülről márvánnyal volt a' külső színe bévonva. Ezen Piramisnak a' külső oldalain a' talpától fogva a' tetejéig 208 lépcső számláltak, melyek közül az alsók 4, a' felsők pedig a' hegye felé a' Piramisnak 2 1/2 lábnyi magasak. A' négyszegletű tsúttsa 13 anglus lábnyi köröskörül. Ugy tartják, hogy ezt Kheós egy régi Egyiptomi Király építtette, de a' kiról a' históriákban semmi emlékezet nintsen. Mahomed Kalifa, azt vélvén, hogy ebben nagy kintsre találna, bétörette azt a' Kriztus születése után 827 éftendővel, és akkor találta abban az itt (2. Kép.) leábrázoltatott bójárást, melly két sírra vezet, melyek közül a' felsőben egy 4 réfnyi hozszaságú sár-ga márvány koporsó találtatott, 's hihető hogy a' Király koporsója volt, az alsóban találtató pedig a' Királynée lehetett. Az a' lemenetel, melly az alsó menetelből a' feneke felé vízzen a' Piramisnak, valamelly tsavargós, 's még eddig esmeretlen földalattvaló út lehet.

3. Kép. A' Fügő kertek.

Az úgy nevezett Babiloni Fügő kertek, egy pompás épületnél voltak Babilonban, mellyet Nabugodonozor Király, a' Felesége Amytis kedvéért építtetett, a' ki Média hegyes tartományból való volt, és ezen épületnek 4 emeletjei eleibe mindenütt kertek voltak tsínálva, és vízi művek. Ezekben a' virágok, bokrok, és Pálmafák szinte úgy megnöttek mint a' természeti földben. Ezen Épületnek minden oldala 400 lábnyi hozszaságú volt, és a' legfelső emelet olly magas volt mint Babilonnak a' kőfal kerítése.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Unter die merkwürdigen Alterthümer der Völker gehören die berühmten *sieben Wunder der Welt*, davon man so oft sprechen hört. Die alten Schriftsteller geben folgende große und erstaunliche Meisterwerke der Bau- und Bildhauerkunst als solche an: 1) *Die ägyptischen Pyramiden*; 2) *Die schwebenden Gärten zu Babylon*; 3) *Die Mauern von Babylon*; 4) *Das Mausoleum*; 5) *Die Bildsäule des olympischen Jupiters*; 6) *Den Coloss von Rhodus*, und 7) *den Dianen-Tempel zu Ephes*. Alle sind untergegangen, die Pyramiden ausgenommen, davon sich einige durch ihre dauerhafte Bauart noch ganz erhalten haben, und noch heut zu Tage von den Reisenden in Ägypten besucht und bewundert werden.

Die Pyramiden.

Fig. 1. Äußere Ansicht.

Fig. 2. Durchschnitt und Inneres der großen Pyramide.

Die Pyramiden waren Grabmäler der ältesten ägyptischen Könige und ihrer Familien. Sie liegen ohnweit Cairo und des Nils, und hauptsächlich bey dem Städtchen Ghize und bey den Dörfern Saccara und Dashur, auf einer hügeligen Gegend, die wahrscheinlich die alten Ägypter zu ihren Begräbnisfeldern gewählt hatten, weil man ebendasselbst auch in unterirdischen Gebäuden oder *Catacomben* die Mumien findet. Bey Saccara und Dashur stehen noch 22, und bey Ghize 6 Pyramiden, theils erhalten, theils verfallen. Die 3 vorzüglichsten stehen bey Ghize, und die größte und berühmteste darunter, oder die sogenannte *große Pyramide* ist es, die ich hier zur Vorstellung gewählt habe, weil sie nicht allein vollkommen erhalten, sondern auch

größer und von innen untersucht ist. Fig. 1. ist ihre *Ansicht von aussen*, und Fig. 2. ihr *Durchschnitt* und Inneres. Sie ist 400 englische Fufs hoch, von sehr weichem Kalksteine, oder demselben Felsen, worauf sie steht, gebaut, und soll vorzeiten von aussen mit Marmor bekleidet gewesen seyn. Sie hat von unten bis zur Spitze 208 Stufen, wovon die unteren 4 Fufs, die oberen aber nach der Spitze zu nur 2 1/2 Fufs hoch sind. Die Spitze hat 13 Englische Fufs im Quadrat. Ihr Erbauer soll ein alter ägyptischer König, *Cheops* gewesen seyn, den aber unsre Geschichte nicht kennt. Der Calife *Mahomed* liefs sie im Jahr Christi 827, in Hoffnung große Schätze darin zu finden, aufbrechen, und fand den in Fig. 2. angezeigten Gang, der zu 2 Grabzimmern führt, davon das obere einen 4 Ellen langen Sarg von gelbem Marmor enthielt, und wahrscheinlich das Grab des Königs, so wie das untere Zimmer das Grab der Königin gewesen ist. Die Röhre, welche aus dem unteren Gange hinab in den Grund geht, ist ein krummer, aber bis jetzt noch unbekannter unterirdischer Gang.

Fig. 3. Die schwebenden Gärten.

Die sogenannten *schwebenden Gärten* in Babylon waren ein prächtiges Gebäude in Babylon, das der König *Nebucadnezar* seiner Gemahlin *Amytis*, die aus Medien, einem gebirgigen Lande, war, zur Lust erbauete, und welches auf seinen 4 Terrassen Gartenanlagen und Wasserwerke hatte. Blumen, Sträucher und Palmbäume wuchsen darauf als in natürlicher Erde. Jede Seite des Gebäudes war 400 Fufs lang, und die oberste Terrasse war so hoch als die Stadtmauern von Babylon,

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Les fameuses *merveilles du monde*, dont on entend si souvent parler, doivent être mises au nombre des antiquités les plus remarquables des peuples. Les anciens écrivains nous donnent comme tels les grands et prodigieux chefs d'oeuvre d'architecture et de sculpture, dont voici la description: 1) *Les pyramides d'Égypte*; 2) *Les jardins en l'air de Babylone*; 3) *Les murs de cette même ville*; 4) *Le Mausolée*; 5) *La statue de Jupiter olympien*; 6) *Le colosse de Rhodes*; et 7) *Le temple de Diane à Éphèse*. Tous ces chefs d'oeuvre sont détruits, à l'exception des pyramides, dont quelques unes se sont conservées dans leur entier, à cause de la solidité de leur structure, et que les voyageurs visitent et admirent encore de nos jours.

Pyramides.

Fig. 1. Vue extérieure de la grande pyramide.

Fig. 2. Sa coupe en profil, et la vue de son intérieur.

Les *pyramides* étaient les tombeaux des anciens rois d'Égypte et de leurs familles. Elles sont situées dans le voisinage du Caire près du Nil, et sur-tout auprès de la petite ville de *Ghizé* et des villages de *Saccara* et de *Dashur*, dans une contrée couverte de collines, que les anciens Égyptiens avaient vraisemblablement choisie pour le lieu de leur sépulture, puisqu'on y trouve encore des *monies* dans des bâtimens souterrains ou *catacombes*. Il existe encore près de *Saccara* et de *Dashur* 22, et près de *Ghizé* 6 pyramides, dont quelques unes se sont conservées et les autres sont tombées en ruine. Les trois principales sont dans le voisinage de *Ghizé*, et c'est de la plus grande et de la plus célèbre de ces trois dernières, savoir de la *grande pyramide*, que nous donnons ici l'image,

non seulement parce qu'elle s'est parfaitement conservée, mais encore parce qu'elle est ouverte, et qu'on l'a visitée à l'intérieur. La fig. 1. en fait voir l'extérieur, et la fig. 2. en montre la coupe et l'intérieur. Elle a 440 pieds anglais de haut, est construite de pierre calcaire fort tendre, ou bien de la pierre du roc sur lequel elle est bâtie, et elle fut, dit-on, jadis revêtue de marbre extérieurement. Il y a du pied jusqu'au sommet 208 marches, dont les premières ont 4 pieds de hauteur, tandis que celles qui sont plus voisines du sommet n'en ont que deux et demi. Le sommet a 13 pieds anglais en carré. Elle fut, dit-on, construite par un ancien roi d'Égypte nommé *Cheops*, dont notre histoire ne fait aucune mention. Le calife *Mahomed* la fit ouvrir, l'an de I. C. 827, dans l'espoir d'y trouver de grands trésors, et y trouva une galerie, indiquée Fig. 2. qui conduit à deux chambres sépulcrales, dont la supérieure renferme un sarcophage de marbre jaune long de quatre aunes, et qui était vraisemblablement le tombeau du roi, comme la chambre inférieure était celui de la reine. Le canal qui descend de la galerie inférieure jusqu'au fond, est un puits, ou une galerie souterraine inconnue jusques ici.

Fig. 3. Les Jardins en l'air.

Les *jardins en l'air* de Babylone étaient un magnifique bâtiment, que *Nabuchodonosor* fit élever pour l'amusement de la reine *Amytis*, son épouse, originaire de la Médie, pays couvert de montagnes; il y avait sur les quatre terrasses de ce bâtiment des jardins et des nappes d'eau. Il y croissait des fleurs, des buissons et des palmiers en pleine terre. Chaque côté de ce bâtiment avait 400 pieds de long, et la terrasse supérieure égalait en hauteur les murs de la ville de Babylone.

Fig. 1.

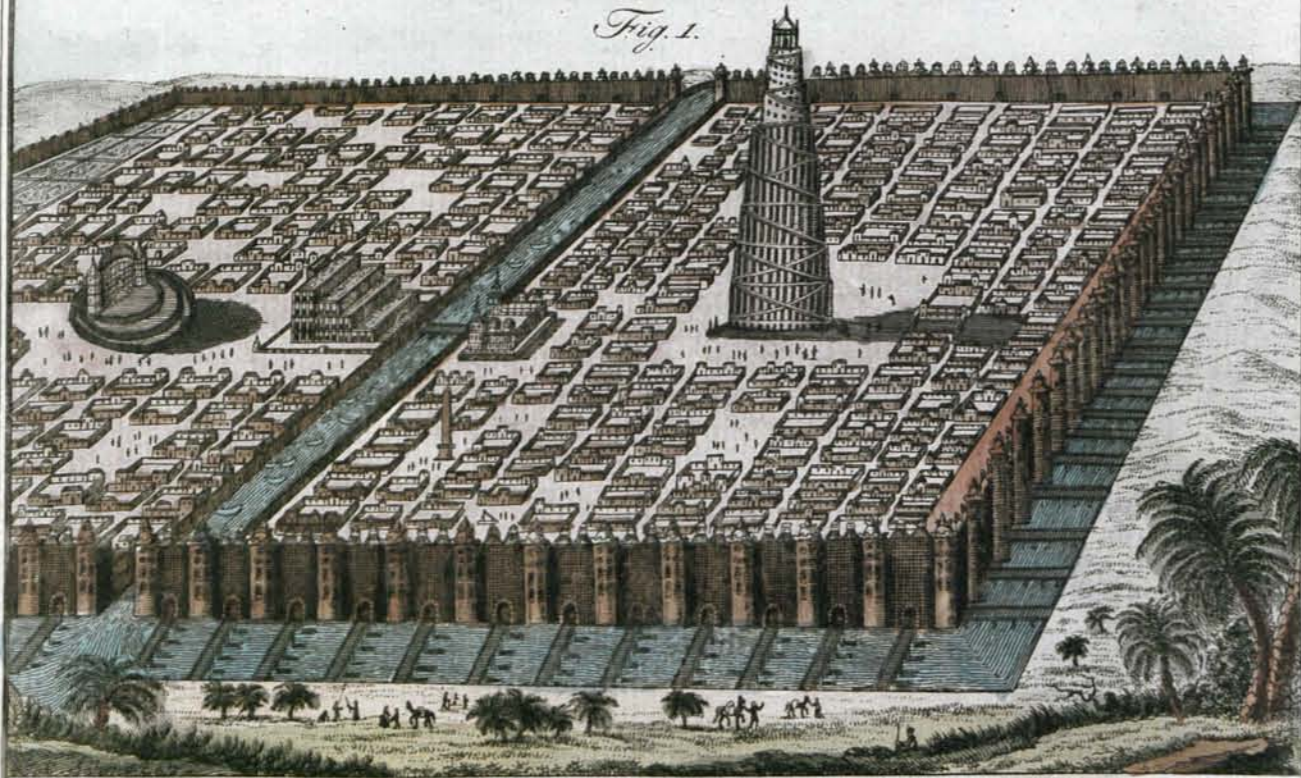

Fig. 2.

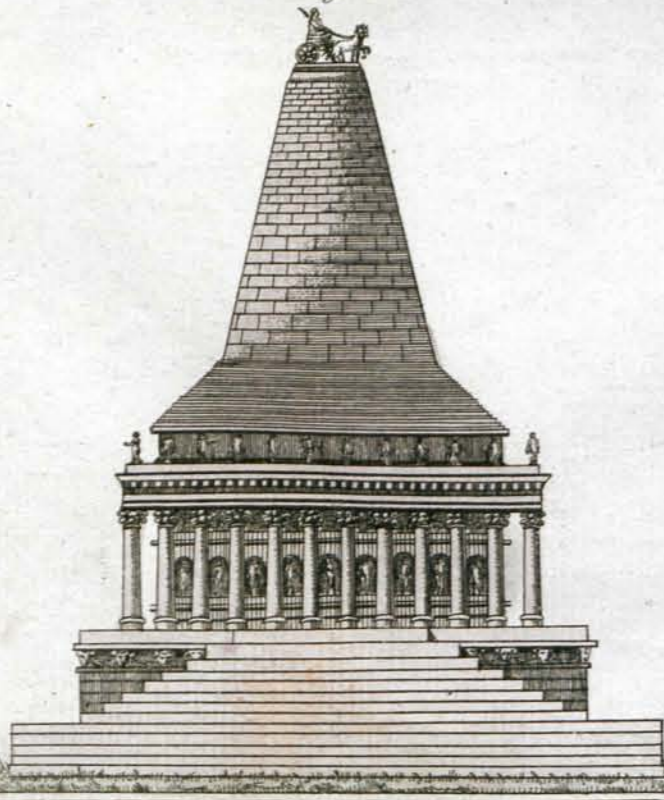
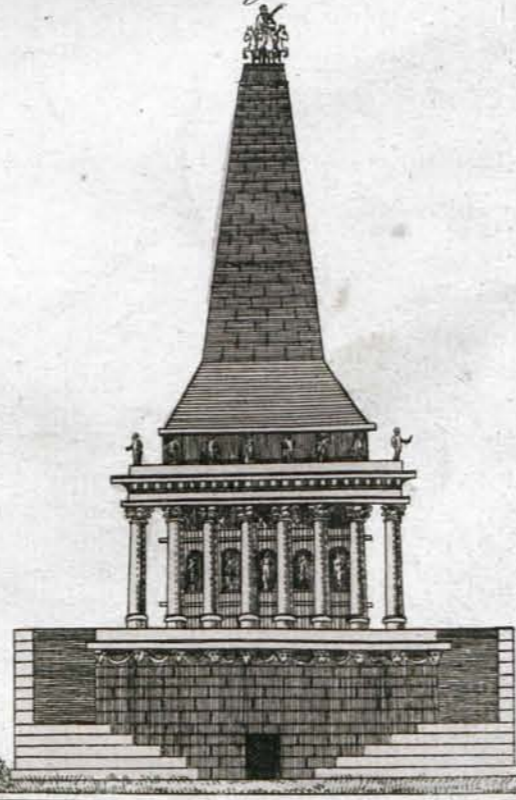

Fig. 3.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Fig. 1. Moenia Babylonis.

Moenia Babylonis, tertium orbis miraculum, regina Semiramis condidisse fertur. Quantum ex obscuris, quae in scriptis Veterum exstant, indiciis colligere licet, alta fuere ulnas 50, tam spatiosa latitudine, ut facile ac nulla molestia quadrigae quatuor in eis juxta se procedere possent. Structa erant e coctis lateribus bitumine mortarii loco coagmentatis, totque munita turribus, ut numerus exercitus iis excipi posset. Eorum ambitus quadratum rectum figurabat, et circumdata erant fossa aquaria, multis pontibus juncta, Euphrate in eam defluente. Urbem mediam secabat hujus fluvii cornu, ad cujus ripam famosi illi horti pensiles siti erant. In alterius urbis dimidii medietate Beli templum stabat celebratissimum, *turris Babylonia* vulgo appellatum.

Fig. 2. Mausoleum.

Mausoleum, quartum orbis miraculum, monumentum erat magnificentissimum *Mausoli*, Cariae regis, qui Xerxe in Persia re-

gnante vixit. Hoc ei mortuo sepulcrum splendidissimum in urbe Halicarnasso posuit uxor *Artemisia*, quae tanta amoris pietate conjugem prosequuta est, ut cineres etiam defuncti potui suo misceret. Moles ea speciem referebat templi, ad quod per gradus 13 aditus patebat. Templum ipsum circumdatum erat 36 columnis corinthiis, plurimis praeterea statuis ornamentisque sculptoriis. His erat imposita in sublime exurgens pyramis, in cujus culmine quadriga triumphalis eminebat. Mole tota in 105 pedum altitudinem se extollebat, atque ad eam exstruendam architectorum artificumque quinque clarissimi, nempe *Scopus*, *Bryaxis*, *Timotheus*, *Leochares* et *Pythis* operam contulerunt. Qui artifices, ut in hoc tam pretioso opere specimen quoddam divinae artis suae posteritati relinquerent, etiam mortua, priusquam perfectum esset, *Artemisia*, opus tamen sunt persecuti, donec penitus absolvissent. Ex hoc monumento posthac sepulcra monumentaque splendidiora omnia tam Romanorum quam nostris temporibus *Mausolea* sunt appellata.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI.

1. Kép. A' Babilon Köfalai.

Úgy tartják, hogy a' Világnak Harmadik Tsudáját, *Babilon Köfalait*, a' híres Szemiramis Királyné rakatta. Ennek a' köfalnak magassága, a' régi Írókban találtató homályos tudósítások szerént, 50 réfnyi lehetett, és e' mellett olly széles volt, hogy annak tetején 4 négyégy lovas viadalkotsik könnyen elmehettek egymás mellett. Ez a' köfal téglából rakatott, és a' téglák tze ment helyett kátránal vagy is földgyantával voltak szzevfoglalva, 's közbeközbe olly sűrűn voltak a' tornyok építve, hogy azokban egy egész nagy tábor megférhetett. Ezen köfalak regulás négy szegletre voltak építve, mely vízárakkal körülvéve, mellyben az Eufrates folydogált, és ezen számos hídak voltak. Egy ága az Eufratesnek a' városon is kereftül folyt, 's e' melé voltak a' nevezetes függő kertek építve. A' város egyik felének közepén állott ama híres *Bál Temploma*, vagy, az úgy nevezett *Babiloni Torony*.

1. Kép. A' Mauzóleum.

A' Világnak negyedik tsudája az úgy nevezett *Mauzóleum* volt, vagy is, *Mauzolos* Káriai Királynak felette pompás temető helye,

a' ki Xerxes idejében élt Persiában. Ezen ditső *Emlékezetalkotmányt* az ő Felesége *Artemisia* építette férje halála után *Halikarnasz* városában, a' kit ő annyira szeretett, hogy annak megégetett holttestének hamvából mindenkor elegyítene egy keveset itala közé. Ez a' *Mauzóleum* Templom formájú volt, mellyre 13 léptsőjű grádits vezetett fel, és a' melly köröskörül 36 szabadon álló korinthusi oszlopokkal sok bálványoszlopokkal 's más fargott művekkel volt ékesítve, felette pedig még ezen kívül egy magas *Piramis* állott, mellynek tetején egy négylovas gyöződemi kotsi állott. Az egész épület 150 lábnyi magasságú volt, és ezen az akkor leghíresebb öt építőmesterek és mívmesterek dolgoztak, ú. m. *Skopas*, *Briaxis*, *Timotheus*, *Leochares*, és *Pithis*. Ezek az 5 mívmesterek azon igyekeztek, hogy ebben a' ditső alkotmányban próbat hagyjanak nagy mesterségbeli tudományjokból a' jövendő világnak, a' honnan meghalván *Artemisia* Királyné, minckelotte azt elkészítették volna, még azután is dolgoztak rajta 's tökéletességre is hajtották azt. Ezen nagy temetőhelyből annakutánna minden pompás temetőhelyek és emlékezetalkotmányok, mind a' Rómaiaknál, mind azután is *Mauzóleumoknak* nevezettek.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Fig. 1. Die Mauern von Babylon.

Das dritte Wunder der Welt, die *Stadtmauern von Babylon*, soll die berühmte Königin *Semiramis* haben erbauen lassen. Nach den dunkeln Nachrichten, die man davon in den alten Schriftstellern findet, waren sie 50 Ellen hoch, und so breit, daß 4 vierspännige Streitwagen ungehindert neben einander darauf fahren konnten. Sie waren von Ziegelsteinen, die anstatt des Mörtels mit Erdpech aufgemauert waren, und hatten so viele Thürme, daß eine ganze zahlreiche Armee darin liegen konnte. Sie waren in einem regelmäßigen Viereck gebaut und hatten rundherum einen großen Wassergraben, in welchen der Euphrat floß, mit vielen Brücken. Ein Arm des Euphrats floß auch mitten durch die Stadt, und an diesem lagen die berühmten schwebenden Gärten. In der Mitte der einen Hälfte der Stadt stand der berühmte *Tempel des Belus*, oder der sogenannte *babylonische Thurm*.

Fig. 2. Das Mausoleum.

Das vierte Wunder der Welt, das sogenannte *Mausoleum*, war ein überaus prächtiges Grabmal des *Mausolus*, Königs von Carrien, der zu den Zeiten des Königs Xerxes in Persien lebte. *Artemisia*, seine Gemahlin, die ihn so zärtlich liebte, daß sie sogar die Asche seiner verbrannten Leiche unter ihr Getränk mischte, errichtete ihm dieß kostbare Denkmal nach seinem Tode in der Stadt *Halikarnas*. Es war eine Art von Tempel, zu welchem man auf 13 Stufen hinauf stieg, der rund umher 36 frey stehende korinthische Säulen mit vielen Statuen und anderer Bildhauerarbeit verziert, und über sich eine hohe Pyramide hatte, auf deren Gipfel ein vierspänniger Triumphwagen stand. Das ganze Gebäude war 150 Fuß hoch, und es arbeiteten fünf der berühmtesten alten Baumeister und Künstler, nämlich *Scopas*, *Briaxis*, *Timotheus*, *Leochares* und *Pythis* daran. Diese 5 Künstler wollten der Nachwelt in diesem kostbaren Werke eine Probe ihrer hohen Kunst hinterlassen, und arbeiteten, da die Königin *Artemisia* starb, ehe es noch fertig war, auch nach ihrem Tode daran fort und vollendeten es. Von diesem großen Grabmale hießen hernach alle kostbare Grabmäler und Monumente, sowohl bey den alten Römern als auch in den neueren Zeiten, *Mausoleen*.

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Fig. 1. Les Murs de Babylone.

Les murs de Babylone, qui passaient pour la troisième merveille du monde, furent, dit-on, construits par la célèbre reine Semiramis. Si l'on en croit les passages obscurs des anciens auteurs, ces murs avaient 50 aunes de hauteur, et étaient si larges, que 4 voitures, ou plutôt 4 chars de guerre, attelés chacun de 4 chevaux, pouvaient y marcher de front, sans s'embarasser les uns les autres. Ils étaient de briques réunies avec du bitume au lieu de chaux, et munis d'un si grand nombre de tours, qu'on pouvait y loger une nombreuse armée. Ils formaient un carré régulier, environné d'un grand fossé dans lequel coulait l'Euphrate, avec quantité de ponts. La ville était partagée par un bras du fleuve, sur les bords duquel étaient les fameux jardins en l'air. Le fameux temple de Bélus ou la tour de Babel, était au milieu d'une des moitiés de la ville.

Fig. 1. Le Mausolée.

Le Mausolée, qu'on regardait comme la quatrième merveille du monde, était un tombeau magnifique de Mausole, Roi de Carie,

contemporain de Xerxès, roi de Perse. Artémise, son épouse, qui l'aimait avec tant de tendresse, qu'elle alla même jusqu'à mêler à sa boisson les cendres de son cadavre, lui fit élever ce précieux monument dans la ville d'Halicarnasse. C'était une espèce de temple auquel on montait par 13 degrés; 36 colonnes de l'ordre corinthien et quantité de statues et d'autres chefs-d'oeuvre d'architecture l'environnaient, et il était surmonté d'une pyramide élevée, au sommet de laquelle on voyait un char de triomphe attelé de quatre chevaux. Tout l'édifice avait 105 pieds de hauteur, et cinq des plus célèbres architectes et artistes de l'antiquité, savoir: Scopas, Bryaxis, Timothée, Leochares et Pythis y avaient travaillé. Ces cinq artistes voulant, par ce précieux ouvrage, laisser à la postérité une preuve de la perfection de leur art, continuèrent à travailler à ce monument, qu'ils achevèrent, malgré la mort d'Artémise, qui mourut avant qu'il fût achevé. C'est de ce beau monument que tous les tombeaux et les monuments précieux reçurent le nom de Mausolées, que leur donnèrent les anciens Romains, et qui s'est conservé jusques à nos jours.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

ORBIS SEPTEM MIRACULA.

Fig. 1. Colossus Rhodius.

Colossus rhodius, quintum orbis miraculum, statua Solis sive Apollinis erat, alta ulnas 70, ex aere fusa, atque ab urbis illius incolis instar phari super ostium portus posita. Artifex operis Chares fuit, insignis statuarius, qui in prodigioso hoc opere effigendo annos 12 consumsisse traditur. Interiora statuae validis ancoris ferreis munita caementisque ingentibus expleta erant, ita tamen, ut intus usque ad focum in sublime adscensus pateret. Simulacrum corona radiata aurataque, sagittis atque arcu insigne erat. Colossus iste annis, postquam erectus fuerat, sex et quinquaginta terrae motu percussus dejectusque, sed a Romanorum imperatore Vespasiano in statum pristinum restitutus fuit. Verum cum Rhodus anno 667 a Saracenis capta fuisset, rex eorum Moavia, quod simulacrorum usum religio eis vetaret, dejici statuam et fractae aes Judaeo cuidam vendi jussit, tanta copia et pondere, ut camelos 900 eo oneraverit. Amplitudo Colossi tam stupenda fuit, ut unum ejus digitum aegre vir ulnis amplecteretur, et navis per crura divaricata plenis velis curreret.

Fig. 2. Jupiter Olympius.

Graeci Romanaeque, ut augustam numinis Deorum et humana cuncta superantis potentiae imaginem proponerent, non raro templa sua statuis colossalibus exornarunt. Cui rei

argumento etiam est celebris illa Jovis olympii statua, ad Olympiam praecipuo cultu honorata. Eam ex auro et ebore elaboraverat Phidias tantae altitudinis, ut una cum throno, cui insidebat, spatium 68 pedum meliretur. Gerebat deus coronam in capite lauream, manu dextra simulacrum Victoriae, sinistra sceptrum eique insidentem aquilam. Pallium ex auro erat; in fulcro dorsi choreas ducebant Horae et Charites; Sphinges duae in brachiorum fulcris cubabant. Verbo: exitium istud graecae artis opus tanti ab omnibus fuit aestimatum, ut *sextum Orbis miraculum* censeretur.

Fig. 3. Templum Dianae Ephesium.

De septimo isto Orbis miraculo hoc tantum scimus, *Ephesium Dianae templum* ex omnibus fuisse magnificentissimum et celebratissimum. Conditum ferunt a regina quadam Amazonum; sed incendit homo infamis scelere, *Herostratus*, non alio consilio, quam ut nomen suum posteritati traderet. Verum Ephesii, collatis in id omnibus suis opibus, multo majori splendore restituerunt. Fundamenta quidem templi fornicesque subterranei etiam hodie exstant in minori Asia, sed formae exterioris imago nulla atque descriptio ad nos pervenit, nisi quam nummi quidam antiqui valde imperfectam nobis suppeditant, quamque hic spectantium oculis subjeci.

A' VILÁGNAK HÉT TSUDÁI.

1. Kép. A' Rhódusi Kolofzuszus.

Az ötödik tsudája a' Világnak a' Rhódusi Kolofzuszus 70 rényi magasságú értzhöl öntetett ötzlop képe volt a' napnak vagy Apollónak. Mellyet ezen város lakosi világitó torony gyanánt állítottak fel a' kikötőhely bemenetele felibe. Ennek készítője a' híres Kháres képöntő volt; a' ki ezen az irtóztató munkán 12 éftendeig dolgozott. Ez a' bálványozlop belőlről erős vasmatskákkal foglaltatott özve, és az ürege négyfzegletű faragott kövekkel volt megtöltve. Fel lehetett ebbe menni belőlről egészen az égömedentzéig. Ezen bálványnak a' fején aranyozott ságáros korona fzemléltetik, vállán kézi, kezében pedig nyílvészsző. Felállítása után 56 éftendövel ezt a' Kolofzuszot egy földindulás eldöntötte; hanem Vespaziánus Római Tsáfzár ismét felállítottta azt. De midön a' Szaratenusok 667dik éftendöben Rhódust elfoglalták, a' Királyok Moávia vallásával ellenkezővén a' bálványok megfzenvedése ezt is ledöntötte, 's az értzt egy Zsidónak eladta, a' ki azzal 900 tevét terhelt meg. Ez a' Kolofzuszus olyan nagy volt, hogy egy ember ennek tsak egy újját is alig ölelhette körül, és egy hajó kiterjefztett vitorlával is könnyen elevezhetett a' lába között.

2. Kép. Az Olimpiai Jupiter.

A' Görögök és a' Rómaiak felette igen szerették a' Kolofzuszusi bálványokat templomaikban, hogy ez álal mint valamelly feleséges ábrázolatban adják elő az Isteneknek az emberek felett való ditsőséges voltokat, ezt

bizonyította a' többek között az *Olimpiai Jupiter* híres bálványképe, melly Olimpiában állott. Ez a' bálvány a' Tronussal együtt, mellyen ült 68 lábnyi magosságú volt, mellyet *Fidias* elefántsonthól és aranyból készített, az Istenségnek a' fejét borostyán koszorú vette körül, jobb kezében egy kis Viktoriát 's balkezében pedig egy királyipáltzát tartván mellynek végén egy sas ült. Aranyköpönyeg lévén rajta, a' királyifzék hátán hórak és gráztziák tántzoltak; a' szék karján pedig 2 Sfinksz fzemléltetett. Rövideden annyira betsülték a' görög mesterségnek ezen nagy remekjét, hogy azt a' Világ hatodik tsudájának tartanak.

3. Kép. A' Diána Efézusi Temploma.

Ezen hetedik tsudája felöl a' világnak tsak annyit tudunk, hogy a' *Diána Efézusi temploma* a' legpompásabb és leghíresebb volt minden templomok között. Ezt egy Amazonok Királynéja építette a' mint írják. Egy *Herofztratus* nevű gonofz gaz ember tsak azért gyújtotta azt fel, hogy a' nevét ez által örök emlékezetbe hagyhassa. Az Efézusbeliek ismé. felépítették ezt, 's még pedig szebben mint az előtt volt, 's minden gazdagságokat erre fordították. Ezen templomnak fundamentoma 's föld alatt való börtözatai még máig is fenállanak ugyan kis Azsiában; hanem ennek külső formájáról semmi egyéb rajzolatok nem maradtak, a' régi pénzekben lévő igen híjjános ábrázolatoknál, mellyek szerént készítették a' jelenvaló rajola.

DIE SIEBEN WUNDER DER WELT.

Fig. 1. Der Colofs zu Rhodus.

Das fünfte Wunder der Welt, der Colofs zu Rhodus, war eine 70 Ellen hohe, aus Erz gegossene Bildsäule der Sonne, oder des Apoll, welche die Einwohner dieser Stadt als einen Leuchthurm über den Eingang ihres Hafens hatten setzen lassen. Der berühmte Bildgießer *Chares* war der Verfertiger davon. Er arbeitete 12 Jahre lang an diesem ungeheuren Werke. Innerlich war die Bildsäule mit starken eisernen Ankern verwahrt und mit Quadersteinen ausgefüllt. Man konnte darinnen zum Feuerbecken in die Höhe steigen. Sie hatte eine vergoldete Strahlenkrone, Bogen und Pfeil. Ein Erdbeben stürzte diesen Colofs 56 Jahre nach seiner Erbauung um; allein der römische Kaiser *Vespasian* ließ ihn wieder aufrichten. Als aber die Saracenen im Jahr 667 Rhodus eroberten, ließ ihr König *Moavia*, weil sie nach ihrer Religion keine Bilder dulden, die Bildsäule umwerfen, und verkaufte das Erz an einen Juden, der 900 Kameele damit belud. Der Colofs war so groß, daß ein Mann kaum einen Finger davon umklaffern, und ein Schiff mit vollen Segeln zwischen seinen Beinen hindurch fahren konnte.

Fig. 2. Der Olympische Jupiter.

Die Griechen und Römer liebten die colossalischen Statuen für ihre Tempel gar sehr, um dadurch ein hohes Bild von der Majestät und Erhabenheit der Götter über die Men-

schen zu geben. Ein Beweis davon ist unter andern die berühmte Bildsäule des *olympischen Jupiters* zu Olympia. Sie war mit dem Throne, worauf sie saß, 68 Fuß hoch, und von *Phidias* aus Elfenbein und Gold gearbeitet. Der Gott hatte um das Haupt einen Lorbeerkrantz, in der rechten Hand eine kleine Victorie, und in der linken einen Zepterstab mit einem Adler. Er hatte einen goldnen Mantel, und auf der Rücklehne seines Throns tanzten die Horen und Grazien; auf seinen Armlehnen aber lagen zwey Sphinxen. Kurz, man verehrte dies hohe Meisterstück der griechischen Kunst so sehr, daß man es für das sechste Wunder der Welt hielt.

Fig. 3. Der Dianen-Tempel zu Ephes.

Wir wissen von diesem *siebenten Wunderwerke der Welt* nur so viel, daß der *Dianen-Tempel zu Ephes* der prächtigste und berühmteste unter allen war. Eine Königin der Amazonen soll ihn gebauet haben. Ein verrufener Bösewicht, *Herostratus*, brannte ihn bloß darum ab, um sich einen berühmten Namen zu machen. Die Epheser bauten ihn schöner als zuvor wieder auf, und verwandten alle ihre Reichthümer daran. Der Grund dieses Tempels und seine unterirdischen Gewölbe stehen zwar noch heut zu Tage in Klein-Asien; es ist uns aber von seiner äußern Gestalt kein Bild weiter übrig geblieben, als das uns einige alte Münzen sehr unvollkommen liefern, und welches ich hier zur Ansicht gebe.

LES SEPT MERVEILLES DU MONDE.

Fig. 1. Le Colosse de Rhodes.

Le Colosse de Rhodes, cinquième merveille du monde, était une statue du Soleil ou d'Apollon, faite d'airain, et haute de 70 aunes, que les habitans de Rhodes avaient fait placer à l'entrée de leur port, pour servir de fanal. Ce fut le célèbre fondeur Charès qui la coula. Il travailla 12 ans à ce prodigieux ouvrage. La statue était munie à l'intérieur de grosses ancrs de fer, et remplie de pierres de taille, de façon cependant qu'on montait intérieurement jusqu'au réchaud. Elle était ornée d'une couronne radieuse dorée, et armée d'un arc et de flèches. Un tremblement de terre renversa ce Colosse 56 ans après sa construction; mais l'empereur Vespasien le fit redresser. A la prise de Rhodes par les Sarrasins en 667, leur roi Moavia la fit renverser, parceque leur religion leur défend d'avoir des images, et en vendit l'airain à un Juif, qui en chargea 900 chameaux. Le Colosse était si grand, qu'un homme pouvait à peine embrasser un de ses doigts, et qu'un vaisseau passait à pleines voiles entre ses jambes.

Fig. 2. La Statue de Jupiter Olympien.

Les Grecs et les Romains aimaient à mettre dans leurs temples des statues colossales, pour inspirer par ce moyen une haute idée de la majesté des dieux et de leur supériorité sur les hommes. La célèbre statue de Ju-

piler olympien, qui était dans le temple d'Olympie, est entre autres une preuve de cette assertion. Cette statue, y compris le trône sur lequel elle était assise, avait 68 pieds de haut; elle était d'ivoire et d'or, et de la main de Phidias. La tête du dieu était ceinte d'une couronne de laurier; il tenait de la droite une petite Victoire, et de la gauche un sceptre surmonté d'un aigle. Son manteau était d'or, les Heures et les Graces dansaient sur le dossier de son trône, dont les bras représentaient deux Sphinx. En un mot, on faisait si grand cas de ce chef d'oeuvre de l'artiste grec, qu'on le regardait comme la sixième merveille du monde.

Fig. 3. Le Temple de Diane à Ephèse.

Tout ce que nous savons de cette septième merveille du monde, c'est que le temple de Diane à Ephèse était le plus beau et le plus renommé de tout l'univers. Il avait, dit-on, été construit par une reine d'Amazones. Un fameux scélérat nommé Hérostrate le brûla, uniquement pour immortaliser son nom; mais les Ephésiens le rebâtirent avec plus de magnificence qu'auparavant, et y employèrent toutes leurs richesses. Le fondement et les voûtes souterraines de ce temple existent encore actuellement dans l'Asie mineure; mais il ne nous reste de sa forme extérieure aucune image, si ce n'est l'image bien imparfaite, qu'on en voit sur quelques médailles antiques, et que nous donnons ci-jointe.

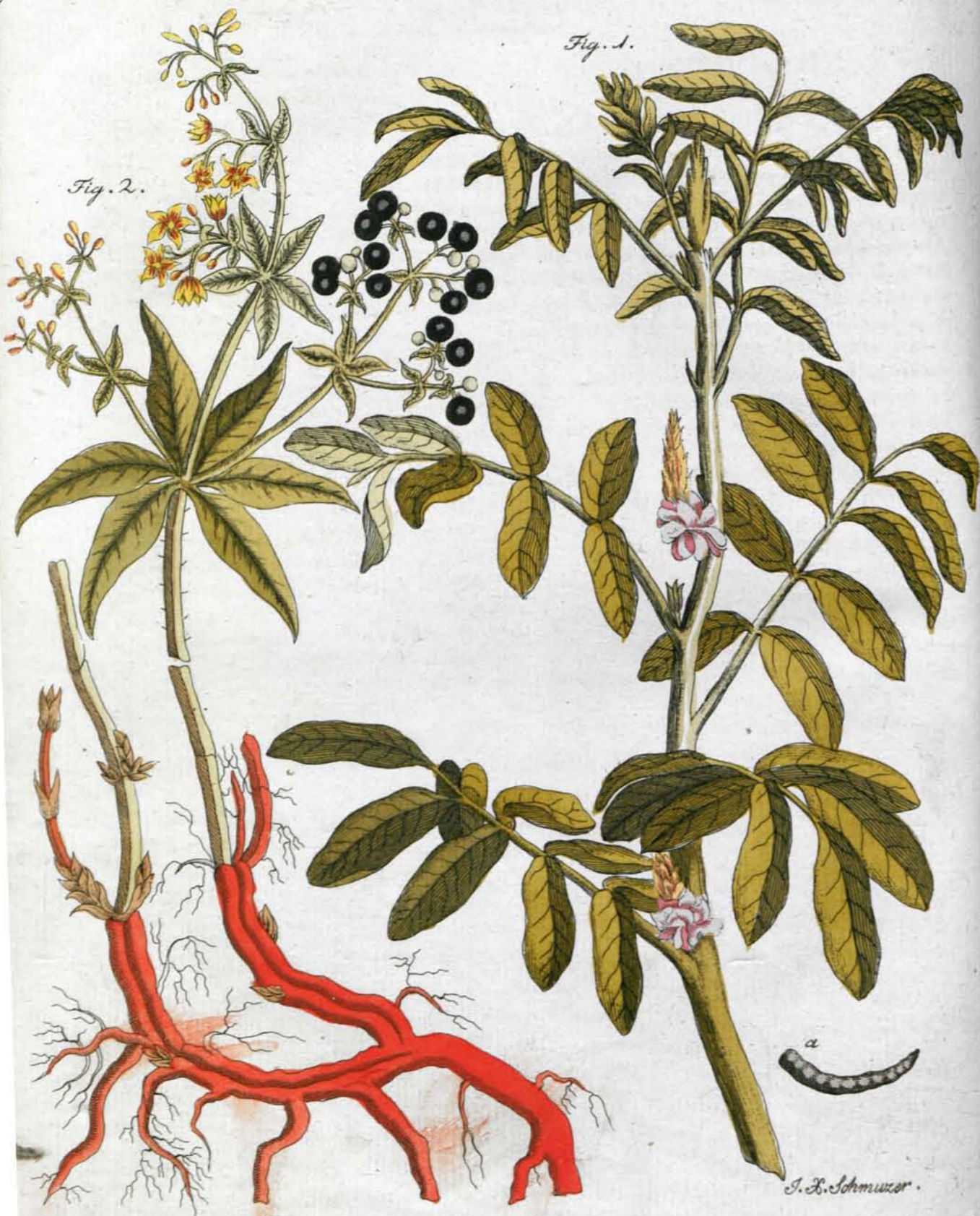
Fig. 1. Indigofera seu Anil.
(*Indigofera Anil.*)

Caulem habet digiti crassitudine, altum 3 aut 4 pedes, multis frondibus foliisque; florem rubentem, in cuius locum succedunt siliquae minutae semen continentes (a). Nascitur in India orientali occidentalique atque Americae partibus Hispanorum ditioni subjectis. E foliis caulibusque viridibus color e nigricante caeruleus, *Indicum* nempe *tinctorium* praeparatur, quod in Anglorum, Bataavorum, Hispanorum Gallorumque commerciis summi est momenti. Ad id praeparandum folia caulesque virentes, priusquam flos erumpit, abscissi et in cupas capaces coniecti aqua perfunduntur. Paulo post haec massa effervescere incipit, incalescitque ac multum spumat. Inde liquor sequitur spissus viridisque, qui in alia transfusus dolia, rutabulis assiduo tamque fortiter versatur nisceturque, ut spumam agat, idque tamdiu, donec particulae tinctoriae sibi cohaerescunt et conglobantur, ac liquor ille caeruleum colorem refert. Hinc situ immoto relinquitur, ut color in fundo subsidat, quo facto aqua flavens detrahitur, sedimentum vero caeruleum saccis infusum, post in cistas ligneas coniectum

siccatur. Atque haec est nobilis illa commercii materia, *Indicum* appellata.

Fig. 2. (*Rubia tinctorum.*)

Rubia tinctorum non minoris momenti est officinis tinctoriis quam *Indigofera*; ruber enim, quem praebet, color aequè sincerus est atque durabilis, quam *Indigoferae* caeruleus. Planta frutici similis, alta fere pedes 3, florem gerit flavum, baccasque minutas et nigras: radix multos annos sub terra viget, et novae quotannis frondes ex ea pullulant. Radicis hujus rubrae atque ad inficiendos diversi generis pannos usitatae causa per Flandriam, Seelandiam, Alsatiam, Palatinatum, Silesiam, nunc demum et per Austriam in hortis agrisque copiose seritur. Nempe radices, ut primum pennae crassitudinem, attingunt, effossae caulibusque privatae, atque a terra adhaerente purgatae siccataeque in molis ad conterendam rubiam destinatis rediguntur in pulverem, qui dolis constipatus, non levis commercii materia, exportatur. Quodsi diversis salium generibus rubia permiscetur, ad inficiendos quinquaginta colores diversissimos servire potest. Omnes tamen illius species Batava sive Seelandica superare dicitur.

NEVEZETES FESTŐ PLÁNTÁK.

1. Kép. Az Indik Indig.

(Indigofera Anil.)

Az Indik plántának egy ujnyi vastagságú 3—4 lábnyi magasságú szára van, melly agasbogas, 's leveles, veres virágú, apró hüvelyekben terem magokat, (a) és napkeleti 's napnyugoti Indiában, úgy szinte Spanyolországban 's Amérikában is elég terem. Ennek leveleiből és zöld szárából készítették az esmeretes setékek festék az *Indik* a' mellyel Hollandia, Anglia, Spanyol 's Frantziaország igen fontos kereskedést űznek. Le vágják t. i. ennek zöld szárait levelestől virágzása előtt, 's ezeket nagy kádokba téven, vizet öntnek reája. Egy darab idő múlva a' beáztatott plánta poshadni kezd felbuzdul és erősen habzik. Ebből valami vastag zöld léc lesz, melly más hordókba tsapoltatik, 's azokban rúdakkal mind addig kevertetik míg nem habzik, és a' festék részetskéek öfzve tsmózzván a' leve kékké válik. Ekkor állani hadják, hogy a' festék a' fenekére szálljon, 's azután a' rajta lévő sárga vizet letsapolják, a' kék üledéket pedig zsákokba eresztik, azokból fa edényekbe töltögetik, megfárogatják, és ez öfztán az a' nevezetes kereskedésbeli portéka az *Indik*.

2. Kép. A' festő Krapp.

(Rubia tinctorum.)

A' festőfü a' festésre nézve szint olyan nevezetes plánta mint az *Indigo*; mert az a' veres festék, melly ebből lesz éppen olyan jóféle és tartós, mint az Indigóból készültkek festék. A' festőfü tsemete nemű plánta, mintegy 3 lábnyi magasságú, sárga virágú apró fekete bogyókat terem, és a' gyökere sok elztendőig eltart a' földben, 's minden elztendőben újra kihajt. Böven termesztek ezt a' plántát Flandriában, Zélandban, Elzában, a' Palatinátusban és Sléziában, mind a' kertekben mind a' mezzön, főképpen veres színű gyökerére nézve, mellyel posztót, karton 's más matériákat szoktak festeni. Ki szokták ugyan is a' gyökereit ásni mikor körülbelől egy tollszár vastagságúak, mellyekről a' szárait levagdálván, ezeket a' földtől megtisztogatják, megfárogatják, és azután e' végre készült Krapp malmokban porrá törrik, 's ezt a' port hordókra töltögetvén, mint igen kelendő kereskedésbeli portékát széjjel küldözik. A' Krappal sokféle sók közé elegyítése által 50 féle színt is lehet festeni. A' Krapp fajai között legjobbnak tartják a' Hollandiai és Zélandiait.

WICHTIGE FARBEPLANZEN.

Fig. 1. Der Indigo,

oder der Anil.

(Indigofera Anil.)

Die Indigo-Pflanze hat einen fingerdicken, 3 bis 4 Fuß hohen Stengel, mit vielen Zweigen und Blättern; blühet roth, trägt Samen in kleinen Schoten (a), und wächst in Ost- und Westindien, wie auch im spanischen America. Aus den Blättern und grünen Stengeln derselben wird die bekannte dunkelblaue Farbe, der Färber-Indig, gemacht, womit Holland, England, Spanien und Frankreich einen sehr wichtigen Handel treiben. Man schneidet nämlich die grünen Blätter und Stengel vor der Blüthe ab, legt sie in grosse Kufen und gießt Wasser darauf. Nach einiger Zeit geräth diese Masse in Gährung, erhitzt sich und schäumt stark. Daraus entsteht eine dicke grüne Flüssigkeit, welche in andere Fässer abgelassen, in diesen aber mit Krücken beständig so stark gerührt wird, daß sie schäumt, so lange, bis die Farbentheilchen sich zusammen klumpen, und die Brühe blau wird. Man läßt sie nun stehen, damit die Farbe sich setzt; dann zapft man das gelbe Wasser davon ab, und den blauen Bodensatz läßt man in Säcke laufen, gießt ihn dann in hölzerne Kasten, läßt ihn trocknen; und dies ist dann das wichtige Handelsprodukt, der Indigo.

Fig. 2. Die Färberröthe,

oder der Grapp.

(Rubia tinctorum.)

Die Färberröthe ist für die Färbereyen eine nicht minder wichtige Pflanze als der Indigo; denn die rothe Farbe, die sie gibt, ist eben so ächt und dauerhaft, als die blaue des Indigo. Sie ist eine strauchartige Pflanze, etwa 3 Fuß hoch, blüht gelb, trägt kleine schwarze Beeren, und ihre Wurzel dauert viele Jahre lang in der Erde, und schlägt alle Jahre frisch aus. Sie wird hauptsächlich ihrer Wurzel wegen, welche roth aussieht, und zum Färben der Tücher, Zeuge und Cattune gebraucht wird, in Flandern, Seeland, Elsas, der Pfalz und Schlesien in Gärten und auf Feldern stark angebauet. Man gräbt nämlich die Wurzeln, wenn sie ungefähr so dick als ein Federkiel sind, aus, schneidet die Stengel davon ab, reinigt sie dann in besondern Grappmühlen zu Pulver, welches dann in Fässer geschlagen und als ein wichtiger Handelsartikel ausgeführt wird. Mit Zusätzen von vielerley Salzen kann man aber funfzig verschiedene Farben mit dem Grapp färben. Unter allen Sorten davon hält man den holländischen oder seeländischen Grapp für den besten.

PLANTES UTILES À LA TEINTURE.

Fig. 1. L'Indigo,

ou l'Anil.

(Indigofera Anil.)

La tige de l'*indigo* est de l'épaisseur d'un doigt, et haute de 3 ou 4 pieds. Elle pousse quantité de branches et de feuilles; sa fleur est rouge, et la semence est renfermée dans de petites gousses *a*). Cette plante croît dans les Indes orientales et occidentales, de même que dans l'Amérique espagnole. C'est de ses feuilles et de ses tiges qu'on prépare la couleur bleue foncée que nous connaissons sous le nom d'*indigo*, et dont les Hollandais, les Anglais, les Espagnols et les Français font un commerce considérable. Pour préparer cette couleur, on coupe les feuilles et les tiges de l'anil avant qu'elles fleurissent, les met dans de grandes cuves, et verse de l'eau par dessus. Cette masse ne tarde pas à entrer en fermentation; elle s'échauffe et écume fortement. Il récule de-là un liquide épais et de couleur verte qu'on soutire dans d'autres cuves, dans lesquelles on l'agite fortement avec des fouloirs jusqu'à ce qu'elle écume, que les parties colorantes se rassemblent, et que le liquide devienne bleu. On le laisse alors reposer pour que la couleur se précipite; puis on en soutire l'eau qui est jaune, et recueille la couleur bleue, qui s'est précipitée, dans des sacs; on la met ensuite dans des gaissets de bois pour la faire sécher. Telle est

la préparation de l'*indigo*, production dont on fait si grand commerce.

Fig. 2. La Garance.

(Rubia tinctorum.)

Cette plante n'est pas moins importante pour la teinture que la précédente; car la couleur rouge qu'elle fournit n'est ni moins bonne ni moins durable que le bleu d'*indigo*. Elle croît en buissons à la hauteur d'environ trois pieds. A sa fleur qui est jaune succèdent de petites baies noires; sa racine se conserve plusieurs années dans la terre et pousse tous les ans de nouvelles tiges. On fait surtout usage de sa racine, qui est d'un beau rouge, et dont on teint les draps, les étoffes de laine, et les indiennes; aussi la cultive-t-on beaucoup en Flandres; dans la Zélande, en Alsace, dans le Palatinat et en Silésie, où on la plante dans les champs et dans les jardins. On arrache les racines de la garance lorsqu'elles ont atteint la grosseur d'un tuyau de plume, les sépare de leurs tiges, les nettoie de la terre qui y reste attachée, les fait sécher, et les réduit en poudre dans des moulins; on met ensuite cette poudre en tonnes, et en fait un grand commerce dans les pays étrangers. En ajoutant différens sels à la garance on en obtient plus de cinquante couleurs différentes. Celle qui vient de la Hollande ou de la Zélande passe pour la meilleure.

Fig. 1.

Fig. 2.

Gezeichnet von Jacob Johann Schmalzer.

ANIMALIA REGIONUM TORRIDARUM.

Fig. 1. Hippopotamus.

(Hippopotamus amphibius.)

Hippopotamus inter animalia terrestria post elephantum fortasse maximum est, nam altitudinis illius duas tertias partes explet, ac prope in eandem cum eo longitudinem extenditur. Generat eum Africa, et quoniam ad ripas fluminum, praesertim Nili degit, *equus niloticus* etiam dictus est, quamvis in nulla prorsus re, praeterquam hinnitu vocis, equo sit similis. Color corporis e nigro canescit; pellis crassa pilisque raris obsita, oblongis nigrisque notata est maculis. Caput habet bovis fere capiti simile, sed cornibus carens; fauces ingentes, horrendis dentibus ultra ulnae longitudinem; os setis rigidis obsitum. Victitat oryza, arundine sacchari piscibusque; nam pariter et in terra et in aquis vivit. Luce timidior, in arundinetis et paludibus latet, et noctu tantum exit victum quaesiturus. Ingenio est placido, nec, nisi lacessitus, homini timendus; tela ignifera valde reformidat. Pondus ejus ad 4000 propemodum libras excurrit. Interfici solet lardi causa,

quod, 1000 librarum plerumque pondere, oleo cuidam excoquendo inservit. Dentes ob nitorem praeferuntur ebori; ex pelle autem crassa baculi deambulatorii virgaeque equitibus idoneae conficiuntur.

Fig. 2. Tapir sive Anta.

(Tapir americanus.)

Tapir sive *Anta* in australi America tranquillus ac solitarius vivit; luce, ut hippopotamus, in paludibus latitat; insectantes natando effugit, submergens se facile, atque aliquamdiu sub aquis etiam latens. Magnitudine juvenum fere refert; color e rubido niger est; forma propemodum porci; nam rostro est praeditus, brevi quidem, sed elephantis proposcidi simili, ad eosdemque usus idoneo. Vescitur herbis, radicibus, praesertim sacchari arundine, quapropter non raro sacchari plantaria depopulatur.

Ingenio mitis, mansuescit facillime, gregatim cum ceteris vivit nunquam, sed solitudine delectatur. Caro cibus, pellis vero operibus Americanorum coriarius inservit.

MELEG TARTOMÁNYBÉLI ÁLLATOK.

1. Kép. A' Nílusi víziló.

(Hippopotamus amphibius.)

A' Víziló talám legnagyobb száraz állat az elefánt után, mert két harmad résznyi magasságú és majd szinte olyan hosszú mint ez. Hazája Afrika, és minthogy a' folyó vizek partjain, főképpen pedig a' Nílus mellett tartózkodik, Nílusi Vízilónak nevezetik, jóllehet a' lóval, nyerítés forma szavával egyéb hasonlatossága nintsen. Színe fekete szürke, és kevés szőru vastag bőrén, imitt amott hosszú fekete foltok látszanak. Formájára nézve tsaknem ökörfejű, de szarva nints, tátott szája irtóztató nagy, mellyben egy résznyi hosszú fogak állanak száj környéke sertékkal megrakva. Eledele riskása, tükornád, és halak; minthogy a' víz alatt is szintúgy élhet mint a' szárazon. Napal rendszerent a' kákás és mocsáros helyekre vonja el magát, mintha félne, 's elesége után tsak éjjel jár. Egyébaránt szelíd természetű, 's az embert, ha tsak meg nem támadtatik, soha se bántja, 's a' puskástól is igen fél. Szinte 40 mázsát nyom, 's mivel egynek rendszerent 10 mázsá szalounája szokott

lenni, mellyből zsír olvasztatik ki, erre nézve szokták vadászni. A' fogait nagyobbra becsülik az elefántsontnál, vastag bőréből pedig, páltzákat és lovagló veszfzőket hasogatnak.

2. Kép. A' Damaszi Tapír.

(Tapir americanus.)

A' Damaszi tsendes magánosságban él déli Amérikában, és ez is, mint a' Víziló napal a' mocsárokbán fekszik, 's ha üldözik, úszással szabadítja ki magát a' veszedelemből, mivel a' víz alá bukik 's ott jó darab ideig el lehet. Akkora mint egy fiatal ökör vagy bika, színe rótfekete, 's szinte olyan forma mint egy disznó; az orra olyan forma, noha sokkal rövidebb, mint az elefánté, 's úgy is veszi hafznát. Eledele gyökerekből és plántákból áll, különösen szereti a' tükornádot, a' honnan az ezt termő földekben károkat is tehet.

Szelíd természetű, 's könnyen megfeli-dül, és többet magával soha sem legel, hanem szüntelen magánosságban él. Az Amérikáiak a' husát megezik, 's bőrének kikészítve hafznát veszik.

THIERE AUS HEISSEN LÄNDERN.

Fig. 1. Der Hippopotamus, oder das Nilpferd.

(Hippopotamus amphibius.)

Der Hippopotamus ist nach dem Elephanten vielleicht das größte Landthier, denn er ist $\frac{2}{3}$ so hoch und fast eben so lang als derselbe. Afrika ist sein Vaterland, und weil er sich an den Ufern der Flüsse, vornämlich aber am Nil aufhält, so heißt er auch daher das Nilpferd, obgleich er mit dem Pferde gar nichts Ähnliches, als die wiehernde Stimme hat. Er sieht schwarzgrau aus, und seine dicke, mit nur wenigen Haaren besetzte Haut hat schräge schwarze Striemen. Er hat beynahe einen Ochsenkopf der Form nach, jedoch ohne Hörner, einen ungeheuren Rachen, in welchem fürchterliche Zähne, die über 1 Elle lang sind, stehen, und sein Maul ist mit steifen Borsten besetzt. Der Hippopotamus nährt sich von Reis, Zuckerrohr und von Fischen; denn er kann sowohl auf dem Lande als unterm Wasser leben. Am Tage liegt er gewöhnlich furchtsam im Schilfe und Sumpfe, und geht nur des Nachts auf seine Nahrung aus. Er ist sanft und den Menschen nie gefährlich, wenn er nicht angegriffen wird; fürchtet sich auch sehr vor Feuegewehr. Er wiegt beynahe 4000 Pfund, wird seines Specks

wegen getödtet, davon einer gemeinlich 1000 Pfund hat, und woraus Thran gemacht wird. Seine Zähne schätzt man höher als Elfenbein, und aus seiner dicken Haut macht man Spazierstöcke und Reitruthen.

Fig. 2. Der Tapir, oder der Anta.

(Tapir americanus.)

Der Tapir oder Anta lebt still und einsam in Südamerika, und liegt am Tage, so wie das Nilpferd, in Sümpfen, rettet sich, wenn er verfolgt wird, durch Schwimmen, und kann untertauchen, und eine lange Weile unter dem Wasser bleiben. Er ist ungefähr so groß als ein junger Ochs oder Stier, sieht röhlich schwarz aus, und gleicht an Gestalt fast einem Schweine; denn er hat einen Kopf mit einem Rüssel, der zwar kurz, aber doch einem Elephantenrüssel ähnlich ist, auf welche Art er ihn auch braucht. Er frisst Wurzeln, Kräuter, sonderlich gern Zuckerrohr, daher er auch oft Zuckerplantagen schädlich wird.

Er ist von Natur sanft und gar leichtzahn zu machen, und lebt nie mit mehreren zusammen in Heerden, sondern immer einsam. Die Amerikaner essen sein Fleisch, und benutzen seine Haut zu Lederwerk.

ANIMAUX DES PAYS CHAUDS.

Fig. 1. L'Hippopotame.

(*Hippopotamus amphibius.*)

L'Hippopotame est peut-être, après l'éléphant, le plus grand animal terrestre; car il a les $\frac{2}{3}$ de la hauteur et presque la longueur de ce dernier. L'Afrique est sa patrie, et comme il aime de préférence les bords des fleuves et sur-tout du Nil, on lui a donné le nom de *cheval du Nil*, quoiqu'il n'ait pas la moindre ressemblance avec le cheval, si ce n'est peut-être le hennissement. Il est d'un gris noir, et sa peau épaisse, qui est presque dénuée de poils et striée transversalement de raies noires. Sa tête a presque la forme de celle d'un boeuf; mais elle est sans cornes: il a une gueule épouvantable avec des dents terribles de la longueur d'une aune, et ses levres sont garnies de soies fort roides. L'hippopotame se nourrit de riz, de cannes à sucre et de poissons; car il vit aussi bien dans l'eau que sur terre. La timidité de cet animal fait qu'il se cache le jour dans les marais et les joncs, et ce n'est que la nuit qu'il va chercher sa nourriture. Il est doux, et l'homme n'a rien à en redouter quand il ne le harcèle pas; il craint aussi beaucoup les armes à feu. Il pèse près de 4000 livres; on le tue pour avoir son lard, qui est ordinaire-

ment du poids de mille livres, et dont on fait de l'huile. Ses dents sont plus estimées que l'ivoire, et l'on fait de sa peau des bades et des fouets.

Fig. 2. Le Tapir ou l'Anta.

(*Tapir americanus.*)

Cet animal aime la tranquillité et la solitude; il vit dans l'Amérique méridionale, et se cache pendant le jour dans les marais, comme l'hippopotame; il se sauve à la nage quand on le poursuit, peut plonger et rester assez longtems sous l'eau. Le tapir est à peu près aussi grand qu'un jeune boeuf ou taureau; sa couleur est un noir rougeâtre. La forme de son corps est presque semblable à celle d'un porc; car il a la tête pourvue d'un grouin, ou si l'on veut, d'une trompe, courte à la vérité, mais cependant semblable à celle de l'éléphant, et propre aux mêmes usages que cette dernière. Il se nourrit de racines et de plantes, mais il aime sur-tout les cannes à sucre, ce qui fait qu'il dévaste souvent les plantations. Il est d'un naturel doux et facile à apprivoiser, et ne vit jamais avec d'autres individus de son espèce, mais tour jours seul. Les Américains mangent sa chair, et se servent de sa peau comme de cuir.

RHABARBARUM GENUINUM.

Rhabarbarum.

(Rheum palmatum.)

Rhabarbarum genuinum, cujus in medendo praecipua vis passim nota est, planta est asiatica, quam Asia media, Sina, Tibetum, Mungalia australesque partes Sibiriae generant. Radicem crassam habet tuberosamque, colore fusco (*Fig. a.*) multis minoribus radicibus fibrisque obsitam, cujus interiora laeto colore flavent, distincta radii quibusdam rubidis, id quod segmenta (*Fig. e. et f.*) ostendunt. Crescit in speciem fruticis satis magni, foliis grandibus denticulatis, quorum unum (*Fig. c.*) delineatum vides; caulem vero profert 2 aut 3 pedum altitudine, floribus minutis e flavo albescentibus, eorum quasi ordinibus aliis super alios suspensis.

Variae existunt species genuini rhabarbari, quod magnam asiatici cum Europa commercii tum terra per Russiam, tum mari per Orientem orientalemque Indiam intercedentis materiam constituit. Optimum procul du-

bio est, quod *russicum* appellant, illud nempe, quod a mercatoribus buchariensibus Kiachtam Sibiriae in Sinarum finibus oppidum, transvectum, a Russis ibi coemtum, a caravanis eorum Petropolim transportatur. Species altera deterior, a Sinensibus per mare exportata, *rhabarbarum indicum orientale* vocatur. Ut probum sit rhabarbarum, raram, spongiosum, leve potius quam ponderosum, porro fragile, exterius e fusco flavens, (*Fig. d.*) interius rubidum, croceum, flammeum colore flavo languidiore aut marmoratum (*Fig. g.*); sapor vero acer, acerbus, adstringens; odor aromaticus, nec tamen ingratus sit oportet. Malum erit rhabarbarum, si vel nimis spongiosum cariosumque, aut nimis durum atque lignosum, interius autem fuscum aut nigricans fuerit.

Rhabarbarum nunc et in Germania, in Palatinatu, Austria, Galicia, successu non contemnendo in campis apertis seritur; verum nec saporis odorisque vi, neque colore illi asiatico, ut ferunt, aequale.

A' JÓFÉLE RABARBARA.

(Rheum palmatum.)

A' jóféle Rabarbara, mellynek különös orvosi ereje közönségesen esmeretes, Azsiai plánta, melly közép Azsiában, Khínában, Tibetben, Mongolországban, és Szibériának déli részében terem. Ennek bütykös gyökere barna színű, (Fig. a.) mellynek több ágai 's rostjai vannak; belől szép sárga vereses sujtásokkal, mint ezt a' ketté vágott gyökérnek képe (e. és f.) mutatja. Egy gyökérről jókora bokor lesz, mellynek kitsipkézett nagy levelei vannak, mint azt a' (c. Fig.) mutatja. A' szára 3—4 lábnyi magasságú, mellynek szakalzonként egymásfelett sok apró sárgaveres virága van (Fig. b.)

A' jóféle Rabarbara sokféle, mellyel általában igen nagy kereskedést üznek az Azsiaiak Európával, mind a' szárazon Oroszországon keresztül, mind a' vízen a' Levántáról és napkeleti Indiából. Legjobb az úgy nevezett *Oroszországi Rabarbara*, mellyet t. i.

a' Bukari kereskedők Szibériába Kiaktába a' Khínai szélekhez szállítanak, a' hol azt az Oroszok megveszik, és a' Karavánok által Petersburgba szállítják. Utánna való ennek az, mellyet Khínából a' tengeren szállítanak ide 's *Indiai rabarbarának* neveznek. A' jó rabarbara porlós, taplós, inkább könnyű mint nehéz, könnyen törik, kívülről barna sárga (Fig. d.), belől pedig vereses, sáfrány színű (Fig. g.) íze tsipős keserű és fanyar, szaga pedig fűszerfűzamos 's mindazáltal kellemetes. A' rostsz vagy igen is taplós és férges, vagy igen nagyon kemény és fás, 's belől barna vagy feketés.

Most már Németországban is kezdik termeszteni, a' szántó földeken, még pedig jó előmenetellel, a' Palatinátusban p. o; de a' mint mondják, ez sem erejére, sem szagára és színére nézve nem hasonlít az Azsiaihoz.

DIE ÄCHTE RHABARBER.

(Rheum palmatum.)

Die ächte Rhabarber, deren vorzügliche Arznekräfte allgemein bekannt sind, ist eine asiatische Pflanze, welche in Mittelasien, in China, Tibet, der Mongaley und den südlichen Theilen von Sibirien einheimisch ist. Sie hat eine starke knollichte Wurzel, braun von Farbe (Fig. a.), mit vielen kleineren Wurzeln und Zäsern; inwendig ist sie schön gelb, mit einigen röthlichen Streifen versehen, wie die Durchschnitte (Fig. e. und f.) davon zeigen. Sie macht eine beträchtliche Staude mit großen ausgezackten Blättern davon der Umriss (Fig. c.) eins darstellt, und treibt einen 2 bis 3 Fuß hohen Stengel, welcher etagenweise übereinander eine Menge kleiner gelbweisser Blüthen hat (Fig. b.)

Es gibt vielerley Sorten der ächten Rhabarber, welche überhaupt einen wichtigen Artikel des asiatischen Handels mit Europa, sowohl zu Lande über Russland, als auch zur See durch die Levante und über Ostindien, macht. Die beste ist die sogenannte *russische*, d. h. diejenige, welche von buchari-

schen Kaufleuten nach Kiachta in Sibitien, an der chinesischen Gränze, geführt, dort von den Russen aufgekauft, und durch ihre Karavanen nach St. Petersburg gebracht wird. Die andere geringere Sorte, welche von China aus zur See versandt wird, heisst *ostindische Rhabarber*. Die gute Rhabarber muß locker, schwammig, mehr leicht als schwer, und leicht zu zerbrechen seyn, äußerlich braungelb (Fig. d.), innerlich aber röthlich, safranfarbig und blafsgelb geflammt, oder marmorirt aussehen (Fig. g.), scharf, bitter und zusammenziehend von Geschmacke, und von Geruche gewürzhaft, jedoch nicht unangenehm seyn. Die schlechte ist entweder zu schwammig und wurmstichig, oder zu hart und kolzig, und innerlich braun oder schwärzlich.

Man bauet auch jetzt in Deutschland, z. E. in der Pfalz, Rhabarber mit gutem Erfolge im freyen Felde; doch soll diese weder in der Stärke des Geschmacks, noch des Geruchs, noch auch an Farbe der asiatischen gleich seyn.

LA VRAIE RHUBARBE.

(Rheum palmatum.)

La vraie rhubarbe si connue par ses vertus médicinales, est une plante asiatique naturelle au milieu de l'Asie, à la Chine, au Tibet, au Mongul, à la Bucharie et aux contrées méridionales de la Sibérie. Sa racine est épaisse, noueuse (*Fig. a.*), de couleur brune, branchue et filamenteuse. Elle est à l'intérieure d'un beau jaune, striée de rouge, comme le font voir les coupes *e* et *f.* Cette plante forme un buisson considérable, porte de grandes feuilles dentelées ainsi que la représente l'esquisse *Fig. c.* et pousse une tige haute de 2 ou 3 pieds, qui porte quantité de petites fleurs d'un blanc jaunâtre, disposées par étages le long de la tige, comme on le voit (*Fig. b.*)

Il y a plusieurs sortes de véritable rhubarbe, dont l'Asie fait en général un grand commerce avec l'Europe, tant par terre par la Russie, que par mer par le Levant et les Indes orientales. La meilleure est celle qu'on appelle *russe*, c'est-à-dire, celle, que les marchands de la Bucharie apportent aux confins de la Chine, à Kiachta en Sibérie

qu'ils vendent aux marchands russes, dont les caravanes l'apportent à Pétersborg. On appelle *rhubarbe des Indes orientales* une autre sorte de rhubarbe de moindre qualité, qu'on exporte de la Chine par mer.

La rhubarbe, pour être bonne, doit être peu dense, spongieuse, plutôt légère que pesante et facile à rompre; sa couleur extérieure doit être un jaune brun (*Fig. d.*) et celle de l'intérieur rougeâtre, marbrée ou striée de couleur de safran et de jaune pâle (*Fig. g.*) Elle doit avoir un goût amer et astringent, et l'odeur aromatique mais agréable. La mauvaise est ou trop spongieuse ou vermoulue, trop dure ou trop ligneuse, elle est brune ou noirâtre à l'intérieur.

On cultive actuellement avec succès la rhubarbe en Allemagne, p. e. dans le Palatinat, où on la plante en pleine campagne; mais on prétend que cette rhubarbe n'égale celle d'Asie ni en goût, ni en odeur, ni même en couleur.

CANCRI MEMORABILES.

Fig. 1. Gammarus.

(Cancer gammarus.)

Gammarus proprie cancer marinus est, forma figuraque cancro nostro fluviali admodum similis, ob ingentem imprimis magnitudinem memorandus, nam saepe ad 2 aut 3 pedes extenditur. Caro esculenta, sed crasior paullo duriorque habetur. Chelis admirandum inest robur, adeo ut iis hominis brachium concidat, funes navium secet magnosque pisces capiat necetque. Vivus colorem eanescente fuscum, coctus e rubro candicantem refert, qualem tabella exhibet.

Fig. 2. (Cancer pagurus.)

Cancer iste, quem *araneam marinam* Germani, aut etiam *Taschenkrebs*, quasi *cancrum peram* vocare solent, quod *perae pastoricae* quodammodo est similis, cauda carens cancer est, qui in mari septentrionali australique oceano, aliquando et in littore vivit. Pugni unius aut duorum est amplitudine, colore e cano virescente, et in cibis delicatio-

ribus habetur. Reperti sunt 8 aut 10 librarum pondere. Tanta vero tamque stupenda fecunditate haec excellit bestia, ut in una femella ovorum ultra centum myriades sint numeratae.

Fig. 3. et 4. Cancer moluccensis.

(Monoculus polyphemus.)

Hic ex pagurorum genere in insulis Moluccis vivit atque a singulari forma corporis memorari meretur.

Fig. 3. eum a dorso, *Fig. 4.* a ventre conspiciendum praebet. Ad longitudinem 2 aut 3 pedum extenditur; caput est testis ingens parvae fere speciei, sub qua bestia tota tecta laet; pro cauda vero habet tubum longum triquetrum, in acus formam acuminatum, quem, qui cancerum capiunt, praefringunt sedulo, quod cancer eo ad se defendendum utitur, et, velut scorpium, periculosos intentat ictus. Carnem non multam habet, sed tamen esculentam.

NEVEZETES RÁKOK.

1. Kép. A' tengeri Rák.

(Cancer gammarus.)

Ez a' tengeri rák a' nálunk lévő folyóvízi rákokkal formájára nézve leginkább megegyez, de leginkább rettentő nagyságára nézve nevezetes, minthogy gyakran 2 — 3 lábnyi hosszúságú szokott lenni. Húsa megehető, hanem valamennyire durva és kemény. Ollós lábaikban felettebb való erejek van, annyira hogy az ember karját egyszerre ketté tsiphetik. A' tengeri hajók köteleit ketté metzik és jó nagy halakat megfognak és megölnék azokkal. Elevenen szürkebarna színűek, megfőve pedig szép veresek mint a' jelenvaló kép mutatja.

2. Kép. A' zsatskós Rák.

(Cancer pagurus)

Ez a' rák mellynek a' páfztortáskával valamelly hasonlatossága van, farkatlan, 's az északi és déli tengerben él, de a' szárazon is találtatik a' partok körül. Körülbelöl egy két ölnyi nagyságú, szürke zöld színű, 's

igen kedves ízű eledelnek tartják. Egyébaránt vannak 8 — 's 10 fontnyi nehézségűek is. Ezek a' rákok olyan rettentő módon szaporítanak, hogy egy nősténynél már egy millió tojásnál is többet megfzámáltak.

3. és 4. Kép. A' Polifém Kandits.

(Monoculus polyphemus.)

Ez is a' rákok neme közé tartozónak látszik, a' Molukki szigetek körül él, 's különös formájára nézve nevezetes.

A' 3. Kép a' hátát, a' 4. Kép pedig az alsó részét vagy hasát mutatja. Ennek hosszú 2 — 3 lábnyi, a' feje egy irtóztató paizst formál, melly alá rejtezik tsaknem az egész állat, a' farka pedig egy hosszú háromszögletű tsöböl áll, melly olyan hegyes mint a' tű, és mihelyt a' rákot megfogják azt azonnal letörök, minthogy magát ezzel oltalmazza 's vele olly vezedelmesen szúr mint a' skorpio. Húsa igen kevés van, de megehető.

MERKWÜRDIGE KREBSE.

Fig. 1. Der See-Hummer.

(Cancer gammarus.)

Der Hummer ist eigentlich der Seekrebs, und kommt mit unsern Flußkrebsen in Form und Gestalt am meisten überein, ist aber besonders wegen seiner ungeheuern Größe merkwürdig; denn sie werden oft 2 bis 3 Fuß lang. Sein Fleisch ist eßbar, aber ein wenig grob und hart. Sie haben in den Scheeren eine ausnehmende Stärke, so daß sie einem Menschen den Arm damit entzwey kneipen, Stricke an den Schiffen zerschneiden, und ziemlich große Fische damit fangen und tödten können. Sie sehen lebendig graubraun, gesotten aber schön roth aus, wie gegenwärtiger hier vorgestellt ist.

Fig. 2. Die Krabbe, oder der Taschenkrebs.

(Cancer pagurus.)

Die Krabbe, welche man auch die Meer-spinne, oder den Taschenkrebs zu nennen pflegt, weil sie einige Ähnlichkeit mit einer Hirten-tasche hat, ist ein ungeschwänzter Seekrebs, der in der Nord- und Südsee, aber auch wohl auf dem Lande, am Strande, lebt. Sie

ist ungefähr 1 bis 2 Fäuste groß, sieht graugrün aus, und wird als eine Delikatesse gespeist. Sonst gibt es auch Krabben, die 8 bis 10 Pfund schwer werden. Ihre Fruchtbarkeit ist ungeheuer, so daß man schon bey Einer Mutter davon über eine Million Eyer gefunden hat.

Fig. 3. und 4. Der molukkische Krebs.

(Monoculus polyphemus.)

Der molukkische Krebs gehört zu dem Geschlechte der Krabben, lebt in den molukkischen Inseln, und ist wegen seiner sonderbaren Gestalt merkwürdig.

Fig. 3. zeigt ihn auf dem Rücken, und Fig. 4. von unten. Er ist 2 bis 3 Fuß lang, sein Kopf ein ungeheures Schild, unter dem fast das ganze Thier verborgen liegt, und sein Schwanz eine lange dreyeckige Röhre, die so spitzig wie eine Nadel ist, und sogleich, wie man den Krebs fängt, abgebrochen wird, weil er sich damit vertheidigt, und so gefährlich als ein Scorpion sticht. Er hat sehr we-niges, jedoch eßbares Fleisch.

ECREVISSSES REMARQUABLES.

Fig. 1. Le Homard.

(Cancer gammarus.)

Le homard est, à proprement parler, l'écrevisse de mer, et ressemble le plus à nos écrevisses de rivière par sa forme et sa figure; il est sur-tout remarquable par sa grandeur prodigieuse; car il a souvent 2 ou 3 pieds de long. Sa chair est mangeable, mais un peu grossière et dure. Cet animal a tant de force dans les serres qu'il peut couper le bras à un homme, trancher les cables des vaisseaux, et prendre et tuer d'assez gros poissons. Il est d'un gris brun lorsqu'il est en vie, et d'un beau rouge quand il est cuit, comme celui que représente la planche.

Fig. 2. Le Crabe.

(Cancer pagurus.)

Le crabe, que l'on nomme encore cigale de mer et que les Allemands appellent aussi *Taschenkrebs* (Ecrevisse de poche), parce qu'il a quelque ressemblance avec la panetière d'un berger, est une écrevisse de mer sans queue, qui se trouve dans l'océan sep-

tentrional et dans la grande mer du Sud, et quelquefois aussi sur le rivage. Il est une ou deux fois aussi gros que le poing, d'un gris verdâtre, et passe pour un manger délicat. Il y a des crabes qui pèsent jusqu'à 8 ou 10 livres. Ils sont d'une fécondité si prodigieuse, qu'on a déjà trouvé plus d'un million d'oeufs dans une seule femelle.

Fig. 3. L'écrevisse de Moluques.

(Monoculus polyphemus.)

Cette écrevisse est du genre des crabes; on la trouve aux îles Moluques et elle est remarquable à cause de sa figure particulière. La fig. 3. la représente, vue en dessus, et la fig. 4. en fait voir le dessous. Elle a 2 ou 3 pieds de longueur; sa tête est une écaille prodigieuse, qui cache presque l'animal entier, et sa queue est un long tuyau triangulaire pointu comme une aiguille, qu'on casse aussitôt que l'écrevisse est prise, parce qu'elle s'en sert pour se défendre, et que sa piqueure est aussi dangereuse que celle du scorpion. Sa chair est en petite quantité, mais mangeable.

HOMINES EUROPAEI.

Homo per universum terrarum Orbem sparsus est, ita comparato ejus ingenio atque indole, ut omni coelo adsuescere, idque ferre possit. Coeli diversitas et varietas victus ingentia illa notatuque dignissima in hominum magnitudinem, colorem, capillos et faciem inducere discrimina, ex quibus diversas hominum in quinque Orbis partibus degentium species appellamus et constituimus. Nihil tamen impedit, quo minus omnes omnium temporum, regionum atque climatum populi ab uno auctore generis communique parente suam deducant originem.

Statura viri, maxime obvia, est pedum 5, et 4 aut 8 pollicum; verum proceritas hominum pro nationum diversitate diversissima est. Gentium ratione habita, procerissimi, quos sciamus, homines sunt *Patagonii* in australi America, alti a 6 ad 7 pedes; minimi contra *Esquimosii*, *Grönlandi*, *Lappones*, *Samojedae*, *Ostiaci*, *Pescheraci*, qui omnes 4 pedes haud excedunt.

Homo nudus nascitur, nullo a natura tegumento praeditus, quapropter jam inde ab origine generis sibi paravit vestimenta, quibus tum tempestatum arceret injuriam, tum sese exornaret, tum etiam pudoris causa, ut quasdam corporis partes tegetet. Paucae admodum nationes, omnino silvestres adhuc et ferae, penitus nudo corpore incedunt. Universae fere gentes *vestituum formas* quasdam sibi excogitarunt, perpetuo conservatas, quibus ab aliis gentibus se distinguerent, et quas propterea *gentiles* appellamus. Earum formarum sunt quam plurimae, quas paullatim omnes hic exhibebo. Interim homines ex omnibus 5 Orbis partibus cum principali vestitus forma, ut discrimen inter eas innotescat, repraesentasse hic sufficit.

Europaei.

Fig. 1. et 2. Galli.

Uterque sexus solenni ornatu comparet.

Vestitus gallicus ex longo jam tempore inter hominum ordines honestiores per totam fere Europam regnat, quod gallicus se vestiendi modus, variussemper atque instabilis, jam olim apud universos legis fere auctoritatem obtinuit.

Fig. 3. et 4. Angli.

Uterque cultu quotidiano conspicendum se offert. Vestitus anglicus salutis corporis conservandae gallico commodior est, atque ad obeunda negotia magis appositus. Hic ex aliquanto tempore non minus in Europa receptus est, quam fuit olim gallicus.

Fig. 5. Scotus montanus vestitu gentili bellico.

Scoti montani sive superioris Scotiae incolae inter omnes Europae nationes fortasse sunt antiquissimi, aliorumque sanguine populorum minime permixti, utpote a vetustis illis Caledoniis genus incorruptum derivantes. Peculiare hoc habent, quod nunquam feminalia induant, sed simplex subligaculum, *Keltis* ab iis appellatum. A parte anteriore peram e pelle phocae, in capite gaterum cristatum gestant.

Fig. 6. et 7. Turcae.

Uterque ex illustri ordine, ornatu diviti. Viri atque mulieres feminalia longa laxaque gerunt, ad talos usque pertinentia. Vestitus hic ad multa negotia incommodus atque molestus est.

Fig. 8. et 9. Samojedae.

Samojedae, omnium Europaeorum remotissimi, ad septemtrionem proxime accedunt, nam in Russia europaea ad mare album usque ad 75 latitudinis borealis gradum habitant. Color eis e fusco flavus; altitudo 4 pedes raro excedit. Vestitus a capite ad calcem e tarandorum pellibus compositus est, atque alio opere pelliceo pictisque pannorum tae niis ornatus.

EURÓPAI EMBEREK.

Az emberek az egész föld színén elszéledtek és olyan természettel bírnak, hogy akármely éghelyhez hozzá szokhatnak. Az éghelynek különbözőkülömbfélése és a sokféle eledel okozta azt, hogy az emberi nemzetség között, az a nagy és nevezetes különbség találtatik, mind nagyságára, mind bőrének színére, mind pedig hajának és ábrázat vonásainak minőségére nézve, a melyeket osztán a föld öt részeiben lévő emberfajoknak neveznek. Meglehet, hogy minden előttünk esmeretes 's minden időkorhéli tartománybéli 's éghely alatt lévő nemzetségek egy közönséges törzsök atyától származhattak.

Legközönségesebb nagysága az embernek 5 láb 4 íznyi és 8 íznyi között van; mindazáltal az emberek nagysága a nemzetekhez képest különbözőkülömbféle. A nemzetet tekintvén legnagyobb esmeretes emberek előttünk a Patagonok déli Amérikában a kik 6 — 7 lábnyi magasságúak; és legkisebbek az Eskimósok, Grönlandi és Lappóniai lakosok, a Szamojedok, Osztidok, Peserések, kik 4 lábnyinál nem magasabbak.

Az ember mezítelen születik, a természet semmivel sem fedezte bé, a honnan elejitől fogva ruhában járt, részszerezént az idő viszonyosságai ellen, részszerezént ékességre, részszerezént pedig szemérmetségéből, hogy azzal testének némely részeit befedezze. Csak igen kevés egészen vadnemzetek járnak máig is mezítelenen. Csak nem minden nemzetek válfaltottak magoknak bizonyos formájú öltözeteket, melyektől el nem távoznak, és ez által más nemzetektől megkülömböztetik magokat, a honnan ezt nemzeti öltözetnek nevezik. Illyen viseletek sokfélék vagynak, melyeket itt egymás után előfognak számlálni. Itt most a világ öt részéből csak némely fő viseleteket fogok együtt előadni, hogy ezeknek egymástól való különbségük kitessék.

Európaiak.

1. és 2. Kép. Frantziák.

Mind a két nemen lévők igen tsinos öltözeten. A frantzia viselet már régtől fogva uralkodóvá vált a főbb rendűeknél csak nem minden Európai nemzetek között, minthogy a frantzia viselet módik közönséges törvénynek tartattak átaljában a viseletben.

3. és 4. Kép. Anglusok.

Mind ketten házi öltözetben. Az anglus viselet egészségesebb és alkalmasabb a munka közben mint a frantzia. Egy időtől fogva ez is szinte olly közönségessé lett Európában, mint a frantziáké.

5. Kép. A Hegyi Skótus Katonai nemzeti öltözetben.

A Hegyi Skótusok, Skótzíában talám legrégibb és még öszve nem zavarodott nemzet Európában; mert ezek a régi Kalcedóniak tiszta maradékai. Öltözetjének különösége közé tartozik az is, hogy ők soha nadrágot nem viselnek, hanem csak egy kötöt kötnek elejbe, melyet Koltnek neveznek. Elöl függ egy tarisznya előlük, fóka bőrből, fejeken pedig bokrétás süveget viselnek.

6. és 7. Kép. Törökök.

Mindketten előkelő rendűek, gazdagon öltözködve. A férjfiak 's afszonyok egyaránt hofszú bő nadrágot viselnek, bokáig érőt. Viseletjek sokféle foglalatosságra igen alkalmatlan.

8. és 9. Kép. A Szamojedok.

A Szamojedok legközelebb laknak az északi sarkhoz, mert ezek Európai Oroszországban a fejr tenger mellett a 75-dik grádusig laknak, bőröknek színe barnasárga, 's ritkán magasabbak 4 lábnyinál. Ruházatjuk fejektől fogva talpokig nyargalótz bőrből készül, más prémmel és posztó sujtásokkal tarkán megrakva.

MENSCHEN AUS EUROPA.

Der Mensch ist über die ganze Erde verbreitet; und seine Natur ist so eingerichtet, daß er sich an jeden Himmelsstrich gewöhnen kann. Die Verschiedenheit des Clima und der Nahrung hat unter dem Menschengeschlechte die großen und merkwürdigen Verschiedenheiten in Ansehung der Gröfse, Farbe der Haut, Beschaffenheit der Haare und Gesichtsbildung, oder das, was man die Menschen-Arten der fünf Welttheile nennt, hervorgebracht. Alle uns bekannte Völker aller Zeiten, Länder und Himmelsstriche können von einem gemeinschaftlichen Stammvater herkommen.

Die gewöhnlichste Gröfse eines Mannes ist zwischen 5 Fuß 4 bis 8 Zoll; doch ist auch die Menschengröfse sehr nach den Nationen verschieden. Als Nation betrachtet sind die größten uns bekannten Menschen die Patagonen in Südamerika, zwischen 6 und 7 Fuß hoch; und die kleinsten, die Eskimos, Grönländer, Lappländer, Samojeden, Ostiaken, Pescherähs, die nicht über 4 Fuß hoch sind.

Der Mensch wird nackt geboren, hat von Natur keine Bedeckung, und machte sich darum von jeher Kleider, theils zum Schutz gegen die Witterung, theils zum Putz, theils aus Schamhaftigkeit, um einige Theile seines Leibes zu bedecken. Nur sehr wenige noch völlig wilde Nationen gehen ganz nackt. Fast alle haben sich gewisse Kleiderformen gewählt, die sie immer beyhalten, dadurch sie sich von andern Nationen unterscheiden, und die man daher Nationaltrachten nennt. Es gibt deren sehr viele, die ich alle nach und nach hier liefern werde. Jetzt will ich nur Menschen aus allen 5 Welttheilen und einige ihrer Haupttrachten hier zusammen stellen, um ihre Verschiedenheit zu zeigen.

Europäer.

Fig. 1. und 2. Franzosen.

Beyde Geschlechter in vollem Patro. Die

französische Tracht ist schon seit lange her die herrschende bey den höheren Ständen fast aller europäischen Nationen geworden; weil Frankreichs Kleidermoden sonst allgemeine Gesetze waren.

Fig. 3. und 4. Engländer.

Beyde im Negligée. Die englische Tracht ist gesünder und zu Geschäften bequemer als die französische. Sie ist seit einiger Zeit in Europa so allgemein worden als sonst die französische.

Fig. 5. Ein Bergschotte

in seiner militärischen Nationaltracht.

Die Bergschotten oder Hochländer in Schottland sind vielleicht die älteste und noch unvermischteste Nation in Europa; denn sie sind die reinen Abkömmlinge der uralten Caledonier. Zu den Eigenheiten ihrer Kleidung gehört, daß sie nie Beinkleider, sondern bloßen Schurz, den sie Kelts nennen, tragen. Vorn hängt ein großer Beutel von Seehundsfell, und auf dem Kopfe haben sie eine Mütze mit einem Federbusche.

Fig. 6. und 7. Türken.

Beyde sind von vornehmer Stande, und reich gekleidet. Männer und Weiber tragen lange weite Hosen, die ihnen bis auf die Knöchel herabgehen. Ihre Tracht ist zu vielen Geschäften unbequem.

Fig. 8. und 9. Samojeden.

Die Samojeden sind die nördlichsten Europäer, denn sie wohnen im europäischen Rußlande am weissen Meer bis zum 75 Grad N. Breite. Sie sind braungelb von Haut, und selten über 4 Fuß hoch. Ihre Kleider bestehen vom Kopf bis zu den Füßen aus Rennthierfellen, mit anderm Pelzwerk und bunten Tuchstreifen besetzt.

HOMMES D'EUROPE.

La race humaine est répandue sur toute la surface de la terre, et sa nature est telle qu'elle peut s'accoutumer à tous les climats. La différence de ces derniers, et la diversité des alimens a produit parmi les hommes des variétés singulières et remarquables, tant dans la hauteur de leur taille et la couleur de leur peau, que dans la nature de leurs cheveux et leur physionomie; ou si l'on veut, cette différence a produit ce que nous appellons *espèces d'hommes* dans les cinq parties de la terre. Tous les peuples connus de tous les tems et de tous les pays aussi bien que de tous les climats peuvent descendre d'une seule et même souche.

La hauteur la plus ordinaire de l'homme est de 5 pieds 4 ou 8 pouces; cette hauteur varie néanmoins beaucoup chez les différentes nations. Les *Patagons*, habitans de l'Amérique méridionale, considérés comme nation, sont les plus grands hommes que nous connaissons; car ils ont 6 à 7 pieds de haut; les plus petits au contraire se trouvent parmi les nations qui habitent vers les poles; tels sont p. e. les *Esquimaux*, les *Groenlandais*, les *Lapons*, les *Samoièdes*, les *Ostiaques*, et les *Pêcheurs*, qui n'ont pas plus de 4 pieds de hauteur.

L'homme vient au monde tout nu; la nature ne lui donne aucun vêtement; de là vient que de tems immémorial il s'est fait des *habits*, soit pour se garantir de l'intempérie des saisons, soit pour se parer, soit enfin par pudeur, pour couvrir certaines parties de son corps. Il n'y a qu'un très petit nombre de nations entièrement sauvages, qui aillent toutes nues. Elles se sont presque toutes choisi de certaines *formes de vêtemens*, qu'elles conservent toujours, et qu'on nomme pour cette raison *costumes* ou *habillemens nationaux*. Il en existe un très grand nombre, que nous donnerons successivement. Nous nous contenterons pour le présent de représenter des *hommes* des 5 parties du monde, et quelques uns de leurs principaux habillemens, pour en faire voir la différence.

Européens.

Fig. 1. et 2. Français.

Les deux sexes en *grande parure*. Le *costume français* est devenu depuis longtems l'habillement dominant des personnes les plus distinguées de presque toutes les nations de l'Europe; parce qu'autrefois les modes françaises avaient, pour ainsi dire, force de loi partout.

Fig. 3. et 4. Anglais.

Les deux sexes en *négligé*. L'*habillement anglais* est plus favorable à la santé et plus commode pour vaquer à ses affaires que le français. Depuis quelque tems il est aussi généralement adopté dans l'Europe que celui des Français l'était auparavant.

Fig. 5. Un Montagnard ecossais dans le costume militaire de sa nation.

Les *montagnards ecossais*, ou les habitans de la haute *Ecosse*, forment peut-être la nation la plus ancienne et la moins mélangée de l'Europe; car ils descendent directement des anciens *Caledoniens*. Une des particularités de leur habillement est, qu'ils ne portent jamais de culottes, mais un simple tablier, qu'ils nomment *Kelts*. Ils ont à leur ceinture une grande bourse de peau de chien marin, qui pend devant eux, et leur tête est couverte d'un bonnet garni d'un plumet.

Fig. 6. et 7. Turcs.

Ils sont tous deux de condition et richement habillés. Les hommes et les femmes portent de longues culottes fort larges, qui leur descendent jusqu'à la cheville des pieds. Leur habillement est incommode dans bien des cas.

Fig. 8. et 9. Samoièdes.

Les *Samoièdes* sont le peuple le plus septentrional de l'Europe, car ils habitent la Russie européenne et les bords de la mer blanche jusqu'au 75me degré de latitude septentrional. Leur teint est basané, c. à. d. d'un jaune brun, et leur hauteur excède rarement 4 pieds. Leur habillement de la tête aux pieds est fait de peaux de rennes, et garni d'autres pelisses ou de bandes de draps de couleur.

HOMINES ASIATICI.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

Asia, incolatum ratione habita, pars Orbis notatu dignissima est. In hac enim humani generis fuere incunabula, quoniam terrarum Orbem circumspectanti in hac primi occurrunt homines; ex hac ceteris terrarum partibus transmissi fuerunt incolae. Hinc universalis historia suum ducit exordium; hic prima condita fuere imperia; denique ex hac artes, disciplinae atque religio egressae in ceteras Orbis partes se diffuderunt.

Pars haec terrarum Orbis ob ingens spatium et varia coeli discrimina magnam populorum multitudinem, specie, colore, figura, victu, moribus et vestitus forma differentium, gentes cultas, nomades, denique silvestres ferasque complectitur, quas omnes posthac paullatim cognoscemus. Hic 4 duntaxat nationes asiaticas diversorum climatum, adeoque et vestitus forma multum a se diversas exhibuimus.

Fig. 1. Indi orientales.

Color cutis e flavo fuscus est, capilli nigri. Vir ad Hindostanorum nobiles pertinet. Vestis ejus castanum, ut vocant, est longum, bombycinum, cum cingulo ventrali, et tiara parva, crines omnes colligans. Collum et brachia monilibus armillisque e gemmis et margaritis sunt ornata.

Mulier e Bengalensium nobilibus est. Feminalia gestat longa laxaque e panno auro texto, et togam mosselinam iis superinductam. Corpus a cingulo ad pectus, ut et brachia, nuda sunt. Mammis gerit in theca e ligno levissimo, et subuculam e panno auro texto superinductam. Caput velo longissimo e texto tenuissimo, quod Flor vocatur, obvolutum est; capilli vero, aures, collum, brachia et tali, sicut et manuum pedumque digiti multis margaritis, gemmis annulisque sunt exornata. Lagenulam argenteam cum essentia, ut loquuntur, rosacea in manu tenet.

Fig. 2. Sibirii.

Hi inter Asiae nationes proxime ad septemtrionem accedunt, maxima ex parte nomades aut feri. Color cutis e flavo albescens sed sordidus, capilli e nigro fusci.

Vir e Jacutorum est gente; vestem habet consuetam e tarandorum pellibus, opere pelliceo alio praetextis; arma vero arcum, sagittas et lanceam.

Mulier ad Tschuktsehos pertinet, quae gens in septemtrione ad mare glaciale degens, feritate universas superat. Vestitus non nisi e sago et tibialibus e tarandorum pellibus confectis et pelle ursina constat.

Fig. 3. Kalmucci.

Kalmucci, gens mungalica, Nomadum more vivunt, et magis Austrum versus ad fines Tibeti habitant. Color cutis est albus, capilli nigri, facies paulo latior.

Viri laxa gestant feminalia, ocreas rubras, tunicam longam, indusium nullum, castanum longum, galerum pelliceum supra complanatum.

Mulieres, virorum more, flavis ocreis feminalibus, et galero pelliceo amictae sunt, praeterea tunica longissima sine manicis, ad pedes usque demissa, cui castanum pelle subsuta duplicatum superinducunt. Crines promissi a vertice divisi atque in caudas duas collecti complexique.

Fig. 4. Arabes.

Color eorum, quippe sub calidiori coelo Asiae degentium, subfuscus est, crines nigri.

Vir inter Arabes nobilis. Hi crepidam nudis gerunt pedibus, feminalia longa, superinductum feminalibus indusium; super eo tunicam longam cum cingulo ventrali, togam laxiorem et tiaram amplam colore albo. Cingulo culter recurvus insertus est, quo teli vice utuntur; ex eo plerumque rosarium dependet.

Mulier e plebe Arabum est. Vestis ejus longis pictisque constat feminalibus, indusio manicis laxissimis; inducto capiti velo; auribus brachiisque annulis aureis aeneisve exornatis; collo lineis aliquot margaritarum vitrearum circumdato. Faciei notas quasdam nigri coloris vulgo inurunt.

ÁZSIAI EMBEREK.

Legnevezetesebb része a földnek Ázsia, lakosaira nézve. Ázsiát lehet az emberi nemzet böltsőjének nevezni, mivel ott találtak legelőször emberek. Ázsiából születtek az emberek az egész földre. A' Historiák oda teszik az emberi nemzet eredetét. Itt állottak fel a' legelső birodalmak. A' mesterségek, tudományok és a' vallás Ázsiából terjedtek el.

A' földnek ezen része, iríóztató nagyságára és sokféle égallyára nézve igen sok és színekre, természetekre, életmódokra, szokásokra és viseletekre felette igen különböző nemzeteket foglal magában; úgy szinte pallórozott, vándorló és darva vad nemzeteket is; mellyeket továbbat közelebről meg fogunk esmerni. Itt csak négy Ázsiai nemzetek adatnak elő, mellyek négy különböző égally alatt laknak, és viseletekkel is igen megkülönböztetik magokat.

1. Kép. Napkeleti India lakosa.

Bőrének színe sárga barna, haja fekete. A' férjfi előkelő Hindofztáni lakos. Ruhája hofzszú sejem öves kattan, kis turbánja vagy tsalmája, mellybe minden haját bokoti. Nyakába és karjain felfűzött drágaköveket és gyöngyöt hord.

Az afzszony is előkelő, Bengálból; a' kinek hofzszú bő arannyal elegyes materiából szőtt nadrágja 's ezen patyolat szoknyája van. Övén felyül a' mejjéig valamint a' két karja is mezitelen. A' két emlőjét könnyű fából készült tokban hordja, és e' felett egy kis mejjéig valót visel arany materiából: a' fején igen hofzszú fátzol van; haján, füleiben, a' nyakában a' karjain és a' bokája körül, valamint az újjain és lábújjain is sok gyöngyök gyűrűk 's drága kövek fsemleltetnek. Kezében egy ezüst butellitáskát tart, mellyben rózsza essentzia van.

2. Kép. Szibériaiak.

Ezek Ázsiának északi szélein laknak, többnyire vándorló és vad nemzetségek. Bőrök színe motkos, sárgafejér, hajok fekete-barna.

A' férjfi Jakut nemzet; ruhája nyargalótzbőröböl készült 's más prémekkel prémzet, fegyvere nyilakból és dárdából áll.

Az afzszony Tsuktsini nemzetből való, melly észszakon a' jeges tenger mellett legvadabb és durvább nép. Egész ruházatja egy nyargalótzbőr ködmen, harsinyák és egy medvebőr.

3. Kép. Kálmukok.

A' Kálmukok Mongoli származású népek; vándorlók és lefelé délre Tibet határánál laknak. Bőrök fejez, hajok fekete, ábrázójok pedig szélesek.

A' férjfiak bő nadrágot, veres tsiznát, hofzszú laiblit, hofzszú kaftánt és lapos prémes süveget vagy sapkát viselnek, ingek pedig niats.

Az afzszonyok sárga lábbelit, nadrágot és prémes sapkát hordanak mint a' férjfiak, e' mellett igen hofzszú újatlan laiblit, melly egész lábfeéig ér, 's a' mellyen egy bőlelt kaftán vagy hofzszú mente függ panyókául vagy palástul. Fekete haja válfzszóra van, kétfelől két ágba befont.

4. Kép. Arabsok.

Mivel ezek Ázsiában meleg ég alatt laknak a' színek is barnás 's hajok fekete.

A' férjfi előkelő Arabs. Ezek paputsban járnak mezét lábbal hofzszú nadrágba, ezen felyül hordják az inget, 's azon ismét hofzszú öves laiblit, felyül bő palást köpönyeget, 's fejeken fejér nagy tsalmát viselnek. Övök mellett egy görbe kés van dugva, melly a' fegyverek, és azon renálzerent olvasó függ.

A' fejér izemély, egy közönséges Arabs afzszony; ezeknek öltözetek hofzszú tarka nadrágból és igen bő újjú ingből áll, fejeken pedig fátzol van. Füleikben arany vagy más értz gyurák, vagy szinte karjaikon is, nyakokban pedig egy-néhány sor üveg gyöngy. Az ábrázójokon fekete vonások vagynak mellyeket valami etető elközzel etotnek belet.

MENSCHEN AUS ASIEN.

Asien ist in Ansehung seiner Einwohner der merkwürdigste Theil der Erde. Asien ist die Wiege des ganzen Menschen-Geschlechts, denn hier treffen wir zuerst die Menschen an. Von Asien aus wurde der ganze Erdboden bevölkert. Unsre Weltgeschichte nimmt in Asien ihren Anfang. Hier wurden die ersten Reiche gegründet. Künste, Wissenschaften und Religion giengen zuerst von Asien aus.

Dieser Welttheil enthält, wegen seiner erstaunlichen Größe und verschiedenen Climates, auch eine große Menge Nationen von höchst verschiedener Art, Farbe, Bildung, Lebensart, Sitten und Trachten; cultivirte Völker, Nomaden und rohe Wilden, die wir alle in der Folge näher kennen lernen wollen. Hier sind nur 4 asiatische Nationen aus 4 verschiedenen Himmelsstrichen, die sich also auch durch ihre Kleidungen sehr auszeichnen.

Fig. 1. Ostindier.

Ihre Hautfarbe ist gelbbraun, die Haare schwarz. Der Mann ist ein vornehmer Hindostaner. Seine Kleidung ist ein langer seidner Kaftan, mit einer Leibbinde, und ein kleiner Turban, der alle Haare faßt. Um den Hals und die Arme trägt er Juwelen und Perlschnüre.

Die Frau ist eine vornehme Bengaleserin. Sie trägt lange weite Hosen von Goldstoff, und darüber einen Rock von Musselin. Vom Gürtel herauf zur Brust ist der Leib, so wie die Arme, nackt. Sie trägt die Brüste in einem Futteral von leichtem Holze, und darüber ein kleines Leibchen von Goldstoff; über den Kopf einen sehr langen Schleyer von Flor; in den Haaren, Ohren und um den Hals, Arme und Knöchel, so wie an den Fingern und Zehen eine Menge Perlen, Ringe und Juwelen. In der Hand hält sie ein silbernes Fläschchen mit Rosenessenz.

Fig. 2. Sibirier.

Die nördlichsten Nationen von Asien, die meistens Nomaden oder Wilde sind. Ihre Hautfarbe ist schmutzig gelbweiß und ihre Haare sind schwarzbraun.

Der Mann ist ein Jakut; seine Kleidung ist von Rennthierfellen mit anderm Pelzwerk besetzt, und seine Waffen sind Bogen und Pfeile, und ein Spiels.

Die Frau ist eine Tschuckschin, von dem wildesten und rohesten Volke im Norden am Eismee-re. Ihre ganze Kleidung ist eine Kutte und Strümpfe von Rennthierfellen, und eine Bärenhaut.

Fig. 3. Kalmücken.

Die Kalmücken, ein mongolisches Volk, sind Nomaden, und wohnen weiter herunter nach Süden an den Grenzen von Tibet. Sie haben eine weiße Haut, schwarze Haare, und ein etwas breites Gesicht.

Die Männer tragen weite Hosen, rothe Stiefeln, eine lange Weste, keine Hemden, einen langen Kaftan, und eine flache Pelzmütze.

Die Weiber tragen gelbe Stiefeln, Hosen und Pelzmütze wie die Männer, eine sehr lange Weste ohne Ärmel, die bis auf die Füße geht, über welche sie einen Kaftan mit Pelz gefüttert, umbängen. Ihre schwarzen Haare sind gescheitelt, und in zwey lange Zöpfe gelochtea.

Fig. 4. Araber.

Da diese im heißeren Clima von Asien wohnen, so ist auch die Hauptfarbe bräunlich und ihr Haar schwarz.

Der Mann ist ein vornehmer Araber. Diese tragen Pantoffeln an den nackten Füßen, lange Hosen, das Hemd über den Hosen; darüber eine lange Weste mit einer Leibbinde, einen weiten Rock und großen weißen Turban. In der Leibbinde steckt ein krummes Messer, ihr Gewehr, über welchem gemeinlich ein Rosenkranz hängt.

Die Frau ist eine gemeine Araberin; und ihre Kleidung besteht in langen bunten Hosen, einem Hemd mit sehr weiten Ärmeln, einem Schleyer über den Kopf, mit goldenen oder metallenen Ringen in den Ohren und um die Arme, und einigen Schnüren Glasperlen um den Hals. In das Gesicht beitzen sie sich schwarze Streifen.

HOMMES D'ASIE.

Par rapport à ses habitans l'Asie est la partie la plus remarquable de notre globe; elle est pour ainsi dire le berceau du genre humain, car elle fut la première habitée par des hommes, qui delà se répandirent sur toute la surface de la terre. Notre histoire commence en Asie. C'est là que les premiers empires furent fondés, c'est de l'Asie que sortirent les arts, les sciences et la religion.

Cette partie du monde est, à cause de sa prodigieuse grandeur et de la différence des climats, habitée par quantité de nations d'espèces très différentes tant par la couleur de leur teint que par leur stature, leurs habitudes naturelles, leurs mœurs et leurs habillemens. L'on y trouve des peuples civilisés, des nomades et des sauvages encore brutes, avec lesquels nous ferons connaissance dans la suite. Nous ne donnons ici que quatre nations asiatiques de quatre climats différens, et dont les habillemens diffèrent en conséquence les uns des autres.

Fig. 1. Habitans des Indes orientales.

Ils ont le teint basané et les cheveux noirs; l'homme est un des principaux de l'Indostan. Son vêtement est composé d'un long castan de soie, avec une ceinture, et d'un petit turban qui enveloppe toute la chevelure. Il a le cou et les bras ornés de bijoux et de rangs de perles. La femme est une personne de distinction du Bengale. Elle porte de longues culottes fort amples, et par dessus un jupon de mousseline. Les bras et le corps depuis la ceinture jusqu'au sein sont nus. Ses mamelles sont renfermées dans un étui fait de bois léger et recouvert d'un petit corset d'étoffe d'or. Elle a la tête recouverte d'un très-grand voile de gaze, et les cheveux, les oreilles, le cou, les bras, les chevilles des pieds, les doigts et les orteils ornés de quantité de perles, d'anneaux et de bijoux. Elle tient à la main un flacon d'argent rempli d'eau de rose.

Fig. 2. Sibériens.

Les Sibériens forment les nations les plus septentrionales de l'Asie; ils sont pour la plupart no-

mades ou sauvages. Ils ont le teint d'un brun foncé. — L'homme est un Iakute; son habillement est fait de peau de renne et garni d'autres pelisses; l'arc, les flèches et le javelot sont ses armes. La femme est une Tschuktschienne du peuple le plus sauvage et le plus grossier du nord de l'Asie, sur les bords de la mer glaciale. Tout son habillement est une espèce de froc et des bas de peau de renne, et une peau d'ours.

Fig. 3. Calmoucs.

Les Calmoucs, peuple du Mongul, sont nomades et demeurent plus au sud, aux environs du Tibet. Ils ont le teint blanc, les cheveux noirs et le visage un peu aplati.

Les hommes portent de larges culottes, des bottes rouges, une longue veste, point de chemise, mais un grand castan, et un bonnet de peau plat.

Les femmes ont des bottes jaunes et des bonnets comme les hommes, une grande veste sans manches, qui leur descend jusques aux pieds, et par dessus laquelle ils mettent un castan double de peau. Leurs cheveux noirs sont séparés en deux parties, qui forment deux longues tresses.

Fig. 4. Arabes.

Comme ces peuples habitent les climats chauds de l'Asie, ils ont le teint brunâtre et les cheveux noirs.

L'homme est un Arabe de distinction. Il porte des pantoufles à ses pieds nus, de grandes culottes, et une chemise par dessus; il a sur sa chemise une longue veste et une ceinture; le reste de son habillement est un habit fort large et un grand turban blanc. Les Arabes ont à leur ceinture une espèce de couteau courbé, qui leur sert d'armes; et auquel ils ont coutume de pendre un chapelet.

La femme est une femme du commun; son habillement consiste en longues culottes de couleur, une chemise à manches fort larges, un voile sur la tête, des anneaux d'or ou de métal aux oreilles et aux bras, et quelques rangs de fausses perles autour du cou. Les femmes arabes se font ordinairement de raies noires dans le visage.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

HOMINES AFRICANI.

Africa habet incolas figura, colore et vivendi ratione diversissimos: homines nempe albos, flavos, fuscos nigrosque. Cum interiora hujus Orbis partis nobis parum sint cognita, orarum tantummodo incolas considerabimus. En eorum nationes aliquot.

Fig. 1. Aegyptii.

Aegypti incolis corpus est album et forma decora, sicut Europaeis. Nobiles inter eos, viri ac feminae, victus vestitusque magnificentia Turcarum fere habitus ac mores referunt, ut imago praesens ostendit. Id ex eo fit, quod *Aegyptus* Turcarum provincia est, et multi in ea Turcae Graecique habitant.

Fig. 2. Hottentotti.

Hi in australi promontorio *Africae* degunt. Color cutis e fusco est candicans; facies, quam pingendo etiam deformant, turpis; nam simiarum propemodum speciem refert. Tantum non nudi incedunt, nisi quod pellis ovina grandior corpori circumjecta est. In capite galericulos gestant diversa forma; collum ac ventrem lineis multis margaritarum vitrearum concharumque coloris albi rubrique circumdatum; brachia autem cruraque intestinis ovium recentibus fimosisque circumvoluta. Feminae segmento panni crassioris

lumbos tegunt, anteriorem vero partem subligaculo brevi variorum colorum obvelant. Eorum arma sunt jacula.

Fig. 3. Gonaci.

Gonaci *Cafrique* australes occidentalesque oras *Africae* inhabitant, atque ad *Aethiopum* genus proprie pertinent. *Gonaci* fusco sunt colore, forma decora, capillo perquam brevi, sed crispo nigroque, lanæ aginae instar. Nudi incedunt, in anteriore duntaxat parte parvum subligaculum gestantes: feminae lumbos panni segmento tegunt; ceterum collum, brachia, manus, crura ventremque multis concharum albarum, ossium coralliorumque vitreorum lineis exornant. Arcum et sagittas pro armis habent.

Fig. 4. Cafri.

Cafri penitus nigro sunt colore, capillo, ut *Gonaci*, nigro crispoque, sed capite, quam illi, longius producto. Faciei varias notas inurant. Viri nudi incedunt penitus, nisi quod collo lineam ex ossibus candidis, lumbis autem cingulum ex juncis confectum circumjiciunt. Mulieres, praeter solitum subligaculum et coralliorum lineas, frequenter, pallii loco, pellem ovinam gestant, quae ad succollandos parvulos eis inservit. Arma illis sunt jacula.

ÁFRIKAI EMBEREK.

Afrikában egymástól felette különböző természetű, színű, és szokású emberek vannak; úgymint fejelek, barnák, és fekete emberek. Ezen földrészek belsőbb részeiben élő lakosok kevésbé lévén még előttünk esmeretesebbek; csak a' partkörnyéki lakosokat kell megvizsgálnunk. Itt vagynak egynehány nemzetek ezek közül.

1. Kép. Egyiptomi lakos.

Az egyiptomi lakosok fejelek, és szép természetűek, valamint az Európaiak. A' főbbrendűek igen pompásan élnek és öltözködnek, 's csak nem egészen törökösen, mind a' férjfiak, mind az asszonyok, mint itt láthatni. Ennek oka az, mivel Egyiptom Török tartomány, és sok Törökök és Görögök lakják.

2. Kép. Hottentóták.

A' Hottentóták Afrikának déli tsútsát lakják. Bőrök világosbarna, ábrázatjuk, mellyet sokféle festések által még inkább elrútítanak, éktelen; mivel csaknem majom tekintetek van. Majd egészen mezítelen járnak, és csak egy juhör katzagányt akasztanak a' nyakokba. Fejek sokféle süveget hordanak; nyakokban és hasok körül sok felfűzött veres és fehér üveggyöngyöt, és tsigákat; karjaik és lábaik körül pedig nyersjuhbelet tekergetnek ganéjjal. Az asszonyok ágyékaik körül egy

darab posztót viselnek, elől pedig egy kis tarka kötöt. Fegyverek hajtó dárda.

3. Kép. Gonákok.

A' Gondkok és Kafferek Afrikának déli és napnyugoti partjai körül laknak, és a' tulajképpen való Négerek közé tartoznak. A' Gonákok színekre nézve setétbarnák, jó természetűek, és igen rövid göndör fekete hajok van, mint a' bárány szőre. Meztelen járnak 's csak elől van egy kis kötőjük, az asszony személyek pedig egy darab matériát kötnek tsipejek körül. Egyébaránt pedig a' nyakokban, karjaikon, kezeiken, lábaikon, és hasokon sok fűzér fejér kagylók, tsontok és üvegklárisok szemléltetnek. Fegyverek kézív és nyíl.

4. Kép. Kafferek.

A' Kafferek éppen fekete színűek, hajok szinte olly fekete göndör mint a' Gonákoké, de a' Kaffereknek hosszúkásabb fejek van. Ábrázatjukba mindenféle tsirádákat etetnek belé. A' férjfiak anyaszült meztelen járnak, csak egy fűzér fejér tsontotskákát hordván nyakokban ágyékaik körül pedig egy kákakoszorút. Az asszonyok, szokott kötényjeken és felfűzött klárisaikon kívül, gyakran hordanak juhörből katzagányt is köpönyeg gyanánt, mellybe gyermekeiket guggon ültetve hondozzák. Fegyverek hajtó dárda.

MENSCHEN AUS AFRIKA.

Afrika hat Einwohner von höchst verschiedener Bildung, Farbe und Lebensart; weisse, gelbe, braune und schwarze Menschen. Da wir das Innere von diesem Welttheile noch wenig kennen, so müssen wir blos die Einwohner der Küstenländer betrachten. Hier sind einige Nationen davon.

Fig. 1. Egypter.

Die Einwohner von *Egypten* sind weisse und schön gebildet, wie die Europäer. Die Vornehmen leben und kleiden sich ungemein prächtig, und fast ganz türkisch, sowohl Männer als Weiber, wie man hier sieht. Dies kommt daher, weil *Egypten* eine türkische Provinz ist, und viele Türken und Griechen darin leben.

Fig. 2. Hottentotten.

Die *Hottentotten* bewohnen die südliche Spitze von Afrika. Ihre Hautfarbe ist lichtbraun, und ihre Gesichtsbildung, die sie noch dazu durch Malerey verstellen, hässlich; denn sie sehen fast aus wie Affen. Sie gehen fast ganz nackt, und haben blos ein großes Schaffell umhängen. Auf den Köpfen tragen sie Mützen von verschiedener Art; um den Hals und Bauch viele Schnüre rother und weisser Glasperlen und Muscheln; um die Arme und Beine aber wickeln sie frische Schafdärme mit Miste. Die Weiber tragen um die Lenden ein Stück grobes Tuch, und

vorn ein kleines buntes Schürzchen. Wurfspielse sind ihre Waffen.

Fig. 3. Gonaken.

Die *Gonaken* und *Caffern* wohnen an den südlichen und westlichen Küsten von Afrika, und gehören zu den eigentlichen Negeren. Die *Gonaken* sind dunkelbraun von Farbe, wohlgebildet, haben ganz kurzes krauses schwarzes Haar, wie Lämmerwolle. Sie gehen nackt, und haben blos vorn einen kleinen Schurz, und die Weiber ein Stück Zeug um die Hüften; übrigens aber tragen sie zum Putz um Hals, Arme, Hände, Beine und Bauch eine Menge Schnüre von weissen Muscheln, Knochen und Glaskorallen. Bogen und Pfeile sind ihre Waffen.

Fig. 4. Caffern.

Die *Caffern* sind ganz schwarz von Farbe, haben eben so schwarzes krauses Haar als die *Gonaken*, aber länger gezogene Köpfe als diese. Ins Gesicht beizen sie sich allerhand Figuren. Die Männer gehen ganz nackt, und haben blos eine Schnur weisser Knochen um den Hals, und einen Schilfkranz um die Lenden. Die Weiber tragen, aufser dem gewöhnlichen Schürzchen und ihren Corallenschnüren, auch häufig ein Schaffell, anstatt eines Mantels, in welches sie ihre Kinder hucken. Wurfspielse sind ihre Waffen.

HOMMES D'AFRIQUE.

L'Afrique renferme des hommes de stature, de couleur et d'habitudes naturelles très différentes; il y en a de blancs, d'olivâtres, de basanés et de noirs. Comme l'intérieur de cette partie du monde ne nous est que peu connu, nous sommes obligés de nous contenter de faire mention de quelques habitans des côtes. En voici quelques-uns.

Fig. 1. Egyptiens.

Les habitans de l'Égypte sont blancs et bien-faits, comme les Européens. Les principaux d'entre eux, hommes et femmes, vivent et s'habillent magnifiquement et presque tout à fait à la turque, comme on le voit ici. Cela vient sans doute de ce que l'Égypte est une province turque, dans laquelle se trouvent quantité de Turcs et de Grecs.

Fig. 2. Hottentots.

Ces peuples habitent la pointe méridionale de l'Afrique. Leur teint est d'un brun clair, et leur physionomie, qu'ils défigurent encore par différentes peintures, est fort laide; car ils ont l'air de singes. Ils vont presque tout nus, et ne sont couverts que d'une grande peau de mouton. Ils portent sur leur têtes des bonnets de différentes formes; ils ont autour du ventre et du cou plusieurs rangs de perles de verre rouges et blanches, et des coquillages. Ils s'entortillent les bras et les jambes de boyaux de mouton frais et remplis de leur fiente. Les femmes s'enveloppent les reins d'une pièce de drap grossier, et

portent devant elles un petit tablier de couleur. Il sont armés de javelots.

Fig. 3. Les Gonaques.

Les Gonaques et les Caffres habitent les côtes méridionales et occidentales de l'Afrique, et sont proprement des Nègres. Les premiers ont le teint d'un brun foncé; ils sont bien faits, et ont les cheveux noirs, courts et crépus, comme la laine des jeunes agneaux. Ils sont tous nus, si ce n'est que les hommes portent un petit tablier et les femmes encore un morceau d'étoffe autour des reins; ils se parent d'ailleurs le cou, les bras, les mains, les jambes et le ventre de quantité de perles de verre, de coquillages blancs, d'os etc. Leurs armes sont l'arc et les flèches.

Fig. 4. Les Caffres.

Les Caffres sont tout noirs; ils ont les cheveux noirs et crépus comme les Gonaques; mais leur tête est plus allongée que celle de ces derniers. Ils se brûlent toutes sortes de figures dans le visage. Les hommes sont tout nus, et ne portent pour tout vêtement qu'une rangée d'os blancs autour du cou, et une ceinture de joncs autours des reins. Outre le petit tablier ordinaire, et les rangs de perles ou de coraux, les femmes portent aussi fréquemment, en guise de manteau, une peau de mouton, dans laquelle elles portent leurs enfans. Les armes des caffres sont le javelot.

HOMINES AMERICANI.

Fig. 1. Grönlandi.

Grönlandi proxime omnium ad polum arcticum in America habitant, statura humiles, colore sordido flavescente, crine nigro demissoque. Vestitus utriusque sexus a capite ad calcem e phocarum pellibus nitide confectus, pictisque pannorum taeniis ornatus est. Hieme pellibus tegunt caput. Arma sunt arcus, sagitta, lanceae. Capiendis balaenis imprimis excellunt.

Fig. 2. Unalaskki.

Hic ex illis est nationibus, quas globum terrarum tertio circumnavigans Cookius in longissima illa ora occidentali borealis Americae recens detexit. *Unalaskka* vulpinis, quas vocant, insulis adnumeratur. Incolae, inculti ac feri, piscando victitant. Crinis iis niger est, color corporis obscurus, labium superius inferiusque ornatus caussa perforatum ossibusque trajectum. Viri feminaeque vestem laxam ex avium phocarumque pellibus gestant, indusio fere similem, pictis pannorum taeniis ornata. Caput pileo e juncis aut arundine confecto, crura ocreis informibus ex cortice arborum phocarumque pellibus tegunt.

Fig. 3. Virginienses.

Virginia aestuosa est regio, quapropter ingenui incultique ipsius incolae maximam

partem nudi incedunt, subligaculum e linteo picto et psittaci pennis circum lumbos gestantes. Color corporis cupreus est, crines nigri atque promissi, statura grandis et decora. E collo lineae pendent e conchis ossibusque. Cuti notas ornandi caussa inurunt. Arma habent arcum et sagittas. Ut vero truci horribilique adpectu hostem terreant, e posteriore subligaculi parte tigridis aut alterius bestiae caudam longiorem suspensam post se trahunt.

Fig. 4. Patagonii.

Patagonia in australi Americae parte sita, incolas habet hominum, quos adhuc cognoverimus, maximos; tam virorum enim quam mulierum statura non infra pedes 7 deprimitur. Color corporis cupreus est, isque obscurus: hunc albis quibusdam notis, praesertim circa oculos, pingunt. Crines nigros habent, eosque breves instar setarum viri; mulieres vero eos in binas colligunt plectuntque caudas, e quibus ornamenti gratia globulos vitreos variorum colorum suspendunt. Nudi incedunt, nisi quod segmento peliis bestiae, quam huanacum appellant, corpus tegunt, ex qua pelle etiam caligas quasdam breviores, sed sine calceo, velandis cruribus conficiunt, calcaribusque ligneis instruunt, quod semper fere equis insidentes vitam degunt. Arma eis sunt fundae, quibus etiam ad venandum utuntur.

Fig. 5. Terrae ignis incolae.

Pescherai sive *terrae ignis* incolae ultra fretum magellanicum, omnium terrae incolarum proxime ad polum antarcticum habitant. Vix 4 pedes alti, colore fusco sordidiore, forma ignobili, vitam degunt miseriam. Licet regio frigore horreat, tamen nudi propemodum incedunt, nil habentes praeter pallium calceosque e pellibus phocarum, et coralliis rubris pannorumque laciniis, si quas commutando a praeternavigantibus acceperunt, corpus ornantes.

ÁMÉRIKAI EMBEREK.

Amerika leghofszabb része a földnek, mely egyik ég sarktól tsaknem a' másíkg nyúlik. Minden égalyakon keresztül, a' honnan felette különböző emberek is lakják. Meg kell különböztetni a' született amerikai, és az Európából oda költözött embereket, úgy szinte a' partkörnyéke és a' szigetbéli embereket is egymástól. Az első még többnyire vadon élnek azon földnek belső részeiben a' hova őket Amerika feltalálása után az Európaiak kegyetlensége bényomta. Itt vagynak öt nemzetek azok közül.

1. Kép. Grönlandiaiak.

Ezek Amérikanak északi földszarka felé laknak, termetekre nézve kitsinyek, molskos sárga színűek, létszeg hajok pedig fekete. Ruhájok mind a' férjűaknak mind az afzszonyoknak tetejektől fogva talpokig fóka bőrből készűl; igen tzifra, tarka posztó tsíkokkal ki-varva. Télen prémes süveget viselnek fejeken, fegyverek nyílak és lántsák, a' tzeihal fogásról nevezetesek.

2. Kép. Unalaskai lakos.

Ez azon nemzetből való, melyet Kook Kapitány harmadzori utazása alkalmatosságával talált fel, északi Amérikanak napnyúgoti hozfszú partjai körül. Unalaska egy az úgy nevezett rókafigetek közül. Lakosai mind halászok és durva vad természetűek; hajok fekete, bőrök setét színű, és keresztül fűrt felső és alsó ajakokban tsontot hordanak ékeség gyanánt. Mind a' két nemen lévőek bő kötöst viselnek madárbőrből vagy fókabőrből, mely ollyan forma készűletű mint az ing, tarka posztó sújtással körül varva, fejeken káka kalapot hordanak, lábaikon pedig formátlan lábbeliket fakéregből vagy fókabőrből.

3. Kép. Virginiaiak.

Virginia meleg tartomány a' honnan vad

lakosai többnyire mezítelen járnak, tarka övet hordván tsipejeken tarka vászonból, papagáj tollakkal kitzifrázva köröskörül. Bőrök veres rézszínű barna, hajok fekete és hozfszú, termetek nagy és nemes. Nyakokban tsontot és felfűzött tsigákat hordanak. Ékesítésekre holmi vonásokat etetnek bé az ábrázatokba. Fegyverek nyílakból áll, és hogy rettenetessé tegyék tekinteteket hátul az előkötőjökre tigrisfarkat vagy más hozfszú farkat kötnek 's ezt vonyják magok után.

4. Kép. Patagonok.

Patagonia Amérikanak déli részében van, lakosai minden eddig esmeretes föld lakosai között legmagasabb emberek; mert a' férjűak és az afzszonyok 7 lábnyinál nem alacsonyabak. Bőrök színe setét mint a' réz, melyet kivált ábrázatokon szemeik körül feje színél bémázolnak. A' hajok fekete, a' férjűaké rövid serte forma. Az afzszonyok két ágba befonyják 's ezeknek végekre tarka üveggombokat a' tnak. Mezítelenen járnak, 's tsak derekakra kötnek Lakmabört, lábaikon pedig félszárú sarukat viselnek, de a' mellyek fejelenek, fa sarkantyúkkal minthogy szüntelen lovon vannak. Fegyverek parittyá és vadadázatrais ezzel élnek.

5. Kép. Peserések.

A' Peserések, azaz a' Magellán útján túl lévő Fájerland lakosi, a' mi földünknek déli sarka körül laknak. Ezek alig vannak 4 lábnyi magasak, molskos barnaszínűk, nem derék termetűk 's igen nyomorúlt emberek. Ezek többnyire mezítelen járnak, a' nálók lévő nagy hideggel semmit se gondolván, tsak egy köpönyegjek 's egy pár lábbeliek van Fókabőrből, 's ékesítésekre klárisokat vagy posztó darabokat aggatnak magokra, mellyeket a' hajósoktól tserélnék,

MENSCHEN AUS AMERIKA.

Amerika, der längste unter allen Welttheilen, geht fast von einem Pole zum andern, durch alle Zonen, und hat eben deswegen äußerst verschiedene Menschen zu seinen Bewohnern. Man muß die eingebornen Amerikaner von den Europäern, die in Amerika leben, und die Küstenländer, oder die Inseln bewohnen, wohl unterscheiden. Jene leben größtentheils noch als Wilde im Innern des Landes, als wohin sie die Grausamkeit der Europäer seit der Entdeckung von Amerika verdrängt hat. Hier sind 5 Nationen davon.

Fig. 1. Grönländer.

Die Grönländer sind die nördlichen Polar-Menschen von Amerika, klein von Wuchs, schmutziggelb von Farbe, und haben schwarzes schlichtes Haar. Ihre Kleidung, sowohl der Männer als Weiber, ist vom Kopfe bis zum Fusse von Seehundfellen recht zierlich gemacht, und mit bunten Tuchstreifen besetzt. Im Winter tragen sie Pelzwerk über den Kopf. Ihre Waffen sind Bogen, Pfeile und Lanzen. Sie sind im Wallfischfange sehr berühmt.

Fig. 2. Unalasker.

Dieser gehört zu den, auf des Capitains Cook dritten Reise um die Welt neu entdeckten Nationen, auf der langen Westküste des nördlichen Amerika. Unalaska ist eine von den Fuchsinselfn. Die Einwohner sind alle Fischer, und rohe Wilde; sie haben schwarzes Haar, dunkle Hautfarbe, und tragen in der durchborten Ober- und Unterlippe Knochen zur Zierde. Männer und Weiber tragen einen weiten Rock von Vogelhäuten oder Seekalbfellen, der fast wie ein Hemd gemacht, und mit bunten Tuchstreifen besetzt ist, auf dem Kopfe einen Huth von Schilf; an den Füßen unförmliche Stiefeln von Baumrinde und Seehundfellen.

Fig. 3. Virginier.

Virginien ist ein heißes Land, daher

gehen seine eingebornen wilden Bewohner meist nackt, mit einem bunten Schurze von bunter Leinwand, und Papageyenfedern um die Lenden. Ihre Haut ist kupferbraun; ihr Haar schwarz und lang, ihre Figur groß und edel. Um den Hals tragen sie Knochen und Muschelschnüre. Sie beitzen sich zum Putze Figuren in die Haut. Ihre Waffen sind Bogen und Pfeile, und, um sich ein fürchterliches Ansehen zu geben, binden sie hinten an ihren Schurz einen Tieger- oder andern langen Thierschwanz, den sie nachschleppen.

Fig. 4. Patagonier.

Patagonien liegt in der südlichen Hälfte von Amerika, und seine Einwohner sind die größten Menschen, die man bisher auf der Welt entdeckt hat; denn Männer und Weiber sind nicht unter 7 Fuß hoch. Ihre Haut ist dunkel kupferfarb, die sie, sonderlich im Gesichte um die Augen, mit weißen Figuren bemalen. Sie haben schwarzes Haar, die Männer kurz wie Borsten, die Weiber flechten es in ein paar Zöpfe, an die sie bunte Glasknöpfe hängen. Sie gehen nackt, und haben blos um den Leib ein Stück Guanikofell, und an den Füßen eine Art von Halbstiefeln eben davon, jedoch ohne Schuhe, und mit hölzernen Sporen versehen, weil sie beständig zu Pferde leben. Ihre Waffen sind Steinschleudern, die sie auch zur Jagd brauchen.

Fig. 5. Feuerländer.

Die Pescherák oder Feuerländer, d. h. die Bewohner des Feuerlandes jenseit der Magellan Straße, sind die südlichen Polarmenschen unsrer Erde. Sie sind kaum 4 Fuß hoch, schmutzig-braun, schlecht gebildet, und sehr elende Menschen. Sie gehen, ungeachtet der Kälte ihres Landes, meist nackt, haben nur einen Mantel und Schuhe von Seehundfellen, und rothe Corallen oder Tuchlappen, die sie von Schiffern eintauschen, zum Putze an sich.

HOMMES D'AMÉRIQUE.

L'Amérique, la plus grande partie du monde, s'étend presque d'un pôle à l'autre et passe par toutes les zones; de là vient qu'elle est habitée par des hommes d'espèces très différentes. Il faut bien distinguer les *naturels* de l'Amérique des *Européens* qui vivent dans cette partie du monde, et qui en habitent les côtes et les îles. Les premiers vivent pour la plupart en sauvages dans l'intérieur du pays, où la cruauté des Européens les a chassés depuis la découverte de l'Amérique. En voici cinq nations.

Fig. 1. Les Groënladais.

Les *Groënladais* habitent vers le pôle septentrional en Amérique; ils sont de petite taille, d'un teint brun sale, et ont les cheveux noirs et lisses. L'habillement des hommes et des femmes, de la tête aux pieds, est très joliment fait de peaux de chiens marins, et garni de bandes de drap de couleur. Ils portent en hiver des pelisses sur leurs têtes. Leurs armes sont l'arc, les flèches et la lance. Ils sont très habiles à la pêche de la baleine.

Fig. 2. Les Unalaskales.

Une des nations que le capitaine Cook a découvert dans son troisième voyage autour du monde, sur les côtes occidentales de l'Amérique septentrionale. *Unalaska* est une des îles aux renards. Ses habitans sont tous pêcheurs. Ils ont les cheveux noirs, le teint foncé, et portent en guise d'ornement des os aux lèvres supérieure et inférieure, qu'ils se percent à cet effet. Les hommes et les femmes portent un large habit de peaux d'oiseaux ou de chiens marins, assez semblable à une chemise, et garni de bandes de drap de couleur. Leur tête est couverte d'un bonnet de joncs; et leur chaussure consiste en une espèce de bottes informes, faites d'arbre et de chien marin.

Fig. 3. Les habitans de la Virginie.

La *Virginie* est un pays chaud; de là vient que la plupart des sauvages qui y sont naturels, vont nus, et ne portent qu'un tablier chamarré

et garni de plumes de perroquets, de toutes sortes de couleurs, autour de leurs reins. Leur teint est basané, leur chevelure longue et noire, leur taille haute et noble. Ils portent autour du cou des os et des coquillages. Pour se parer, ils se font toutes sortes de figures dans la peau. Leurs armes sont l'arc et les flèches; et pour se donner un air redoutable, ils attachent à la partie postérieure de leur tablier une longue queue de tigre ou d'autres animaux, qu'ils traînent après eux.

Fig. 4. Les Patagons.

Le pays des Patagons est dans la partie méridionale de l'Amérique, et ses habitans sont les hommes les plus grands qu'on ait jusqu'ici découvert au monde: car les hommes et les femmes n'ont pas moins de 7 pieds de haut. Leur teint est très basané, et ils ont coutume de se peindre des figures blanches sur la peau, et sur-tout au visage autour des yeux. Leurs cheveux sont noirs; les hommes les ont courts comme des soies, et les femmes en font deux tresses, auxquelles elles pendent des boutons de verre coloré. Ils vont nus, à l'exception d'un morceau de peau de Guanico, qu'ils portent autour du corps, et d'une espèce de brodequins de même matière, mais sans souliers, et pourvus d'épérons de bois, parce qu'ils sont presque toujours à cheval. — Leurs armes sont des frondes, dont ils se servent aussi à la chasse.

Fig. 5. Les habitans des Terres de feu.

Les *Pécherais* ou habitans des *Terres de feu*, en de là du détroit de Magellan, sont ceux qui habitent le pôle austral de notre globe. Ils ont à peine 4 pieds de haut, et le teint d'un brun sale; ils sont mal faits et de très chétives créatures. Malgré le froid qui règne dans leur climat, ils sont presque tout nus, ne portent qu'un manteau et des souliers de peau de chien marin, et se parent de coraux rouges et de pièces de drap que les bateliers échangent avec eux.

Seceiah. u. Gest. von J. B. Schmutz.

HOMINES AUSTRALIAE.

Coelum Australiae clemens, ex parte aestuosum, in causa est, quod terrae illius incolis inutiles propemodum sint vestes. Multi ibi populi e. g. in nova Hollandia omnino nudi incedunt, reliqui pannis papyraceis aut plexis e junco tegetibus se vestiunt, quas rudis eorum ars multo labore conficit. Nos hic principales aliquot insularis illius Orbis nationes propius contemplabimur.

Fig. 1. Otaheitenses.

Color corporis e fusco flavus est, crines nigri cincinnati. Vestis Otaheitensium generatim e panno quodam papyraceo non texta, e cortice mori papyri et artocarpus arboris confecto constat, cujus panni segmentis ulnarum 30 aut 40 saepe longitudine corpus pro libitu implicant atque involvunt. Ejusmodi pannis nobiles etiam caput redimiunt.

Fig. 2. Incolae insularum sandvi-censium.

Color eorum pariter fuscus est, et cutis, praesertim virorum, nigris notis inustis ornata. Capillum habent e nigricante fuscum crispumque. Viri ac feminae breve duntaxat subligaculum lumbis circumjectum gestant, ceterum nudi. Feminae ornatus causa e pictis avium pennis lineas collo circumdant aut crinibus implectunt. Vir hic, quem tabula exhibet, saltator est, quapropter sertum junceum collo circumjectum, et manu calathum versicoloribus pennis perplexum gestat.

Fig. 3. Incolae novae Seelandiae.

Color corporis priori est similis, capilli nigri atque demissi. Vir, quem stantem imago refert, pallio e scirpis plexo, hirto horridoque nudum omnino corpus tegit. Collo auribusque ossa et piscium dentes ornatus causa suspensos, crinibus vero pectinem pennasque aliquot rubras insertas gestat. Manu bipennem, cingulo telum manuale lapideum, quod *Pätuh-Pätuh* vocant, insertum habet.

Mulier induta sedet tunica seu indusio e plantae cujusdam fibris plexo ac versicoloribus avium pennis affabre picto.

Fig. 4. Incolae novae Hollandiae.

Nova Hollandia est terra continens Australiae atque incolas habet omnium, quos in illa Orbis parte adhuc detexerimus, ferocissimos, adeo ut Eupopaeis in eam terram exscendere tentantibus armati perpetuo restiterint. Niger est color, qualis in Africa Aethiopia, sed facies alia, capillis crispis barbaque nigris.

Omnino nudi, vestium non norunt usum, contra notis albis cutem pingunt, saepe etiam terram quamdam e rubro fuscam corpori illinunt digiti crassitudine. Arma eorum sunt scuta lignea, gladii itidem lignei et lanceae ex piscium ossibus factae. Vicini habitant novae Anglorum coloniae, *Botany-Bay* dictae, in quam fures suos aliosque homines facinorosos Anglia relegare solet.

AUSZTRÁLIAI EMBEREK.

Ausztráliának enyhes, részzerént pedig meleg égallya, tsaknem feleslegvalóvá tesz lakosaira nézve minden ruházatot; a' honnan sok népek benne éppen mezítelenen járnak, mint p. o. az Ujjhollandia lakosi, mások pedig *papirosfamatériát* vagy öfzvefont kákafzőnyegyet viselnek, mellyeknek készítése, ezeknek a' mesterségeiben még igen durva és tudatlan népeknek elég nagy munkába kerül. Vizsgáljuk meg közelebről némelly főbb Nemzetjeit ezen nem régiben feltaláltatott szigetekből álló világrészének.

1. Kép. Otahajti lakosok.

Ezeknek színek barnasárga, hajok fekete bodor. Az Otahajtiaknak öltözetek egyáltalában valami papirosfa matériából készül, melly a' papiroszederjének és a' kenyérfának hárshejjéből szövetik, és ezen materiát néha 30—40 réfnyi hofzszú darabokban tekergetik tetzések és ahoz való kedvek szereznt a' derekokra. A' főbb rendű emberek is ilyen forma materiát hordanak a' fejekre tekergetve.

2. Kép. Szandvikszigeti lakosok.

Ezek is hasonlóképpen barna bőrűek, melly főképpen a' férjfiaknál belé etetett fekete tzirádákkal jegyes. Hajok setét barna, göndör. Mind a' két nemen lévők tsak egy rövid kötényt hordanak papiroshársból az ágyékjuk körül, egyébaránt mezítelen járnak. Az afzszonyok felfűzött tarka madártollakat is szoktak ezenkívül magok ékesítésére a' nyakokban és hajaikban hordani. Az itt lerajzolt férjfi, tántzos, 's azért ékesítette a' nyakát kákakofzörűvel, és azért tart kezében tarka tollakkal körül font kosarat.

3. Kép. Újzélandi lakosok.

Színek leginkább barna, hajok pedig egyenesfálú fekete. Az itt álló férjfiak kákából font fűrtös katzagányja van, a' ki irtóztató tekintetű, és a' katzagány alatt mezítelen van. Nyakába és füleibe tsontokat és halfogakat aggatott maga ékesítésére, hajában pedig egy fészű 's egynehány veres toll van. Kezében tartja a' fokossát, öve mellett pedig köből készült kézi fegyvere áll, mellyet nyelveken petüpetü-nek neveznek.

A' mellette ülő afzszonyak alsó ruhája vagy inge van, egy plántának fonál forma szálaiból szövettetett ez, 's madár tollakkal ki van tzifrázva.

4. Kép. Új-Hollandia lakosi.

Új-Hollandiát Ausztrália száraz földjének lehet mondani, de lakosai legdurvább vad emberek, mind azok között a' lakosok között, a' kiket a' földnek ezen részében még eddig feltaláltak. Mindenkor erőszakosan ellentállanak az Európaiak hozzájuk való első kifzállásának. Fő színek fekete, mint az afrikai Négereké; de ábrázatjuk állása más forma, és hajok fekete göndör 's szakálluk is van.

Ezek anyafzűlt mezítelenen járnak, 's ruhát még tsak nem is esmernek; de ellenben bőröket fejez tzirádákkal bévongálják, 's gyakorta tsaknem egy ujjnyira bémázolják magokat valami veres földel. Fegyverek fapaizs, fakard, és haltsont lándzsák. Szomszédjai ezek annak az Anglusok által béültetett Új-ülésnek *Botanibaiban*, a' hova az Anglusok közülök a' tolvajokat és más gonofztévöket szokták általfzállítani.

MENSCHEN AUS AUSTRALIEN.

Das milde, zum Theil auch heisse Clima von Australien, macht seinen Bewohnern die Kleider fast ganz überflüssig. Viele Völker davon gehen ganz nackt, wie z. B. die Neuholländer, und die übrigen kleiden sich in *Papierzeug* oder geflochtene *Schilfmatten*, die ihr noch ganz roher Kunstfleiß mühselig genug hervorbringt. Wir wollen einige der Hauptnationen dieser neuentdeckten Inselwelt hier näher betrachten.

Fig. 1. Otaheiter.

Ihre Hauptfarbe ist braungelb, und ihre Haare sind schwarz und lockigt. Die Kleidung der Otaheiter besteht durchaus in einer Art von Papierzeug ohne Textur, aus den Rinden des Papier-Maulbeerbaums und Brodfruchtbaums gemacht, welches sie in langen Stücken, oft zu 30 bis 40 Ellen, nach eigner Phantasie um den Leib wickeln. Auch die vornehmen Männer tragen dergleichen Tücher um den Kopf gebunden.

Fig. 2. Sandwichinsulaner.

Ihre Hauptfarbe ist gleichfalls braun, und die Haut selbst, sonderlich bey Männern, mit eingebeitzten schwarzen Figuren geziert. Ihr Haar ist dunkelbraun und kraus. Männer und Weiber tragen bloß einen kurzen Schurz von Papierzeug um die Lenden, und gehen übrigen nackt. Die Weiber tragen außerdem zum Putze Schnüre von bunten Vogelfedern um den Hals und in den Haaren. Der hier abgebildete Mann ist ein Tänzer, und hat daher zur Zierde einen Schilfkranz um den Hals, und einen Korb mit bunten Federn durchflochten in den Händen.

Fig. 3. Neuseeländer.

Ihre Hauptfarbe ist wie die vorige, und ihr Haar schwarz und schlicht. Der Mann, der hier steht, trägt einen zottigen Schilfmantel, der fürchterlich wild aussieht, und ist unter demselben ganz nackt. Zum Putze hat er an dem Halse und in den Ohren Knochen und Fischzähne hängen, und in den Haaren steckt ein Kamm und etliche rothe Federn. In der Hand hat er seine Streitaxt, und in dem Gürtel steckt sein steinernes Handgewehr, *Pätuh-Pätuh* genannt.

Die sitzende Frau hat ein Unterkleid oder Hemd an, von den Fäden einer Pflanze geflochten und zierlich bunt mit Vogelfedern gestickt.

Fig. 4. Neuholländer.

Neuholland ist das feste Land von Australien, aber seine Einwohner sind die rohesten Wilden, die man bisher noch in jenem Welttheile entdeckt hat. Sie widersetzten sich immer gewaltsam der ersten Landung der Europäer. Ihre Hautfarbe ist schwarz, wie die der Neger in Afrika; sie haben aber eine andere Gesichtsbildung wie jene und schwarzes krauses Haar und Bärte.

Sie gehen ganz nackt, und kennen gar keine Kleider; dagegen bemahlen sie sich aber die Haut mit weißen Figuren, und beschmieren sich auch oft fast fingerdick mit einer rothbraunen Erde. Ihre Waffen sind hölzerne Schilder, dergleichen Schwerter, und Lanzen von Fischknochen. Sie sind die Nachbarn von der neuen englischen Colonie in *Botany-Bay*, wohin die Engländer ihre Diebe und andere Verbrecher transportiren.

HOMMES D'AUSTRALIE.

Le climat doux et même chaud de l'Australie rend les habits presque inutiles à ses habitans. Plusieurs peuples de ces contrées vont tout nus, tels sont p. e. les habitans de la nouvelle Hollande, et les autres se couvrent d'étoffe de papier, ou de nattes de joncs que leur art encore grossier ne produit qu'avec peine. Nous allons considérer plus en détail quelques unes des principales nations de cet archipel nouvellement découvert.

Fig. 1. Habitans d'Otahiti.

Ils ont le teint basané, les cheveux noirs et crépus. Leur habillement consiste en général en une espèce d'étoffe non tissée, et faite de l'écorce du papyrus ou de l'arbre à pain, dont ils entortillent de longues pièces de 30 à 40 aunes, à volonté, autour de leurs corps. Les hommes de distinction portent aussi des pièces de cette étoffe autour de leur tête.

Fig. 2. Les insulaires de Sandwich.

Leur teint est également basané, et la peau elle-même ornée, sur-tout chez les hommes, de figures noires qu'ils y impriment. Leurs cheveux sont crépus et d'un brun foncé. Les hommes et les femmes n'ont d'autre vêtement qu'un petit tablier d'écorce de papyrus autour des reins. Les femmes se parent en outre de rangs de plumes de couleurs différentes, qu'elles portent autour du cou et dans leurs cheveux. L'homme représenté sur la planche est un danseur, qui a pour cette raison une guirlande de roseaux autour du cou, et porte dans ses mains un panier fait de plumes bigarrées.

Fig. 3. Habitans de la nouvelle Zélande.

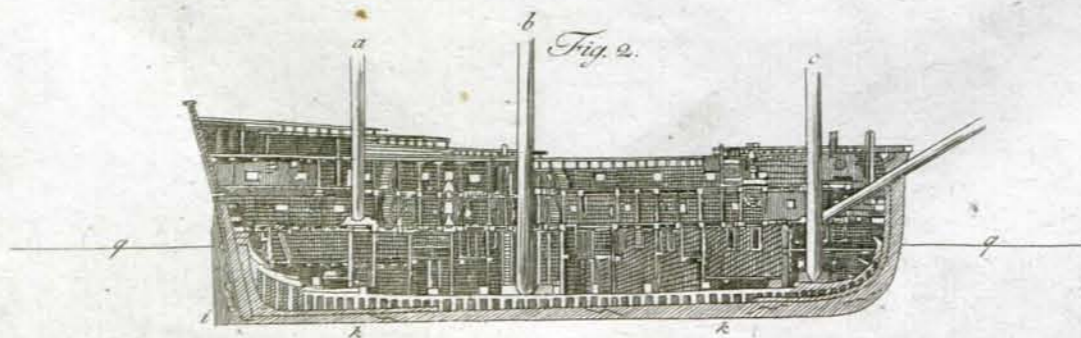
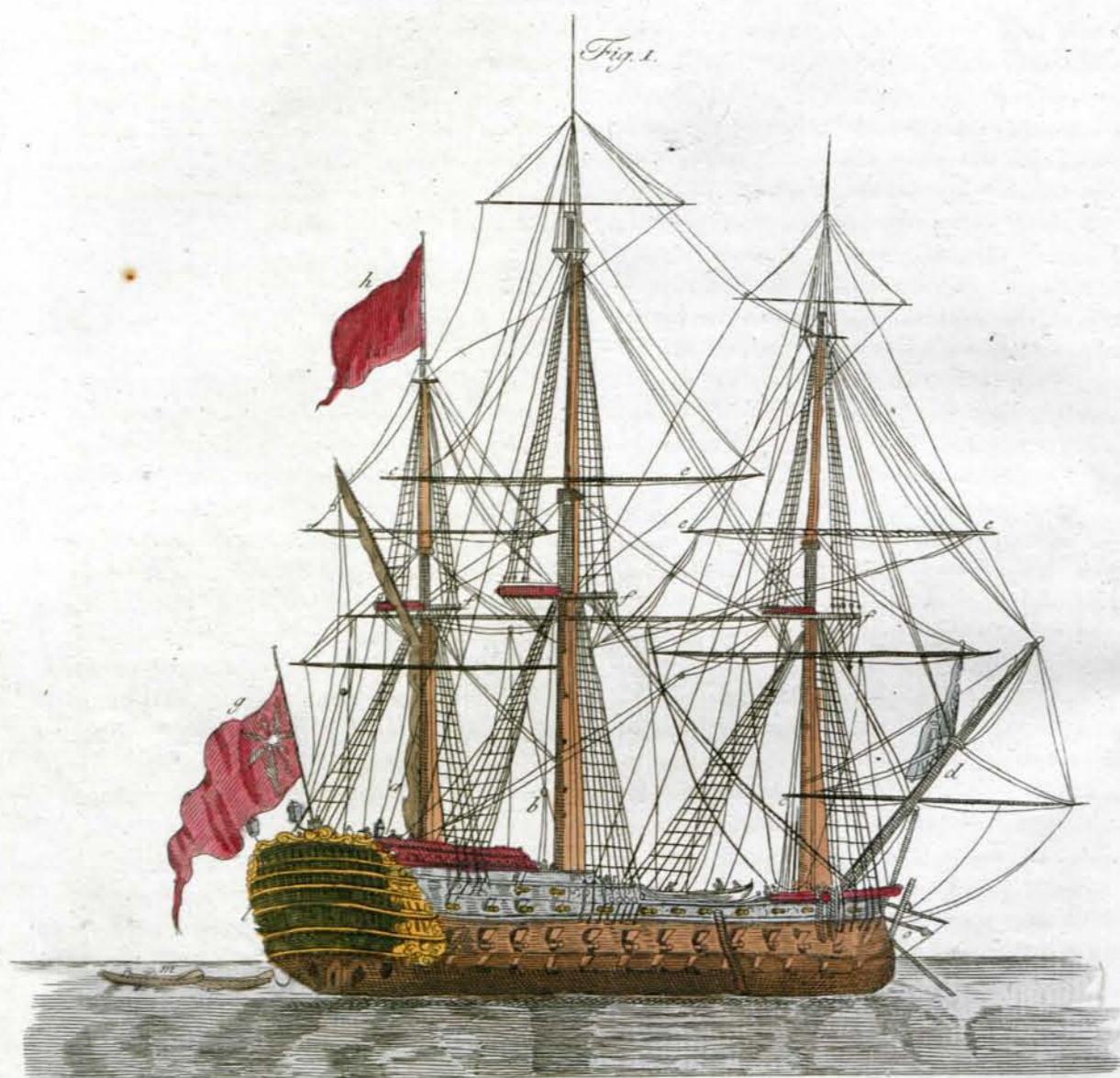
Leur teint ressemble à celui des précédens, et leurs cheveux sont noirs et lisses. L'homme représenté debout porte pour tout vêtement un manteau de joncs, qui paraît tout vêtu et lui donne l'air extrêmement sauvage. Il porte en guise d'ornemens des os et des dents de poissons pendues à son cou et à ses oreilles, et il a dans ses cheveux un peigne et quelques plumes rouges. Il tient à la main la hache dont il se sert dans les combats, et son couteau de pierre nommé *Patuh-Patuh*, est pendu à sa ceinture. La femme, représentée assise, a un habit, en forme de chemise, tissu des filaments d'une plante, et joliment brodé en poils de chien, et en plumes d'oiseaux de diverses couleurs.

Fig. 4. Habitans de la nouvelle Hollande.

La nouvelle Hollande est le continent de l'Australie, mais ses habitans sont les sauvages les plus bruts, qu'on ait jusques ici découvert dans cette partie du monde. Ils s'opposent toujours avec force au premier débarquement des Européens. Ils ont la peau noire, comme les nègres de l'Afrique; leur physionomie diffère cependant de celle de ces derniers. Leurs cheveux et leur barbe sont noirs et crépus. Ils vont tout nus, et ne connaissent aucun vêtement; mais en revanche ils se peignent des figures blanches sur la peau, et se barbouillent souvent le corps d'une terre d'un brun rouge, de l'épaisseur du doigt. Leurs armes sont des boucliers de bois, des sabres de même matière, et des lances d'arrêtes de poissons. Ils sont voisins de *Botany-Bay*, nouvelle colonie, où les Anglais envoient leurs voleurs et autres criminels.

N A V E S.

J. A. C.

Navis inter machinas, quas humana excogitavit industria, ingeniosissimas utilissimasque numerari meretur. Vero simile est, arborem excavatam, unde hodieum silvestres homines lintres suos conficiunt, primam ei inveniendae praeuisse occasionem. Sed quanto ingenio, quantis rerum notitiis opus erat, ad molem tam ingentem, cujusmodi navis est bellica, e trabibus, tabulis, ferro funibusque tam affabre construendam, ut maxima portaret onera, ab Orbis parte alia ad aliam tuto curreret, ventos fluctusque contemneret, ac nihilominus ab uno tantum homine regeretur! Cunctis, qui mercaturam faciunt, populis ars navigandi summi est momenti.

Sunt vero naves magnitudine formaque diversissimae pro diversitate marium atque usus, cui destinatae sunt. Quibus in fluviis canalibusque utimur, non sunt magnae, et fundum habent complanatum, et minus velis quam remis aguntur, aut hominum bestiarumve ope trahuntur. Navigia vero mare trajicientia magna sunt, pro fundamento alvei concavi *marina*; ut vento impellantur, *velis*; ut in cursu immota facile sisti ac retineri possint, *anchoris* instructa.

Naves passim in duo genera principalia dividuntur, nempe in *bellicas* et *mercatorias*; sed ex utroque genere apud diversos popu-

los navigia reperiuntur magnitudine, structurae modo et nomenclatione diversissima. Usitatissima autem, quorum nomina in ephemeridibus publicis occurrere solent, sunt: *navis bellica major* (*Linien-schiff*), *galera*, *fre-gata*, *cutera*, *celox* (*Jacht*), *navis mercatoris vulgaris*, *chaluppa*, *gondola*.

Fig. 1. Navis bellica major.

Hae naves primae sunt magnitudinis, et classium bellicarum robor constituunt, ex iis quoque navalium pugnarum eventus pendet. Passim tormentis (*Kanonen*) 50 aut 100, militibus saepe plusquam 1000, malis 3 et velis 10 instructae sunt. Navium bellicarum maximae (germ. *Dreydecker*) tria habent tabulata, in quibus tormenta sunt constituta. Multis funibus rudentibusque firmati et colligati sunt mali atque vela, quorum ope navis pro venti ratione converti, cursusque ejus regi possit. Ad puppim applicatum est gubernaculum, ad proram anchorae. Cum tantum navigium magna sui parte, saepe ultra 30 pedes, sub aqua depressum feratur, atque adeo, humiliori littore, appellari nequeat; semper scaphae ei praesto esse debent, quarum ope in terram exscendi possit.

Sectio navis infra exhibitae (*Fig. 2.*) structuram ejus interiorem ostendit; linea autem horizontalis solitam altitudinem aquae significat.

A' hajó egy a' legelmébb és hasznosabb erömívek közül, mellyet az emberi mester-ségbeli szorgalmatosság feltalált. Hihető, hogy ennek feltalálására valami odvas faderék adott alkalmatosságot, a' millyennel a' vad-emberek, tsónak gyanánt még máig is élnek. De, mennyi ész és esméret kívántatott még arra, míg az ember, szálfákból, deszkákból, vasakból és kötelekből egy olyan irtóztató nagy alkotmányt építhetett, mint a' millyen egy hadakozó hajó, a' melly felette nagy terhet elbírhát, egyik föld részétől a' másikig bátorsággal elmehet, a' szelekkel és habokkal küzködhet, és még is egyetlen egy embertől vezéreltethetik és kormányoztathatik! A' hajókázás minden kereskedő nemzetekre nézve felette igen fontos dolog.

A' hajók, ahoképest hogy millyen vízen járnak velek, és mi végre vezik hasznokat, igen sokféle nagyságokra és formájokra nézve. A' folyóvizekre és tsatornákra épültek rendszerént nem nagyok, lapos fenekűek, és ritkábban vitetnek a' vizeken vitorlák segítségével mint sem húzás és evezés által; de a' tengereken járó hajók nagyok, tekenő forma fenekűeknek házfedélforma *gerénczok* vagy on, továbbá, *vitorlák* mellyek által a' szélről hajtattak, és *vasmatskák*, hogy ezek által, a' tengeren akárhol megállíttathassanak.

Rendszerént a' hajók két neműek ú. m. *Hadakozó hajók*, és *Kereskedő hajók*; de mind a' két neműek a' sokféle hajókázó Nemzeteknél, ismét külömbkülömbféle nagyságokra, alkatásokra és nevekre nézve. Legközön-

séesebb, és az újságokban gyakran előforduló hajók, a' következők: a' *Línea hajó* (első nagyságú hajó); a' *Gály*; a' *Fregát*; a' *Kutér* vagy *Kutter*; a' *Jakát*; a' *közönséges Kereskedő hajó*; a' *Salup*; a' *Gondély*. Mind ezek le vannak itt jól rajzolva.

1. Kép. A' Líneahajó.

Ez, első nagyságú hadakozó hajó, ezekből áll a' hajósseregnek ereje, és ezektől függ a' tengeri útközeteknek kimenetele. Ezek rendszerént 50, 's 100ig való ágyúkkal vannak megrakva, 's gyakran 1000 katona, 3 árbotzfa és vitorla van egyen egyen. Legnagyobb Líneahajók a' három fedelűek, mellyeknek egymás felett három fedelek van, és az ágyúk ezeken állanak. Az árbotzfák és vitorlák rendkívül sok kötelekkel és alattságokkal vannak megerősítve és öfzveköttözve, mellyek által a' hajó a' szélnek fordíttathatik és menése kormányoztathatik. A' hajó hátulján van a' kormány, az elején pedig a' vasmatskák vannak. Minthogy egy ilyen nagy hajó gyakran 30 lábnyi mélységre is van a' vízben, 's ehoképest a' meneteles parthoz ki nem köthet; szükséges hogy mindenkor legyenek mellette tsónakok és ladikok mellyeken a' partra ki lehessen menni.

Alól a' 2 kép. azt mutatja, hogy millyen a' hajónak belső alkotása, kettévágva gondoltatva, a' vízerányos línea pedig (g.g.) azt mutatja meg, hogy millyen mélyen megy le a' hajó a' vízbe.

Das Schiff ist eine der sinnreichsten und nützlichsten Maschinen, welche der menschliche Kunstfleiß erfand. Vermuthlich gab ein hohler Baum, so wie ihn noch die Wilden zu ihren Canots brauchen, die erste Veranlassung dazu. Allein, wie viel Verstand und Kenntnisse gehörten nicht dazu, einen so ungeheuren Bau, als ein Kriegsschiff ist, so aus Balken, Brettern, Eisen und Tauwerk zusammenzusetzen, daß es die größten Lasten tragen, von einem Welttheile zum andern segeln, und dem Winde und den Wellen trotzen, und dennoch von einem einzigen Menschen geleitet und regieret werden kann! Für alle Nationen, welche Handel treiben, ist die Schifffahrt von äußerster Wichtigkeit.

Es giebt Schiffe von sehr verschiedenen Größen und Formen, nach Verschiedenheit der Gewässer und dem Gebrauche, wozu sie bestimmt sind. Auf Strömen und Canälen sind sie gewöhnlich nicht groß, haben einen platten Boden, und werden weniger durch Segel als durch Ziehen oder Rudern fortgebracht; die Schiffe aber, so über See fahren, sind groß, haben einen *Kiel* zur Grundlage ihres gewölbten Bodens oder Bauches, *Segel*, um sie durch den Wind fortzutreiben, und *Anker*, um sie auf dem Meere irgendwo fest legen zu können.

Man theilt die Schiffe gewöhnlich in zwey Hauptklassen, nemlich in *Kriegs-* und *Kauffahrt*-Schiffe ein; von beyden giebt es aber bey den verschiedenen seefahrenden Nationen auch sehr verschiedene Fahrzeuge an Größe,

Bauart und Namen. Die gewöhnlichsten und oft in den Zeitungen vorkommenden sind folgende: das *Linien-Schiff*, die *Galeere*, die *Fregatte*, der *Cutter*, die *Jacht*, das *ordinäre Kauffahrt-Schiff*, die *Schaluppe*, die *Gondel*. Von allen diesen will ich hier getreue Abbildungen geben.

Fig. 1. Das Linienschiff.

Linienschiffe sind Kriegsschiffe von der ersten Größe, welche die Stärke der Kriegsflotten ausmachen, und in Seeschlachten den Ausschlag geben müssen. Sie führen gewöhnlich von 50 bis zu 100 Kanonen, und oft bis 1000 Mann Soldaten, 3 Masten und 10 Segel. Die größten Linienschiffe nennt man *Dreydecker*, oder Schiffe mit drey Verdecken übereinander, auf welchen die Kanonen stehen. Die Masten und Segel sind mit einer Menge von Seilen und Tauwerk befestiget und verbunden, durch welche das Schiff nach dem Winde gedreht und in seinem Laufe gerichtet werden kann. Am Hintertheile des Schiffes ist das Steuer-Ruder, und am Vordertheile sind die Anker. Da ein so großes Schiff oft etliche 30 Fuß tief im Wasser geht, und also an flachen Ufern nicht anlanden kann, so muß es immer einige *Boote* bey sich haben, um darin ans Land gehen zu können.

Der untenstehende *Durchschnitt* (Fig. 2.) des Schiffes zeigt seinen innern Bau, und die horizontale Linie, wie tief es gewöhnlich im Wasser geht.

VAISSEAUX.

Les vaisseaux peuvent être comptés parmi les machines les plus ingénieuses et les plus utiles que l'industrie de l'homme ait jamais inventé. Un arbre creux, tel que les sauvages prennent encore pour leurs canots, en a probablement donné la première idée. Mais quelle distance prodigieuse de ce faible commencement à la construction d'un vaisseau de guerre! Combien d'esprit et de connaissances ne faut-il pas supposer avant qu'on ait pu achever un bâtiment aussi immense, composé de poutres, de planches, de fer et de cordage, propre à porter les fardeaux les plus pesants, à cingler en toute sûreté d'une partie du monde à l'autre, à braver les vents et les flots, et à pouvoir, malgré tout cela, être dirigé par une seule personne! La navigation est de la dernière importance pour le commerce de toutes les nations.

La grandeur et les formes des vaisseaux sont très différentes, selon les eaux et l'usage pour lesquels ils sont destinés. Sur les rivières et les canaux ils ne sont ordinairement pas grands, toujours d'un fond plat, et vont moins par le moyen des voiles que par la force des rames et des hommes ou des chevaux qui les traînent. Les vaisseaux, au contraire, qui doivent traverser les mers, sont grands. On appelle *quille* la base de leur fond vouté; ils ont des *voiles* pour les faire avancer au moyen du vent, et des *ancres* pour pouvoir les arrêter sur mer.

On divise ordinairement les vaisseaux en deux sortes principales, savoir en *vaisseaux de guerre* et en *vaisseaux de commerce*, qui

diffèrent en grandeur, en structure et en dénomination chez les divers peuples marins. Les vaisseaux les plus en usage et dont nous lisons souvent les noms dans les gazettes, sont: *le vaisseau de guerre, la galère, la frégate, la cuttre, le jacht, le vaisseau marchand, la chaloupe, la gondole.*

Fig. 1. Le Vaisseau de guerre.

Les vaisseaux de guerre ou de ligne sont des bâtimens de la première grandeur, qui font la principale force des flottes et doivent décider la victoire dans les batailles navales. Ils portent ordinairement 50 jusqu'à 100 canons, et souvent jusqu'à 1000 soldats; ils ont 3 mâts et 10 voiles. Les plus grands de ces vaisseaux ont trois ponts, sur lesquels les canons sont placés, et on leur donne pour cela le nom de *vaisseaux à trois ponts*. Les mâts et les voiles au moyen desquels le vaisseau peut être tourné par le vent et dirigé dans son cours, sont attachés et joints ensemble par une grande quantité de cordage. Le *gouvernail* est appliqué à la *poupe* du vaisseau, et les *ancres* se trouvent à la proue. Comme leur tirant d'eau monte quelque fois à 30 pieds, et que par conséquent ils ne peuvent pas aborder à des rivages plats ils doivent toujours être suivis de quelques *chaloupes*, pour que l'équipage puisse mettre pied à terre.

Par le dessein du *profil* (fig. 2.) qui se trouve en bas, on reconnaît la *structure intérieure* du vaisseau; et la ligne horizontale montre son tirant d'eau.

N A V E S.

Fig. 1. Galera.

Galera, navigium bellicum minus, oram habet humilem, et simul velis remisque impelli potest, praecipue ad oras maris mediterranei usitatum. In Gallia atque Italia homines maleficos ad galerarum damnant remigia, eosque catena transtris acoudunt, quod genus remigum propterea *galerarum servi* (Germ. Galeerensklaven) appellant.

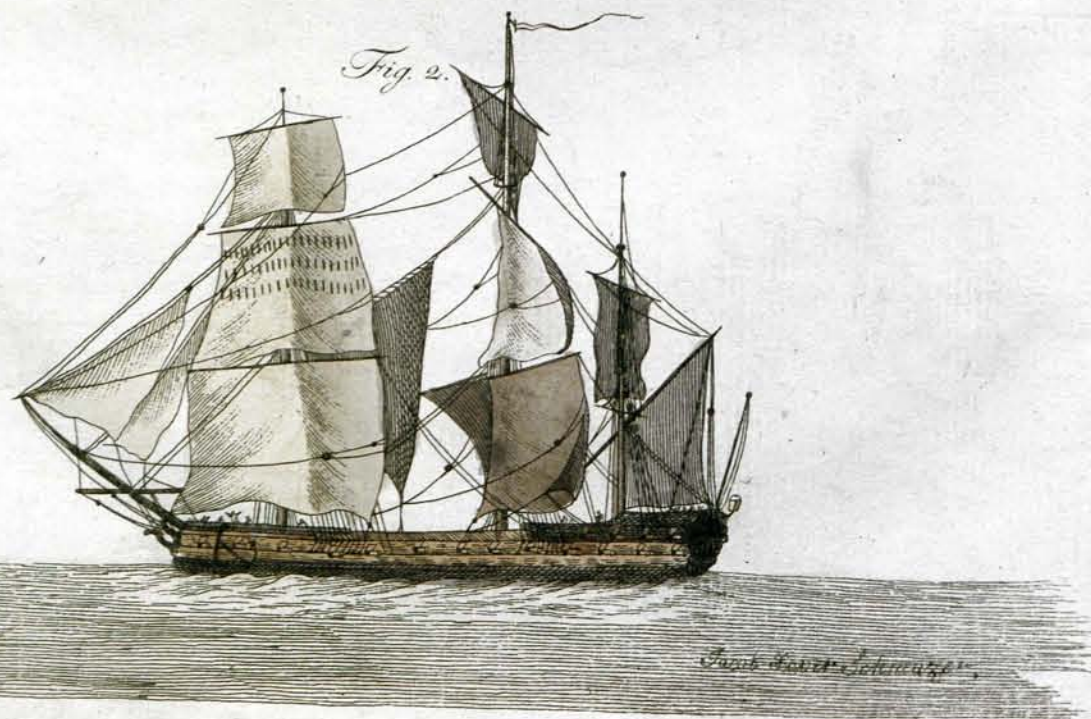
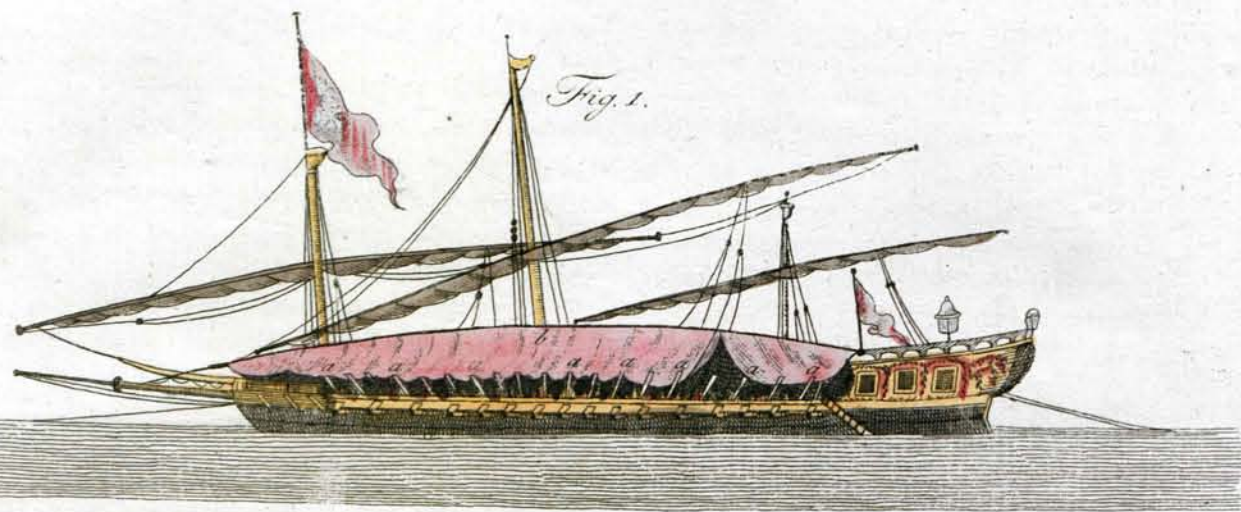
Galera admodum longa est, duobus aut tribus malis velo instructis et longo ad pro-ram rostro munita. Utrumque navis latus tormentis ex ordine positis armatum est. Tabulato transtra sunt imposita, plerumque 25 aut 30 in quovis latere. Cuius transtro quini aut seni insident remiges, id quod sublatis in altum remi (*Fig. a.*) significant. Ad remiges adversus tempestatum injuriam defendendos tabulatum expanso tentorio e linteo velari (*Fig. b.*) tegitur. In puppi praefectus navis casam habet.

Galeota, minoris galerae species, in Hollandia valde usitata, et ad cursum velociorem idonea est. Tormentis aliquot minoribus, malo et transtris 16 aut 20 est instructa. Transtris singulis singuli remiges, qui iidem et milites sunt, insident.

Galeotae bombiferae seu *pyrobolariae* (germ. Bombardir-Galioten) navigia sunt complanata, tabulato carentia, solidissime constructa, et mortaria ad oppugnandas e mari arces portantia.

Fig. 2. Fregata.

Fregata pariter navigium bellicum minus, sed leviter e ligno constructum, ut cursus ei sit expeditior. Fregata duo tantum tabulata, tormenta 40 aut 50, malos 3 et multa vela habet. Classes bellicae majores semper navibus majoribus et fregatis constant, quarum posteriores tam in justis praeliis quam in deducendis mercatorum classibus egregiam navant operam.

H A J Ó K.

1. Kép. A' Gálya.

A' Gálya kisebb hadi hajó laposabb teknőjű, melyet vitorlák és evezők által egyszerre lehet hajtani, 's a' melly főképpen a' közép-tenger partjai körül van szokásban. Frantzia és Olaszországban sok gonofztévőket szoktak gályára vagy is hajóhúzásra büntetni, kik az evezőpadhoz lévén lántzolja gályaraboknak neveztetnek.

A' Gályák rendszerént igen hoszszak, két három vitorlás árbotzfájok van elől pedig igen hoszszú orrok; teknőjök Izélén egy sor ágyút hordoznak. Fedeleken vannak az evezőpadok, többnyire 25 's 30-ig valók mind a' kétfelől, 's mindenikén 5—6 evező szolgák ülnek, mint ezt a' felemelt evezők (Fig. a.) mutatják. Az egész fedele a' gályának vitorlamateriából készült sátorral van bévonva (Fig. b.), hogy az evezőszolgák az idő viszontagságai ellen oltalmaztassanak, A' hajó hátuljában van a' Kapitány szobája.

A' Gályát a' Gályának egy kisebb neme, melly Hollandiában igen közönséges, és a'

hamar futásra igen alkalmas. Meg van rakva egynehány apró ágyúval, egy árbotzfájok és 16—20-ig való evező padjok van, de mindeniken csak egy egy evezőszolga van, a' ki egyszer'smind katona is.

Az ágyúzós-Gályótok ellenben lapos fedetlen hajók, 's igen erős alkotásúak, mellyeken mozsárágyúk vannak, hogy azokkal paron lévő várakat lehessen a' vízről ostromlani.

2. Kép. A' Fregát.

A' Fregát hasonlóképpen kisebb hadi hajó, mindazáltal könnyű alkotmányú, hogy annál sebesebb futású legyen. A' Fregátnak rendszerént csak két fedele van, 's 40—50 ágyút hord; árbotzfája három sok vitorlával. A' nagy hajóssereg mindenkor Línaehajókból és Fregátokból szokott állani, és ezek mind az ütközetekben, mind a' kereskedőhajók oltalmazólagvaló késérésekben igen hasznos szolgálatot tésznek.

S C H I F F E.

Fig. 1. Die Galeere.

Die Galeere ist ein kleineres Kriegsschiff von niedrigem Borde, das durch Segel und Ruder zugleich fortgetrieben werden kann, und sonderlich an den Küsten des mittelländischen Meeres gebräuchlich ist. In Frankreich und Italien werden verschiedene Verbrecher auf die Galeeren zum Rudern verdammt, auf ihre Ruderbank mit Ketten angeschmiedet, und heißen daher Galeerensklaven.

Die Galeere ist gewöhnlich sehr lang, hat zwey bis drey Masten mit Segeln, und an ihrem Vordertheile einen langen Schnabel. Sie führt auf den Bord-Seiten eine Reihe Kanonen. Auf dem Verdecke stehen die Ruderbänke, meistens 25 bis 30 auf jeder Seite, und jede mit 5 bis 6 Ruderknechten besetzt; wie die aufgehobenen Ruder (Fig. a.) zeigen. Über das ganze Verdeck ist ein Zelt von Segeltuch (Fig. b.) ausgespannt, um die Ruderknechte vor der Witterung zu schützen. In dem Hintertheile ist die Cajüte des Capitains.

Die Galeeren sind eine kleine Gattung von Galeeren, die in Holland sehr gewöhnlich und zum geschwinden Laufen sehr bequem sind. Sie haben einige kleine Kanonen, einen Mast und 16 bis 20 Ruderbänke, jede nur mit einem Ruderknechte besetzt, der zugleich ein Soldat ist.

Bombardir-Galeeren hingegen sind platte Schiffe ohne Verdeck, sehr stark gebauet, auf welchen Mörser zu Belagerung einer Festung von der Wasserseite geführt werden.

Fig. 2. Die Fregatte.

Die Fregatte ist gleichfalls ein kleineres Kriegsschiff, jedoch leicht vom Holze gebauet, damit es desto schnelleren Lauf habe. Die Fregatte hat gewöhnlich nur 2 Verdecke und 40 bis 50 Kanonen, drey Masten und viele Segel. Eine große Kriegsflotte besteht immer aus Linienschiffen und Fregatten, und sie thun bey Gefechten, so wie bey dem Convoyiren der Kauffahrt-Flotten, vortreffliche Dienste.

V A I S S E A U X.

Fig. 1. La Galère.

La galère est un vaisseau de guerre de moindre grandeur et de bas bords, qui va en même tems à voiles et à rames, et dont on fait principalement usage sur les côtes de la Méditerranée. En France et en Italie les criminels sont condamnés aux galères, pour y manier les rames, et leurs chaînes sont forgées sur les bancs; on les appelle pour cela galériens.

La galère est ordinairement très longue, munie de 2 ou 3 mâts avec des voiles et d'une longue poulaine à la proue. Elle porte une rangée de canons le long des deux bords. Les bancs à rames sont placés sur le tillac, ordinairement 25 à 30 de chaque côté, et sur chaque banc se trouvent toujours 5 à 6 galériens, comme on peut le voir par les rames levées (fig. a.). Elle est couverte d'une grosse toile, qui est tendue par dessus tout le tillac (fig. b.), et qui garantit les galériens des injures du tems. La cajute du capitaine est à la poupe.

Les galiotes sont une espèce de petites galères, qui vont très rapidement, et sont fort en usage en Hollande. Elles portent plusieurs petits canons, ont un mât et 16 à 20 bancs à rames, sur chacun desquels il n'y a qu'un seul rameur, qui est en même tems soldat.

Les galiotes à bombes au contraire sont des vaisseaux plats, sans tillacs, et très forts en bois. Elle doivent porter des mortiers, pour le siège d'une ville du côté de la mer.

Fig. 2. La Frégate.

La frégate est pareillement un vaisseau de guerre de moindre grandeur. Elle est construite très légère en bois, pour avoir un cours plus rapide. Elle n'a ordinairement que 2 tillacs, 40 à 45 canons, 3 mâts et beaucoup de voiles. Une grande flotte de guerre consiste toujours en vaisseaux de ligne et en frégates, et les dernières rendent les meilleurs services, tant dans les combats, que pour le convoi des vaisseaux marchands.

N A V E S.

Fig. 1.

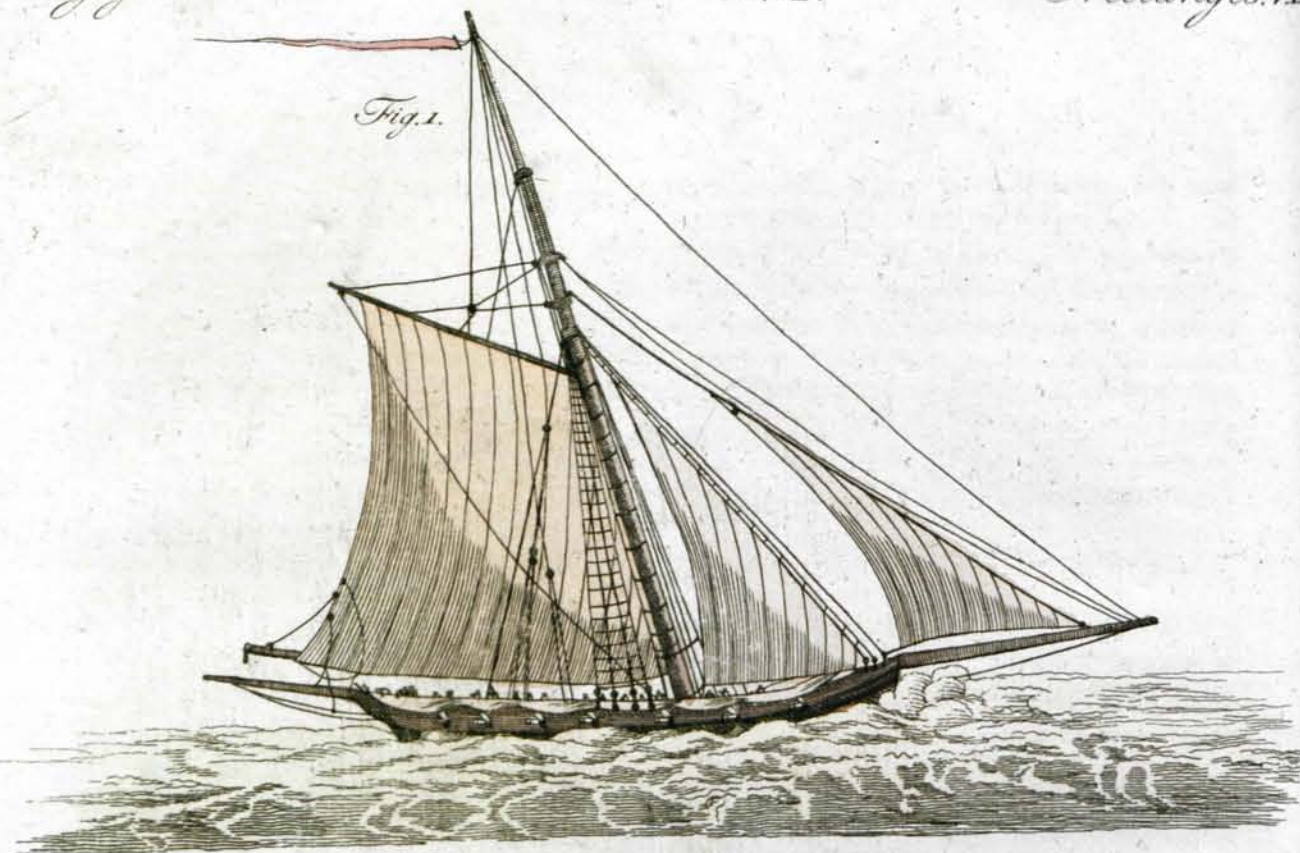

Fig. 1. Cuttera.

Cuttera itidem bellicum navigium, sed ex genere minimorum expeditissimorumque. Structurae specie galerae similis, sed brevior, malum habet, vela plerumque tria, tormenta 8 aut 18. In Anglorum re navali eundem fere locum obtinet, quem apud Hispanos Italosque *Corvetta*, quae, ut illa, bellicum navigium est expeditius, paucioribus quam 20 tormentis armatum, ad leviores promtioresque expeditiones suscipiendas idoneum.

Fig. 2. Navis mercatoria.

Navis mercatoria ad merces ab Orbis parte aut regione alia ad aliam transportandas inservit. Huic scopo structura ejus perfecte respondet: nam uno tantum instructa est tabulato, quod ad merces navi imponendas recludi potest; huic fundus subest seu alveus, ad multos mercium fascis, dolia cistasque capiendas idoneus. Prora, sicut in cunctis ma-

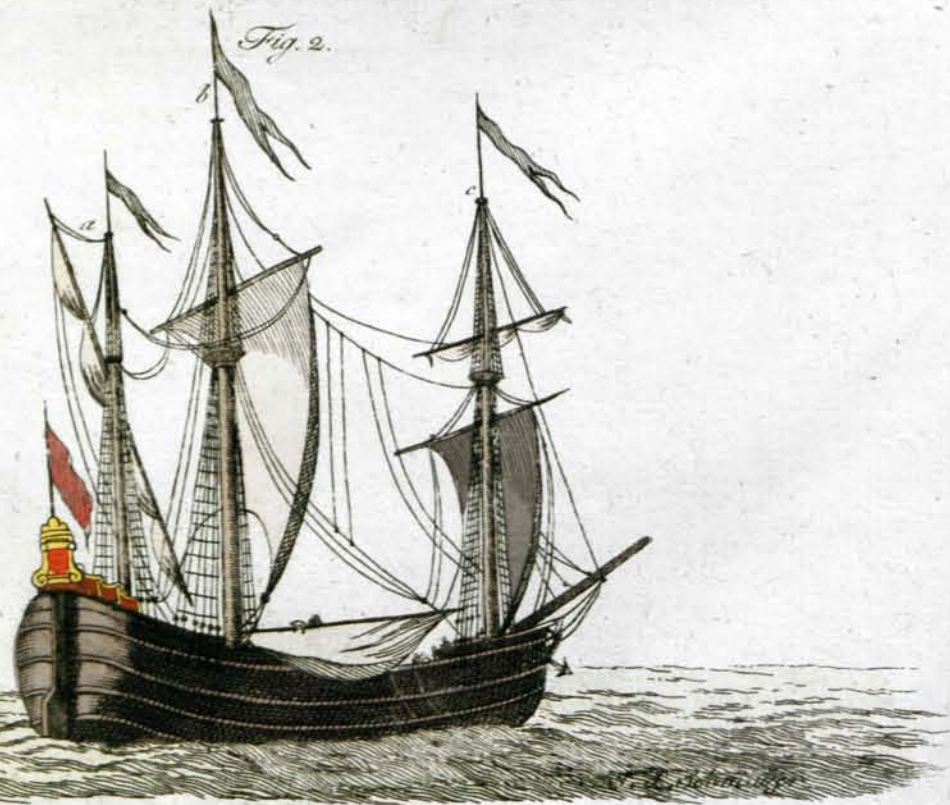
goribus navigiis, humilior est quam puppis, cui applicatum est gubernaculum multo majus, quam in aliis navibus esse solet.

Naves mercatoriae diversarum nationum structura et magnitudine differunt: magnitudine anglicanae et batavae ceteras superant. Tribus plerumque malis instructae sunt, nempe in prora, medio ac puppi, quorum qui in medio est, reliquos altitudine vincit.

In prora navis suspensae sunt anchorae, quarum majores naves singulae ternas habere solent. Hae longis crassisque funibus sive *anchoralibus* in fundum maris demissae, recurvis uncis suis arenae se impingunt, navemque in aperto mari aut portu retinent, ne ventis abrepta littori illidatur frangaturque.

Naves mercatoriae, quoniam nullis ad se defendendum tormentis armatae, a piratis facile capi possunt, in itineribus praesertim longioribus et mari minus tuto in justas collectae classes proficiscuntur, uno aut pluribus navigiis bellicis in tutelam praesidiumque eas comitantibus.

Fig. 2.

H A J Ó K.

1. Kép. A' Kutter.

A' Kutter is hadihajó, de legkönnyebb nemű. Szinte gályaforma alkotású, hanem rövidebb, egy árbotzfája, 's rendszerént három vitorlája van, 8—18tzig való ágyút hord. A' Kutter az Anglusoknál majd csak nem az, a' mi a' Korvét a' Spanyol és Olasz tengeri erőnél; úgymint könnyű hadihajó; mellynek nints éppen 20 ágyúja, és könnyű 's e' mellett gyors munkára fordítatik a' tengeren.

2. Kép. A' Kereskedőhajó.

A' Kereskedőhajó a' portékáknak egyik földrészéből vagy egyik országból a' másikba való hordására fordítatik; a' honnan az alkotása is éppen úgy intéztetik. Mert csak egy fedele van, melly a' portékák ráhordásakor kinyittathatik, ez alatt pedig igen tágas öble van; mellybe sok, bálókba kötözött csomók, hordók, és deszka ládák férnek. Az eleje vala mint más nagy hajóknak, alacsonyabb

a' hátullyánál, és azon sokkal nagyobb a' kormány, mint másféle hajókon szokott lenni.

A' Kereskedőhajók, minden nemzeteknél külömbkülömbfélék nagyságokra és alkotásokra nézve; legnagyobbak az Anglusoknál és a' Hollandusoknál. Ezeknek rendszerént 3 árbotzfájok van, úgymint az első, melly a' hajó orra felé van, a' közép árbotzfa, és a' hátulsó, melly a' hajó hátullyában van.

A' hajó elejéből függenek ki a' nagy hajóból rendszerént 4 vasmatskák, 's ezek, vastag köteleken botsáttatnak le a' tenger fenekére, a' holott horgoknál fogva megakadnak, és a' hajót a' tenger síkján vagy a' kikötőhely előtt fogva tartják, hogy azt se a' szél el ne hajtsa, se a' parthoz ne ütődjék, a' hol hajótörést szenvedne.

Minthogy pedig a' kereskedőhajók, óltalmazásokra ágyúkat nem hordanak, és a' tengeri rablóktól könnyen elragadtathatnának, szokás, hogy a' hofszú utakra, és ha a' tengeren nem lehet bátorsággal járni, egész se reggel indulnak együtt, több hadihajóktól, Fregátoktól, és Kutterektől kísértetvén, és óltalmaztatván.

S C H I F F E.

Fig. 1. Der Cutter.

Der Cutter ist gleichfalls ein Kriegsschiff, jedoch von der kleinsten und leichtesten Art. Er ist beynahe gebaut wie eine Galeere, jedoch kürzer, hat einen Mast, gewöhnlich 3 Segel, und führt von 8 bis zu 18 Kanonen. Der Cutter ist bey der englischen Marine ungefähr eben das, was die Corvette bey der spanischen und italienischen Marine ist; nämlich ein leichtes Kriegsschiff, das unter 20 Kanonen führt, und zu leichten und schnellen Verrichtungen bey dem Seewesen gebraucht wird.

Fig. 2. Das Kauffahrtey-Schiff.

Das Kauffahrtey-Schiff wird von den Kaufleuten zum Verführen ihrer Waaren von einem Welttheile oder Reiche zum andern gebraucht. Es ist daher auch ganz gebaut als ein Kriegsschiff; denn es hat nur ein Verdeck, welches zu Einladung der Waaren geöffnet werden kann, und darunter einen weiten Raum oder Bauch, damit es viele Ballen, Fässer und Kisten fassen könne. Sein Vordertheil ist, wie bey allen großen Schiffen, niedriger als das Hintertheil, an welchem das weit größere Steuerruder, als bey andern Schiffen gewöhnlich ist, stehet.

Die Kauffahrtey-Schiffe einer jeden Nation sind ihrer Bauart und Größe nach verschieden; die englischen und holländischen sind die größten. Sie führen gewöhnlich drey Masten, nämlich den Gabelmast im Vordertheile des Schiffs, das Longspriet oder den großen Mast in der Mitte, und den Bezaansmast im Hintertheile.

Am Vordertheile des Schiffes hängen die Anker, deren ein großes Schiff gewöhnlich vier hat, welche an langen dicken Seilen oder Ankertauen auf den Meeresgrund hinabgelassen werden, in denselben sich mit ihren krummen Spitzen einhaken, und das Schiff auf offnem Meere oder im Hafen festhalten, damit es nicht vom Winde fortgetrieben und ans Ufer geworfen werden kann, wo es Schiffbruch leiden würde.

Da die Kauffahrtey-Schiffe keine Kanonen zu ihrer Vertheidigung führen, und also leicht von Seeräubern genommen werden könnten, so segeln bey weiten Reisen, und wenn das Meer unsicher ist, ganze Flotten zusammen, die ein oder mehrere Kriegsschiffe, Fregatten, Cutters u. s. w. zu ihrer Vertheidigung oder Convoi mitnehmen.

V A I S S E A U X.

Fig. 1. Le Cuttre.

Le *cuttre* est également un vaisseau de guerre, mais d'un genre petit et léger. Il ressemble pour la construction à la galère, à la longueur près; il a un mât, ordinairement 3 voiles et 8 à 18 canons. Dans la marine anglaise le *cuttre* remplace la *corvette* des Français et la *brigantine* des Espagnols et des Italiens, qui comme lui portent moins de 20 canons, et ne servent qu'à des expéditions promptes et faciles.

Fig. Le Vaisseau marchand.

Le *vaisseau marchand* sert aux négocians pour le transport des marchandises d'une partie du monde ou d'un pays à l'autre. Sa construction répond à sa destination mercantile; car il n'a qu'un seul pont, que l'on peut ouvrir pour l'embarquement de la cargaison et qui est placé par dessus une large cavité destinée à recevoir un grand nombre de ballots, caisses et barils. Ces vaisseaux diffèrent chez les diverses nations en construction et en volume; les plus grands sont ceux des Anglais et des Hollandais.

La proue des vaisseaux marchands, comme celle de tous les gros navires, est plus basse que la poupe, mais leur gouvernail est plus grand que celui de tous les autres vaisseaux. Ils portent à l'ordinaire 3 mâts, savoir le *mât de misène*, placé sur la proue, le *grand mât* au milieu du vaisseau, et l'*artimon* sur la poupe.

Les gros navires sont communément munis de 4 *ancres* qu'on jette en mer pour retenir le vaisseau dans le port ou pour l'arrêter et le fixer en mer, afin qu'emporté par le vent il ne soit porté sur la côte ou sur des écueils, sur lesquels il pourrait faire naufrage. Pour cet effet elles sont attachées à de grosses cordes, par le moyen desquelles on les descend au fond de la mer, où par leurs extrémités terminées à deux branches tournées en arcs elles s'enfoncent dans le sable. Le bout des cordes est attaché à un anneau placé à la proue du vaisseau.

Les vaisseaux marchands étant dépourvus de canons et ne pouvant ainsi se défendre contre les pirates, ils se réunissent en *flottes* pour faire de longs voyages ou quand la mer n'est pas libre; ils se font alors accompagner par un ou par plusieurs vaisseaux de guerre, frégattes ou corvettes qui forment leur *convoy*.

N A V E S.

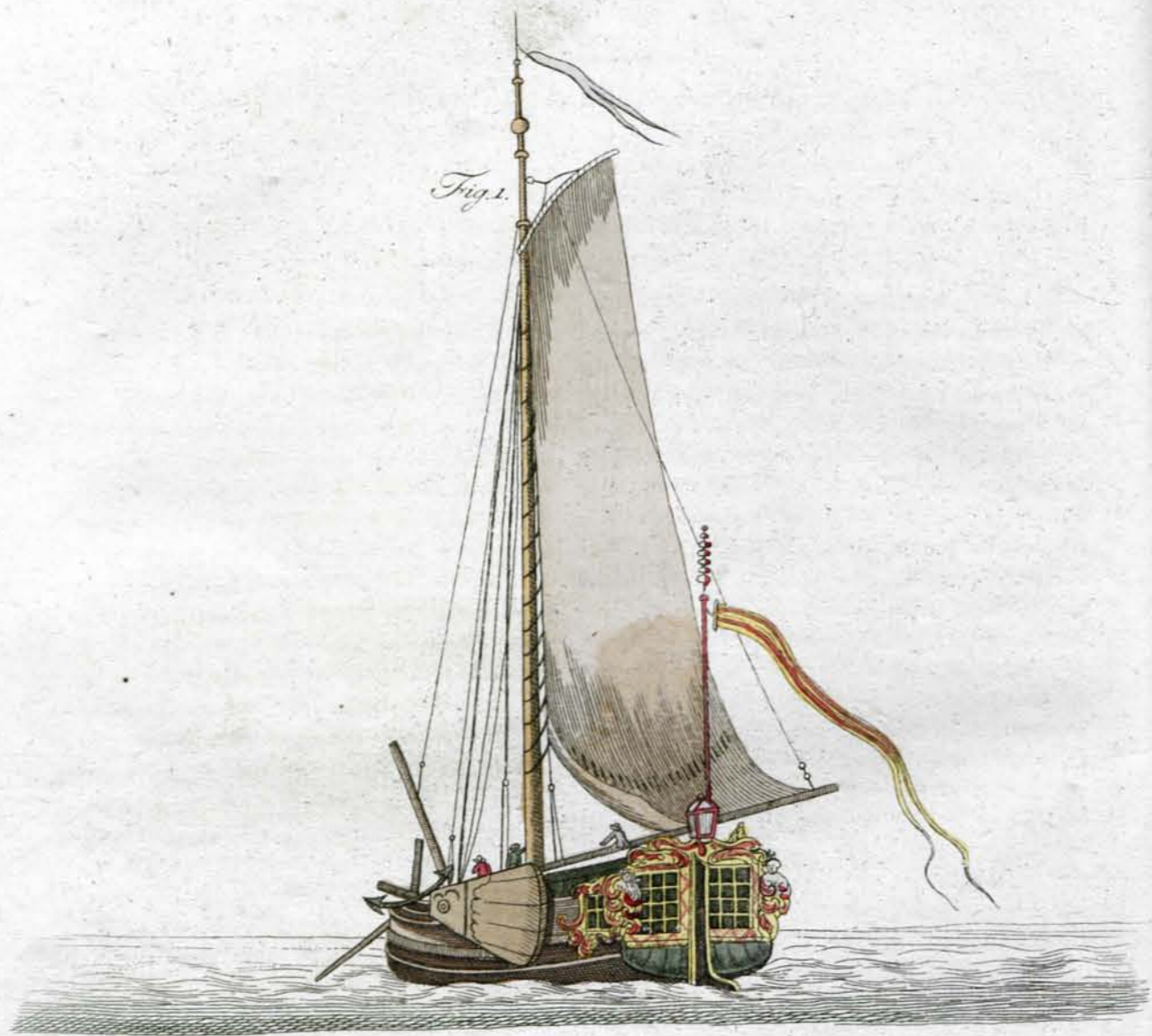

Fig. 1.

Minimis illis navigiis, quibus ad promptas facilesque expeditiones in fluviis aut prope littus in mari aut ad trajectus breviores utuntur, adnumerandae sunt *jachtae*, *chalupae* et *gondolae*, quas praesens tabella exhibet.

Fig. 2. Jachta.

Jachta navigium est expeditum, tabulato, malo, velo et anchora instructum, ac plerumque eleganter exornatum, eo quod hoc navium genus principibus magnatibusque saepe ad itinera aquatica inservit, atque ea de causa cellis parvisque conclavibus nitide ornatis instructum est. Cum *jachta* exigua sui parte aquam subeat, et facile converti obliquarique ad ventum possit, hinc ad quaevis mandata celeriter exsequenda idonea est. Ad utrumque navigii latus applicati sunt asseres aliquot validi connexi, calcei soleam forma referentes (Germani *Schwerter* i. e. gladios vocant) qui in obliquanda ad ventum nave ex alterutro latere in aquam demittuntur, et lenius spirante vento navis motum etiam adjuvant.

Fig. 3. Chaluppa.

Chaluppa minus navigium est, remis instructum, quod naves majores semper fere

secum portant, tum ad homines in littore exponendos, tum ad merces aquamque recentem advehendam, tum ad alia extra navem negotia peragenda. *Chaluppa* semper navis suae vexillum praesert, quo sejuncta a nave atque dimissa cognoscatur.

Fig. 4. Gondola.

Gondola proprie scapha est, Venetis usitata, qui ea in urbe, canales, non plateas, habente, de domo ad domum trajicientes utuntur. Forma navigii longa est et complanata; in medio arcam habet porta et fenestris instructam, panno tectam, sedilia offerentem. Prora ferro valido munita est, ne impingens in parietes murosque laedatur *gondola*. Ad luxum inutilem prohibendum lex alio colore pingi pannoque vestiri *gondolas*, quam nigro, vetat. Singulae binos remiges habent (*gondolarios* appellant) quorum qui puppim obtinet, longe stat elevatior, ut scilicet ferens trans arcam oculos navigium regere possit.

Gondolis etiam Germani ad animi ac voluptatis causa in fluviis lacubusque navigandum utuntur, sed plerumque eleganter pictis et exornatis.

Fig. 3.

Fig. 2.

H A J Ó K.

A' legkissebb nemű hajók az itt következők, ú. m. a' *Jakát*, a' *Salup*, és a' *Gondély*, melyek a' folyóvizeken, a' tengerpartok körül egyik helyből a' másikba való rövid, könnyű terével való sebes utazásokra valók.

1. Kép. A' Jakát.

A' *Jakát* egyfedelű könnyű hajó, ugyan annyi árbotzfája, vitorlája és vasmatskája is. A' *Jakát* többnyire szépen ki van tzipfrázva, mivel ezek gyakorta nagy urak által vizen való utazásokra fordítatnak, a' honnan rendszerént szép apró szobáskák vannak benne. Mínthogy pedig a' *Jakátok*, nem mennek mélyen bé a' vízbe, könnyen forgathatók és jól lehet velek lalájozni; ehez képest mindenféle sebes útra küldöztetnek. A' *Jakát*nak kétfelől lalájozó lapátjai vannak, erős deszkák-ból özfve foglalva sarutalp formára, melyeket mikor lalájozni kell hol egyik hol másik oldalról a' vízbe boatsátanak, 's ez által midőn a' szél gyenge, a' hajónak futását siettetik.

2. Kép. A' Salup.

A' *Salup* kitsíny evezős hajó, melyet a' nagy hajók mellett szoktak hordani, hogy azal a' hajóban lévő embereket a' partra kihordhassák, portékákat és friss vizet szállít-

hassanak bé a' hajóba, vagy pedig más dolgot végett a' hajótól eltávozhassanak. Az ilyen *Salupok*, mindenkor olyan zárlót függesztenek ki, mikor valahova elküldetnek, a' millyen a' nagy hajóé, mellyhez tartoznak, hogy ennél fogva mindenkor megismereszenek.

3. Kép. A' Gondély.

A' *Gondély* tulajdonképpen Velentzei lakdik, mellyel Velentzének tsatorna utzáin kotsi helyett járnak, az emberek házról házra, mivel ezen tengeri városnak egyéb utzái nincsenek. A' *Gondély* lapos, és hofszú, közepében ajtó és ablakos 's posztóval fedett ülő hely van, elől pedig erősen meg van vasalva, hogy ha a' hajó a' tsatorna falába ütődik is kár ne essék benne. Velentzében minden *Gondély*nak feketének kell lenni, hogy ebben a' hújába való pompázás megakadályoztassék; mindenikben két *Gondélyos* vagy evező szolgál van, az első mélyen alatt áll, a' hátulsó pedig magosan, hogy az ülőhely felett ellátván, a' hajót kormányozni segíthessen.

Németországban is láthatni a' folyóvizeken és nagy tavakon *Gondélyokat*; a' hol azok többnyire szépen ki vannak festve és feltzipfrázva, 's mulattságból való hajókázásra fordítatnak.

S C H I F F E.

Unter die kleinsten Fahrzeuge, welche man zu leichten und schnellen Verrichtungen auf Flüssen oder auf dem Meere unweit des Ufers und bey nahen Entfernungen von einem Lande zum andern braucht, sind die *Jachten*, *Schaluppen* und *Gondeln*, die wir hier sehen, zu rechnen.

Fig. 1. Die Jacht.

Die *Jacht* ist ein leichtes Fahrzeug mit einem Verdecke, einem Mast und Segel und einem Anker, und meistens sehr hübsch verziert, weil die *Jachten* oft zu Wasser-Reisen großer Herren gebraucht werden, und daher auch gewöhnlich mit schönen kleinen Kammern oder *Cajüten* versehen sind. Da die *Jacht* nicht tief im Wasser geht, leicht zu wenden ist und gut laviren kann, so wird sie zu allen geschwinden Verschickungen zu Wasser gebraucht. Zu beyden Seiten hat sie die sogenannten *Schwerter*, welches einige starke zusammen verbundene Bretter in Form einer Schuhsohle sind, die bey dem Laviren der *Jacht* auf der einen oder der andern Seite ins Wasser gelassen werden, und bey dem Segeln mit schwachem Winde helfen.

Fig. 2. Die Schaluppe.

Die *Schaluppe* ist ein kleines Fahrzeug mit Rudern, welches große Schiffe immer mit sich führen, um Personen ans Land zu setzen,

Waaren und frisches Wasser zu holen, oder andere Bedürfnisse außerhalb des Schiffes zu verrichten. Die *Schaluppe* führt immer die Flagge des Schiffes, zu dem sie gehört, wenn sie vom Schiffe verschickt wird, um sie daran zu erkennen.

Fig. 3. Die Gondel.

Die *Gondel* ist eigentlich ein venetianisches Boot, in welchem man auf den Kanälen von Venedig, anstatt der Kutschen, von einem Hause zum andern fährt, weil Venedig keine Straßen hat. Sie sind flach und lang, haben in der Mitte einen mit Thüren und Fenstern versehenen und mit Tuch bedeckten Kasten, worin man sitzt, und am Vordertheile ein starkes Eisen, um das Anstossen der *Gondel* an den Mauern der Kanäle unschädlich zu machen. Alle *Gondeln* in Venedig dürfen, um unnütze Pracht damit zu vermeiden, nicht anders als schwarz angestrichen und bekleidet seyn. Jede hat nur zwey *Gondeliers* oder Ruderknechte, davon der vordere tief, der hintere aber so hoch steht, daß er über den Kasten hinwegsehen und die *Gondel* regieren helfen kann.

Man braucht die *Gondeln* auch in Deutschland auf Flüssen und Landseen zu Lustfahrten; wo sie dann meist sehr schön gemahlt und verziert sind.

VAISSEAUX.

Le *yacht*, la *chaloupe* et la *gondole* sont du nombre des moindres vaisseaux, dont on se sert pour des voyages de peu de conséquence sur les rivières, ou pour côtoyer la mer, quelquefois aussi pour la traverser où elle n'est pas très large.

Fig. 1. Le Yacht.

Le *yacht* est un bâtiment léger à un seul tillac, un mât, une voile et une seule ancre; on a coutume de le décorer et d'y établir de petites chambres ou *cajutes*, élégamment meublées, parceque les princes et les grands seigneurs s'en servent quelquefois pour voyager sur mer. Comme il ne tire pas beaucoup d'eau, qu'il revire et louvoie facilement, il est destiné à des expéditions promptes. Des deux côtés du yacht il y a plusieurs planches réunies qui, d'après leur forme, sont nommées *semelles*; en louvoyant on en descend l'une ou l'autre pour donner plus de prise au vent.

Fig. 2. La Chaloupe.

La *chaloupe* est une sorte de petit vaisseau à rames, qui accompagne les gros bâtimens pour en mettre l'équipage à terre, y chercher de l'eau et des provisions, ou pour faire

les commissions nécessaires. Elle porte toujours le pavillon du navire auquel elle appartient, et qui la fait reconnaître quand elle en est séparée.

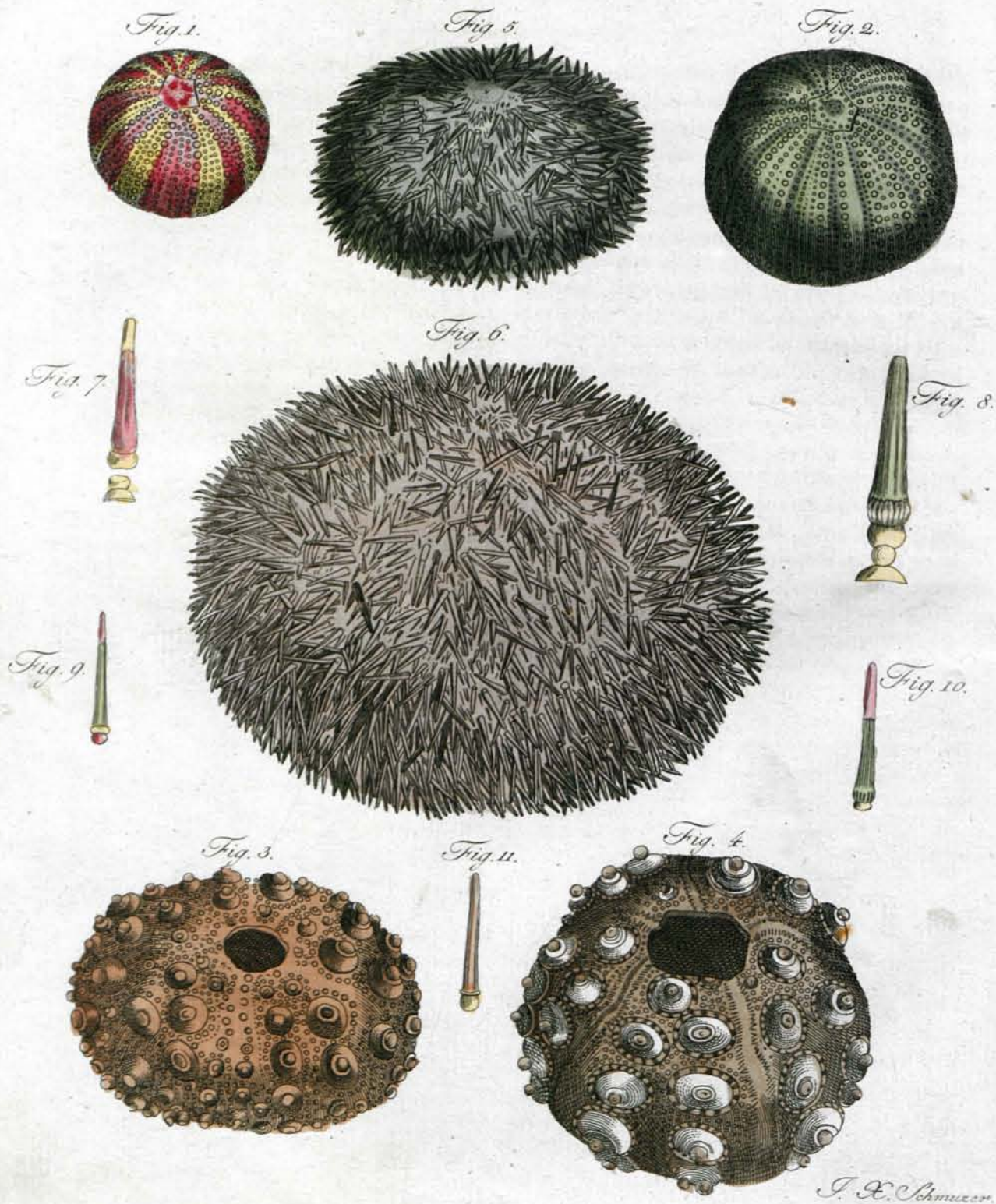
Fig. 3. La Gondole.

La *gondole* est un petit bateau plat et fort long, et particulièrement en usage à Venise; comme cette ville n'a point de rues, les gondoles servent pour naviguer sur les canaux qui en tiennent lieu, et pour aller d'une maison à l'autre. Elles ont au milieu une caisse, garnie de portes et de fenêtres et couverte de drap, dans laquelle on peut s'asseoir. Leur proue est armée d'une forte pièce de fer, pour empêcher que la gondole ne se brise en heurtant contre les murs. Pour prévenir le luxe il est défendu aux Vénitiens de les peindre ou tapisser autrement qu'en noir. Chacune a deux *gondoliers* ou rameurs, dont l'un, qui se trouve à la poupe, est placé sur une élévation de manière que sa vue ne soit pas gênée par la caisse, et qu'il puisse diriger la gondole.

On se sert aussi des gondoles en d'autres pays pour faire des parties de plaisir sur les rivières ou lacs, et alors on les peint et les orne souvent avec élégance et goût.

E C H I N I

J. K. Schmucler.

Echini quodammodo ad conchyliorum genus pertinent; nam, sicut cochleae, testam habent duram, petrae similem, sed, hystricis instar, aculeis munitam, unde et nomen traxerunt. Corpus rotundum est planumque, cepae propemodum forma, a magnitudine nucis usque ad mali maximi amplitudinem excurrens. In imo maris fundo in cunctis Orbis partibus degunt, et herbis marinis insectisque minutis victitant. Nonnullae eorum species, in cancerorum modum coctae, comedi possunt, sed plures sunt venenatae, ciboque haud idoneae.

Sunt *echini* magnitudine, forma et colore diversi, e. g. rubri, (Fig. 1.) virides, (Fig. 2. 5.) flavi, (Fig. 6.) fuscii, (Fig. 3. 4.) ac plures ejusmodi. Fig. 5. et 6. figuram exhibent viventium, aculeosque suos adhuc habentium: nam hos morientes amittunt ac speciem referunt, qualem Fig. 1. 2. 3. et 4. repraesentant. Tunc namque testa verrucis quibusdam majoribus minoribusque obsitam sese repraesentat, quibus proprie insistent aculei. Quaevis testa

bina foramina seu ostia habet, quorum alterum supra in convexa mali parte (Fig. 3. et 4.) *anus* est; alterum infra in plano minutis circum denticulis munitum *oris* vice fungitur.

Aculei, pro specierum diversitate, figura sunt diversissima, id quod Fig. 7. 8. 9. 10. et 11. ostendunt. Verrucis testae, ut diximus, insistent aculei, ut ex Fig. 7. et 8. intelligi potest, tam diverso, quam testae, colore; sunt enim albi, rubri, virides, fuscii, nigri et flavi. His tam ad sui defensionem quam ad incessum utitur animal, nam aculeos jam demittit, jam arrigit. Ad incedendum ei longissimi in inferiore testae parte aculei praecipue inserviunt, eosque aut simul omnes, aut singulos pedetentim profert, hominis instar fulcris subalaribus innixi ingredientis. Haec ratione, fundo praesertim solido, satis celeriter moventur; nunquam vero instar globi volvuntur, quamvis propemodum sint rotundi. Quin potius illico obnitentes aculeis resistunt, quamprimum vis aliqua exterior eos subvertere conatur.

TENGERI TÜSKÉSFÉREG.

(Echinus.)

A' *Tüskésférgek* bizonyos tekintetben a' tsigák közé tartoznak, minthogy kemény könmű borítékjuk van, mint a' tsigáknak, de a' melly olyan tüskés mint a' tövises díznó bőre, 's innen van a' nevek is. Formájuk laposkás gömbölyű, mint a' vereshagyma, és külömbkülömbféle nagyságúak, olyanok mint egy dió 's nagyobbak is vannak akkora nagyságig mint a' legnagyobb alma. A' tengerek fenekén laknak a' földnek minden részében, 's tengeri növényekkel és apró bogarakkal élnek. Némelly fajai, főve mint a' rákok meg-ehetők, de többek mérgesek, 's nem ennivalók.

A' tüskésférgek nagyságokra, formájokra és színekre nézve sokfélék; p. o. veresek, (Fig. 1.) zöldek, (Fig. 2. 5.) sárgák, (Fig. 6.) barnák, (Fig. 3. 4.) 's így tovább. Az 5. és 6. Kép, azt mutatja, hogy millyenek elevenen míg még a' tövisek vagy tüskék rajtok vagy-nak; mert mihelyt megdöglenek, azonnal le-hull a' tövis rólok, és ekkor olyan a' formá-juk, mint az 1. 2. 3. és 4. Kép mutatja. Illyen állapotjukban tele vagynak nagyobb 's apróbb bibirtsókkal, mellyek a' tövisek félzkei vol-tak. Minden Tüskésféreg héjjának két nyílása vagy lyuka van; egyik a' tsigának a' gömbö-

lyű tetején (Fig. 3. 4.), melly az állatnak a' hátulja vagy is alfele, másik a' lapos részén, melly köröskörül apró fogakkal meg van rak-va, és az állatnak szája.

A' tövisek, a' fajokhoz képest sokféle formájúak, mint a' 7. 8. 9. 10. és 11. Kép mu-tatja. Ezek, a' mint már mondódott, a' héj-jának bibirtsóin állanak, mint a' 7. és 8. Képen láthatni, és éppen olyan sokféle színűek mint a' héj maga, mert vannak fehérek, veresek, zöldek, barnák és sárgák. Ezek a' tüskék az állatnak maga oltalmazására és mozgására vagy menésére szolgálnak; mivelhogy ezeket a' töviseket tetlzése szerént felmerefztheti és ismét magához lapíthatja. Járására valók fő-képpen az alsó lapján lévő legholzszabb tö-visek, mellyeket vagy egyszerre vagy egymás után elébb elébb rak, 's éppen olyan, mint mikor valaki mankón jár. Illyen módon, fő-képpen a' kemény feneken, meglehetősen ha-marsággal haladnak elő; de hogy, mint a' golyóbis gördülnének, azt soha sem láthatni, ámbár tsaknem gömbölyűek; sőt inkább el-lene lizegezik töviseiket a' gördülésnek, ha erőszakkal hanyatt buktatják őket, vagy pe-dig gördíteni akarják.

M E E R - I G E L.

Die *Meer-Igel* gehören gewissermaßen zu den Conchylien; denn sie haben eine harte steinartige Schale wie die Schnecken, welche jedoch so wie die Haut eines Igels besetzt ist, davon sie auch die Benennung haben. Sie sind plattrund, beynahe wie eine Zwiebel geformt, und man hat sie von der Größe einer Nuss bis zum Umfange des größten Apfels. Sie wohnen auf dem tiefsten Meeresgrunde in allen Welttheilen, und nähren sich von Seepflanzen und kleinen Insekten. Einige Sorten sind, gesotten wie die Krebse, essbar, mehrere aber sind giftig, und taugen nicht zum speisen.

Es giebt Meer-Igel von verschiedener Größe, Form und Farbe; z. B. rothe (Fig. 1.); grüne (Fig. 2. 5.); gelbe (Fig. 6.); braune (Fig. 3. 4.) und dergl. mehr. Figur 5. und 6, zeigt wie sie lebendig aussehen, wenn sie noch ihre Stacheln haben; denn sobald sie sterben, lassen sie ihre Stacheln fahren, und dann sehen sie aus wie Fig. 1. 2. 3. und 4. sie zeigen. Ihre Schale erscheint dann mit lauter kleinern oder größern Wäzchen besetzt, auf welchen eigentlich die Stacheln stehen. Jede Schale hat zwey Öffnungen oder Löcher; eins oben auf der Wölbung des Apfels,

(Fig. 3. und 4.) das ist sein After; und eins unten auf der platten Seite, welches rund herum mit kleinen Zähnchen besetzt und sein Mund ist.

Die *Stacheln* sind, nach den verschiedenen Sorten, von sehr verschiedener Form, wie Fig. 7. 8. 9. 10. und 11. zeigen. Sie stehen, wie gedacht, auf den Wäzchen der Schale, wie man an Fig. 7. und 8. sehen kann, und sind eben so verschieden von Farbe als die Schalen selbst; denn es giebt weiße, rothe, grüne, braune, schwarze und gelbe. Sie dienen dem Thiere sowohl zu seiner Vertheidigung als auch zum Gehen; denn es kann die Stacheln niederlegen und in die Höhe richten. Zum Gehen dienen ihm sonderlich die längsten Stacheln an der untern Fläche, die es entweder zugleich, oder eine nach der andern fortsetzet, welches eben so aussieht, als wenn ein Mensch auf Krücken geht. Auf diese Art können sie, zumal auf festem Grunde, ziemlich geschwind fortkommen; niemals aber findet man, daß sie wie eine Kugel rollen, obgleich sie beynahe rund sind. Sie widerstreben vielmehr sogleich dem Rollen mit ihren Stacheln, wenn sie durch Gewalt umgeworfen werden.

O U R S I N S.

Les oursins sont de l'espèce des coquillages de mer; ils ont une écaille dure et pétreuse comme les escargots, et garnie, pendant leur vie, de piquans mobiles, tels que ceux des hérissons. Les oursins sont ronds et aplatis, de la forme d'un oignon, et l'on en trouve de la grosseur d'une noix jusqu'au volume de la plus grande pomme. Ils habitent le fond de presque toutes les mers, et se nourrissent de plantes marines et de petits insectes. Il y en a plusieurs sortes qu'on peut manger lorsqu'elles sont cuites, comme les écrevisses; d'autres au contraire sont vénémeuses.

Il y a des oursins de différente grandeur, forme et couleur, comme des rouges, (Fig. 1.) des verts, (Fig. 2. et 5.) des jaunes, (Fig. 6.) des bruns, (Fig. 3. et 4.) etc. Les Figures 5. et 6. les montrent vivant et munis de leurs piquans, qu'ils perdent en mourant. Alors ils ressemblent aux Figures 1. 2. 3. et 4., et leur écaille est couverte de verrues, plus ou moins grandes, sur lesquelles les piquans étaient placés. Chaque écaille a deux ouvertures;

l'une sur sa partie arrondie, (Fig. 3. et 4.) sert à l'animal à rendre ses excréments; celle par laquelle il prend sa nourriture, se trouve sur la partie aplatie, et est entourée de denticules.

Les piquans (Fig. 7. 8. 9. 10. et 11.) sont de différentes formes d'après les diverses espèces. Les Figures 7. et 8. les montrent comme ils sont placés sur les verrues. Leur couleur ressemble à celle de leurs écailles; car il y en a de blancs, de rouges, de verts, de bruns, de noirs et de jaunes. L'animal s'en sert pour marcher et pour se défendre, car il peut les dresser dans tous les sens. Pour marcher il en emploie de préférence les plus longs de sa partie platte, qu'il pose les uns devant les autres, comme fait un homme en marchant avec des bequilles. De cette manière ils avancent assez vite, sur-tout quand ils trouvent un fond solide; mais quoiqu'ils soient presque ronds, ils ne se roulent jamais, mais ils s'en défendent au contraire en s'appuyant fortement sur leurs piquans, lorsqu'on veut les renverser par force.

J. B. J.

PLANTAE CALIDARUM REGIONUM.

Fig. 1. Nux vomica.

(Strychnos nux vomica.)

Fig. 2. Ginseng.

(Strychnos colubrina.)

Ginseng seu *colubrina* est planta, in Sina, Tataria et America boreali proveniens, alta pedem fere, et ob radicis virtutem celebrata. Flores fert albos, cui baccae rubrae minutaeque in paniculam collectae succedunt. Radix recens paullo crassior est (Fig. e.), arefacta vero (Fig. f.) digiti fere longitudine et crassitudine, ceterum flava sed pallidior. Tribuunt ei medici vim in roborandis nervis animandisque admirabilem, quapropter in Sina, ut generatim in Asia, homines divites nobilesque ea frequentissime utuntur, nam maximo emtam instar cupediarum mandunt. Hanc radicem in Canada sine cultura proveniente Americani boreales in Asiam transvehendo magnum quaestum faciunt.

Nuces vomicae semen sunt arboris in orientali India nascentis, notum bestiis, quae absque oculorum usu nascuntur, venenur, ad necandos e. g. canes et feles idoneum. Arbor in proceram altitudinem exsurgit; folia habet ovata e viridi pallida; flores albos valde minutos (Fig. 2) et mala parva flaventia, cortice duro fragilique, in quorum pulpa molli ac spongiosa (Fig. a.) grana multa latent rotunda, fusca, complanata (Fig. b.). Atque haec constituunt illa grana, quae in pharmacopoliis *nucis vomicae* nomine reperiuntur.

MELEG TARTOMÁNYBÉLI NÖVEVÉNYEK.

1. Kép. Farkasfajlag Isztrák.

(Strychnos nux vomica.)

A' Farkasfajlag, vagy Vasbogyó egy napkeleti Indiai fának magva, és esmeretes méreg minden vakot kölykező állatoknak, mellyel p. o. a' kutyákat és matskákat meg lehet ölni. A' fája nagyra nő, levelei nagyok, tojászfabásúak, halavány zöldek, virágai igen aprók (2. kép.), és apró sárga almái, mellyeknek kemény töredékeny héjjok van, mellyeknek puha taplós bélekben (a. kép.) sok kerek, lapos, barna magok vannak, és ezek szőrösök, 's szinte olyan formák mint a' madár vagy is a' varjú szemei (b. kép.); és ezek a' magok találhatók a' Patikában Farkasfajlag név alatt.

2. Kép. Az Erőgyökér Isztrák.

(Strychnos colubrina.)

Az Erőgyökér egy plánta, melly Khínában, Tatárországban és északi Amérikában is terem, mintegy egy lábnyi magasságú 's gyökerére nézve igen nevezetes. A' tsemete fejez virágú, 's apró veres bogyókat terem fűrtökben. Nyerskorában a' gyökere vastagotska (e. kép.), de megszáraztva, (f. kép.) mint azt a' Patikában árulják, mintegy egy ujjnyi hosszúságú és vastagságú, 's halaványsárga. Ezen gyökereknek rendkívül való ímerősítő és elevenítő erőt tulajdonítanak az orvositudományban, Khínában pedig, 's általjában Ázsiában a' főbb rangú és gazdag emberek-nél még inkább szokásban van ennek hasznávétele, kik azt, mint valami kellemetességet úgy rágják, 's drága pénzen veszik. Az északi amérikabéliek nagy kereskedést üznek vele Ázsiába, minthogy Kanadában ez a' tsemete vadan terem.

PFLANZEN AUS HEISSEN LÄNDERN.

Fig. 1. Krähen - Augen.

(Strychnos nux vomica.)

Die Krähen-Augen sind der Same eines ostindischen Baumes, und ein bekanntes Gift für alle blindgeborne Thiere, womit man z. E. Hunde und Katzen tödten kann. Der Baum wird groß, hat große eiförmige bleichgrüne Blätter, ganz kleine weiße Blüthen (Fig. 2.) und kleine gelbe Äpfel mit einer harten zerbrechlichen Schale, in deren weichem schwammigem Fleische (Fig. a.) viele runde, platte, braune Samenkörner liegen, die mit Haaren besetzt sind, und fast wie ein Vogel- oder Krähen-Auge aussehen (Fig. b.) und diese Samenkörner sind es eigentlich, die man in den Apotheken unter dem Titel Krähen-Augen führt.

Fig. 2. Der Ginseng.

(Strychnos colubrina.)

Der Ginseng, oder die Kraftwurzel, ist eine in China, der Tatarey und auch in Nord-Amerika wachsende Pflanze, die etwa einen Fuß hoch wird, und wegen ihrer Wurzel sehr berühmt ist. Die Staude blühet weiß und trägt kleine rothe Beeren auf einem Büschel. Ihre frische Wurzel (Fig. e.) ist ein wenig dick, getrocknet aber, (Fig. f.) so wie man sie in den Apotheken findet, ist sie etwa Fingers lang und dick, und sieht bleichgelb aus. Man schreibt ihr außerordentliche, die Nerven stärkende und belebende Kräfte in der Medicin zu, und in China, so wie überhaupt in Asien, wird von den Vornehmen und Reichen häufiger Gebrauch davon gemacht, denn sie kauen sie als eine große Delikatesse, und bezahlen sie sehr theuer. Nordamerika treibt einen beträchtlichen Handel mit dieser Waare nach Asien, denn in Canada wächst der Ginseng wild.

PLANTES DE PAYS CHAUDS.

Fig. 1. Noix vomiques.

(*Strychnos nux vomica.*)

Les noix vomiques sont la semence d'un arbre des grandes Indes et un poison mortel pour tous les animaux nés aveugles, tels que les chiens et les chats. Cet arbre devient très grand; il a de grandes feuilles de la forme ovale et d'une couleur verte-gaie, des fleurs blanches très petites (*Fig. e.*) et des fruits ressemblans à de petites pommes jaunâtres avec des écales dures et cassantes. La chaire (*Fig. a.*) de ce fruit contient un grand nombre de graines rondes, plates et brunes, garnies de petits poils, (*Fig. b.*) et ce sont ces graines qui dans les pharmacies portent le nom de noix vomiques.

Fig. 2. Le Ginseng.

(*Strychnos colubrina.*)

Le ginseng est une plante, qui vient en Chine, en Tartarie et dans l'Amérique septentrionale, de la hauteur d'un pied, et dont la racine est en grand usage en médecine. Elle porte des fleurs blanches, et de petites baies rouges rassemblées en bouquets. La racine fraîche (*Fig. e.*) en est plus épaisse que lorsqu'elle est séchée; (*Fig. f.*) alors elle est jaunâtre, de la grosseur et de la longueur d'un doigt, et c'est ainsi que nous la trouvons dans les pharmacies. On lui attribue une grande vertu tonique. En Chine et dans toute l'Asie les gens riches en font un usage très fréquent; ils la mâchent par délicatesse et la payent fort chère. Le Canada produit le ginseng sans culture et en fournit une grande quantité au commerce de l'Amérique septentrionale, qui le porte en Asie.

LEMUR
SPECIES OCTO.

Lemur in zona torrida Africae Asiaeque vivit, incessu, scandendi saltandique dexteritate ac ceteris moribus simiae similis, quaternis, ut illa, manibus instructus, eundemque cum illa victum quaerens. Sed lemur vulpulae magis quam simiae caput praefert, hacre didolphi marsupiali sive oposso propior, infra tab. 47. a nobis considerando. Lemur corpus ac membra multo graciliora habet subtilioraque quam simia, quae ratio motibus ejus gestibusque leporem quemdam et venustatem addit, quam simia nequaquam assequitur. Notae sunt hactenus species ejus octo sequentes.

Fig. 1. Loris.

(Lemur turdigradus.)

Omnium minimus, nam 7 tantum pollices altus est et cauda caret. Patriam insulam Ceyloniam habet.

Fig. 2. Mongus canus.

(Lemur Mongoz.)

Magnitudine par feli, corpore caudaque canescente, capite manibusque flavis, rostro albo nigroque. Madagascar eum generat. Facile mansuescit, et mansuetus admodum mitis ac blandus est. Non aliter incedit quam quadrupes.

Fig. 3. Mongus fuscus.

(Lemur Mongoz.)

Priori similis, in hoc tantum ab eo differt, quod corpore caudaque fuscus est, ventre albido, manibus e cano albicantibus, oculis macula nigra circumdati.

Fig. 4. Vari niger.

(Lemur Macago niger.)

Hic mongo par magnitudine, aures habet crista e pilis ornatas, oculos rubentes aut colore mali aurantii. Rugit ut leo. Patria orientalis est India.

Fig. 5. Vari niger albusque.

(Lemur Macago.)

Priores magnitudine aequat, sed iis pilosior est atque villosior.

Fig. 6. Mokoko.

(Lemur catta.)

Generat hunc Madagascar et Franciae insula. Pictus elegantissime, omnino bestia est nitidissima. Mansuefactus non minus est cicur cane. Os et facies mirum quam blanda et innocens. Pomis, radicibus herbisque vescitur.

Fig. 7. Maki cauda tortili.

(Lemur flavus.)

Jamaica eum generare dicitur. Color est ei flavus nigro permixtus et cauda tortilis, qua, ut simiae, ad se suspendendum utitur.

Fig. 8. Maki volans.

(Lemur volans.)

Omnium maximus, longus fere 3 pedes pellem habet inter collum, brachia, crura caudamque expansam, cujus ope volat, et ad vespertilionum genus prope accedit. Patriam habet Moluccas philippinasque insulas. Vescitur fructibus arborum, et vespertilionum more sub noctem frequens volitat.

A' Maki nemnek fajai Azsiának és Afrikának meleg égallyai alatt laknak és a' majmokhoz járásokra a' mászásban és ugrásban való ügyességekre 's más szokásaikra nézve is hasonlók, színt úgy négy kézlábúak mint a' majmok 's azokkal ugyan azon eledelekkel élnek. A' makinak ellenben inkább róka feje van, mintsem majom feje és erre nézve inkább a' fiahordóhoz hasonlít, melly alább a' 47. dik táblán fordul elő. A' dereka és tagjai a' makinak sokkal kartsúbb és vékonyabbak mint a' majmoknak, a' honnan majomi furtsáldások olly jeles, hogy azt egy majom sem követheti. Nyoltz fajai esmeretesekek eddig a' makinak, úgymint

1. Kép. A' lassú Maki.

(Lemur tardigradus.)

Ez legkissebb faj, mivel csak 7 iznyi magasságú, és farkatlan. Hazája Zelan szigete napkeleti Indiában.

2. Kép. A' szürke Maki vagy

Mongótz.

(Lemur Mongoz.)

Akkora mintegy matska, dereka és farka szürke, feje sárga, orra fekete és fehér, 's kezei sárgák, hazája Madagaskár. Könnyen megfzelidül és akkor felette jámbor és hízelkedő. Szüntelen négykézláb jár.

3. Kép. A' barna Maki.

(Lemur Mongoz.)

Hasonló az előbbenihez, 's csak abban különbözik, hogy a' dereka és farka barna, a' hasa feje, a' kezei világos szürkék, és a' fzei körül fekete foltos.

4. Kép. A' fekete Maki.

(Lemur Macago niger.)

Ez is éppen akkora mint a' barna Maki, mindenik fülein egy tsomó szőr függ, és a' fzei veresek vagy tzitrom színűek. Úgy tud ordítani mint az oroszlán. Hazája napkeleti India.

5. Kép. A' fejfekete Maki.

(Lemur Macago.)

Ez is ollyan nagy mint az előbbeni, általában pedig hoszszabb szőrű 's bojhosabb mint azok.

6. Kép. A' mokogó Maki.

(Lemur catta.)

Hazája Madagaskár és frantzia sziget, igen szépen ki van tarkázva 's általában igen jeles állat, úgy megfzelidül mint a' kutya és felette ártatlan 's hízelkedő állat, eledele gyümölcsökből, gyökerekből és plántákból áll.

7. Kép. A' fogódzófarkú Maki.

(Lemur flavus.)

Hazája a' mint mondják Jamajka, színe sárga feketével elegyes, farka kunkorgós fogódzó, mellyre magát mint a' majom felakalthatja.

8. Kép. A' repülő Maki.

(Lemur volans.)

Legnagyobb ez a' többi fajok között, tsaknem három lábnyi hoszszaságú és a' nyaka első hátulsó lábai és farka kiterjedhető bőrrel vannak egybe foglalva, mellynek segítségével által repülhet 's e' szerént már a' denevér nemhez közelít. Hazája a' Molukki és Filippi szigetek. Eledelek fák gyümölte, 's éppen úgy repdesnek szíjjel estvéként, mint a' denevérek.

Die Makis sind eine Gattung Thiere, die in der heißen Zone von Afrika und Asien lebt, dem Affen in Gang, Geschicklichkeit zum Klettern und Springen, und in seinen übrigen Sitten gleicht, ebenfalls vier Hände wie der Affe hat, und sich auch von einerley Speise mit ihm nährt. Hingegen hat der Maki mehr einen Fuchs-als Affenkopf, und nähert sich in diesem Stücke mehr den Beutalthieren (Opossum) die wir weiter unten auf Taf. 47. werden kennen lernen. Der Leib und die Glieder des Makis sind aber viel feiner und schlanker als an dem Affen, und geben daher ihren affenmäßigen Manieren eine Artigkeit und Verfeinerung, die kein Affe erreicht. Bis jetzt kennt man folgende acht Arten von Makis.

Fig. 1. Der Loris.

(Lemur tardigradus.)

Er ist der kleinste Maki unter allen, denn er ist nur 7 Zoll hoch, und hat keinen Schwanz. Sein Vaterland ist die Insel Zeylan in Ostindien.

Fig. 2. Der graue Mongus.

(Lemur Mongoz.)

Er ist so groß wie eine Katze, grau von Leib und Schwanz, hat einen gelben Kopf, schwarz und weiße Nase und gelbe Hände. Sein Vaterland ist Madagaskar. Er ist leicht zahm zu machen, und dann ungemein fromm und schmeichelhaft. Sein Gang ist immer vierbeinigt.

Fig. 3. Der braune Mongus.

(Lemur Mongoz.)

Er gleicht dem vorigen, und unterscheidet sich bloß dadurch, daß er braun am Leibe und Schwanz ist, einen weißlichen Bauch, hellgraue Hände und schwarze Flecken um die Augen hat.

Fig. 4. Der schwarze Vari.

(Lemur Macago niger.)

Der Vari ist eben so groß als der Mongus, hat einen Büschel Haare an jedem Oure, und rothe oder orangengelbe Augen. Er kann brüllen wie ein Löwe. Sein Vaterland ist Ostindien.

Fig. 5. Der schwarze und weiße Vari.

(Lemur Macago.)

Er ist so groß wie die vorigen, überhaupt aber langhaariger und wolliger als jene.

Fig. 6. Der Mokoko.

(Lemur vatta.)

Sein Vaterland ist Madagaskar und Isle de France. Er ist überaus schön gezeichnet, und überhaupt ein sehr niedliches Thier. Er wird so zahm wie ein Hund, und hat ein überaus unschuldiges und schmeichelhaftes Wesen. Seine Nahrung sind Obst, Wurzeln und Kräuter.

Fig. 7. Der Maki mit dem Wickelschwanz.

(Lemur flavus.)

Er soll in Jamaica einheimisch seyn; seine Farbe ist gelb mit schwarz; er hat einen Wickelschwanz, an welchem er sich wie die Affen aufhängen kann.

Fig. 8. Der fliegende Maki.

(Lemur volans.)

Er ist der größte von allen Makis, bey nahe 3 Fuß lang, und hat eine zwischen dem Halse, Armen, Beinen und Schwanz ausgespannte Haut, vermittelst welcher er fliegen kann, und sich schon dem Geschlechte der Fledermäuse nähert. Ihr Vaterland sind die moluckischen und philippinischen Inseln. Sie nähren sich von Baumfrüchten, und fliegen des Abends, wie die Fledermäuse, häufig herum.

HUIT ESPÈCES DE MAKIS.

Le maki est un animal qui vit dans la zone torride de l'Afrique et de l'Asie; il ressemble au singe par sa démarche, par son adresse à grimper et à sauter et par le reste de ses mœurs. Il a 4 mains comme le singe, et se nourrit de la même manière; mais sa tête ressemble plutôt à celle d'un renard, et sous ce point de vue il se rapporte à l'espèce de *Opossum*, que nous verrons Tab. 47. Le maki est plus svelte et plus délié que le singe, ce qui donne à ses mouvemens et à ses gambades une gentillesse et un air gracieux, auxquels le singe ne saurait atteindre. On ne connaît encore que les huit espèces suivantes de makis.

Fig. 1. Le Loris.

(*Lemur tardigradus.*)

Il est le plus petit de tous les makis, car il n'a que sept pouces et point de queue. Sa patrie est l'Isle de Ceylan.

Fig. 2. Le Mongous gris.

(*Lemur Mongoz.*)

Il est de la grandeur d'un chat; son corps et sa queue sont gris, sa tête et ses mains sont jaunes et son museau est noir et blanc. Madagascar est sa patrie. On l'apprivoise aisément, et il devient alors très doux et caressant. Il ne marche jamais qu'à 4 pattes.

Fig. 3. Le Mongous brun.

(*Lemur Mongoz.*)

Il ressemble au précédent, dont il ne diffère que par les couleurs. Son corps et sa queue sont bruns, son ventre blanchâtre, ses mains d'un gris clair, et il a des taches noires au tour des yeux.

Fig. 4. Le Vari noir.

(*Lemur Macago niger.*)

Le Vari est de la taille du mongous; il a un paquet de poils sur chaque oreille et des yeux rouges ou plutôt oranges. Son cri a la force du mugissement d'un lion. On le trouve dans les Indes.

Fig. 5. Le Vari noir et blanc.

(*Lemur Macago.*)

Il est aussi grand que les précédens, mais son poil est plus long et plus soyeux.

Fig. 6. Le Mococo.

(*Lemur catta.*)

On le trouve à Madagascar et dans l'Isle de France. Il est fort joliment marqué et très gentil. Il devient privé comme le chien, et a un air innocent et très caressant. Il se nourrit de fruits, de racines et d'herbes.

Fig. 7. Le Maki jaune.

(*Lemur flavus.*)

On le dit originaire de la Jamaïque; sa couleur est jaune, entremêlée de noir, sa queue est pliante, et il s'en sert comme les singes pour se suspendre.

Fig. 8. Le Maki volant.

(*Lemur volans.*)

Il est le plus grand de tous les makis, ayant près de trois pieds de longueur; par la peau étendue entre son cou, ses bras, ses jambes et sa queue, qui le met dans l'état de voler, il s'approche du genre des chauve-souris, d'autant plus que vers le soir il voltige aussi comme elles dans l'air. On le trouve principalement dans les isles molucques et les Philippines, où il se nourrit de fruits.

CAMELORUM DIVERSAE SPECIES.

Camelorum genere diversa comprehendimus animalia e. g. *camelum gibbo duplici* (cujus jam supra tab. 1. imaginem exhibuimus) *dromedarium*, *glamam*, *vicunnam*, *huanacum* etc. Species hasce quatuor hic considerabimus.

Fig. 1. Dromedarius.

(Camelus dromedarius.)

Dromedarius seu *camelus vulgaris* unum modo gibbum habet, *camelus* enim duobus gibbis praeditus *bactrianus* vocatur, et paulo major est *dromedario* robustiorque. Uterque in torridis Asiae partibus vivit, uterque usui domestico aptissimus. Has duas *camelorum* species si tollas, aëria illa torridaque arenarum deserta non erunt pervia, et magna pars Arabiae habitari non poterit. *Camelus* 1200 aut 1300 librarum onus portat, et totum lene incedens quotidie 12 milliaria germanicorum spatium emetitur. *Dromedarius* *camelo* *bactriano* velocior est, atque ea de causa equitando praecipue inservit. Tam celeri gradu totum ingreditur, ut equus haud aliter quam citato cursu eum sequi possit: quo gressu quotidie ad 15 milliaria germanica absolvit.

praeterea iter paucorum modo milliaria quotidie absolvit, ac violenter impulsus aut nimis onerata humi se illico abjicit, et jacens nullo unquam pacto rursus erigi potest, sed ferro mactari debet. In ditibus Potosiorum metallis plusquam centies mille talium bestiarum ad gestanda onera aluntur.

Fig. 3. Vicunna.

(Camelus vicunna.)

Vicunna in summis montium, quos in Chili et Peru sitos Cordilleras vocant, fera vivit, neque unquam cicurari potest. Magnitudine *glamae* cedit, et *camelus ovis* (*Schaf-Kameel*) a Germanis appellatur a lana omnium, quas novimus, subtilissima pretiosissimaque, *lana vicunnae* dicta, unde panni in Europa conficiuntur, quorum pro ulnis singulis pretium ad 25 thaleros excurrit. Haec animalia, ut aliae ferae, a venantibus necari solent. Caro boni est saporis: in stomacho eorum lapis, *Bezoar occidentalis* dictus, reperitur.

Fig. 4. Huanacus.

(Camelus huanacus.)

Huanacus seu *camelus peruvianus* silvestris in summis itidem australis Americae montibus degens, curibus levibus validisque, fugacitate cervo est similis. Color e rubro fuscus, nisi quod caput, cervix et pectus albert. Praecipuam venandi materiam praebet Patagonis Abiponisque, qui eos in equis insectantur, fundasque inter fugientium crura jaculant, iis impeditos capiunt.

Fig. 2. Glama.

(Camelus glama.)

Glama in australi America praesertim Peruvio habitat. Longa non nisi pedes 6, alta $4 \frac{1}{2}$, domestici animalis instar portandis oneribus inservit. Sed ultra 150 libras non fert;

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE TEVÉK.

A' Tevenemhez külömbkülömbféle állatok számláltatnak p. o. a' két púpos teve (mellyet már fellyebb az első táblán láttunk) p. o. a' közönséges teve, a' lakmateve, a' gyapjas-teve, a' gvanakoteve 's a' t. Itt 4 fajai számláltatnak elő.

1. Kép. A' közönséges Teve.

(Camelus dromedarius.)

Ennek csak egy pupja van, nem úgy, mint a' két púposnak, a' melly nagyobb és erősebb ennél, mind a' két faj Azsiának meleg égallyát lakja, és igen hasznos házi állatok. Ha a' tevének ez a' két faja nem volna, úgy a' meleg és száraz homokos pusztákon éppen nem lehetne utazni, és Arábiának nagy része lakhatatlan volna. A' teve elbír 12 — 13 mázsát 's ilyen terével minden nap elmegy folyvást lépve 12 német mértföldet. A' közönséges teve gyorsabb járású mint a' két púpos, a' honnan főképpen ezen szoktak lovagolni. Ollyan sebes lépést jár ez, hogy a' ló másképp nem ér vele, hanem ha szüntelen kalapéroz; 's e' mellett napjában 15 német mértföldet megy el.

2. Kép. A' Lakma Teve.

(Camelus glama.)

A' Lakma déli Amérikában lakik, főképpen Peruban, csak 6 lábnyi a' hoszfza, 's ötödfél a' magassága és mint házi állat hasonlóképpen tere hordásra alkalmaztatik; noha csak másfél mázsát bír el, csak kevés

mértföldet megy el napjában. Ha pedig erőszakkal kényszerítetik a' menésre, vagy ereje felett megterhelik azonnal lefekszük és semmi módon fel nem verhetik fekvő helyéből, hanem azon helyen le kell vágni. A' Potosi gazdag bányáknál szüntelen száz ezer 's több ilyen állatok tartatnak tere hordásra.

3. Kép. A' gyapjas Teve.

(Camelus vicunna.)

A' gyapjas teve Khiliben és Peruban a' Kordilerási leg magasabb hegyeken vadon él, 's meg nem szelidíttethetik. Ez kissebb a' Lakmánál 's azért nevezetik gyapjastevének, mivel igen finom és drága gyapja van, melly *vikunna gyapjának* nevezetik 's a' mellyhez hasonló finomságút még nem esmernek. Ezen gyapjából Európában posztót készítenek mellynek réfe 38 forint. Úgy lövik ezeket mint más vadakat; mivel a' húsok jó ízű, 's a' gyömrökben találtnak a' napnyúgoti *Bezodrkövek*.

4. Kép. A' Gvanakó Teve.

(Camelus huanacus.)

A' Gvanakó hasonlóképpen a' legnagyobb hegyein lakik déli Amérikában, könnyű járású, erős lábai vannak 's sebes futó mint a' szarvas. Színe rőtbarndé a' feje, nyaka és szügye feje. Legderekkabb vadászni való vad ez a' Patagonok és Albiponok előtt, mellyeket ezek lóháton üznek, és úgy fognak meg, hogy köves parittyát hajigálnak a' lábaik közé.

VERSCHIEDENE KAMEELE.

Man rechnet verschiedene Thiere zum Geschlechte der Kameele; z. B. das zweyhöckerige Kameel oder sogenannte *Trampelthier* (davon wir schon oben *Taf. 1.* die Abbildung geliefert haben) den Dromedar, die Kameelziege oder das Hirsch-Kameel, die Vicugna, das Guanaco u. s. w. Wir wollen hier 4 Arten davon betrachten.

Fig. 1. Der Dromedar.

(Camelus dromedarius.)

Der *Dromedar*, oder das gemeine Kameel, hat nur einen Höcker, da hingegen das Kameel mit 2 Höckern das *Trampelthier* heißt, und etwas größer und stärker als der Dromedar ist. Beyde leben in den heißen Strichen von Asien, und sind höchst nützliche Hausthiere. Ohne diese beyden Arten von Kameele würden die heißen und trocknen Sandwüsten gar nicht zu bereisen und ein großer Theil von Arabien ganz unbewohnbar seyn. Das Kameel trägt eine Last von 1200 bis 1300 Pfund, und geht dabey in einem sanften Trabe täglich 12 deutsche Meilen. Der Dromedar ist schneller als das *Trampelthier*, und wird daher vorzüglich zum Reiten gebraucht. Er geht einen so raschen Trab, daß ein Pferd ihm nicht anders als in vollem Galopp folgen kann; und dabey legt er täglich bis 15 deutsche Meilen zurück.

Fig. 2. Die Kameel-Ziege oder das Glama.

(Camelus glama.)

Die *Kameel-Ziege* (das Hirsch-Kameel oder das *Glama*, wie es auch heißt) bewohnt das südliche Amerika, besonders Peru. Es ist nur 6 Fuß lang und 4 1/2 Fuß hoch, und wird als Hausthier gleichfalls zum Lasttragen gebraucht. Es kann aber nur bis 150 Pfund

tragen; macht nur kurze Tagreisen von wenig Meilen, und wenn es gewaltsam fortgetrieben oder überladen wird, so legt es sich auf der Stelle nieder, und ist durch kein Mittel in der Welt wieder zum Aufstehen zu bringen, sondern muß geschlachtet werden. In den reichen Bergwerken von Potosi werden beständig über Hunderttausend solcher Thiere zum Lasttragen unterhalten.

Fig. 3. Die Vicugna, oder das Schaf-Kameel.

(Camelus vicunna.)

Das *Schaf-Kameel*, oder die *Vicugna*, lebt wild auf den höchsten Bergen der Cordilleras in Chili und Peru, und läßt sich nicht zähmen. Sie ist kleiner als die Kameel-Ziege, und heißt darum das Schaf-Kameel, weil sie die sogenannte *Vicugna Wolle*, die feinste und kostbarste, die man kennt, trägt; wovon in Europa Tücher gemacht werden, davon die Elle an 25 Thaler kostet. Man schießt diese Thiere wie Wild; ihr Fleisch ist wohl-schmeckend, und in ihrem Magen findet man den occidentalischen *Bezoarstein*.

Fig. 4. Das Guanaco oder Huanaco.

(Camelus huanacus.)

Das *Guanaco* oder wilde peruanische Kameel, lebt gleichfalls in Süd-Amerika auf den höchsten Gebürgen, ist leicht und stark auf den Beinen, und flüchtig wie ein Hirsch. Es ist rothbraun von Farbe, und hat einen weißen Kopf, Hals und Brust. Sie sind das vornehmste Jagdwild der Patagonen und Abiponer, welche dieselben zu Pferde verfolgen, und mit ihren Stein-Schleudern, die sie ihnen um die Füße werfen, fangen.

DIFFÉRENTES ESPÈCES DE CHAMEAUX.

On comprend différens animaux dans le genre des chameaux, p. e. le chameau à deux bosses, ou le chameau bactrien (dont il se trouve le dessin sur Tab. 1.) le dromadaire, le glama, la vigogne, le guanaco etc. De ces 4 dernières espèces je vais donner la description.

Fig. 1. Le Dromadaire.

(Camelus dromedarius.)

Le dromadaire, ou le chameau commun, n'a qu'une seule bosse; celui à deux bosses porte le nom de chameau bactrien, et il est un peu plus grand et plus fort que le dromadaire. Ils se trouvent tous les deux dans les régions brûlantes de l'Asie et sont des animaux domestiques de la plus grande utilité. Au défaut de ces deux espèces de chameaux on serait incapable de traverser les déserts sablonneux et arides de ces pays, et une grande partie de l'Arabie resterait entièrement inhabitable. Ils peuvent porter une charge de 1200 à 1300 livres pesant et faire 12 milles allemands par jour, en allant toujours un trot fort doux. Le dromadaire est plus agile que le chameau bactrien, et par cette raison on le préfère pour servir de monture. Il va un trot tellement rapide, qu'à cheval on ne peut le suivre qu'au grand galop, et il est capable de faire 15 milles allemands par jour.

Fig. 2. Le Glama.

(Camelus glama.)

Le glama habite l'Amérique méridionale et sur-tout le Pérou. Il n'a que 6 pieds de longueur sur 4 1/2 de hauteur, et l'on s'en sert pareillement comme d'un animal domestique pour porter des fardeaux, qui cependant ne peuvent jamais excéder le poids de

150 livres. Il fait de petites journées de peu de milles, et s'il est surchargé, ou même poussé avec violence, il se jette aussitôt à terre; alors il n'y a de moyen de le faire relever et l'on est obligé de le tuer. Dans les mines riches de Potosie on en entretient continuellement plus que cent mille, et l'on s'en sert pour le transport des richesses que l'on tire de ces mines.

Fig. 3. La vigogne, ou la chèvre du Pérou.

(Camelus vicunna.)

La vigogne vit dans l'état sauvage en Chili et en Pérou sur les montagnes les plus élevées des Cordillères, et ne se laisse pas apprivoiser. Elle est plus petite que le glama, et la laine, dont elle est revêtue, est la plus fine et la plus précieuse qui existe; elle est connue sous le nom de laine de vigogne, et en Europe on en fait des draps, dont l'aune revient jusqu'à 25 écus. On tue ces animaux comme les bêtes sauvages; leur chair est d'un bon goût, et dans leur estomac on trouve le bezoard occidental.

Fig. 4. Le Guanaco.

(Camelus huanacus.)

Le guanaco, ou le chameau du Pérou, habite également les montagnes les plus élevées de l'Amérique méridionale. Il est très fort et lesté comme un cerf; sa couleur est d'un rouge foncé, mais sa tête, son cou et sa poitrine sont blancs. Les Patagons et les Abipons n'ont presque pas d'autre gibier pour leurs chasses; ils le poursuivent à cheval, jettent les courroies de leurs frondes autour de ses pieds et le prennent vivant.

(ASTERIAS.)

Fig. 1.

Fig. 5.

Fig. 4.

Fig. 2.

Fig. 3.

J. B. S.

Asteriae sunt animalia marina, ad polyporum marinorum magis genus quam conchyliorum aut animalium testaceorum pertinentia. Nomen a figura stellari ac radiata habent. Non ex cochlearum aut echinorum indole testa solida sunt muniti, sed tota structura corporis innumeris denticulis nodulisque inter se cohaerentibus, ope pellis spongiosae et coriaceae unitis, consistit. Radios plerumque quinos habent, quibus reflexis incurvatisque praedam arripiunt, orique, quod in medullio corporis est, admovent. Natant in mari, minutisque insectis aquaticis victitant. Magnitudo eorum et forma est diversissima. maxime obvii sunt ii, quos tabula exhibet. Maximus omnium est *caput* (ut vocant) *Medusae*, qui quinos suos radios millenis quasi brachiis munitos habet, et in mari praecipue septentrionali enormi corporis mole aquis supernatans reperitur.

Asteriae omnes hic exhibiti quinis consistuat radiis et magnitudine differunt.

Fig. 1. *Asterias reticulatus* a superiori parte conspicuus.

Ea est figura, ut reticulo maculis inaequalibus obductus esse videatur.

Fig. 2. Idem a parte inferiore.

Fig. 3. *Asterias reticulatus* a parte superiore.

Reticulum, quo obductus esse videtur, multo est elegantius et maculae magis aequales, quam in priori.

Fig. 4. *Asterias asper*, pannum sammetinum superficie referens, a parte superiore.

Fig. 5. Idem a parte inferiore.

Asteriae esculenti non sunt, nam carnem proprie non habent, sed ejus loco materiam quandam viscosam, bullulis repletam. Vero simile est, eos alimento esse balaenis, qui eam ob causam septentrionalia maxime maria inhabitant.

TSILLAGFÉREG.

Asterias.

A' *Tsillagféreg* tengeri állatok, mellyek inkább a' habarnitzák mint a' tsigák közé tartoznak. Neveket tsillag formájuktól vették. Kemény héjjok vagy borítékjok ezeknek nintsen, mint a' tsigáknak, hanem egész alkotások tsupa öszveragadó fogakból vagy tsonók-ból áll, mellyeket valami taplónemű bőr egybe foglal. A' tsillagféregnek rendszerént öt ágok vagy nyílások van, mellyeket meggörbíthetnek, prédájokat azokkal megragadván a' közepén lévő szájokba vihet. Ezek a' tengeren úzkálván, apró vízi bogarakkal emek. Nagyságok és formájok, külömbkülömbféle. Az itt lerajzoltak a' közönségesebbek. Legnagyobb faj közöttök az úgy nevezett *Medúza*, mellynek mind az öt ágán sok ezer ki-nyúló karja van. Ilyenek az éjzaki tengeren rendkívül nagyok találatnak a' víz színén úzkálva.

Az itt lerajzolt tsillagféreg mind öt ágúak 's külömbkülömbféle nagyságúak.

1. Kép. Egy retzés Tsillagféreg felyülről nézve.

Olyan ez, mintha valami regulátlan kötésű retzével be volna vonva.

2. Kép. Ugyan az alólról vizsgálva.

3. Kép. Egy más retzés Tsillagféregnek felső része.

A' retze, mellyel ez bevonva látszik lenni sokkal szab- 's regulásabb mint az előbbeni.

4. Kép. Egy borzas bársonynemű Tsillagféreg felyül nézve.

5. Kép. Ugyan annak az alsó része.

A' tsillagféreg nem enivalók, minthogy tulajdonképpen húsok nints, hanem a' helyett nyálka forma testek van, tele levegő hójagokkal. Hihető, hogy ezek a' tzehalaknak eledelére rendeltettek, mellyek ezen okból főképpen az éjzaki tengerekben tartózkodnak.

MEER-STERNE.

Asterias.

Die *Meer-Sterne* sind Seethiere, die aber mehr zu den Meer-Polypen als zu den Conchylien oder Schal-Thieren gehören. Sie führen ihren Namen von ihrer strahlichten und sternförmigen Figur. Sie haben keine harte Schale, wie die Schnecken oder Meer-Igel, sondern ihr ganzer Bau besteht aus lauter zusammenhängenden Zacken und Knötchen, die durch eine schwammigte lederartige Haut zusammenhängen. Gewöhnlich haben sie fünf Strahlen, die sie krümmen und damit ihren Raub fassen und zum Munde, der ihr Mittelpunkt ist, bringen können. Sie schwimmen im Meere, und ernähren sich von kleinen Wasserinsekten. Man hat sie von sehr verschiedener Größe und Form. Die hier abgebildeten sind die gewöhnlichsten. Die größten unter ihnen sind die sogenannten *Medusen-Häupter* oder *Zottenköpfe*, welche an ihren fünf Strahlen viele tausend Arme haben, und sonderlich in der Nordsee von ungeheurer Größe auf der Oberfläche des Wassers schwimmend gefunden werden.

Die hier abgebildeten Meer-Sterne sind alle fünfstrahlig und von verschiedener Größe.

Fig. 1. Ein netzförmiger Meer-Stern von oben.

Er sieht aus, als wenn er mit einem unregelmäßigen Netze überzogen wäre.

Fig. 2. Derselbe von unten.

Fig. 3. Ein netzförmiger Meer-Stern von oben.

Das Netz, womit er überzogen ist, ist weit schöner und regelmäßiger als das vorige.

Fig. 4. Ein rauher sammtartiger Meer-Stern von oben.

Fig. 5. Derselbe von unten.

Zum Essen taugen die Meer-Sterne nicht, denn sie haben kein eigentliches Fleisch, sondern statt dessen nur ein schleimigtes Wesen, das voller Luftbläschen ist. Wahrscheinlich dienen sie den Wallfischen besonders zur Nahrung, die sich deshalb auch vorzüglich in den nördlichen Meeren aufhalten.

ETOILES DE MER.

Asterias.

Les étoiles de mer, auxquelles on a donné ce nom à cause de leur figure radieuse, sont des vers de mer qui doivent être plutôt rangés dans le genre des polypes marins que dans celui du coquillage, car au lieu d'être munis, comme les escargots et les oursins, d'une enveloppe dure, nommée coquille, tout leur corps ne consiste que dans un nombre prodigieux de vertèbres et d'osselets articulés ensemble et recouverts par une peau calleuse et spongieuse. L'espece la plus ordinaire est composée de cinq rayons, que l'animal peut plier en tout sens, et avec lesquels il accroche sa proie et la porte à la bouche, qui est au centre de son corps. Elles nagent dans la mer et se nourrissent de petits insectes aquatiques. La grosseur et la forme de leurs rayons sont très différentes; sur la Table ci-jointe on en trouve les plus communs. *Les têtes de Méduse* sont l'espece la plus grande de ces étoiles marines; chacun de leurs rayons est garni de plusieurs milliers de prétendus bras, et on les trouve principalement dans la mer du nord d'une grosseur enorme et nageantes sur la surface de l'eau.

Les étoiles de mer représentées sur la Table sont toutes à cinq rayons et de diverse grandeur.

Fig. 1. Une étoile marine à forme de réseau, regardée par le dessus.

Elle a l'air d'être couverte d'un filet à mailles irrégulieres.

Fig. 2. La même regardée par le dessous.

Fig. 3. La partie supérieure d'une autre étoile marine à forme de réseau.

Le filet, dont elle paraît être couverte, est plus beau que celui de la précédente et les mailles en sont plus régulières.

Fig. 4. La surface supérieure d'une étoile marine granuleuse et veloutée.

Fig. 5. La surface inférieure de la même.

Les étoiles de mer ne peuvent pas être mangées, car elles n'ont proprement point de chair, et sont pourvues seulement d'une substance visqueuse remplie de petites cloches d'eau. Selon toute apparence elles servent de nourriture aux baleines, qui par cet instinct sont retenues dans les mers du nord.

PLANTAE TINCTORIAE.

Fig. 1. (Cambogia gutta.)

Haec arbor in Indiae orientalis insulis et Surinamia proveniens in proceram amplitudinem extollitur. In ramorum extremis flores fert rubros minutosque; ex iis fructum satis magnum, costatum, colore aureo, grana seminalia violacea (Fig. a.) continentem. Cortice arboris inciso exsudat gummi quoddam resinaceum aurei coloris, quod Indi cavis arundinibus colligunt, aut massis quibusdam ac voluminibus conformatum vendunt. Atque hoc est notum illud *gummi gutta*, tum pictoribus, tum ob purgandi vim singularem me-

dicis inserviens: quapropter magnam mercaturae materiam praebet.

Fig. 2. Curcuma.

(Curcuma longa.)

Curcuma est radix nodosa plantae cujusdam arundinaceae, quae zingiberi fere similis florem rubrum fert atque in India orientali nascitur. Et intus et extra flavet, ac non modo in pharmacopoliis sed praecipue in officinis etiam tinctoriis adhibetur, propterea quod colorem flavum, admodum elegantem ac vividum, quamquam parum durabilem, suppeditat. Ceterum in mercibus indicis non parum momenti habet.

F. G. Schmuizer.

1. Kép. A' Gummigutti Kámbógsa.

(Cambogia gutta.)

A' Gummigutta termőfa napkeleti Indiában terem, 's Szurinában is nagyra nő, ágai hegyein apró veres virágai vannak, melyekből jókora gerintzes aranyzínű gyümölcsök lefűznek, 's ezekben violaveres magok vannak. (Fig. a.) Ha ennek a' fának a' kérgét megsítják, valami aranyzínű tsipaforma gummyzivarog ki belőle, melyet napkeleti Indiában az emberek vagy holzfű kéregtsőkbe fűznek, vagy rudakba és lepényformákba tsinálnak 's úgy adnak el.

Ez az az esmeretes Gummigutti, melynek rézfűzerént festék gyanánt, rézfűzerént

orvosságnak (minthogy erős hashajtó fűzer) vészik hasznát, 's a' kereskedésben nem utolsó portéka.

2. Kép. A' festőgyömbér Kurkuma.

(Curcuma longa.)

A' festő vagy sárgagyömbér *Kurkuma* egy sásnemű plántának a' bütykös gyökere, mely tsak nem olyan mint a' gyömbér, veres virágú és napkeleti Indiában terem. Ennek a' színe kívül belől sárga, 's mint orvosságnak a' Patikában, főképpen pedig a' festésben vészik hasznát, minthogy szép hathatós de nem tartós sárga festék lefű belőle. Egyébaránt a' napkeleti Indiai portékák között e' sem utolsó.

FARBEN-PFLANZEN.

Fig. 1. Der Gummigutt-Baum.

(Cambogia gutta.)

Der *Gummigutt-Baum* wächst in den ostindischen Inseln, wie auch in Surinam, wird groß, trägt an den Spitzen der Zweige kleine rothe Blüten, und darauf eine ziemlich große geribbte goldgelbe Frucht, welche violette Samenkerne (Fig. a.) hat. Dieser Baum schwitzt, wenn man seine Schale ritzet, ein goldgelbes harziges Gummi aus, welches die Ostindier entweder in hohle Rohrstäbe sammeln, oder in Stangen, Rollen und Kuchen formen, und so verkaufen.

Dies ist der bekannte *Gummigutt*, der theils als eine Malerfarbe, theils auch als

Medizin (weil er ein heftiges Purgier-Mittel ist) gebraucht wird, und einen starken Handelsartikel ausmacht.

Fig. 2. Die Curcuma, oder Gilbwurzel.

(Curcuma longa.)

Die *Curcuma* oder Gilbwurzel ist die knollige Wurzel einer schilffartigen Pflanze, die beynahe wie der Ingwer aussieht, roth blühet und in Ostindien wächst. Sie sieht innen und auferhalb gelb aus, und wird sowohl in den Apotheken als Medizin, vorzüglich aber in den Färbereyen gebraucht, weil sie eine sehr schöne hohe aber nicht beständige gelbe Farbe gibt. Sie ist übrigens ein beträchtlicher ostindischer Warenartikel.

PLANTES A TEINTURE.

Fig. 1. Le Gommier.

(Cambogia gutta.)

Le gommier croît dans les Indes orientales et en Suriname; il devient grand et porte sur les petites fleurs rouges, qui se trouvent tout au bout des rameaux, un assés grand fruit jaune comme de l'or et à côtes, qui renferme des pépins de couleur violette (Fig. a.) Quand on fait de légères incisions dans l'écorce de cette arbre, il en sort une gomme résineuse jaune, que les habitans rassemblent dans des tuyaux et en forment des rouleaux ou des gâteaux pour faciliter sa vente. Cette gomme étant connue chez nous dans la peinture, et sa force purgative la rendant égale-

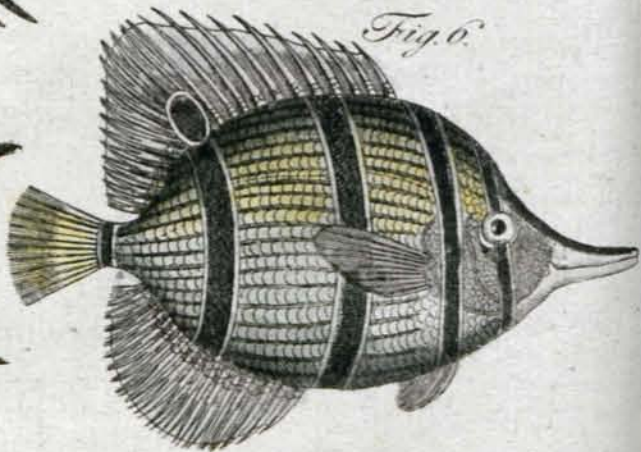
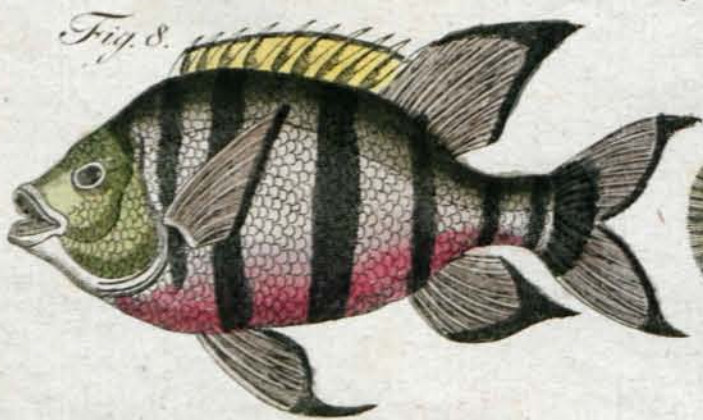
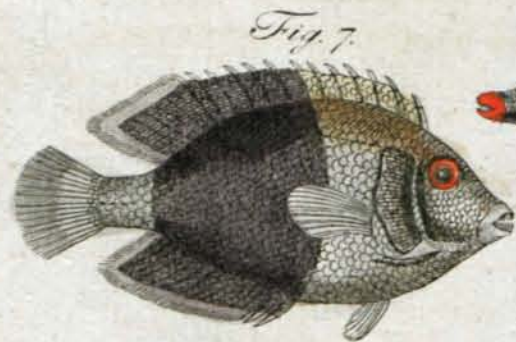
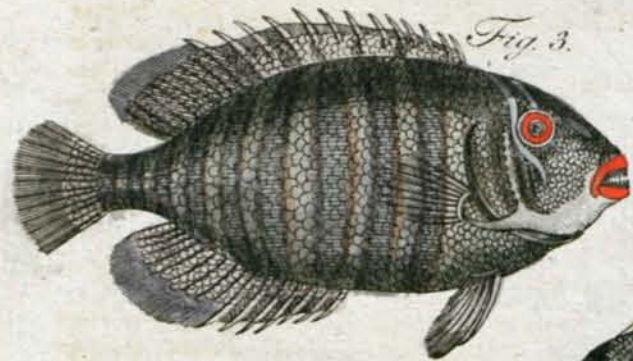
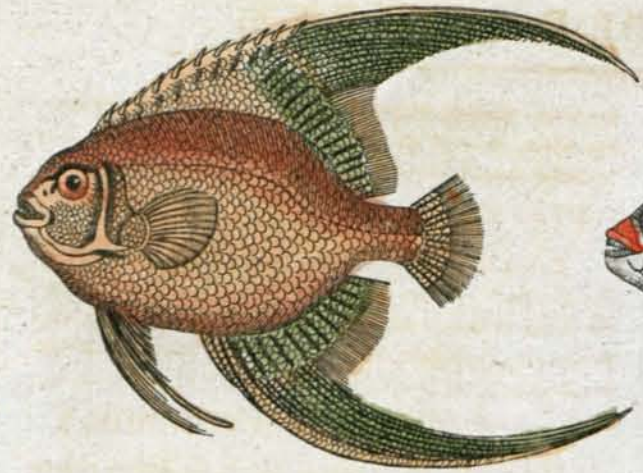
ment utile dans la médecine, elle fait un article considérable du commerce.

Fig. 2. Le Curcuma, ou Terremerite.

(Curcuma longa.)

Le curcuma est la racine noueuse d'une espece de jonc qui ressemble au gingembre. Cette plante porte des fleurs rouges et croît dans les grandes Indes. Le dedans de la racine est aussi jaune que le dehors, et l'on s'en sert non seulement dans la médecine, mais principalement dans la teinture, parcequ'elle donne une couleur jaune fort jolie quoique peu durable. Elle fait un article important du commerce avec les Indes.

PISCES INDICI RARIORES.

Pisces hic expressi proprie ad genus *Chaetodonium*, maria duntaxat Asiae, Africae Americaeque inhabitantium, spectant. Corpus habent latum sed tenue, utrinque compressum, squamisque duris obsitum. Plerique transversis quibusdam fasciis coloratis ornati, ac generatim eleganter picti sunt. Ob munitum dentibus os universi rapacium generi adnumerantur.

Fig. 1. (*Chaetodon aureus*.)

In occidentalis Indiae maribus, praesertim ad insularum, quas Antillas vocant, oras habitat. Nomen accepit ab insigni colore aureo.

Fig. 2. (*Chaetodon imperator*.)

In aquis Japoniae degit, mirum quam eleganter pictus, fundo flavo taeniis quibusdam caeruleis virgato. Pinguedine et saporis suavitate salmoni par, in epularum deliciis omnes Indorum pisces superat. Raro capitur, quapropter carissimo venire solet pretio, ac nonnisi imperatoris procerumque mensis imponitur, unde etiam nomen traxit.

Fig. 3. (*Chaetodon fasciatus*.)

Nitidum hunc piscem itidem gignit Japonia. Color fundi est albus, distinctus fasciis novem caeruleis, margine fusco inclusis. Pinnae habet fuscas, virgis caeruleis, item caput virgis ejusmodi aliquot caeruleis notatum. Japonenses hunc vocant piscem.

Fig. 4. (*Chaetodon teira*.)

In India orientali vivit. Corpus habet admodum tenue, longitudine juxta et latitudine pari, ac propter

ingentes pinnae nigrae posteriores, in lunae speciem curvatas, volanti propemodum hirundini est similis. Vicitat conchis vermibusque, et comedi potest.

Fig. 5. (*Chaetodon rostratus*.)

Patria hujus similiter orientalis est India. Os habet in rostri speciem formatum, corpus e caeruleo canens tribus fasciis nigris cinctum; pinna postica superior in cuspidem longissimum desinit. Caro est esculenta.

Fig. 6. (*Chaetodon cornutus*.)

Nitidus hic piscis pariter orientalis Indiae aquas inhabitat. Corpus habet fasciis quatuor fuscis albisque circumdatum, et pinnae superiores pari distinctam macula. Memorabilis est ratione parandi victus. Muscas (his enim vicitare solet) prominentibus ex aqua plantis insidentes, ex intervallo 4 aut 6 pedum tanto ac tam certo aquis conspergit impetu, ut sedibus deturbata insecta illa in aquas dejiciat ac postea facile devoret. Caro perquam boni est saporis.

Fig. 7. (*Chaetodon bicolor*.)

Piscis hic in utraque India habitat. Corpus dimidia parte album, dimidia e rubro fuscum, margine albo inclusum; cauda vicissim alba.

Fig. 8. (*Chaetodon marginatus*.)

In mari insularum Antillarum vivit, mirum quam nitide pictus; nam pinnae omnes auratae acuminataeque fusco margine sunt inclusae; caput viride; dorsum auratum; venter subruber. Corpus octo taeniis fuscis circumdatum: caro boni est saporis.

INDIAI RITKA HALAK.

II. Dar. 41. Szám.

Az itt lerajzolt halak tulajdonképpen a Fürtfogú hal-
nemhez tartoznak, melyek csak az Ázsiai, Afrikai
és Amerikai tengereket lakják, testek széles, lapos,
kétfelől ölzvenyomult 's kemény pikkelyekkel fede-
zett. Többnyire tarka tsíkokkal felővedezve tsifráztat-
tak, 's általában igen szép tarkák. Mindnyájan a
ragadozó halak közé tartoznak, minthogy szájok fo-
gakkal fegyverkezett.

1. Kép. Az aranyos Fürtfogú.

(Chaetodon aureus.)

A napnyugoti Indiai tengereken lakik, főkép-
pen az Antili szigetek partjai körül; nevét gyönyörű
szép arany színétől kapta, mellyel ékeskedik.

2. Kép. A' Tsászárs Fürtfogú.

(Chaet. imperator.)

Hazája Japán körül van. Felette szép tarkájú;
mert az ally színe világos sárga, mellyen sok hathatós
kék tsíkok láttzanak. Ollyan kövér és jó ízű hal ez,
mint a' lazac, 's minden Indiai halak között leg-
kedvesebb húsú. Minthogy pedig ritkán lehet fogni,
igen drága, a' honnan csak a' nagy urak 's Tsászárs
számlára szokott kerülni; a' Tsászárs hal nevét is
innen vette.

3. Kép. A' tsíkos Fürtfogú.

(Chaet. fasciatus.)

Ezen szép halnak is Japán a' hazája, ally színe
fehér, 9 setétkék övtsíkokkal, mellyeknek szegélyek
barna. Úzfőzárnyai barnák, hasonlóképpen barna tsí-
kokkal. A' fején is egynehány világoskék tsíkok lát-
tzanak. A' Japáni lakosok ezt a' halat Hertzeg-
nek nevezik.

4. Kép. A' gyálfhal Fürtfogú.

(Chaet. teira.)

Napkeleti Indiában találhatik, igen lapos testű.

nek széle hosszú egy, és rendkívül nagy, hátulsó
úzfőzárnyai miatt, mellyek hold szelet formájúak csak
nem ollyan forma, mint a' fetske reptében. Eledele
tsigákból és férgéből áll, húsa megehető.

5. Kép. A' fetskendező Fürtfogú.

(Chaet. rostratus.)

Hazája hasonlóképpen napkeleti India. Szája ma-
dárór forma, 's kék szürke testét három fekete tsík-
öv veszi körül. A' hátulsó úzfőzárnyának felsője igen
kinyúló. Húsa enni való.

6. Kép. Az órondi Fürtfogú.

(Chaet. cornutus.)

Ez a' szép hal is a' napkeleti Indiai tengerek la-
kosa 's a' több fajoktól töves órával különbözik,
testét 4 barna és fehér tsíkov veszi körül, 's ugyan
ollyan tükör láttzik a' felső úfő szárnyán. Nevezetes-
sé teszi ezen halat az élése módja. Ugyan is azokat
a' legyeket mellyekkel él, ha a' vízből kiálló plá-
tára ülnek, 4—5—6 lábnyira olly erősen, és téveszt-
hetetlenül be tudja vizzel fetskendeni, hogy a' bogar-
ak azonnal a' vízbe hullanak 's azokat elkapkodja,
Húsa igen jó ízű.

7. Kép. A' kétszínű Fürtfogú.

(Chaet. bicolor.)

Mind a' két Indiában találhatik, fele fehér, fele
barnaröt, fehér szegélyel; a' farka ismét fehér.

8. Kép. A' szegélyes Fürtfogú.

(Chaet. marginatus.)

Az Antilli tengereken lakik, és felette szép tar-
kájú; mert minden aranyzínű, hegyes úfő szárnyai
fekete szélűek. A' feje zöld, háta aranyzínű, hasa
vereses. Hét, nyoltz barna tsíkov veszi körül a' tes-
tét, a' húsa igen jó ízű.

SELTENE INDIANISCHE FISCHE.

B. II. No. 41.

Die hier abgebildeten Fische gehören eigentlich zum
Geschlecht der Klip-Fische, welche nur Bewoh-
ner der Meere von Asien, Afrika und Amerika sind.
Ihr Körper ist breit, dünn, von beyden Seiten zu-
sammengedrückt, und mit harten Schuppen bedeckt.
Die meisten sind mit farbigen Querbanden geziert,
und überhaupt sehr schön gezeichnet. Sie gehören al-
le zu den Raub-Fischen, weil ihr Maul mit Zähnen
besetzt ist.

Fig. 1. Der Gold-Klip-Fisch.

(Chaetodon aureus.)

Er wohnt in den westindischen Meeren, son-
derlich an den Küsten der antillischen Inseln; und
hat seinen Namen von der überaus schönen Goldfar-
be erhalten, mit der er prangt.

Fig. 2. Der Kaiser-Fisch.

(Chaet. imperator.)

Sein Aufenthalt sind die Gewässer von Japan. Er
ist überaus schön gezeichnet; denn seine Grundfarbe
ist hellgelb, über welche viele hochblaue Streifen lau-
fen. Er ist so fett und wohlschmeckend als der Lachs,
und unter allen indischen Fischen der delikateste. Da
er nur selten gefangen wird, so steht er in einem
sehr hohen Preise, und kommt daher nur auf die
Tafel des Kaisers und der Großen; daher er auch
seinen Namen, der Kaiser-Fisch, hat.

Fig. 3. Der gestreifte Klip-Fisch.

(Chaet. fasciatus.)

Das Vaterland dieses schönen Fisches ist gleich-
falls Japan. Seine Grundfarbe ist weiß, mit 9 dun-
kelblauen Binden, welche braun eingefasst sind. Er
hat braune Flossfedern mit blauen Streifen, und auch
etliche solche hellblaue Streifen über den Kopf. Die
Japaner nennen ihn den Herzog.

Fig. 4. Der Schwarz-Flosser.

(Chaet. teira.)

Er wohnt in Ostindien. Sein sehr dünner Körper
ist eben so breit als lang, und wegen seiner ungehe-

ren hintern schwarzen Flossfedern, die einen halben
Mond bilden, sieht er beynahe aus wie eine fliegen-
de Schwalbe. Er lebt von Muscheln und Würmern,
und ist essbar.

Fig. 5. Der See-Reiher.

(Chaet. rostratus.)

Sein Vaterland ist gleichfalls Ostindien. Er hat
einen schnabelförmigen Mund, und drey schwarze
Banden über seinen blaugrauen Leib; und an der
hinteren obern Flossfeder hängt eine lange Spitze.
Sein Fleisch ist essbar.

Fig. 6. Der Schnabel-Fisch.

(Chaet. cornutus.)

Dieser schöne Fisch ist auch ein Bewohner der
ostindischen Gewässer, und er unterscheidet sich von
den übrigen dieses Geschlechts durch seinen röhren-
förmigen Schnabel. Er hat 4 braune und weiße Ban-
de über den Körper, und einen solchen Spiegel in
der oberen Flosse. Seine Art sich zu nähren macht
ihn merkwürdig. Er weiß nämlich die Fliegen, die
seine Speise sind, wenn sie sich auf die aus dem Was-
ser hervorragenden Pflanzen setzen, auf 4 bis 6 Fuß
weit so gewiß und mit einer solchen Heftigkeit mit
Wasser zu bespritzen, daß es ihm nie fehl schlägt,
das Insekt dadurch ins Wasser herab zu werfen, um
es zu verschlingen. Er ist sehr wohlschmeckend.

Fig. 7. Der zweyfarbige Klip-F.

(Chaet. bicolor.)

Dieser Fisch wohnt in beyden Indien. Halb ist
er weiß, und halb braunroth mit Weiß eingefasst;
sein Schwanz aber wieder weiß.

Fig. 8. Der eingefasste Klip-Fisch.

(Chaet. marginatus.)

Er wohnt in dem Meer der Antillen, und ist
überaus schön gezeichnet; denn alle seine goldgelben
spitzigen Flossfedern sind braun gesäumt. Sein Kopf
ist grün, sein Rücken goldfarben, sein Bauch röth-
lich. Er hat acht braune Banden, und ein wohlschme-
ckendes Fleisch.

POISSONS RARES DES INDES.

Les poissons représentés sur cette Table sont de l'espece de la Bandouliere, qui n'est trouvée que dans les mers de l'Asie, de l'Afrique et de l'Amérique. Leur corps est large, mince, aplati des deux côtés et couvert d'écaillés très dures. Ils sont tous très joliment marqués, et ornés pour la plupart de rayes colorées, qui ont la forme de rubans. Leurs bouches étant munies de dents, on doit les compter parmi les poissons voraces.

Fig. 1. La Bandouliere dorée.

(Chaetodon aureus.)

Elle habite les mers des Indes occidentales, surtout les côtes des Antilles; son nom lui a été donné à cause de sa couleur d'or très brillante.

Fig. 2. L'Empereur du Japon.

(Chaet. imperator.)

On le trouve dans la mer du Japon; il est très joliment marqué, d'un fond jaune et rayé en bleu. Il est d'un goût excellent, aussi gras que le saumon, et le poisson des Indes le plus délicat. Il se trouve si rarement, qu'on le paye excessivement cher, et il n'est servi par conséquent que sur les tables de l'empereur et des grands seigneurs; ce qui lui a fait donner le nom d'empereur du Japon.

Fig. 3. La Bandouliere rayée.

(Chaet. fasciatus.)

Ce beau poisson vit également dans le Japon. Il est d'un fond blanc, avec 9 rubans ou cercles d'un bleu foncé et bordés en brun. Ses nageoires sont brunes à rayes bleues, et sa tête est marquée de quelques rayes de la même couleur bleue. Les Japonais donnent à ce poisson le nom de Duc.

Fig. 4. La Bandouliere à nageoires noires.

(Chaet. teira.)

On la trouve dans les grandes Indes. Son corps est extrêmement mince et aussi large que long. Les deux nageoires de derrière sont d'une grandeur immense et de couleur noire; elles forment une demie

lune, et donnent au poisson la figure d'une hirondelle volante. Elle se nourrit de coquillage et d'insectes, et sa chair est mangeable.

Fig. 5. L'Héron de mer.

(Chaet. rostratus.)

Les Indes sont aussi sa patrie. Sa bouche a la forme d'un bec; il porte trois cercles noirs autour de son corps, qui est de couleur grisâtre tirant sur le bleu, et sa grande nageoire d'en haut se termine en une pointe très longue. Il est bon à manger.

Fig. 6. La Bandouliere à bec.

(Chaet. cornutus.)

Ce beau poisson habite également dans les mers des Indes, et il se distingue des autres de son espèce par son bec, qui a la forme de tuyau; son corps est entouré de 4 cercles bruns et blancs, et dans la nageoire d'en haut il a un miroir de la même couleur. La manière dont il se nourrit le rend très remarquable. Si les mouches, qui lui servent de nourriture, se posent sur une plante élevée par dessus la surface de la mer, ce poisson fait rejaitir de l'eau sur elles d'une distance de 4 à 6 pieds avec tant d'adresse et de force, qu'il ne manque jamais de faire tomber ces insectes dans l'eau, où ils deviennent sa proie. Sa chair est d'un goût exquis.

Fig. 7. La Griselle.

(Chaet. bicolor.)

On trouve ce poisson dans les deux Indes. Il est moitié blanc et moitié brun-clair bordé en blanc; sa queue est blanche.

Fig. 8. La Bandouliere bordée.

(Chaet. marginatus.)

Elle habite la mer des Antilles, et l'on ne peut rien voir de plus également coloré que ce poisson. Ses nageoires pointues sont de couleur d'or et bordées en brun; sa tête est verte, son dos de la même couleur que les nageoires, le ventre rougeâtre, et tout le corps est entouré de huit cercles bruns. Sa chair est excellente à manger.

PLANTAE MEDICINALES.

Fig. 1. Tamarindus.

(Tamarindus indica.)

Fig. 2. Pistacia.

(Pistacia vera.)

J. L. Schmutzer.

Tamarindus est arbor satis procera, in orientali occidentalique India, Africa, quin etiam in meridionali tractu Galliae proveniens. Folia gerit parva, pisi foliis similia; florem e flavo albescentem, siliquasque longas, crassas, fusco colore, pulpam continentem spissam, nigricantem, cui grana aliquot seminalia laevia coloris fuscinihaerent. Haec pulpa saporem habet suavem acidumque, ac non modo in pharmacopoliis medicamento instar admodum salutaris, sed a tabaci etiam fabricatoribus ad macerandum tabacum adhibetur. Ex India orientali allata optima existimatur. Indi fructus maturos statim decerpunt, atque in sole paulum arefactos, postea doliolis cistisque conditos, divendunt. Nobis maximam tamarindi partem submittunt Angli, quibus ea non exiguum commercii materiam suppeditat.

Pistacia Arabiam, Persiam, Siciliam, Hispaniam, Galliam Dalmatiamque patriam habet; arbor valida, 25 aut 30 pedum altitudine, folia gerens e nigricante viridia, nucis fere juglandis foliis similia. Florem profert albicantem, uvae specie. Mense Augusto nuces fert parvas, avellanis nostris magnitudine propemodum similes. Noces hae duplici cortice sunt munitae. Cortex exterior rubidis conspersus maculis, tenuis et fragilis est; interior e viridi albicans (*Fig. a.*), quo aperto comparet nucleus pinguis, dulcis, boni saporis, tectus pellicula rubra, teneraque (*Fig. b.*) qua detracta nucleus pulpam offert colore viridi amoenoque. Pistacia plerumque ex Italia ad nos mittantur, et partim in pharmacopoliis ut medicamen solvens ac roborans, partim a cocis pistoribusque dulciariis ad diversos cibos atque opera pistoria adhibetur.

1. Kép. Az Indiai Tamarinda.

(Tamarindus indica.)

A' *Tamarinda* nagyotska fa, melly napkeleti napnyugoti Indiában, és Afrikában, sőt még déli Frantziaországban is terem. Levelei aprók borsólevél formák, virága sárgafejér, hüvelyei hosszúak, vastagok, barnák, 's vastag feketés belekben egynehány síma barna magok vannak. A' hüvely béle kedves savanyú ízü, és mint igen hathatós orvosság a' Patikákban találtatik, azonkívül pedig a' Tobákfabrikákban pátzra is fordítottatik. Legjobbnak tartják a' Napkeleti Indiait. Az Indusok úgy bánnak vele, hogy megérvén a' hüvelyei mindjárt lezsedik, a' napon egy kevéssé szárogatják, azután hordókra vagy ládákra rakván eladják. Hozzánk többnyire Angliából szállítottatik a' Tamarinda, 's nagy kereskedést üznek vele.

2. Kép. A' jóféle Píztátzfa.

(Pistacia vera.)

A' *Píztátzfa* Arábiában, Persiában, Spanyol és Frantziaországban terem, 25 's 30 lábnyira felnő, erős fa, 's tsaknem olyan forma setézőld levelei vannak mint nálunk a' diófának. Virága fejéres fűrtös; Augusztusban pedig olyan forma nagyságú diótskákat terem fűrtökben mint a' miogyoróink. Ezeknek kettős héjjok van: a' külső vereses foltós, vékony és töredékeny; a' belső pedig zölde fejér (*Fig. a.*). Ha ezt az ember feltöri, édes, olajos és jó ízü belet talál benne, melyet veres hártya von bé (*Fig. b.*). Ha ezen hárttyáját levonnják, a' bélének szép zöld színe van. A' Píztátznak, melly hozzánk főképpen Olaszországból kerül, mind a' Patikában hasznát vezik, mint valami erősítő és tágító szernek; mind a' Szakátsoknál és a' Fűszerfzámüteményeseknél, a' kikkél külömbkülömbféle ételek és sütemények készítésére fordítottatik.

ARZNEY-PFLANZEN.

Fig. 1. Die Tamarinde.

(Tamarindus indica.)

Die *Tamarinde* ist ein ziemlich großer Baum, der in Ost- und Westindien, in Afrika, ja sogar im südlichen Frankreich wächst. Er hat kleine Erbsenblätter, eine gelbweisse Blüthe, und trägt lange, dicke, braune Schoten, welche ein dickes schwärzliches Mark enthalten, worin einige glatte braune Samenköner liegen. Dieß Mark schmeckt angenehm säuerlich, und wird sowohl als eine sehr heilsame Arznei in den Apotheken, als auch in den Tabaksfabriken zu den Tabaks-Brühen stark gebraucht. Man hält die ostindischen für die besten. Die Indianer nehmen die Früchte, sobald sie reif geworden sind, ab, trocknen sie ein wenig an der Sonne, schlagen sie hernach in Fätschen oder Kisten, und verhandeln sie so. Wir erhalten die meisten Tamarinden über England, und sie machen einen ansehnlichen Handelsartikel aus.

Fig. 2. Der Pistacien-Baum.

(Pistacia vera.)

Der *Pistacien-Baum* wächst in Arabien, Persien, Sicilien, Spanien und Frankreich, wird 25 bis 30 Fuß groß und stark, und hat dunkelgrüne Blätter, beynahe wie die von unsern wälschen Nüssen. Seine Blüthe ist weißlicht und traubenförmig; im August aber trägt er kleine Nüsse in Büscheln, ungefähr so groß wie unsere Haselnüsse. Die Nüsse haben zwey Schalen. Die äußere ist röthlich gefleckt, dünn und zerbrechlich; die innere aber grünlich weiß (*Fig. a.*) Öffnet man diese, so liegt darin ein süßser, fetter, wohlschmeckender Kern, der eine zarte rothe Haut hat. (*Fig. b.*) Zieht man diese Haut ab, so hat das Fleisch des Kerns eine schöne grüne Farbe. Die Pistacien, welche wir vorzüglich aus Italien erhalten, werden sowohl in den Apotheken als eine stärkende und eröffnende Arznei, als auch von den Köchen und Conditoren zu verschiedenen Speisen und Backwerk gebraucht.

PLANTES MEDICINALES.

Fig. 1. Le Tamarinier.

(Tamarindus indica.)

Le tamarinier est un arbre d'une grandeur considérable, qui croît dans les deux Indes, en Afrique et même dans la France méridionale. Ses feuilles sont petites et ressemblent à celles des pois; les fleurs qu'il porte sont d'un jaune très clair. Son fruit est une gousse longue et grosse et de couleur brune, qui renferme une pulpe noirâtre, dans laquelle se trouvent quelques graines de semence. Ce fruit est connu sous le nom de *tamarins*; sa pulpe a un goût acide et fort agréable, et sert non seulement dans la médecine comme un purgatif très salutaire, mais on l'emploie aussi avec avantage dans les fabriques de tabac pour la préparation des sauces. Lorsque ces fruits sont mûrs, les Indiens les ôtent de l'arbre, et les ayant séchés au soleil, ils les emballent dans des petits tonnelets ou des caisses et les vendent. Les tamarins des grandes Indes sont préférés à ceux des autres pays; nous les tirons pour la plupart de l'Angleterre, et ils font un article important du commerce.

Fig. 2. Le Pistachier.

(Pistacia vera.)

Le pistachier croît dans l'Arabie, la Perse, la Sicile, l'Espagne et la France. Il atteint la hauteur de 25 à 30 pieds, devient très gros et ses feuilles sont d'un vert foncé, à peu près comme celles des noix ordinaires. Il porte des fleurs blanchâtres et formées en grappes; dans le mois d'août il produit de petites noix en bouquets de la grosseur des noisettes, qui ont deux écorces, dont l'extérieure est roussâtre, très mince et aisée à casser, et l'intérieure d'un blanc donnant sur le vert (*Fig. a.*). L'amande qu'elles contiennent est douce, huileuse, agréable au goût et couverte d'une pellicule roussâtre (*Fig. b.*), qui cache le beau vert de la pulpe. Ces pistaches nous viennent principalement de l'Italie, et l'on s'en sert tant dans les pharmacies comme d'une drogue fortifiante, que dans les cuisines et les confiseries, pour les mêler dans différens mets et confitures.

Fig. 4.

Fig. 1. a

Fig. 1. b

Fig. 2.

Fig. 3.

JACULI DIPODES.

Jaculi memorabile bestiarum genus constituunt. Per eos quasi a muribus transitur ad lepores didelphesque. Pedes anteriores habet brevissimos, longissimos contra posteriores, quorum ope tam mirabili saliant celeritate tantoque intervallo, ut vel eum, qui *Jerboa* dicitur, vix equus citato cursu adsequi possit. In Asia, Africa atque Australia habitant.

Fig. 1. Alakdaga.

(*Jaculus dipus.*)

Alakdaga, 6 aut 7 pollices longa, in Sibiria atque Asia media vivit. Lepori multum similis est, praesertim circa caput; sed pedes anteriores longitudine totum corpus superant. Pellem habet mollem, e flavo canam. Habitat in cuniculis, quos sub terra agit, et in quibus marmotae more dormit hyberno tempore. Victitat plantis radicibusque succulentis, quas anterioribus pedibus comprehensas, posterioribus insistentem, vorat. Per ingentia salit intervallo incredibili velocitate. *Fig. a.* quaternis pedibus ingredientem, *Fig. b.* posterioribus insistentem exhibet. Caro ejus comeditur.

Fig. 2. Jerboa.

(*Dipus sagitta.*)

Jerboa in Africa boreali Arabiaque vivit, priore paullo minor, longa 5 aut 6 duntaxat pollices. Color ei e flavo canus, dorsum virgis fuscis distinctum. Licet brevioribus in-

structa pedibus quam *alakdaga*, tamen pariter salit intervallo ac celeritate, atque iisdem cum illa alimentis utitur.

Fig. 3. *Dipus meridianus.*

(*Jaculus cafer.*)

Haec bestia in promontorio bonae spei habitat, facile mansuescit, atque ab incolis comeditur. Corpus habet 16 pollices longum, caudam vero 17, colorem e rubro fuscum, capite et cauda vulpeculae persimilis. Pedibus anterioribus non nisi ad edendum utitur, posterioribus incedit, quorum ope intervalla 20 aut 30 pedum saltu superat. Vescitur gramine et frumento, atque intra pauca minuta sese in terram defodit.

Fig. 4. Känguruh.

(*Didelphis gigantea.*)

Hoc animal ab Orbis circumnavigatorum *Cookio* detectum fuit. Color ei cinereus; cauda longitudinem corporis propemodum aequat. Non ingreditur quadrupes, sed posterioribus semper pedibus incedit aut saltat; anteriores autem, ad fodiendum radendumque tantum idoneos, firmiter pectori applicat. Magnitudine corporis ovem aequat; pondus nonnunquam ad 150 libras excurrit. Vivit gregatim carnemque habet boni saporis. Inter jaculos et didelphes intermedium est, quapropter a nonnullis ad posteriores numeratur. Ceterum omnes bestias in Australia adhuc detectas magnitudine superat.

Az Ugrányok igen nevezetes nemét teszik az állatoknak. Ők a' közbenjárók, úgy szólván az egerek és nyúlak 's a' fiahordók között. Első lábaik igen rövidek, a' hátulsók ellenben igen hosszúak, és ezekkel olly felette igen meglépe 's gyorsan tudnak ugrani, úgy annyira, hogy a' Jerboa, a' ló is alig érheti utól. Hazájok Azsia, Afrika, és Ausztrália.

1. Kép. Az Alakdaga Ugrány.

(*Jaculus alakdaga.*)

Az Alakdaga 6 7 iznyi hosszúságú, 's Szibériában és közép Azsiában találhatik. Ez, kivált a' feje körül sokat hasonlít a' nyúlhoz; de a' hátulsó lábai az egész testénél hosszabbak; puha bőre sárgás szürke. A' föld alá ás magának lyukat, 's abban lakik, valamint a' Murmutér, a' telet megmeregvedve aluszva ki. Eledele leves plánták és gyökerek, és ezeket első lábai közé fogja, 's a' hátulsón állva eszegeti. Felette meglépe és nagy sebességgel ugrik. Az a. Kép azt mutatja, hogy millyen négy lábon állva, a' b. Kép. pedig két hátulsó lábon állva adja elő. A' húsát meglépe.

2. Kép. A' Jerboa Ugrány.

(*Jaculus sagitta.*)

A' Jerboa Afrikának északi részében és Arabiában lakik, az elébbinél valamivel kisebb, tudniillik csak 5-6 iznyi hosszúságú, sárgászürke, 's a' hátán barna csíkos. Ennek

ugyan rövidebb lábai vannak mint az Alakdaganak, de ezért szinte olly meglépe és sebesen ugrál, 's amazzal egy eledelen van.

3. Kép. A' Foki Ugrány.

(*Jaculus cafer.*)

Ennek hazája a' Jóreménység Foka, igen meglépe, 's az odavaló lakosok meglépe. Teste 16 farka pedig 17 iznyi hosszúságú, rőtarna színű, és fejére 's farkára nézve a' rókához igen hasonlít. Két első lábai csak evésre valók, 's a' két hátulsón jár, a' melyeken 20 's 30 lábnyira is elzökik. Füvel és étellel él, 's kevés minúták alatt bé tudja magát a' földbe ásni.

4. Kép. A' Kenguru Ugrány.

(*Jaculus giganteus.*)

A' Kengurut a' földet körülkerült Kook találta először új Hollandiában. Hamuszínű, 's a' farka csak nem ollyan hosszúságú mint a' teste. Nem jár négy lábon, hanem szüntelen csak a' két hátulsón jár, vagy ugrál, két első lábait pedig mellyekkel csak ás és kapar, erősen a' mejjéhez nyomja. Akkora mint egy juh, lehet mintegy másfél mázsa a' nehézsége, új Hollandiában seregenként jár, 's a' húsa jó ízű. Az Ugrányok és Fiahordók nekeit láttatik egybekötni, a' honnan némelylek az utolsó nemhez számlálják. Legnagyobb emlősállat még eddig az Ausztráliában találtott emlősállatok között.

Die Springer sind ein merkwürdiges Thier-Geschlecht. Sie machen so zu sagen den Übergang von den Mäusen zu den Haasen und den Beutelhieren. Sie haben sehr kurze Vorder- hingegen sehr lange Hinterfüsse, vermöge deren sie so erstaunlich weit und schnell springen können, daß auch sogar die Jerboa, oder Springmaus, kaum von einem Pferde eingeholet werden kann. Sie sind Bewohner von Asien, Afrika und Australien.

Fig. 1. Der Alakdaga, oder der Erdhaase.

(*Jaculus alakdaga.*)

Der Alakdaga oder Erdhaase ist 6 bis 7 Zoll lang, und wohnt in Sibirien und in Mittelasien. Er hat, sonderlich um den Kopf, viel Ähnliches vom Haasen; seine Hinterfüsse sind aber länger als der ganze Leib. Sein weiches Fell ist gelblich grau. Er baut sich Röhren in der Erde, worin er wohnt, und wie das Murmelthier seinen Winterschlaf hält. Er nährt sich von saftigen Pflanzen und Wurzeln, die er zwischen die Vorderfüsse nimmt, und auf den hintern stehend frisst. Er springt erstaunlich weit und schnell. Fig. a. zeigt ihn auf allen vieren gehend, und Fig. b. auf den Hinterbeinen stehend. Sein Fleisch wird gegessen.

Fig. 2. Die Jerboa, oder Springmaus.

(*Jaculus sagitta.*)

Die Jerboa wohnt in Nord-Africa und Arabien, ist etwas kleiner, nämlich nur 5 bis 6 Zoll lang, ist gelb-grau, und hat auf dem Rücken braune Streifen. Sie hat zwar

kürzere Füße als der Alakdaga, kann aber eben so weit und so schnell springen, und hat mit ihm auch einerley Nahrung.

Fig. 3. Der capische Springer.

(*Jaculus cafer.*)

Dieses Thier wohnt am Vorgebirge der guten Hoffnung, wird sehr zahm, und von den Einwohnern gegessen. Es ist 16, sein Schwanz aber 17 Zoll lang, rothbraun von Farbe, und gleicht am Kopfe und Schwanz sehr einem Fuchse. Es braucht die Vorderfüsse nur zum Fressen, und geht auf den hintern, mit welchen es 20 bis 30 Fuß weite Sprünge thun kann. Es nährt sich von Gras und Getreide, und kann sich in wenigen Minuten ganz in die Erde eingraben.

Fig. 4. Das Känguruh.

(*Didelphis gigantea.*)

Das Känguruh ist ein vom Weltumsegler Cook in Neuholland gefundenes neues Thier. Es ist von Farbe aschgrau, und hat einen Schwanz, der beynahe so lang als sein Leib ist. Es gehet nicht auf 4 Füßen, sondern geht oder springt immer mit den hintern, und die Vorderfüsse, welche es bloß zum Graben und Scharren braucht, legt es fest an die Brust an. Es hat die Größe eines Schafs, wägt wohl auf anderthalb Centner, lebt heerdenweise in Neuholland, und sein Fleisch ist wohl-schmeckend. Es macht den Übergang von den Springern zu den Beutelhieren, daher auch Einige es zu den letztern rechnen. Es ist das größte vierfüßige Thier, das bis jetzt noch in Australien entdeckt ist.

S A U T E U R S.

On donne le nom de *Sauteurs* à une espece d'animaux très remarquables. Ils sont pour ainsi dire la nuance des souris aux lievres et aux philandres. Leurs pieds de devant sont courts, ceux de derriere au contraire sont fort longs et donnent à l'animal la faculté de sauter avec une vitesse et à des distances tellement considérables, que p. e. la gerboise, dont on parlera ci-dessous, ne peut guères être atteinte par un cheval. On trouve cet animal dans l'Asie, l'Afrique et les terres australes.

Fig. 1. L'Alakdaga.

(*Jaculus alakdaga.*)

L'alakdaga est de la longueur de 6 à 7 pouces et habite dans l'intérieur de l'Asie et dans la Sibérie. Il a beaucoup de ressemblance avec les lievres, sur-tout pour la tête; mais ses pieds de derriere sont plus longs que tout le corps. Son poil est soyeux et de couleur fauve tirant sur le gris. Il demeure dans des terriers, qu'il se creuse comme les lievres, et dans lesquels il dort pendant tout l'hiver comme les marmottes. Il se nourrit de plantes succulentes et de racines, qu'il prend par les pattes de devant et reste assis sur celles de derriere pendant qu'il les mange. Il saute très vite et à de grandes distances; on peut manger sa chair. La Fig. a. le représente comme il marche sur les 4 pattes, et la Fig. b. comme il est assis sur les pieds de derriere.

Fig. 2. La Gerboise.

(*Jaculus sagitta.*)

La gerboise vit dans l'Afrique septentrionale et dans l'Arabie; elle est plus petite que l'alakdaga et de la longueur seulement de 5 à 6 pouces. Sa couleur est également fauve tirant sur le gris, et sur le dos elle a des ra-

yes brunes. Ses pieds sont plus petits que ceux de l'animal précédent, mais elle n'en saute pas moins vite ni moins loin; sa nourriture est la même.

Fig. 3. Le grand Gerbo.

(*Jaculus cafer.*)

Cet animal vit au Cap de bonne espérance et se laisse aisément apprivoiser; les habitants du pays le mangent. Il a 16 pouces de long, et sa queue en a 17. Sa couleur est un brun rougeâtre, et il ressemble aux renards pour la tête et la queue. Il ne se sert de ses pieds de devant que pour porter à sa bouche ce qu'il veut manger, et il marche sur ceux de derriere, par le moyen desquels il peut faire des sauts à une distance de 20 jusqu'à 30 pieds. Sa nourriture est le grain et les herbes, et il est capable de s'enfuir tout entier dans la terre dans l'espece de peu de minutes.

Fig. 4. Le Kengourou.

(*Didelphis gigantea*)

Le kengourou est un animal découvert il n'y a pas longtems dans la Nouvelle Hollande par le grand navigateur Cook. Il est de couleur cendrée, et sa queue est presque aussi longue que son corps. Il se sert seulement des pieds de derriere pour marcher et pour sauter, et on ne le voit jamais à 4 pattes. Ses pieds de devant sont toujours cachés dans le poil de sa poitrine et il n'en fait d'autre usage que pour fouir la terre et la gratter. Il est de la grandeur d'une brebis et son poids monte souvent à un quintal et demi. Il vit en troupeaux et sa chair est d'un bon goût. Il fait la nuance des sauteurs aux philandres; ce qui a engagé plusieurs savans à le compter parmi les derniers. C'est le quadrupede le plus grand qu'on ait rencontré jusqu'ici dans les terres australes.

Fig. 4.

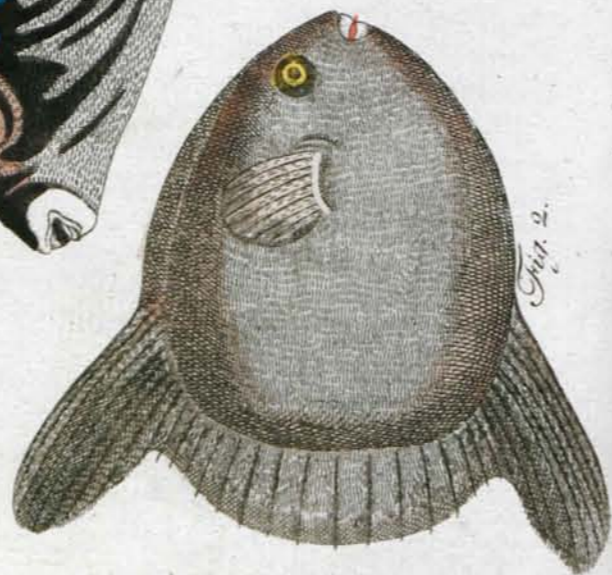

Fig. 5.

PISCES MIRABILES.

Fig. (Diodon orbicularis.)

Hic piscis, ad oras Jamaicae et promontorium bonae spei habitans, in orbis speciem rotundus est, obsitus aculeis triangularibus, diametro corporis 9 aut 10 pollicum. Dorsum habet fuscum, pinnas rubras canasque et ventrem album colore sordido. Victitat conchis cancrisque; caro, quod venenatam esse credunt, non comeditur.

Fig. 2. (Tetrodon mola.)

Piscis hic mirabilis in mari septemtrionali et mediterraneo vivens ea est figura, ut caput piscis abscissum et aquae innatans referre videatur. Corpus est latum ac tenue, longum saepe 8 aut 10 pedes. Carnem habet nivei coloris, admodum oleosam, nulli usui nisi oleo excoquendo idoneam. Jecur ejus asatum tamen comeditur.

Fig. 3. (Ostracion turrinus.)

Hic ad testaceorum genus piscium pertinet, nam totum ejus corpus, cauda excepta, testa inclusum est dura, ossea, distincta quasi scutulis 6, 7 et 8 angulorum, quae causa est, cur piscis ipse quasi reticulo quodam ob-

ductus esse videatur. Venter aculeis uncinatis munitus est; gibbus dorsi in similem exit aculeum. Piscis, longus 10 aut 12 pollices, praecipue in mari rubro vivit et vermibus victitat. Caro haud magni aestimatur.

Fig. 4. (Tetrodon testudineus.)

Hic piscis in orientali occidentalique India habitans, longus 1 aut 2 pedes, mirum quam eleganter pictus est; nam dorsum habet fuscum, caeruleis notatum maculis, pinnas colore mali aurantii et ventrem e caeruleo albidum colore fusco virgatum. Cancris conchisque teneris vescitur et bufonis in morem corpus inflat. An caro ejus comedi possit, adhuc incertum est.

Fig. 5. (Tetrodon lineatus.)

Hic piscis in Nilo flumine, atque, ut verisimile est, in mari mediterraneo vivit. Venter ei est ingens ac piscem totum quasi absorbens. Lineis fuscis distinctus, atque, ut reliquae piscis partes, aculeis est obsitus. Dorsum habet caeruleum, pinnas flaventes praeter caudae pinnam, quae maculosa est. Venenatum credunt Aegyptii, adeoque carnem ejus non comedunt.

TSUDALATOS HALAK.

1. Kép. A' gömbölyü Tsepühal.
(*Diodon orbicularis.*)

Ennek hazája Jamajka partjai és a' Jóréménység foka körül van; olyan gömbölyü mint a' golyóbis, háromszegletü tüskékkel megrakva 's középsben keresztül mérve 9—10 iznyi. A' háta barna, úszószárnyai veresek és szürkék, hasa pedig motskos fehér. Eledele tsigák és rákok, a' húsát pedig, minthogy mérgesnek tartják meg nem eszik.

2. Kép. A' malomköhal Tüskés-
hasú.
(*Tetrodon mola.*)

Ez a' tsudalatos hal az északi és a' közép tengerben találtatik, és éppen ollyannak látzik, mint egy levágott 's a' vízben úszkáló halfej. Teste széles és lapos, 's néha 8—10 lábnyi hosszúra is lehet találni. Húsa fehér mint a' hó és kövér, és nem egyébrel való hanem hogy halzsírt olvaszának belőle. De a' májját sülve megeszik.

3. Kép. A' Bikahal Tsontpikkelyü.
(*Ostracion turritus.*)

A' bikahal a' tsontpikkelyük faja, mivel ennek az egész teste a' farkáig, kemény tsontnemü héjban van befoglalva, melly általánfogva 6—7—8 szegletü pikkelyekre van fel-

osztva, melly miatt az állat bévonva látzik lenni retzével. A' hasán horgas tüskék vannak, 's a' hátán lévő púja is egy illyen tüskén végződik. Ez a' hal főképpen a' veres tengerben találtatik, 10—12 iznyire nő, férgekkel él, 's a' húsát nem igen kedvelik eszednek.

4. Kép. A' Teknősbékahal Tsont-
pikkelyü.
(*Tetrodon testudineus.*)

Ez a' hal, melly napkeleti és napnyugoti Indiában találtatik, 1—2 lábnyi hosszú, 's felette szépen ki van tarkázva; minthogy a' háta barna, világoskék pontfoltokkal, úszószárnyai tiztromszínűk, hasa pedig kékes fehér barna tsíkokkal. Fialat rákokkal és tsigákkal él, 's úgy fel tudja magát fújni mint a' varasbéka. Nem bizonyos még, ha valyon a' húsát meglehetne e' enni.

5. Kép. A' Tsíkos Tsontpikkelyü.
(*Tetrodon lineatus.*)

Ez a' hal a' Nilus vizében él, 's hihető, hogy a' középtengerben is. A' hasa rettenetes nagy 's az egész halat elfedezi. A' hasát barna tsíkok veszik körül, 's valamint az egész hal úgy ez is tüskével meg van rakva. A' háta kékes, 's úszószárnyai sárgák, a' farka pedig pettegétett. Egyiptomban mérgesnek tartják, 's azért a' húsát meg sem eszik.

WUNDERBARE FISCH E.

Fig. 1. Die Stachel - Kugel.
(*Diodon orbicularis.*)

Dieser Fisch wohnt an den Küsten von Jamaika und am Vorgebirge der guten Hoffnung, ist vollkommen rund wie eine Kugel, mit dreieckigten Stacheln besetzt, und 9 bis 10 Zoll im Durchschnitte. Er hat einen braunen Rücken, roth und graue Flossfedern, und einen schmutzig weissen Bauch. Er lebt von Muscheln und Krebsen, und sein Fleisch, das man für giftig hält, wird nicht gegessen.

Fig. 2. Der schwimmende Kopf.
(*Tetrodon mola.*)

Dieser wunderbare Fisch wohnt in der Nordsee und im mittelländischen Meere, und sieht nicht anders aus als ein bloßer abgeschnittener Fischkopf, welcher auf dem Wasser schwimmt. Sein Körper ist breit und dünn, und wird oft 8 bis 10 Fuß lang angetroffen. Er hat ein schneeweisses sehr thranigtes Fleisch, welches zu weiter nichts taugt, als Thran daraus zu brennen. Seine Leber aber wird gebraten gegessen.

Fig. 3. Der Thurmträger.
(*Ostracion turritus.*)

Der Thurmträger gehört zu den Bein-Fischen, weil sein ganzer Körper, bis auf den Schwanz, in einer harten knöchernen Schale steckt, die in lauter sechs - sieben - und acht-

eckigte Schilder getheilt ist, welche dem Fische das Ansehen geben, als wäre er mit einem Netze überzogen. Am Bauche hat er hakenartige Stacheln, und sein Höcker auf dem Rücken endigt sich gleichfalls in eine solche Stachel. Dieser Fisch wohnt vorzüglich im rothen Meere, wird 10 bis 12 Zoll lang, nährt sich von Würmern, und wird als Speise nicht sehr geachtet.

Fig. 4. Der Schildkröten-Fisch.
(*Tetrodon testudineus.*)

Dieser Fisch, welcher in Ost- und West-Indien wohnt, ist 1 bis 2 Fuß lang, und überaus schön gezeichnet; denn er hat einen braunen Rücken mit hellblauen Flecken, orangefarbige Flossfedern, und einen bläulichweissen Bauch mit braunen Streifen. Er lebt von jungen Krebsen und Muscheln; und kann sich, wie eine Kröte, aufblasen. Es ist noch ungewiß, ob sein Fleisch essbar ist.

Fig. 5. Der gestreifte Stachel-
bauch.
(*Tetrodon lineatus.*)

Dieser Fisch lebt im Nil, und vermuthlich auch im mittelländischen Meere. Sein Bauch ist ungeheuer groß, und verbirgt den Fisch ganz. Er ist braun gestreift und so wie der ganze Fisch mit Stacheln besetzt. Sein Rücken ist bläulich, und seine Flossfedern gelb, die Schwanzflosse aber getiepert. In Ägypten hält man ihn für giftig, und ist ihn nicht.

POISSONS DE FORMES SINGULIÈRES.

Fig. 1. L'Orbel hérissé.

(Diodon orbicularis.)

On trouve ce poisson aux côtes de la Jamaïque et au Cap de bonne espérance; il est rond comme une boule, muni de piquans triangulaires, et sa grosseur monte à 9 jusqu'à 10 pouces de diamètre. Son dos est brun, ses nageoires sont rouges et grises, et son ventre est d'un blanc sale. Il se nourrit de coquillages et d'écrevisses, et sa chair est venimeuse.

Fig. 2. La Lune.

(Tetrodon mola.)

Ce poisson merveilleux vit dans la mer du nord et dans la Méditerranée. Il ressemble parfaitement à une tête de poisson coupée qui nage sur l'eau. Il est large, mince et souvent de la longueur de 8 à 10 pieds. Sa chair est blanche comme la neige et tellement huileuse, qu'on ne peut s'en servir que pour en tirer l'huile par le moyen du feu. Ce n'est que son foie qu'on peut manger.

Fig. 3. Le Chameau marin.

(Ostracion turrinus.)

Le chameau marin doit être compté parmi les poissons osseux, car tout son corps est enfermé jusqu'à la queue dans une écaille dure et véritablement osseuse, qui étant partagée dans des petits écussons de 6, 7 et 8 angles, donne à ce poisson l'air d'être entou-

ré d'un filet. Son ventre est armé de piquans en forme de crochets, et la bosse qu'il a sur le dos, se termine également dans un pareil piquant. Il vit principalement dans la mer rouge, et se nourrit de vermisseaux. On le voit de la longueur de 10 pouces jusqu'à 1 pied et on ne fait guères usage de sa chair.

Fig. 4. La Tête de tortue.

(Tetrodon testudineus.)

Ce poisson qu'on trouve dans les deux Indes est de la longueur d'un jusqu'à 2 pieds et fort joliment marqué. Son dos est brun à taches bleues claires, ses nageoires sont couleur d'orange, et son ventre est d'un bleu qui tire sur le blanc, et relevé par des rayes brunes. Il se nourrit de coquillage et de petites écrevisses, et peut s'enfler comme un crapaud. Il est encore incertain, si l'on peut manger sa chair.

Fig. 5. Le Globe rayé.

(Tetrodon lineatus.)

Il vit dans le Nil et probablement aussi dans la Méditerranée. Son ventre est d'une grosseur énorme, et cache presque tout l'animal; il est rayé en brun et muni de piquans comme le reste du corps de ce poisson. Son dos est bleuâtre, et ses nageoires sont jaunes, à celle près qui sert de queue et qui est tigrée. Dans l'Égypte on ne le mange pas parce qu'on le croit venimeux.

PLANTAE MEDICINALES.

Fig. 1. Guajacum.

(Guajacum officinale.)

Guajacum arbor, quae notum illud *lignum sanctum*, *lignum resinamque guajacae* suppeditat, in Indiae occidentalis insulis, itemque in Brasilia provenit, atque ad altitudinem mediocris quercus nostrae extollitur. Folia habet e viridi candicantia, flaventes e rubro surculos, et coloris ejusdem calyculos seminiales figura quadrata (Fig. d.). Lignum e flavo viride sed nigricans (Fig. b.) perfusum maculis, tamque solidum, ut fabri laborantis manum fatiget, et tanta gravitate, ut lapidis instar in aquis pessum eat. Utuntur eo tornatores et scriniarii ad conficienda egregia opera; namque tornantur ex eo tibiae, disci mensarum, cochlearia, pyxides servando tabaco, globi conorum ludo idonei; praesertim vero, cum natura oleosum sit, ad trochleas rudentum in navibus, ad cylindros,

item rotarum in molis pectines conficiendos inservit. Medici autem lignum, corticem resinamque guajaci tanquam valide operans remedium adhibent: quibus de causis proventus istius arboris profecto summi Europaeis est momenti.

Fig. 2. Cascarilla.

(Croton cascarilla.)

Arbor haec, quae celebratum illum inter medicamina *corticem cascarillae* praebet, in orientali occidentalique India nascitur; humilis permanet, raro ultra 10 pedes exsurgere ausa. Folia habet angusta, e viridi pallentia et florem colore simili. Cortex cascarillae ramis ejus tenuioribus detractus, post arefactus atque in tenues tubulos, extra quidem canos, intus autem fuscus convolutus, ad nos transvehitur. Sapor corticis amarus est et aromaticus; impositus in carbones odorem fortem ac suavem spargit.

J. E. Schrauz. sc.

1. Kép. A' Patikai Gajakfa.

(Guajacum officinale.)

A' Gajakfa, mellyből a' kereskedésben előforduló Gajakfa és Gajaktsipa kerül, a' napnyugoti Indiai szigeteken terem, 's Braziliában is, és olyan nagyra nő mint nálunk a' tölgyfa. Levelei világos zöldek, nyári hajtása veressárga, és ilyenforma négy szegletes magtokjai (Fig. a.). A' fája, melly Németországban *Frantzifa* név alatt esmeretes feketésárgazöld (Fig. b.), szép habos, olly kemény, hogy igen nehéz munkálni, és olly nehezre nyom, hogy a' vízbe szinte úgy leül mint a' kő. Elsztergályos és asztalos munkára igen derék, minthogy belőle flótákat, tányérokot, kanalakat, pipaszárazakat és kuglikat elsztergályoznak; főképpen pedig, minthogy valamennyire olajos természetű, a' hajókon vitorla kötelek dőbönjére, hengerekre, és a' malmokban kerekék és ósók fogaira fordít-

tatik. Az orvosi tudományban ellenben a' fájának, kergének, és a' gvajáksipának is hatásos erejü orvosság gyanánt veszik hasznát. Ezen fának termései tehát Európára nézve fontosok.

2. Kép. A' Kaskarilla Krótonfa.

(Croton cascarilla.)

Az a' fa, mellynek a' nevezetes Kaskarilla kérget köszönhetjük, napkeleti és napnyugoti Indiában terem, tsak törpén marad, 's ritkán nő magasabbra 10 lábnyinál. Levelei keskenyek, halaványzöldek, virágai színtelenek. A' Kaskarillakérget a' vékony ágairól hántják le, megszáraztják, 's öfve-tekert vékony tövekben hozzák hozzánk, mellyek kívülről szürkék belőlről pedig barnák. Ez a' kéreg keserű 's fűszerzámos ízű, és eleven szénre hintve erős kellemetes szaggal kedveskedik.

Fig. 1. Der Guajac-Baum, oder das Franzosenholz.

(Guajacum officinale.)

Der *Guajac-Baum*, der für den Handel das sogenannte *Franzosen Holz*, *Pock-Holz*, *Heilig-Holz*, oder besser das *Guajac-Holz* und das *Guajac-Harz* liefert, wächst in den westindischen Inseln, so wie auch in Brasilien, und wird so groß wie unsre mittelmäßigen Eichen. Er hat hellgrüne Blätter, rothgelbe Sommerschossen, und dergleichen vier-eckige Samenkapseln (Fig. a.). Sein Holz, welches wir in Deutschland unter dem Namen *Pock-Holz* oder *Franzosen-Holz* kennen, ist schwärzlich-gelbgrün (Fig. b.), schön geflammt, so fest, daß es sehr schwer zu bearbeiten ist, und so schwer von Gewicht, daß es im Wasser wie ein Stein untersinkt. Es giebt vortreffliche Drechsler- und Tischlerarbeiten, denn man dreht daraus Flöten, Teller, Löffel, Tabatieren, Maille- oder Kegelkugeln; besonders aber braucht man es, weil es immer etwas Öliges an sich hat,

auf den Schiffen zu den Flaschenzügen der Seegeltaue, zu Walzen, und in Mühlen zu den Kämmen der Räder. In der Medicin hingegen wird das Holz, die Rinde, so wie auch das *Guajac-Harz*, häufig als ein stark wirkendes Mittel gebraucht. Die Producte dieses Baums sind also für Europa wichtig.

Fig. 2. Die Cascarille, oder Schakerille.

(Croton cascarilla.)

Der Baum, der uns die als Arzneymittel berühmte *Cascarill-Rinde* liefert, wächst in Ost- und Westindien, bleibt klein, und wird selten über 10 Fuß hoch. Er hat schmale blaßgrüne Blätter und dergleichen Blüten. Die *Cascarill-Rinde* wird von seinen dünnen Ästen abgeschält, getrocknet und als dünne zusammengerollte Röhren, die äußerlich grau, innerlich aber braun aussehen, zu uns gebracht. Die Rinde ist bitter und gewürzhaft von Geschmack, und giebt einen starken angenehmen Geruch auf Kohlen.

PLANTES MEDICINALES.

Fig. 1. Le Guajac.

(Guajacum officinale.)

L'arbre de guajac, qui fournit au commerce le bois et la résine de guajac, croît dans les Indes occidentales et dans le Brésil, et parvient à la hauteur d'un chêne médiocre. Ses feuilles sont d'un vert pale, il pousse des scions jaunâtres, et porte des fleurs bleues avec des capsules carrées de couleur rouge tirant sur le jaune (Fig. a.). Son bois est noirâtre (Fig. b.), à rayes jaunes et vertes, dur et difficile à travailler, et tellement lourd, que dans l'eau il coule à fond comme une pierre. On en fait de beaux ouvrages de tableterie et d'ébénisterie, comme flûtes, assiettes, cuillers, tabatières, boulets de maille et quilles; comme il est huileux, on s'en sert principalement sur les vaisseaux pour les moules des cordes à voile, pour des calandres et dans

les moulins pour les dents des roues. Dans la médecine le bois, la racine et la résine sont employées comme un remède très violent; ce qui rend cet arbre fort important pour le commerce de l'Europe.

Fig. 2. La Chacarille.

(Croton cascarilla.)

L'arbre, qui fournit l'écorce de la chacarille, connue dans la pharmacie, est une production des deux Indes; il reste petit et ordinairement au dessous de 10 pieds. Ses feuilles étroites et ses fleurs sont d'un vert clair. On enlève l'écorce des branches les plus minces, la sèche et nous l'envoie roulée en petits tuyaux, dont le dehors est gris et la partie intérieure brune. Elle est amère, d'un goût aromatique, et sur la braise elle donne un parfum exquis et très fort.

PLANTAE MERCATORIAE AC MEDICINALES.

Fig. 1. (Salsola.)

Fig. 2. (Lichen islandicus.)

Salsola sive *Kali*, planta pedis fere altitudi-
ne, foliis carens, in tota fere Europa ad lit-
tora marium et salis scaturigines frequens na-
scitur, ac memorabilis magnique in mercatu-
ra momenti habetur, propterea quod ex ea
sal *Kali*, cinis clavellatus subtilior, *soda*, ex-
urit, cujus magnam copiam fabricae vitra-
riae, saponariae et insolatoria requirunt. Plan-
ta, foliorum expers, non nisi stilis consistit
pinguibus, nodosis, viridibus, intus medul-
lam flavam habentibus (Fig. b.) et quorum ex-
trema (Fig. a.) squamae quaedam minutae,
rubidae, scutorum figuram referentes obsident,
quae squamae nihil sunt aliud nisi flos plan-
tae, cui mense Augusto semen conicum suc-
cedit (Fig. c. d.). In Hispania atque Sicilia et
Istria planta haec ad fabricandam sodam di-
ligenter colitur atque in frumenti modum se-
minatur.

Lichen islandicus frondem habet multum
diffissam, specie inaequalem, superne viri-
dem, infra autem caeruleam, canam fuscam-
que, margine dentato. Mense Septembri scu-
tula quaedam parva in fronde prorumpunt,
colore fusco, a nobis in tabula expressa, quae
plantae florem referunt.

Mucus hic in locis montanis aridisque
nascitur et late circum serpit. Lacte incoctus
aut arefactus non modo egregium alimentum
praebet, quapropter ab Islandis jam olim
praeparando pani adhibitus fuit; sed opti-
mum quoque hieme pabulum in Lapponia
est tarandis, qui eum nivibus obrutum inve-
stigant atque eruunt. Praeterea insigne in
curando pulmone ac tabe medicamen habe-
tur. Non modo in Islandia, sed in omni-
bus partibus Germaniae subalpinis et alpinis
provenit.

KERESKEDESBELI ÉS ORVOSI PLÁNTÁK.

1. Kép. A' leveletlen Szalikornia.

(*Salicornia herbacea.*)

A' Szalikornia ez a' fája körülbelül egy lábnyi magasra nő, leveletlen, melly a' tenger partjain 's a' sós források körül tsaknem egész Európában bőven terem, és mint kereskedésbeli növény azért nevezetes, mivel a' Kalisót és a' jóféle hamuzsirt ebből égetik, ez pedig az üveghutákban, a' jóféle szappanfőzésre és a' fejerítésre igen sok kell. Ez az egész leveletlen planta tsupa kövér bütykös szű ágasbogas zöld szárból áll, mellynek sárga béle van (*Fig. b.*) 's a' hegyifelé köröskörül paizsforma veres pikkelyek vannak, mellyek ennek virágai, 's a' mellyek Augusztusban tsüts vagy tsürök forma magot termenek (*Fig. c. d.*). Szorgalmasan termelztik ezen plántát Spanyolországban és Sziciliában a' Szóda készítésre nézve, 's úgy vetik minden idén mint az életet.

2. Kép. Az Izlandi tüdőtárg.

(*Lichen islandicus.*)

A' Tüdőtárgnak mélyre behasogatott regulátlan formájú levelei vannak, mellyek felelyül zöld, alól pedig kék, szürke, és barna színűek, 's fogazott szélűek. A' levelein Szep-temberben apró barna bibirtsók vagy paizs-kák jönnek ki, a' mint a' képen is látszik, és ez annak virága.

Ez a' tárg hegyes száraz helyeken terem, 's mehszire szélyel terjed. Ez a' tárg téjben megfözve vagy megfázalztva jó eledel, a' honnan az Izlandi lakosok már régen élnek azzal 's kenyeret sütnék belöle. Ezenkívül legjobb eledele ez télen által a' Nyargalótzoknak is Lappóniában, mellyek ezt a' hó alól kikeresgélük. Nálunk pedig a' Patikákban igen betses orvosság gyánánt tartatik a' tüdőre nézve 's az aszúkörség ellen. Nem tsak Izlandban terem, hanem egész Németországban és Magyarországon is a' Karpatus hegyein 's Erdélyben is a' magosabb havas bértzekben.

HANDELS- UND ARZNEY-PFLANZEN.

Fig. 1. Das Salzkraut oder Kali. Fig. 2. Isländisches Lungenmoos.
(*Salicornia herbacea.*) (Lichen islandicus.)

Das Salzkraut, oder Kali, ist eine etwa 1 Fuß hohe, blätterlose Pflanze, welche fast in ganz Europa an den Ufern des Meeres und an Salzquellen häufig wächst, und deswegen merkwürdig und als wichtig für den Handel anzusehen ist, weil aus ihr das Kalisalz, und die feine Pottasche, Soda oder Soude, gebrannt wird, welche die Glasfabriken, feinen Seifensiedereyen und Bleichen in Menge brauchen. Die Pflanze hat keine Blätter, sondern besteht aus lauter fetten, knotigen, grünen Stengeln, die innerlich ein gelbes Mark haben (*Fig. b.*), und um deren Spitzen (*Fig. a.*) kleine schildförmige röthliche Schuppen liegen, welches seine Blüthen sind, die im August einen kegelförmigen Samen (*Fig. c. d.*) tragen. In Spanien und Sicilien wird diese Pflanze sorgfältig zur Fabrication der Soda angebauet, und jährlich wie Getreide gesäet.

Das isländische Lungenmoos hat tief geschlitzte, unordentlich geformte Blätter, die oberhalb grün, unten aber blau, grau und braun sind, und einen gezähnelten Rand haben. Auf den Blättern kommen im September kleine braune Schildchen hervor, die man hier auch sieht, welches seine Blüthen sind.

Dies Moos wächst an bergigen, trocken Orten, und verbreitet sich weit umher. Er ist nicht nur mit Milch gekocht, oder getrocknet, ein gutes Nahrungsmittel, daher es auch von den Isländern schon längst zu Bereitung ihres Brodes gebraucht worden; sondern es ist auch im Winter das beste Futter der Rennthiere in Lappland, die es unter dem Schnee aufsuchen. In unsern Apotheken ist es aber auch ein wichtiges Arzneymittel für die Lunge und Schwindsucht. Es wächst nicht allein in Island, sondern auch in ganz Deutschland.

PLANTES MEDICINALES ET DE COMMERCE.

Fig. 1. La Salicote, ou le Kali. Fig. 2. La Mousse poulmonaire
 (Salicornia herbacea.) d'Islande.

(Lichen islandicus.)

La salicote ou *le kali* est une plante sans feuilles, haute d'environ 1 pied, qui vient dans la plus grande partie de l'Europe sur les bords de la mer et des marais salans. C'est une production intéressante pour le commerce, parce qu'on en prépare la *soude* dont on se sert dans les verreries, dans les fabriques de savon et pour le blanchissage. Cette plante ne consiste qu'en tiges noueuses et vertes, qui renferment une moëlle jaune (Fig. b.), et dont les pointes (Fig. a.) sont couvertes de petites écailles rougeâtres en forme de boucliers, qui sont ses fleurs, et qui au mois d'Août portent une petite semence de figure conique (Fig. c. et d.). On cultive avec grand soin et sème annuellement cette plante en Espagne et en Sicile pour la fabrication de la soude.

La mousse poulmonaire a des feuilles largement fendues et de forme bizarre, vertes par dessus, grisâtres et brunes par le rebours et dentelées sur le bord. Au mois de septembre il se montre sur ces feuilles de petits écussons bruns, représentés sur cette table, qui sont ses fleurs. Cette mousse s'engendre dans des endroits montagneux et secs, et étend loin ses ramifications. Cuite au lait ou séchée, elle donne une bonne nourriture, et les Islandais s'en servent depuis longtems pour en faire du pain. En Lapponie elle fait en hiver le meilleur fourrage des rennes, qui la cherchent sous la neige. Dans nos apothicaireries elle est une bonne drogue contre les maladies poulmonaires. On la trouve non seulement en Islande, mais aussi dans toute l'Allemagne.

DIDELPHES DIVERSORUM GENERUM.

Didelpheſ, memorabile beſtiarum genus, in torridis regionibus, praesertim australi America habitant. Degunt in cuniculis, quos sibi sub terra excavant, aut super arbores, ob insignem scandendi facilitatem, nam posteriores eorum pedes, sicut simiarum lemorumque, pollice sunt instructi, et cauda est tortilis. Vescuntur fructibus, dulcibus radicibus, insectis avibusque. Mures marsupiales (Beute thiere) quoque eas appellant, ideo quod femellarum pleraeque species marsupium quoddam e pelle cum apertura satis longa sub ventre habent, quod pro libitu claudunt aperiuntque. In hoc papillae uberum delitescunt. Catulos pariunt complures, admodum parvulos, nudos caecosque, quos enixae statim in marsupio isto recondunt. Illi papillis adhaerescunt illico, ex iisque pendent tandem, donec pilos et ad currendum robur nacti sunt. Hoc marsupium sub matris tutela viventibus perpetuum refugium est; hoc illa eos vel in levissimo periculo recipit. Earum nonnullae cicurari possunt.

Fig. 1. (Didelphis marsupialis.)

Haec 18 pollices longa est praeter caudam tortilem, maxima ex parte nudam, squamis minutis obsitam. Vivit in australi America, atque inter didelphium species maxima est. Pilos flaventes habet, colore nigro adumbratos. Apertum in ventre marsupium eum papillis tabella praesens exhibet.

Didelphis Opossum.

Fig. 2. Mas. Fig. 3. Femina.

Opossum in Brasilia, Peruvia, Virginia et Mexico vivit; si caudam excipias, pedis longitudine; colore ac figura vulpeculae persimilis. Vescitur fructibus, vermibus avibusque. Tarde incedit, sed tortili cauda se in ramis suspendere atque ita ex arbore in arborem se evibrare amat.

Fig. 4. Faras.

(*Didelph. philander.*)

Longa 9 pollices, caudam multo longiorem habet, atque in Guiana et Surinamia vivit. Dorsum e fusco rubrum, venter albidus.

Fig. 5. Kayopollin.

(*Didelph. kayopollin.*)

Haec, prioris fere magnitudine, in Mexico habitat. Color ei e cano fuscus, ventre albedo. Femina marsupium non habet.

Fig. 6. (Didelphis murina.)

Hoc animal, philandro admodum simile, in australi America vivit, 6 pollices longum est, caudam tortilem habet. Dorsum e rubro fuscum, venter albus est.

Fig. 7. (Didelphis dorsigera.)

In Surinamia vivit, ubi sub terra sibi habitacula excavat. Femina catulos parit 5 aut 6, qui, quod ipsa marsupium non habet, urgente vel minimo periculo, in ejus dorsum confugiunt, ac tortiles caudas suas matris caudae implicant, quo facto illa salutem in fuga quaerit.

Fig. 8. Kuskus.

(*Didelph. orientalis.*)

In Amboina ceterisque Moluccis insulis vitam degit. Longitudo ei 10 pollicum, color variabilis, scilicet rufus, subflavus atque e glauco candicans. Cauda tortili marsupioque est instructa et fructibus vescitur.

Fig. 9. (Didelphis macrotarsus.)

Magnitudine murem non multum superat, atque ob erurum posteriorum longitudinem caudamque ad jaculorum prope genus referenda esse videtur. In Amboina vivit, et parum nobis hactenus cognita est.

KÜLÖMBKÜLÖMBFÉLE FAJAI A' FIAHORDÓNAK.

A' Fiahordó nevezes neme a' meleg tartománybéli állatoknak. Ennek fajtái főképpen déli Amerikában laknak, a' hol vagy föld alatt való lyukakban, vagy a' fákban élnek, minthogy hátulsó lábaiknál (mellyeken mint a' majmoknak és makiknak hüvelykujjok van) és fogódzó farkoknál fogva igen derék falmászók. Eledelek gyümölcsökből, édes gyökerekből, bogarabokból és madarakból áll. Fiahordóknak nevezetnek azért, mivel a' nősténynek majd minden fajok között, nagyszájú, bőrfizákja van a' hasokon, mellyet kinyithatnak és bezárhatnak és a' mellyben vagynak emlők is. Sok igen apró kopasz és vak fiakat kölykeztet; ezeket azonnal ebbe az ifjúba rakják be, a' hol a' kölykek tüstént az emlőbe ragadnak, 's mind addig szájokban tartják azt, míg nem megszörösödnek 's futhatnak. Ezen ifjak a' fiahordó kölykeinek, mind addig menedék helyül szolgálnak, míg az anyokkal együtt élnek, a' melly őket legkisebb veszély közelítvén is ebbe belépszedi 's azokkal elfzalad. Némelly fajokat meglehet szelidíteni.

1. Kép. A' tsetsifzákos Fiahordó.
(*Didelphis marsupialis.*)

Ez a' faj 18 iznyi hofzfú, fogódzó farkát kivé-
vén, melly többnyire kopasz 's apró pikkelyekkel bő-
rített. Hazája déli Amerika 's legnagyobb faj a' Fia-
hordók között.

A' rókafejű Fiahordó.
(*Didelph. opossum.*)

2. Kép. A' Hím. 3. Kép. A' Nőstény.

Ez a' faj Braziliában, Peruban, Virginiában és
Mexikóban lakik, farka nélkül egy lábnyi, színére
's formájára nézve a' rókához sokat hasonlít. Eledele
gyümölcsökből, férgéből és madarakból áll. Járása
lassú, hanem fogódzó farkánál fogva az ágokra akaszt-
vau magát, egyik fáról a' másikra veti magát.

4. Kép. A' Filander Fiahordó.
(*Didelph. philander.*)

Ennek hofzfa 9 iznyi, de a' farka sokkal hofz-
zabb, Gujanában és Szurinában találhatik, 's a'
háta barnaröt, hasa pedig fejéres.

5. Kép. A' Kajapól Fiahordó.
(*Didelph. kayopollin.*)

A' Kajapól Mexikóban lakik, közel akkora
mint a' Filander. Színe szürkebarna, hasa pedig fe-
jéres. A' nősténynek nints ifjúja.

6. Kép. A' Marmóza Fiahordó.
(*Didelph. murina.*)

Ez a' Filanderhez hasonló állat déli Amerikában
lakik, hofzfa 6 iznyi, fogódzó farka van, 's a' háta
rötbatna, hasa pedig fejér.

7. Kép. A' háttas Fiahordó.
(*Didelph. dorsigera.*)

Szurinában él, 's a' föld alatt lakik. A' nő-
stény 5-6 fiadzik, 's nem lévén az anyoknak ifjúja,
ha valami veszély közelget a' fiai azonnal az anyok
háttára futnak 's farkokkal annak farkába fogódzván,
velek az anyok elfzalad.

8. Kép. A' kuskus Fiahordó.
(*Didelph. orientalis.*)

Hazája Amboina és a' több Molukki szigetek.
Hofzfa 10 iznyi, színe változó, rötös, sárgás és szür-
ke. Fogódzó farka és ifjúja van és gyümölcset él.

9. Kép. A' parányi Fiahordó.
(*Didelph. macrotarsus.*)

Ez csak valamivel nagyobb az egérnél 's a' há-
tulsó hofzfú lábai és farkára nézve csak nem az ug-
rányok közé tartozónak láttatik. Hazája Amboina, 's
még nem igen esmértes.

BEUTELTHIERE VERSCHIEDENER ART.

Die Beutelthiere machen ein merkwürdiges
Thiergeschlecht der heißen Länder aus. Sie bewohnen
vorzüglich Süd - Amerika, wo sie sich Höhlen in die
Erde graben, oder auch auf den Bäumen leben, weil
sie, vermöge ihrer Hinterfüße (an welchen sie, wie
die Affen und Maki's, einen Daumen haben) und ih-
res Wickelschwanzes, vortrefflich klettern können.
Sie fressen Früchte, süße Wurzeln, Insekten und Vö-
gel. Sie heissen detswegen Beutelthiere, weil
die Weibchen der meisten Arten am Bauche einen
häutigen Beutel mit einer langgeschlitzten Öffnung ha-
ben, den sie öffnen und verschließen können, und
in welchem ihre Zitzen liegen. Sie bringen mehrere,
überaus kleine, nackte, und blinde Junge zur Welt,
welche sie gleich nach der Geburt in diesen Beutel
stecken, wo sich die Jungen sogleich an die Zitzen
hängen, und so lange daran hängen bleiben, bis sie
Haare bekommen, und laufen lernen. So lange sie
noch bey der Mutter sind, dient ihnen dieser Beutel
auch immer zur Zuflucht; denn die Mutter nimmt sie
bey der geringsten Gefahr darin auf, und entflieht mit
ihnen. Sie lassen sich zum Theil zahm machen.

Fig. 1. Das Marsupial.
(*Didelphis marsupialis.*)

Das Marsupial ist 18 Zoll lang, ohne seinen
Wickelschwanz, welcher größtentheils nackt, und
mit kleinen Schuppen besetzt ist. Es wohnt in Süd-
Amerika, und ist die größte Art unter den Beutel-
thieren. Es hat gelbes Haar mit Schwarz schattirt.
An seinem Bauche kann man den offenen Beutel mit
seinen Zitzen deutlich sehen.

Das Opossum.
(*Didelph. opossum.*)

Fig. 2. Das Männchen. Fig. 3. Das Weibchen.

Das Opossum lebt in Brasilien, Peru, Virgi-
nien und Mexiko, ist, ohne Schwanz, 1 Fuß lang,
und hat an Farbe und Gestalt viel Ähnlichkeit mit dem
Fuchse. Es nährt sich von Früchten, Würmern und
Vögeln. Sein Gang ist langsam, es hängt sich aber
gern mit seinem Wickelschwanz an den Ästen auf, und
schleudert sich so von einem Baume zum andern.

Fig. 4. Der Faras.
(*Didelph. philander.*)

Er ist 9 Zoll lang, sein Schwanz aber viel län-
ger, wohnt in Guiana und Surinam, und sieht braun-
roth auf dem Rücken, und am Bauche weißlich aus.

Fig. 5. Der Kayopollin.
(*Didelph. kayopollin.*)

Der Kayopollin wohnt in Mexiko, und ist
ohngefähr so groß als der Faras. Er sieht graubraun,
und am Bauche weißlich aus. Die Weibchen haben
keinen Beutel.

Fig. 6. Die Marmose.
(*Didelph. murina.*)

Dieses Thier, das dem Faras sehr gleicht, wohnt
in Süd - Amerika, ist 6 Zoll lang, hat einen Wickel-
schwanz und sieht rothbraun auf dem Rücken, am
Bauche aber weiß aus.

Fig. 7. Die Busch - Ratte.
(*Didelph. dorsigera.*)

Bewohnt Surinam, und baut unter der Erde. Das
Weibchen bringt 5 bis 6 Junge, die, weil es keinen
Beutel hat, sich gleich bey der geringsten Gefahr auf
den Rücken der Mutter flüchten, ihre Wickelschwän-
ze um der Mutter ihren schlingen, die dann mit ih-
nen davon läuft.

Fig. 8. Der Kuskus.
(*Didelph. orientalis.*)

Wohnt in Amboina und den übrigen molucki-
schen Inseln. Er ist 10 Zoll lang, und seine Farbe
veränderlich, röthlich, gelblich und hellgrau. Er hat
einen Wickelschwanz, einen Beutel, und nährt sich
von Früchten.

Fig. 9. Der Tarsier.
(*Didelph. macrotarsus.*)

Der Tarsier ist nicht viel größer als eine Maus
und scheint seinen langen Hinterbeinen und seinem,
Schwanz nach fast zu den Springern zu gehören. Er
wohnt in Amboina, und ist noch nicht sehr bekannt.

PHILANDRES DE DIFFÉRENTES ESPÈCES.

Les philandres sont des animaux très remarquables, qu'on ne trouve que dans les pays chauds et sur tout dans l'Amérique méridionale. Ils vivent dans des trous, qu'ils se creusent dans la terre, ou même sur les arbres, sur lesquels ils grimpent facilement par le moyen de leurs queues roulantes et de leurs pattes de derrière, auxquelles ils ont un pouce comme les singes et les makis. Ils se nourrissent de fruits, de racines douces, d'insectes et d'oiseaux; on leur donne aussi le nom d'animaux à bourse, parce que les femelles de presque toutes les espèces ont à leur ventre une bourse de peau avec une fente longue qu'ils peuvent ouvrir et serrer, et dans laquelle sont renfermées leurs mamelles. Elles ont plusieurs petits qui viennent au monde aveugles, sans poils, et d'une petitesse extrême. Au moment de leur naissance les petits entrent dans cette bourse, s'attachent aux mamelles et y restent collés, jusqu'à ce qu'ils aient acquis du poil et assés de force pour pouvoir marcher. Cette bourse leur sert même de retraite aussi longtemps qu'ils ne sont pas séparés de la mere, qui, avec une tendresse vraiment maternelle, les y reçoit au moindre danger et s'enfuit, pour les porter en lieu de sureté. Cette espèce d'animaux se laisse aussi apprivoiser.

Fig. 1. Le Marsupiale.

(*Didelphis marsupialis.*)

Le marsupiale est long de 18 pouces, sans compter sa queue, qui pour la plus grande partie est sans poil et couverte de petites écailles. Il habite l'Amérique méridionale et fait l'espèce des philandres la plus grande. Son poil est fauve avec une nuance noire. Sur la table ci-jointe on peut voir distinctement au ventre de cet animal la bourse ouverte et les mamelles.

L'O p o s s u m.

(*Didelph. opossum.*)

Fig. 2. Le Mâle. Fig. 3. La Femelle.

L'opossum vit dans le Brésil, le Pérou, la Virginie et le Mexique; sans la queue il est long d'un pied, et a beaucoup de ressemblance avec les renards, tant par sa couleur que par sa structure. Il se nourrit de fruits, de vers et d'oiseaux. Sa démarche est fort lente; mais il aime à se suspendre aux branches par sa queue roulante, et s'élance de cette manière d'un arbre à l'autre.

Fig. 4. Le Faras.

(*Didelph. philander.*)

Il a 9 pouces de longueur, mais sa queue en a davantage. On le trouve dans la Guiane et le Surinam. Son dos est rouge tirant sur le brun, et son ventre est blanchâtre.

Fig. 5. Le Cayopollin.

(*Didelph. cayopollin.*)

Le cayopollin vit dans le Mexique, et sa longueur est à peu près la même que celle du faras. Sa couleur est un brun gris et le ventre est blanc. Les femelles n'ont pas de bourses.

Fig. 6. La Marmose.

(*Didelph. murina.*)

Cet animal, qui ressemble beaucoup au faras, vit dans l'Amérique méridionale; sa longueur est de 6 pouces. Il a une queue roulante; la couleur de son dos est roussâtre, et son ventre est blanc.

Fig. 7. Le Philandre de Surinam.

(*Didelph. dorsigera.*)

Il habite le Surinam et se creuse des trous dans la terre. La femelle fait ordinairement 5 à 6 petits, mais comme elle n'a pas de bourse, ses petits se mettent au moindre danger sur son dos, entortillent leurs queues roulantes autour de celle de leur mere, qui alors s'enfuit avec eux.

Fig. 8. Le Phalanger.

(*Didelph. orientalis.*)

Il habite l'île d'Amboine et les autres Moluques. Il est long de 10 pouces, et sa couleur varie en rouge, jaune et gris. Sa queue est roulante; il est muni d'une bourse et se nourrit de fruits.

Fig. 9. Le Tarsier.

(*Didelph. macrotarsus.*)

Le tarsier n'est pas de beaucoup plus grand qu'une souris; par la longueur de ses pieds de derrière et par sa queue il paraît plutôt de l'espèce des sauteurs. Il vit dans l'Amboine et n'est encore que peu connu.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 2.

Fig. 5.

Fig. 4.

J. G. S.

AVES LITTORALES MEMORABILES.

Fig. 1. Grus.

(Ardea grus.)

Grus nostrarum proprie borealiumque regionum indigena, e genere migrantium est avium, atque ex omnibus longissima itinera conficit. Securitatis gratia grues noctu tantum migrant, inque aerem altissime sublatis gregatimque volantes, ne forte a grege separati dilabantur, signa sibi invicem dant clamore rauco, quae ratio apud rudem plebeculam fabellae de fero venatore cum furenti suo agmine noctu auras pervagante occasionem praebuit. Grus fere 4 pedum est altitudine; pennas habet e caeruleo canescentes, in cauda nigras, guttur nigrum, caput rubra macula notatum. Amat imprimis loca lutosa atque palustria, ibique nidificat. Vescitur ranis, serpentibus insectisque aquaticis, quapropter longis suis cruribus alte in aquas ingreditur. Autumni primo ingruente frigore terras australes petit, ibique transacta hieme mense Martio aut Aprili ad nos revertitur. Quoniam grues, quoties iter facientes in terra se submisere, ne forte hostis eas aliquis opprimat, excubias disponunt; hinc vigilantiae symbolum quoddam in hac ave nobis proponitur.

Fig. 2. Ciconia.

(Ardea ciconia.)

Duae existunt ciconiarum species, alba scilicet et nigra. Praesens alba est. Haec aestate Germaniam inhabitat, autumnu vero Aegyptum aliasque terras calidiores petit. Amat societatem hominum, eaque de causa plerumque in pinnis culminibusque vetustarum turrium, domorum, caminorumque nidificat. Alta plerumque 3 pedes, pennas albentes habet, alas item dimidia parte albas, crura procera, ac serpentibus, lacertis, ranis, similibusque vescitur. Irata aut esuriens rostro crepitat; ceterum vocem non edit. Pullos

suos vehementer amat, ac non minus pie parentum jam decrepitorum curam suscipit; quapropter amoris pietatisque filialis quasi symbolum quoddam in ea constituitur.

Ciconia nigra in calidis regionibus, item Hungaria meridionali, maxime vivit; solitudinis amica, et homines, quos alba illa amat et quaerit, fugiens, silvas densissimas paludesque inhabitat.

Fig. 3. (Ardea cinerea.)

Haec terrae nostrae indigena, ingruente hieme non abit. Alta duos et dimidium aut 3 pedes, pennas e caeruleo canas habet, tamque tristi est natura, ut saepe dies totos stet prorsus immobilis. Non nisi piscibus ranisque vescitur, quapropter in altis arboribus ad stagna lacusque nidificat. Ardearum venatio, quae ope falconum fit, olim oblectatio principum fuit, quod voluptatis genus inter eos nunc obsolescere coepit.

Fig. 4. Ardea alba.

(Ardea garzetta.)

Ardea alba, praesertim ea species, quam Galli aigrette vocant, quamque praesens tabula exhibet, priore paullo minor est, 20 duntaxat pollicum altitudine. Rarior quam illa, pennas aliquot deorsum in tergo gerit teneras, mollitie serico similes ac mirae pulchritudinis, e quibus ad ornatum virorum feminarumque principum, celebres cristas illas magnificas pretiisque carissimi conficiunt.

Fig. 5. Savacou.

(Ardea savacou.)

Savacou pariter ardearum species, in australi America praesertim loca magnis fluminibus inundari solita inhabitat et piscibus vescitur. Alta 20 tantum pollices, colore fusco, collum album, rostrum latissimum et caput grandi ac nigra crista ornatum habet.

NEVEZETES PARTIMADARAK.

1. Kép. A' Daru Gém.

(*Ardea grus*.)

A' Daruak tulajdonképpen nálunk az éjszakra hajló tartományokban van a' hazája, a' vándor-madarak közé tartozik, 's ezek között legmefőbb tartományokba költözik. Ezek, bátorságnak okáért csak éjjel utaznak, igen magosan járnak és seregestől, 's hogy egymástól el ne szakadjanak rikácsoló kiáltásokkal adnak jelt egymásnak. Innen támadt az a' babonás mese a' Németeknél, hogy ilyenkor éjjel a' tündér vadászok járnak dühösködő táborokkal a' levegőben. A' daru magassága mintegy 4 lábnyi, tollai kélfürkék a' farkában pedig feketék, torka fekete és a' tarkóján veres folt látszik. Leginkább a' mocsárok és posványok körül tartózkodik 's ott is rak fészket. Békákkal, kígyókkal és vízbogarakkal él, 's e' végre hófűz lábával mélyen bémegy a' vizekbe. Mihelyt az őszi hideg idők beállanak, azonnal elköltözik déli tartományokba 's ott telel, és csak Mártiusban vagy Aprilisben tér visszafel. Szokások lévén a' Darvaknak, hogy vándorlások közben öröket állítanak ki, mikor a' földre leszállanak; innen a' Darvat vígy az ós ág ábrázolatjának vették fel.

2. Kép. A' Gólya Gém.

(*Ardea ciconia*.)

A' Gólya kétféle ú, m. fehér és fekete. Itt a' fehér Gólya van leábrázolva, melly Németországban 's Magyarországon is otthon van, őzfűzel pedig Égyiptomban és más meleg tartományokba költözik. Az emberi társaságot kedveli, a' honnan fészket rendszerént régi tetetlen tornyokra, házak és kémények tetejére szokta rakni. Magassága rendszerént 3 lábnyi, tollai fehérek, szárnyának fele fekete, lábai magosak, 's kígyókkal, gyíkokkal, békákkal 's több effélékkel él. Mikor vagy chetnek vagy haragzik, az orrával kelepel; egyébaránt pedig nem száll vagy szava nints. A' fiait igen szereti, sőt az anyját és nemzójét is ápolgatja ha azok megöregeszenek 's

elgyengülnek, a' honnan a' fűi szeretet ábrázoló képenek válfasztott.

A' fekete Gólya inkább meleg tartományokban lakik, magánosságban a' sűrű erdőkben és posványos helyeken, kerüli az emberi társaságot a' mellyet a' feje gólya szeret és keres.

3. Kép. A' kék Gém.

(*Ardea cinerea*.)

A' kék Gém nálunk is otthon van, 's telére sem költözik el. Magassága harmadfel 's három lábnyi, tolla kék szürke, és a' véralkatja igen szomorú 's komolykorságos, úgy hogy gyakorta egész napestig se mozdul ki állóhelyéből. Eledele csak halakból és békákból áll, a' honnan fészket is nagy tavak mellett álló magas fákra rakja. Régenten derék mulattságot találtak benne a' nagy urak, hogy a' kék Gém et Solyommal vadázták, de már ma igen elhagyták.

4. Kép. A' fehér Kótsag Gém.

(*Ardea garzetta*.)

A' fehér Kótsag főképpen az a' faj mellyet Kótsagnak neveznek 's itt le van rajzolva, sokkal kisebb az előbbeni fajnál 's csak 20 iznyi a' magassága. Ritkább amannál, és hátán végig egynehány igen szép, finom selyem tapintású tolla van, mellyből lefz az a' híres, betses és igen drága kótsagtoll forgó, a' mellyel nagy Urak és Dámák ékesítik fejeket.

5. Kép. A' Szavaku Gém.

(*Ardea savacou*.)

A' Szavaku is a' Gém nem faja, melly déli Ámérikában a' kiönteni szokott nagy vizek által elborított tájékokon lakik, 's csak hallal él. A' magassága csak 20 iznyi, színe barna, nyaka fehér, orra irritatótató széles, nagy fekete búb vagy bóbíta van a' fején.

MERKWÜRDIGE STRANDVÖGEL.

Fig. 1. Der Kranich.

(*Ardea grus*.)

Der Kranich ist eigentlich bey uns und in den nördlichen Ländern zu Hause, gehört unter die Zugvögel, und macht unter ihnen die weitesten Reisen. Der Sicherheit wegen ziehen die Kraniche nur des Nachts, fliegen sehr hoch in der Luft in ganzen Truppen, und geben, um sich nicht zu trennen, einander Zeichen durch ihr rauhes Geschrey, welches bey gemeinen unwissenden Volke Veranlassung zu dem abergläubischen Märchen vom wilden Jäger, der mit dem wüthenden Heere des Nachts durch die Luft zöge, gegeben hat. Der Kranich ist obgefähr 4 Fuß hoch, hat blaugraue und im Schwanz schwarze Federn, eine schwarze Kehle, und auf dem Kopfe einen rothen Fleck. Er lebt und nistet am liebsten an Morästen und Sümpfen, und nährt sich von Fröschen, Schlangen und Wasser-Insekten; deshalb er auch mit seinen langen Beinen tief ins Wasser geht. Bey der ersten Herbstkälte zieht er fort in die Südländer, wo er den Winter zubringt, und kommt erst im März oder April wieder. Weil der Kranich bey seinen Zügen Wachen ausstellt, wenn sich die Truppe auf die Erde niederläßt, so hat man ihn zum Bilde der Wachsamkeit angenommen.

Fig. 2. Der Storch.

(*Ardea ciconia*.)

Es giebt zwey Arten Störche, den weissen und den schwarzen Storch. Gegenwärtiger ist der weisse, der bey uns in Deutschland einheimisch ist, im Herbst aber nach Egypten und in andere wärmere Länder zieht. Er liebt die menschliche Gesellschaft, und bauet daher gewöhnlich sein Nest auf die Zinnen und Spitzen alter Thürme, Häuser, Feueressen und dergleichen. Er ist gewöhnlich 3 Fuß hoch, hat weisses Gefieder und halbschwarze Flügel, lange Beine, und nährt sich von Schlangen, Eydechsen, Fröschen u. s. w. Wenn er böse oder hungrig ist, so klappert er mit dem Schnabel; außerdem aber hat er kein Geschrey. Er liebt sehr seine Jungen, versorgt auch

mit zärtlicher Sorgfalt seine alten und schwachen Ältern, und ist daher ein Sinnbild der kindlichen Liebe geworden.

Der schwarze Storch lebt mehr in warmen Ländern, einsam in den dicksten Wäldern und Sümpfen, und scheuet die Menschen, welche der weisse Storch sucht und liebt.

Fig. 3. Der graue Reiger.

(*Ardea cinerea*.)

Der graue Reiger ist bey uns einheimisch, und zieht des Winters nicht fort. Er ist dritthalb bis drey Fuß hoch, hat ein blaugraues Gefieder, und ein sehr trauriges, melancholisches Temperament, so dafs er oft Tage lang ganz unbeweglich steht. Er nährt sich blofs von Fischen und Fröschen, daher er auch auf hohe Bäume an grossen Land-Seen nistet. Die Reiger-Jagd mit Falken, oder die sogenannte Reiger-Baize, war sonst ein Vergnügen grosser Herren, das aber jetzt aus der Mode kommt.

Fig. 4. Der weisse Reiger, oder die Aigrette.

(*Ardea garzetta*.)

Der weisse Reiger, und sonderlich die Gattung davon, welche die Aigrette heisst und hier abgebildet ist, ist viel kleiner als der graue, und nur 20 Zoll hoch. Er ist seltener als jener, und hat auf dem Rücken hinab einige überaus schöne, zarte, seidenartige Federn, woraus man die berühmten, kostbaren und sehr theuern Federbüsche zum Schmuck grosser Herren und Damen macht.

Fig. 5. Der Savacou.

(*Ardea savacou*.)

Der Savacou ist gleichfalls eine Art von Reiger, der in Süd-Amerika, in Gegenden, welche die grossen Ströme überschwemmen, lebt, und sich blofs von Fischen nährt. Er ist nur 20 Zoll hoch, braun von Farbe, hat einen weissen Hals, ungeheuer breiten Schnabel, und einen grossen schwarzen Federbusch.

OISEAUX DE RIVAGE REMARQUABLES.

Fig. 1. La Grue.

(Ardea grus.)

La grue habite dans nos contrées et dans les régions septentrionales; elle appartient au genre des oiseaux de passage, parmi lesquels elle fait les plus longs voyages. Par mesure de sûreté les grues ne voyagent que pendant la nuit, et font toujours leur vol par troupes en s'élevant très haut dans l'air. Pour ne pas se séparer, elles se donnent des signes en poussant de cris rauques, et ces sons de voix lugubres, ayant surpris l'ignorance du bas peuple, ont occasionné les contes superstitieux du Chasseur sauvage, qui, selon eux, court les airs avec sa troupe furibonde. La grue est à peu près de la hauteur de 4 pieds; elle a le plumage du corps cendré et des plumes noires dans la queue; sa gorge est également noire, et sur le sommet de la tête elle a une tache rouge. Elle habite de préférence les bords des marais, où elle construit aussi ses nids. Elle se nourrit de grenouilles, de serpens, et d'insectes aquatiques, et marche avec ses longues jambes fort avant dans l'eau, pour en chercher. Au premier froid de l'automne elle quitte les régions du nord, pour passer l'hiver dans celles du midi, et n'en revient que dans le mois de Mars ou d'Avril. Lors que les grues dans leur passage s'abattent sur la terre, il y en a toujours une qui fait le guet, et qui avertit la troupe de l'approche du danger. C'est par cette raison qu'on a pris cet oiseau pour le symbole de la vigilance.

Fig. 2. La Cigogne.

(Ardea ciconia.)

On en distingue deux espèces, savoir la cigogne blanche et la cigogne noire. Celle qui est représentée sur la table ci-jointe, est la blanche, qui habite dans l'Allemagne en été, et se retire, au commencement de l'automne, dans l'Égypte et dans d'autres pays plus chauds. Elle aime la société de l'homme, et fait communément son aire au haut des tours et des cheminées. Sa hauteur est ordinairement de 3 pieds; son plumage est blanc, et ses ailes sont moitié noires; elle a les jambes fort longues, et se nourrit de serpens, de lézards, de grenouilles etc. Lorsqu'elle est en colère, ou qu'elle a faim, elle claque avec violence, ce qui est le seul bruit qu'elle est capable de faire, et qui lui tient lieu de voix. Cet oiseau porte une affection tendre à ses petits, et il nourrit aussi avec des soins admirables ses parens

quand ils sont vieux. C'est à cause de cet excellent naturel qu'on a choisi la cigogne pour le symbole de la piété filiale.

La cigogne noire ne se trouve que dans des pays chauds; toute contraire à la cigogne blanche, qui aime les hommes et les recherche, la cigogne noire les craint et les fuit, et mène pour cela une vie isolée au milieu des plus grandes forêts et aux bords des marais.

Fig. 3. Le Héron gris.

(Ardea cinerea.)

Le héron gris se trouve dans nos régions pendant toute l'année, et l'hiver ne le fait point changer de pays. Il a une hauteur de 2 1/2 jusqu'à 3 pieds. Son plumage est grisâtre tirant sur le bleu, et son tempérament est tellement triste et mélancolique, qu'il peut passer des journées entières se tenant debout et sans le moindre mouvement. Sa seule nourriture consiste en poissons et en grenouilles; il fait pour cette raison son nid sur des arbres de haute futaie, aux bords des grands lacs. La chasse du héron avec des faucons, ou le vol du héron, a fait autrefois un plaisir particulier des grands seigneurs, mais aujourd'hui il n'est plus à la mode.

Fig. 4. Le Héron blanc, ou l'Aigrette.

(Ardea garzetta.)

Le héron blanc, et sur tout l'espèce que nous en connaissons sous le nom d'aigrette et dont on voit ici la figure, est beaucoup plus petit que le héron gris, n'ayant que 20 pouces de hauteur. Il est aussi plus rare que l'autre, et porte le long de son dos quelques plumes, qui sont plus molles et plus fines que la plus belle soie, et dont la beauté est admirable. On en fait, pour la parure des dames et des grands seigneurs, les fameux panaches, dont la haute réputation a monté la valeur à un prix excessif.

Fig. 5. Le Savacou.

(Ardea savacou.)

Le savacou est de même une espèce de héron, qui se trouve dans l'Amérique méridionale, et surtout dans les contrées qui sont inondées par de grands fleuves. Sa seule nourriture consiste en poissons, et sa hauteur n'est que de 20 pouces. Il est de couleur brune, mais son cou est blanc: son bec est d'une largeur énorme, et il porte une longue houppe noire.

G. W. D.

PLANTAE MEDICINALES.

Fig. 1. (Papaver somniferum.)

Planta ea, quae notum nobis opium suppeditat, est papaver illud simplex flore albo varioque, quod copiose in Germania seritur, et cujus succus duntaxat in Turcia, Aegypto Syriaque opium praebet. Scilicet illic in capitibus papaveris, quamprimum defloruit, adhuc virentibus leves quasdam incisiones cultro faciunt. Ex fissuris istis guttae quaedam lactis prorumpunt, quae spissiores factae accurate colliguntur, atque in placentas minutas digiti crassitudine condepstae foliisque papaverum involutae, divenduntur. Opium genuinum est spissum, grave, nigricans, insuavi odore, sapore acri. Sumtum, soporem praecipue adfert, et vini fortiumque liquorum instar dulcem inducit crapulam, sed haustum copiosius, furorem quemdam injicit, quapropter Turcae hostem adgressuri vulgo id hau-

riunt. Omnino autem in Turcia, Aegypto Asiaque minori illius usus fere quotidianus est. Nobis ex Oriente submittitur.

Fig. 2. Tragacantha.

(Astragalus tragacantha.)

Tragacantha tam in Oriente quam in australi Gallia Italiaque superiori proveniens, est frutex humilis, perquam spinosus, flore albo.

Notum illius *gummi tragacanthae*, quo non modo pharmacopolae sed pistorum etiam dulciarii, tinctorum, pictorum aliorumque opificum multum utuntur, sub specie fragmentorum oblongorum curvorumque, vermibus forma similium (Fig. a. et b.) ex ejus radicibus colligitur, ac praesertim ex Candia insula ad nos transportatur. Duae illius existunt species, flavum albumque, quod posterius alteri praefendum est.

1. Kép. Az álmhozó Mák.

(Papaver somniferum.)

Az a' plánta, mellyből az esmeretes Ópium vagy mákolaj lesz, a' fejevirágú mák melly Magyar és Németországban is elég terem; de a' leve csak Törökországban, Egyiptomban és Szíriában olly erejű, hogy Ópiumot lehet belőle készíteni. Ott t. i. úgy bántak vele, hogy mihelyt a' mák elvirágzott, a' zöld mák fejeket késsel gyengén bévagdadják. Ezen hasításokból egynehány tsepp téjlév szivárogni, de a' mellyeket a' fejeken rajta hagynak, míg nem valamennyire megkeménykednek, 's ekkor azokat szorgalmasan megszedik, egy ujnyi vastag pogácsákba nyomkodják, 's mák-levelekbe takargatván eladják. A' jóféle ópium nehéz, sűrű, feketés színű, nehéz szagú és tsipős ízű. Ha bévefzi az ember főképpen álmot okoz, 's valamint a' bor és más erős italok részegít és vidámítja az elmét, de ha bővebb mértékben vétetik bé, némünémüképpen dühösít; a' honnan a' Törökök akkor

szokták bévenni minekelőtte az ellensége rohanak. Altaljában pedig Törökországban, Egyiptomban és kis-Azsiában olly igen élnek vele, hogy tsaknem mindennapi itallá lett. Hozzánk Európába a' Levántából jön.

2. Kép. A' bakszarv Afztragály.

(Astragalus tragacantha.)

A' bakszarvfű a' Levántában terem, és ezenkívül Frantziaországban, felső Olaszországban; melly valami alacsony, igen tövises tsemete, 's feje virága van.

Az esmeretes Bakszarvtsipa vagy Traganttsipa, melly a' patikákban is tartatik, és ezenkívül a' tükorsüteményeseknek, festőknek, kőpíróknak, és más fábrikásoknak is szükséges, ennek a' tsemetének a' tsipája, és a' gyökerén egy két íznyi hosszúságú, hernyóforma görbe darabokban szedetik (Fig. a. b.) 's hozzánk főképpen Kándia szigetéből kerül. Ez a' tsipa kétféle sárga és feje; de az utolsó jobb.

Fig. 1. Der Opiummohn.

(Papaver somniferum.)

Die Pflanze, welche uns das bekannte Opium liefert, ist der weißblühende einfache Mohn, der in Deutschland auch häufig gebauet wird, dessen Saft aber nur in der Turkey, Ägypten und Syrien das Opium giebt. Man macht nämlich dort in die grünen Mohnköpfe, so bald die Blume abgeblühet hat, leichte Einschnitte mit einem Messer. Aus diesen Ritzen nun einige Tropfen Milchsaft heraus, die man daran hängen läßt, bis sie sich verdicken, dann sorgfältig sammelt, in kleine fingerdicke Kuchen zusammen drückt, in Mohnblätter wickelt, und so verkauft. Das ächte Opium ist schwer, dicht, sieht schwärzlich aus, hat einen unangenehmen Geruch und beißenden Geschmack. Es macht, wenn man es einnimmt, vorzüglich Schlaf, und verursacht, so wie Wein und alle geistige Getränke, einen Rausch mit angenehmer Begeisterung, stärker genommen aber eine Art von

Wuth; daher nehmen es gewöhnlich die Türken, ehe sie den Feind angreifen. Es wird überhaupt in der Turkey, Ägypten und Kleinasien so stark gebraucht, daß man es fast täglich nimmt. Wir erhalten es nach Europa aus der Levante.

Fig. 2. Der Tragantstrauch.

(Astragalus tragacantha.)

Der Tragantstrauch (oder Bockshorn) wächst sowohl in der Levante, als auch in dem südlichen Frankreich und Oberitalien, und ist ein niedriger, sehr dornigter Strauch, welcher weiße Blüthen trägt.

Das bekannte Gummitragant, welches er liefert, und sowohl in den Apotheken, als auch von den Zuckerbäckern, Färbern, Mahlern, und andern Fabrikanten häufig gebraucht wird, wird an seinen Wurzeln, in 1 bis 2 Zoll langen, krummen, wurmförmigen Stücken (Fig. a. und b.) gesammelt, und kommt hauptsächlich aus der Insel Candia. Man hat gelbes und weißes. Das letztere ist das beste.

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

J. B. S.

AVES REGIONUM TORRIDARUM.

Fig. 1. Phoenicopterus.

(*Phoenicopterus chilensis.*)

Phoenicopterus in pulcherrimis avium littoralium numeratur. Exoletus altus est 5 pedes, corpore, collo et capite albis, alis coloris ignei, cauda nigra. In torridis duntaxat regionibus ad littora mirum gregatim vivit et piscibus vescitur, quos coniciata cum aliis opera arte capit. Caro est esculenta; pennae ejus perquam elegantes ornatu inserviunt; e pelle autem, sicut cygnorum, nitida opera pellicea conficiuntur.

Fig. 2. (*Ardea pavoni.*)

Haec tantum in Africa ad ripas magnam animum vivens piscibus vescitur, nec tam agrana respuit. Mansuescit facile, mansueta vero istar canis hominem comitatur. Nomen ab eleganti crista et habitu statuque corporis gravi atque magnifice accepit. Pennas in collo, pectore et dorso habet e ano caeruleas, ventrem nigrum, alas albas et caudam e fusco candicantem nigramque. Caput est nigrum; oculi circumdati area coloris coccinei, crista e flos fusca splendidaque. Alta pedes fere 4, alis expasis non tantum currit celerrime, sed facile etiam e longe volat.

Fig. 3. Ibis.

(*Tantalus ibis.*)

Ibis, pariter ex littoralium genere, non nisi in Aegypto vivit, et magnam apud Veteres famam adeptus est. In eunctis namque monumentis antiquis ima-

go ejus Aegyptum denotat. Sacram eam habebant veteres Aegyptii, ac divino cultu prosequabantur; ejus mortuae forte repertum corpus ungebant, post figlina urna reconditum in fornicibus sepeliebant subterraneis, quas catacombas appellant, hodieum conspicuis. Honor iste sine dubio ibidi habitus fuit propterea quod haec avis Aegypti loca humiliora quotannis a Nilo inundata, serpentibus, ranis, rubetis aliisque insectis vermibusque liberaret, eaque de causa Aegyptii illam ut patriae salutarem atque beneficam suspicerent. Ibis albi est coloris, capite dimidia ex parte rubro, cauda alarumque extremis nigris, rostro incurvo, cujus figura et usus clysteri inveniendone ansam praebuisse dicitur. Alta est 3 pedes atque in ripis Nili habitat, ubi in palmis nidom ponit. Ceterum serpentibus vicitat, quos implacabili odio persequitur.

Fig. 4. (*Ardea virgo.*)

Haec avis, habitu corporis ac forma mirae pulchritudinis, gruis quaedam est species, ac non nisi in Africa, praesertim Numidia, vivit. Famam jam olim apud Veteres habuit tum propter singulare homines imitandi studium, tum ob miros ridiculosque saltus, gesticulationes saltationesque, adeo quidem ut saltatricem, mimamque eam appellaverint. Et verum est: tanta eam se ostentandi captandaeque admirationis tenet ambitio, ut, simulatque oculos hominum in se conjectos videt, illico in habitum statumque corporis se componat, gestusque singulares edat, non aliter ac si illis hoc modo placere studeat. Altitudo pedum est 4, dorsum et alae e caeruleo cana; nigra vero sunt pectus, collum et caput, quod crista albi coloris ornatum est.

- T. XII. Suber, 16. Terebinthus, 16.
 T. XIII. Indigofera s. Anil, 21. Rubia tinctorum, 21.
 T. XIV. Rhabarbarum genuinum, 23.
 T. XV. Vanilla, 25. Colocynthis, 25.
 T. XVI. Nux vomica, 36. Ginseng, 36.
 T. XVII. Cambogia gutta, 40. Curcuma, 40.
 T. XVIII. Tamarindus, 42. Pistacia, 42.
 T. XIX. Guajacum, 45. Cascarella, 45.
 T. XX. Salsola s. Kali, 46. Lichen islandicus, 46.
 T. XXI. Papaver somniferum, 49. Tragacantha, 49.

VI. VERMES.

- Tab. I. Lumbricus, 12. Hirudo, 12. Polydorus brachiatus, 12. Taenia folium, 12. Hydatis gigas, 12.
 T. II. Echini diversorum generum, 35.
 T. III. Asteriae diversorum generum, 39.

VII. HOMINES ET VESTITUM FORMAE.

- Tab. I. Europaei. Galli, 26. Angli, 26. Scoti montani, 26. Turcae, 26. Samoedae, 26.
 T. II. Asiatici. Indi orientales, 27. Sibirii, 27. Kalmúci, 27. Arabes, 27.
 T. III. Africani. Aegyptii, 28. Hottentotti, 28. Gonaci, 28. Cafri, 28.
 T. IV. Americani. Grönlandi, 29. Unalasch-

ki, 29. Vinienses, 29. Patagonii, 29. Incolae terrae is, 29.

T. V. Aralienses, Otaheitenses, 30. Incolae insuum sandvicensium, 30. Incolae novae Seediae, 30. Incolae novae Hollandiae, 30.

III. ANTIQUITATES.

- Tab. Ieptem Orbis miracula. Pyramides, 18. Hortinsiles, 18.
 T. II. Aeniam Babylonis, 19. Mausoleum, 19.
 T. III. Colossus rhodius, 20. Statua Jovis olympii, 20. Templum Dianae ephesium, 20.

IX. MISCELLANEA.

- Tab. Animalia fabulosa. Centaurus, 7. Chimae 7. Sphinx graeca, 7. Sphinx aegyptiaca, Gryllus, 7. Sirenes, 7.
 T. Ifontinuatío. Harpyiae, 8. Gryphus, 8. Saty 8. Gigantes, 8. Equus marinus, 8. Nereidet Tritones, 8.
 T. IContinuatío. Avis Roc, 9. Basiliscus, 9. Phoenix, 9. Monoceros, 9. Boramez seu as scythicus, 9. Draco, 9.
 T. Naves. Navis bellica major, 31.
 T. Galera, 32. Fregata, 32.
 T. Cuttera, 33. Navis mercatoria, 33.
 T. I. Jachta, 34. Chaluppa, 34. Gondola, 3

A' MÁSODIK DARABNAK FOGLALATJA,

a' matériák rende lzerént.

NB. A' római ízám, a' Réztábla ízámát, az arabiai ízám pedig a' magyarázat. levél lap ízámát mutatja.

I. EMLŐSALLATOK.

XIV. Tábla. *Majmok fajai.* A' tenyeres lábú Koájta, 3. A' vakaródzó Szafzú, 3. A' tsaholó Szaj, 3. Az ijefztő Szajmiri, 3. A' süvöltő Uifztiti, 3. A' furtsa Bandzsi, 3. A' sereneyes Marikína, 3. A' szép Mikó, 3.

XV. T. *Farkasok és Rókák.* A' Hiena, 13. A' Sakál vagy Törökroka, 13. A' Farkas, 13. A' fekete Róka, 13. A' fejeér éjzaki Róka, 13. A' közönséges Róka, 13.

XVI. T. *Lajhárak és Hangyászok.* A' három ujjú Lajhár, 15. A' két ujjú Lajhár, 15. A' sereneyes Hangyász, 15. A' négy ujjú hangyász, 15. A' két ujjú hangyász, 15.

XVII. T. *Denevérek.* A' Lidértz, 17. A' nyúlörű Denevér, 17. A' szárnyas egér, 17. A' Böregér, 17. A' patkó orrú Denevér, 17. A' szakállas Denevér, 17. A' nagyfüllű Denevér, 17.

XVIII. T. A' Nilusi víziló, 22. A' Damasz Tapir, 22.

XIX. T. A' *Maki fajai.* A' lassú Maki, 37. A' Mongótz, 37. A' barna Maki, 37. A' fekete Maki, 37. A' fejeérfekete Maki, 37. A' mokogó Maki, 37. A' fogódzó farkú Maki, 37. A' repülő Maki, 37.

XX. T. *Tevék.* A' közönséges Teve, 38. A' Lakma Teve, 38. A' gyapjas Teve, 38. A' Gyanakó Teve, 38.

XXI. T. *Ugrányok.* Az Alakdaga, 43. A' Jerboa, 43. A' Foki Ugrány, 43. A' Kenguruh Ugrány, 43.

XXII. T. *Fiahordók.* A' tsetsifzákos Fiahordó, 47. A' rókafejű Fiahordó, 47. A' Filander Fiahordó, 47. A' Kajapol Fiahordó, 47. A' Marmóza Fiahordó, 47. A' háttas Fiahordó, 47. A' kuskus Fiahordó, 47. A' parányi Fiahordó, 47.

II. MADARAK.

IX. Táb. *Baglyok.* A' nagyfüles Bagoly, 4. A' középfzerű füles Bagoly, 4. A' fekete Bagoly, 4. A' gyöngy Bagoly, 4. A' Tsúvik vagy Halálmadár, 4. A' Kanakútz Bagoly, 4.

X. T. *Lúdak.* A' Vadlúd, 6. A' Magelláni Lúd, 6. A' tokás Lúd, 6. A' Kápi Lúd, 6. A' Koromandeli Lúd, 6. A' Kanádai Lúd, 6. A' Dunna Lúd, 6. Az örvös Lúd, 6.

XI. T. *Kakukok.* A' hangos Kakuk, 10. A' kék Kakuk, 10. A' Koromandeli Kakuk, 10. A' Kápi Kakuk, 10. Az Iromba Kakuk, 10. Az egyiptomi Kakuk, 10. A' Kajennai Kakuk, 10. A' Gujanai Kakuk, 10.

XII. T. *Legapróbb madarak.* A' Kinai törpe Verebek, 14. A' pitziny Kolibri, 14.

XIII. T. *Partimadarak.* A' Daru, 48. A' Gólya, 48. A' kék Gém, 48. A' fejeér Kótsag, 48. A' szavakú Gém, 48.

XIV. T. *Ugyan azon.* A' piros szárnyú Lángmadár, 50. A' Kiráymadár, 50. A' Tzibik vagy Ibis, 50. A' Numidai Kisafzszony, 50.

III. HALAK.

VII. Táb. A' Sajgatóhal, 5. A' zsibbafztó Rája, 5. A' denevér Békahal, 5. A' szarvas Tsontpikkelyű, 5. A' két szarvú Béka hal, 5.

VIII. T. Az aranyos Fürtfogú, 41. A' Tsáfszárhal, 41. A' tsíkós Fürtfogú, 41. A' Gyálfahal, 41. A' fetskendező Fürtfogú, 41. Az orondi Fürtfogú, 41. A' kétfzínű Fürtfogú, 41. A' szegélyes Fürtfogú, 41.

IX. T. A' gömbölyű Tsepühal, 44. A' Malomköhal, 44. A' Békahal, 44. A' Teknősbékahal, 44. A' tsíkós Tsontpikkelyű, 44.

IV. BOGARAK.

V. Táb. *Nevezetes Rákok.* A' tengeri Rák,

24. A' zatskós Rák, 24. A' Polifém Kandits, 24.

V. NÖVEVÉNYEK.

- IX. Táb. A' Kenyérgyümölcs, 1.
 X. T. *Fűszerfűszerek*. A' Szeretsendiófa, 2. Fűszerizámos Izekfüfa, 2.
 XI. T. Az apró Paraditsommag Amóm, 11. A' tüskés Kápri, 11.
 XII. T. A' dugókérgű Tölgyfa, 16. A' Terpentinfá, 16.
 XIII. T. Az Indik, 21. A' Festő Krapp, 21.
 XIV. T. A' jóféle Rabarbara, 23.
 XV. T. A' Vanília, 25. A' Kolokinte Ugor-ka, 25.
 XVI. T. A' Farkasmasziag Iztrák, 36. Az erőgyökér Iztrák, 36.
 XVII. T. A' Gummiguttafa, 40. A' sárga gyömbér Kurkuma, 40.
 XVIII. T. Az Indiai Tamarinda, 42. A' jóféle Pilztatzfa, 42.
 XIX. T. A' Gajákfa, 45. A' Kaskarillafa, 45.
 XX. T. A' leveletlen Szalikornia, 46. A' Tüdőfü, 46.
 XXI. T. Az Ópium, vagy Mákolaj, 49. Alomhozó Mák, 49. A' bakfzarv Alztragály, 49.

VI. FÉRGEK.

- I. Táb. *Nevezetes Férgek*. A' Földigiliszta, 12. A' Nadály v. Piótza, 12. A' Habarnitza, 12. A' Galandféreg, 12. A' Buborékféreg, 12.
 II. T. Külömbkülömbféle Tüskésférgek, 35.
 III. T. Külömbkülömbféle Tüllagférgek, 39.

VII. EMBEREK ÉS VISELETEK.

- I. Táb. *Európaiak*. Frantziák, 26. Anglu-

sok, 26. Hegyi Skótusok, 26. Törökök, 26. Szamojédok, 26.

II. T. *Azsiiaiak*. Napkeleti Indiai lakosok, 27. Szibériaiak, 27. Kálmukkok, 27. Arab-sok, 27.

III. T. *Afrikaiak*. Egyiptombéliek, 28. Hot-tentóták, 28. Gonákok, 28. Kafferek, 28.

IV. T. *Amerikaiak*. Grölandusok, 29. Una-laskok, 29. Virgíniai lakosok, 29. Patagonok, 29. Peserések, 29.

V. T. *Ausztráli lakosok*. Otahajtiak, 30. Szandvikigetiek, 30. Új Zélandiak, 30. Új Hollandiai lakosok, 30.

VIII. RÉGISÉGEK.

I. Táb. *A' Világ hét tsudái*. A' Piramisok, 18. A' függő kertek, 18.

II. T. Babilon köfalai, 19. A' Mauzóleum vagy Királyi Temetőhely, 19.

III. T. A' Rhódusi Kolofzisz, 20. Az Olim-piai Jupiter, 20. Az Efézusi Diána Templo-ma, 20.

IX. ELEGYES TARGYAK.

I. Táb. *Költött állatok*. Az emberlő vagy Centaurus, 7. A' Khiméra, 7. A' Görögor-fzági Sphinx, 7. Az Egyiptomi Sphinx, 7. A' Grillus, 7. A' Sirenek, 7.

II. T. A' Hárpiák, 8. A' Griffmadár, 8. A' Szatirus, 8. A' Gigások, 8. A' Tengerilő, 8. A' Néressek és Tritonok, 8.

III. T. A' Rokmadár, 9. A' Baziliskus, 9. A' Fenikszmadár, 9. Az Egyfzarvú, 9. A' Bo-rametz, 9. A' Sárkány, 9.

IV. T. A' Línahajó, 31.
 V. T. A' Gálya, 32. A' Fregát, 32.

VI. T. A' Kutter, 33. A' Kereskedőhajó, 33.
 VII. T. A' Jakát, 34. A' Salup, 34. A' Gon-dély, 34.

nach den Materien geordnet.

NB. Die römische Zahl zeigt die Kupfertafel der Suite; die deutsche Zahl hingegen das Blatt des Textes oder Folium.

I. VIERFÜSSIGE THIERE.

Taf. XIV. *Affen-Arten*. Der Coita, 3. Der Sai, 3. Der Saimiri, 3. Der Oustiti, 3. Der Pinche, 3. Der Marikina, 3. Der Iiko, 3.

T. XV. *Wölfe und Fuchs*. Die Hyae, 13. Der Schakal, 13. Der gemeine Wolf, 13. Der schwarze Fuchs, 13. Der weiße Fuchs, 3. Der gemeine Fuchs, 13.

T. XVI. *Faultiere und Ameisenfresser*. Der Ai, 15. Der Unau, 15. Der große Ameisen-fresser, 15. Der mittlere Ameisenfresser, 15. Der kleine Ameisenfresser, 15.

T. XVII. *Fledermäuse*. Der Vampy, 17. Die Hasenscharie, 17. Die gemäre Fleder-maus, 17. Die Speckmaus, 17. Die Hufeisen-nase, 17. Die Bartfledermaus, 17. Das Lang-ohr, 17. Der Grobkopf, 17.

T. XVIII. Der Hippopotamus oder das Nil-pferd, 22. Der Tapir oder Anta, 22.

T. XIX. *Makis-Arten*. Der Loñs, 37. Der graue Mongus, 37. Der braune Mongus, 37. Der schwarze Vari, 37. Der schwarz und weiße Vari, 37. Der Mokko, 37. Der Maki mit dem Wickelschwanz, 37. Der liegende Maki, 37.

T. XX. *Kameele*. Der Iromedar, 33. Die Kameel-Ziege, 33. Die Vicugna oder das Schafkameel, 33. Das Guanaco oder Humaco, 33.

T. XXI. *Springer*. Der Iakdaga oder Erd-haase, 43. Die Jerboa oder Springmaus, 43. Der Capische Springer, 43. Das Kanguruh, 43.

T. XXII. *Beutel-Thiere*. Das Marsupial, 47. Der Faras, 47. Der Kajopoln, 47. Die Busch-ratte, 47. Der Kuskus, 47. Der Tarster, 47.

II. VÖGEL.

Taf. IX. *Eulen*. Der gelbe Schuhu, 4. Der kleine Schuhu, 4. Die schwarze Eule, 4.

Die Stock Eule, 4. Die Thurm-Eule, 4. Das Käuzchen, 4.

T. X. *Gänse*. Die wilde Gans, 6. Die ma-gellanische Gans, 6. Die guineische Gans, 6. Die Cap-Gans, 6. Die coromandelsche Gans, 6. Die canadische Gans, 6. Die Eider-gans, 6. Die Baum-Gans, oder Bernasche, 6.

T. XI. *Kuckuke*. Der europäische Kuckuk, 10. Der blaue Kuckuk, 10. Der coromandel-sche Kuckuk, 10. Der Cap-Kuckuk, 10. Der ostindische Kuckuk, 10. Der Kuckuk aus den Philippinen, 10. Der Kuckuk von Cayenne, 10. Der Kuckuk aus Guyane, 10.

T. XII. *Die kleinsten Vögel*. Chinesische Zwergsperlinge, 14. Der kleinste Fliegen-Vogel, 14.

T. XIII. *Strand-Vögel*. Der Kranich, 48. Der Storch, 48. Der graue Reiher, 48. Der Savacou, 48.

T. XIV. *Fortsetzung*. Der Phönicopter, 50. Der Königs-Vogel, 50. Der Ibis, 50. Die Demoiselle aus Numidien, 50.

III. FISCHE.

Taf. VII. Der Zitter-Aal, 5. Der Zitter-Ro-che, 5. Die Seefledermaus, 5. Der See-Stier, 5. Die See-Kröte, 5.

T. VIII. *Klipfische*. Der Gold-Klipfisch, 41. Der Kaiser-Fisch, 41. Der gestreifte Klip-fisch, 41. Der Schwarz Flosser, 41. Der See-Reiher, 41. Der Schnabel Fisch, 41. Der zwey-farbige Klipfisch, 41. Der eingefasste Klip-fisch, 41.

T. IX. Stachel Kugel, 44. Der schwimmen-de Kopf, 44. Der Thurmräger, 44. Der Schild-kröten-Fisch, 44. Der gestreifte Stachel-bauch, 44.

IV. INSECTEN.

Taf. V. *Merkwürdige Krebsc*. Der See-Hum-

I n h a l t.

mer, 24. Die Krabbe, 24. Der molukkische Krebs, 24.

V. PFLANZEN.

Taf. IX. Die Brodfrucht, 1.

T. X. Der Muscaten-Baum, 2. Der Gewürznäglein-Baum, 2.

T. XI. Der Cardamom, 11. Die Kapperstaude, 11.

T. XII. Der Kork-Baum, 16. Der Terpentibaum, 16.

T. XIII. Der Indigo, 21. Die Färber-Röthe, 21.

T. XIV. Die ächte Rhabarber, 23.

T. XV. Die Vanille, 25. Die Coloquinte, 25.

T. XVI. Der Krähenaugen Baum, 36. Der Ginseng, 36.

T. XVII. Der Gummigutt-Baum, 40. Die Curcuma, oder Gilb Wurzel, 40.

T. XVIII. Die Tamarinde, 42. Die Pistacie, 42.

T. XIX. Der Guajac-Baum, 45. Der Cascarill-Baum, 45.

T. XX. Das Kali, oder Salzkraut, 46. Das Lungenmoos, 46.

T. XXI. Der Opium-Mohn, 49. Die Tragant-Staude, 49.

VI. GEWÜRMER.

Taf. I. *Merkwürdige Würmer.* Der Regenwurm, 12. Der Blutegel, 12. Der Arm-Polyp, 12. Der Bandwurm, 12. Der Blasenbandwurm, 12.

T. II. Meerigel verschiedener Art, 35.

T. III. Meersterne verschiedener Art, 39.

VII. MENSCHEN UND TRACHTEN.

Taf. I. *Europäer.* Franzosen, 26. Engländer, 26. Bergschotten, 26. Türken, 26. Samojeden, 26.

T. II. *Asiater.* Ostindier, 27. Sibirier, 27. Kalmucken, 27. Araber, 27.

T. III. *Afrikaner.* Ägypter, 28. Hottentotten, 28. Gonaken, 28. Caffern, 28.

T. IV. *Amerikaner.* Grönländer, 29. Unalaschker, 29. Virginier, 29. Patagonier, 29. Feuerländer, 29.

T. V. *Australier.* Otaheiter, 30. Sandwich-Insulaner, 30. Neu-Seeländer, 30. Neu-Holländer, 30.

VIII. ALTERTHÜMER.

Taf. I. *Die sieben Wunder der Welt.* Die Pyramiden, 18. Die schwebenden Gärten, 18.

T. II. Die Mauern von Babylon, 19. Das Mausoleum, 19.

T. III. Der Colofs zu Rhodus, 20. Der olympische Jupiter, 20. Der Dianen-Tempel zu Ephes, 20.

IX. VERMISCHTE GEGENSTÄNDE.

Taf. I. *Fabelhafte Thiere.* Der Centaur, 7. Die Chimäre, 7. Die griechische Sphinx, 7. Die ägyptische Sphinx, 7. Der Gryllus, 7. Die Syrenen, 7.

T. II. *Fortsetzung.* Die Harpien, 8. Der Greif, 8. Der Satyr, 8. Die Giganten, 8. Das Seepferd, 8. Die Tritonen und Nereiden, 8.

T. III. *Fortsetzung.* Der Vogel Roc, 9. Der Basilisk, 9. Der Phönix, 9. Das Einhorn, 9. Das scythische Lamm, 9. Der Drache, 9.

T. IV. Das Linienschiff, 31.

T. V. Die Galeere, 32. Die Fregatte, 32.

T. VI. Der Cutter, 33. Das Kauffahrtsschiff, 33.

T. VII. Die Jacht, 34. Die Schaluppe 34. Die Gondel, 34.

TABLE DES MATIERES.

NB. Le chiffre R o m a i n désigne la table de la Suite, et le chiffre a r a b e la page ou feuille du Texte.

I. QUADRUPÈDES.

Tab. XIV. *Especies de singes.* La Coaita, 3. Le Sajou, 3. Le Saï, 3. Le Saimire, 3. L'Ouistiti, 3. Le Pinche, 3. Le Marikina, 3. Le Miko, 3.

T. XV. *Loups et Renards.* L'Hyène, 13. Le Chakal, 13. Le Loup, 13. Le Renard noir, 13. Le Renard blanc, 13. Le Renard ordinaire, 13.

T. XVI. *Paresseux et Tamanoirs.* L'Ati, 15. L'Unau, 15. Le grand Tamanoir, 15. Le Tamanoir moyen, 15. Le petit Tamanoir, 15.

T. XVII. *Chauves-souris.* Le Vampire, 17. La Chauve-souris de Pérou, 17. La Chauve-souris commune, 17. La Noctule, 17. Le Fer-à-cheval, 17. La Chauve-souris à barbe, 17. L'Oreillard, 17. La petite Rougette, 17.

T. XVIII. L'Hippopotame, 22. Le Tapir ou l'Anta, 22.

T. XIX. *Especies de Maki.* Le Loris, 37. Le Mongous gris, 37. Le Mongous brun, 37. Le Vari noir et blanc, 37. Le Macoco, 37. Le Maki jaune, 37. Le Maki volant, 37.

T. XX. *Chameaux.* Le Dromedaire, 38. Le Glama, 38. La Vigogne, 38. Le Guanaco ou Huanaco, 38.

T. XXI. *Sauteurs.* L'Alacaga, 43. La Gerboise, 43. Le grand Gerbo, 43. Le Kangourou, 43.

T. XXII. *Philandres.* Le Marsupiale, 47. L'Opossum, 47. Le Faras, 47. Le Kayopolin, 47. La Marmose, 47. Le Philandre de Surinam, 47. Le Phalanger, 47. Le Tarsier, 47.

II. OISEAUX.

Tab. IX. *Oiseaux de nuit.* Le Grand Duc, 4. Le Moyen-Duc, 4. La Houlotte, 4. Le Chat-huant, 4. L'Effraie, 4. La Chevêche, 4.

T. X. *Especies d'Oies.* L'Oie sauvage, 6. L'Oie des Terres magellaniques, 6. L'Oie de Guinée, 6. L'Oie du Cap, 6. L'Oie de Coro-

mandel, 6. L'Oie de Canada, 6. L'Eider, 6. La Bernache, 6.

T. XI. *Especies de Coucous.* Le Coucou d'Europe, 10. Le Coucou bleu, 10. Le Coucou de Coromandel, 10. Le Coucou de Cap, 10. Le Coucou des Indes orientales, 10. Le Coucou des Isles philippines, 10. Le Coucou de Cayenne, 10. Le Coucou de Guyane, 10.

T. XII. Les Moineaux nains de la Chine, 14. L'Oiseau mouche, le plus petit, 14.

T. XIII. *Ciseaux de rivage.* La Grue, 48. La Cicogte, 48. Le Heron gris, 48. Le Héron blanc, ou l'Aigrette, 48. Le Savacou, 48.

T. XIV. Le Phénicoptère, 50. L'Oiseau royal, 50. L'Ibis, 50. La Demoiselle de Numidie, 50.

III. POISSONS.

Tab. VII. L'Anguille tremblante, 5. La Raie tremblante, 5. La Chauve-souris de mer, 5. Le Taureau de mer, 5. Le Crapaud de mer, 5.

T. VIII. *Bandoulières.* La Bandoulière dorée, 41. L'Empereur du Japon, 41. La Bandoulière rayée, 41. La Bandoulière noire, 41. Le Héron de mer, 41. La Bandoulière à bec, 41. La Griselle, 41. La Bandoulière bordée, 41.

T. IX. L'Orbe hérissé, 44. La Lune, 44. Le Chameaur marin, 44. La Tête de la tortue, 44. Le Globe rayé, 44.

IV. INSECTES.

Tab. V. *Ecrevisses remarquables.* Le Crabe, 24. L'Ecrevisse luques, 24.

V. PLANTES.

Tab. IX. L'arbre à pain, 1. T. X. Le Muscadier, 2. Le T. XI. Le Cardamome, 11. L

Table des matieres.

- T. XII. Le Liège, 16. Le Térébinthe, 16.
 T. XIII. L'Indigo, 21. La Garance, 21.
 T. XIV. La vraie Rhubarbe, 23.
 T. XV. La Vanille, 25. La Coloquinte, 25.
 T. XVI. Noix vomiques, 36. Le Ginseng, 36.
 T. XVII. Le Commier, 40. Le Curcuma, 40.
 T. XVIII. Le Tamarinier, 42. Le Pistachier, 42.
 T. XIX. Le Guajac, 45. La Chacarille, 45.
 T. XX. Le Kali, 46. La Pulmonaire, 46.
 T. XXI. Le Pavot blanc, 49. Le Traga-cante, 49.

VI. VERS.

- Tab. I. *Vers remarquables.* Le Ver de rosée, 12. La Sangsue, 12. Le Polype à bras, 12. Le Solimire, 12. Le Ver orbiculaire, 12.
 T. II. Oursins de différentes especes, 35.
 T. III. Etoiles de mer, 39.

VII. HOMMES ET LEURS HABILLEMENS.

- Tab. I. *Hommes d'Europe.* Français, 26. Anglais, 26. Montagnards écossais, 26. Turcs, 26. Samojèdes, 26.
 T. II. *Hommes d'Asie.* Habitans des Indes orientales, 27. Sibériens, 27. Kalmoucs, 27. Arabes, 27.
 T. III. *Hommes d'Afrique.* Egyptiens, 28. Hottentots, 28. Gonaques, 28. Caffres, 28.
 T. IV. *Hommes d'Amérique.* Grönlandais, 29. Unalaskales, 29. Habitans de la Vir-

ginie, 29. Patagons, 29. Habitans des Terres de feu, 29.

T. V. *Hommes d'Australie.* Habitans d'Ota-hiti, 30. Habitans des Iles Sandwich, 30. Habitans de la nouvelle Zéelande, 30. Habitans de la nouvelle Hollande, 30.

VIII. ANTIQUITÉS.

Tab. I. *Les sept merveilles du monde.* Les Pyramides, 18. Les Jardins en Pair, 18.

T. II. Les Murs de Babylone, 19. Le Mausolée, 19.

T. III. Le Colosse de Rhodes, 20. La Statue de Jupiter olympien, 20. Le Temple de Diane à Ephèse, 20.

IX. MELANGES.

Tab. I. *Animaux fabuleux.* Le Centaure, 7. La Chimère, 7. La Sphinx grecque et égyptienne, 7. Le Gryllus, 7. Les Syrènes, 7.

T. II. *Continuation.* Les Harpies, 8. Le Griffon, 8. Le Satyre, 8. Les Géans, 8. Le Cheval marin, 8. Les Néréides et les Tritons, 8.

T. III. *Continuation.* L'Oiseau Roc, 9. Le Basilic, 9. Le Phénix, 9. La Licorne, 9. Le Boramez, 9. Le Dragon, 9.

T. IV. Le Vaisseau de guerre, 31.

T. V. La Galère, 32.

T. VI. Le Cutre, 33. Le Vaisseau marchand, 33.

T. VII. Le Yacht, 34. La Chaloupe, 34. La Gondole, 34.